

TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ'NİN

KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı**

Serdar GÖKTAŞ

Danışman: Doç. Dr. Ercan HAYTOĞLU

**Aralık 2012
DENİZLİ**

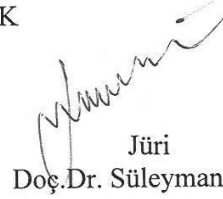
YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı öğrencisi Serdar GÖKTAŞ tarafından Doç.Dr. Ercan HAYTOĞLU yönetiminde hazırlanan “Trakya Umumi Müfettişliği’nin Köycülük Politikası” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 10 Aralık 2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri-Danışman
Doç.Dr. Ercan HAYTOĞLU

Jüri Başkanı
Prof.Dr. Ayfer ÖZÇELİK

Jüri
Doç.Dr. Süleyman İNAN

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
20/12/2012 tarih ve ..20/24.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Araştırma süresi boyunca sekreterinden bölüm başkanına kadar yakın ilgi ve alakalarını esirgemeyen Tarih Bölümü elemanlarına, Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi çalışanlarına, çalışmanın hazırlanması sırasında konu seçiminden, çalışmanın sona ermesine kadar teşvik ve yardımlarını esirgemeyen, eleştiri ve yorumlarıyla bana yol gösteren ilk ve ikinci tez danışmanlarım Yrd. Doç. Dr. Veysi Akın ve Doç. Dr. Ercan Haytoğlu'na, İzmir Milli Kütüphane, İzmir Gazete Arşivi, Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Ankara Milli Kütüphane görevlilerine, ayrıca araştırma boyunca bana yardım eden ve desteklerini esirgemeyen meslektaşım Gülden Güler ve Fatih Balcı'ya sonsuz teşekkürler sunarım.

ÖZET

TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ'NİN KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

Göktaş, Serdar
Yüksek Lisans Tezi
Tarih ABD

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ercan HAYTOĞLU

Aralık 2012, 241 Sayfa

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra Tek parti hükümeti idari teşkilatını güçlendirmek ve bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla Umumi Müfettişlik kurumunu oluşturmuştur. 1927-1952 yılları arasında beş adet Umumi Müfettişlik kurulmuştur. Birinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Umumi Müfettişlikler, faaliyet alanı olarak Türkiye'nin doğusunu kapsamışlardır. İkinci yani diğer adıyla Trakya Umumi Müfettişliği ise, Trakya bölgesinde faaliyet göstermesi için kurulmuştur. Trakya Umumi Müfettişliği'ne, sorumlu olduğu bölgenin bayındırlık, iskan, sağlık, kültür ve tarım alanlarında gelişimini sağlama görevi verilmiştir.

Trakya Umumi Müfettişliği, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkeyi saran köycülük düşüncesinin Trakya'da bayraktarlığını yapmıştır. Türkiye'de 1930'lu yılların köy, köycü ve köycülük vurguları, Trakya Umumi Müfettişliği sayesinde uygulama alanı bulmuştur. Müfettişliğin Trakya köylerinde yaptığı çalışmalar, bölgenin çehresini değiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Umumi Müfettişlikler, Trakya Umumi Müfettişliği, köy, köylü, köycülük.

ABSTRACT**THE POLITICS OF PEASANTISM OF THE GENERAL INSPECTORSHIP OF THRACE**

Göktaş, Serdar

Master of Arts Thesis

Department of History

Supervisor: Associate Professor Ercan HAYTOĞLU

December 2012, 241 pages

After the foundation of the Turkish Republic, the General Inspectorship was established in order to strengthen the administrative organization of the single-party government and provide the regional development. Five General Inspectorships were founded between the years of 1927-1952. The First, Third, Fourth and Fifth General Inspectorships were present in the east of Turkey. The Second one, also called the General Inspectorship of Thrace, was established to be active in the Thrace region. The General Inspectorship of Thrace was given the responsibility of providing the development in the fields of public works, housing, culture and agriculture.

The General Inspectorship of Thrace was in the forefront of peasantism, a movement embracing the Republic in its early years. The highlights of peasant, peasantist and peasantism of the 1930s in Turkey found a field of application by means of The General Inspectorship of Thrace. The works the Insepectorship did in the villages of Thrace helped to develop the region.

Key Words: Turkish Republic, General Inspectorships, The General Inspectorship of Thrace, Peasant, Peasantist, Peasantism

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM CUMHURİYET DÖNEMİ KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

1.1.Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Köyünün Durumu.....	3
1.2.Cumhuriyet Dönemi Köycülük Düşüncesi ve Uygulamalar.....	5
1.2.1. Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Köycülük Düşüncesi.....	5
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Köycülük Düşüncesi.....	10
1.2.3. Cumhuriyet Dönemi Köy Kalkınmasına Yönelik Uygulamalar.....	14
1.2.3.1. İzmir İktisat Kongresi.....	19
1.2.3.2. Köy Kanunu	22
1.2.3.3. Aşar Vergisinin Kaldırılması.....	24
1.2.3.4. Ziraat Bankası.....	28
1.2.3.5. Tarım Kredi Kooperatifleri.....	34
1.2.3.6. Birinci Ziraat Kongresi	40
1.2.3.7. Birinci Köy ve Ziraat Kongresi.....	43
1.2.3.8. Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Programı.....	47
1.2.3.9. Halkevleri ve Halkodaları.....	52
1.2.3.10. Köy Eğitimliği.....	59
1.2.3.11. Köy Enstitüleri.....	64
1.2.3.12. Köy Büroları.....	76
1.2.3.13. Örnek Köyler.....	77
1.2.3.14. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu.....	79

İKİNCİ BÖLÜM UMUMİ MÜFETTİŞLİKLER

2.1. Cumhuriyet Dönemi Umumi Müfettişlikler.....	85
2.1.1. Birinci Umumi Müfettişlik.....	88
2.1.2. İkinci Umumi Müfettişlik (Trakya Umumi Müfettişliği).....	90
2.1.3. Üçüncü Umumi Müfettişlik.....	91
2.1.4. Dördüncü Umumi Müfettişlik.....	94
2.1.5. Beşinci Umumi Müfettişlik.....	97
2.2. Umumi Müfettişliklerin Yetki ve Görevleri.....	98
2.3. Umumi Müfettişler Toplantısı (1936).....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ VE KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

3.1. Trakya Umumi Müfettişliği.....	105
3.1.1. Trakya Umumi Müfettişliğinin Kadrosu	106
3.2. Trakya Umumi Müfettişliği'nin Köycülük politikası.....	107
3.2.1. Trakya'da Köylü Nüfusu.....	107
3.2.2. Trakya'da Köycülük Düşüncesi ve Köy Kalkınma Hareketi.....	108
3.2.3. Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Planı.....	111
3.2.3.1. Tarım ve Ekonomi.....	113
3.2.3.1.1. Fidancılık, bağcılık ve meyvecilik.....	113
3.2.3.1.2. Zirai savaş.....	115
3.2.3.1.3. Tarım kredi kooperatifleri	116
3.2.3.1.4. Arıcılık.....	118
3.2.3.1.5. Tavşancılık.....	121
3.2.3.1.6. Tavukçuluk.....	122
3.2.3.1.7. İpekçilik.....	123
3.2.3.1.8. Aşım durakları	124
3.2.3.1.9. Aygır depoları.....	126
3.2.3.1.10. Tay ve boğa yetiştirme çiftlikleri.....	127
3.2.3.1.11. Hayvan hastalıklarıyla savaş.....	128
3.2.3.2. Sağlık.....	129
3.2.3.2.1. Trakya'nın sağlık durumu.....	129
3.2.3.2.2. Sıtma ile mücadele ve bataklıkların kurutulması.....	131
3.2.3.2.3. Azat obaları (Yaz kampları).....	134
3.2.3.3. Bayındırlık ve İskan.....	137
3.2.3.3.1. Trakya'da örnek köyler.....	137
3.2.3.3.2. Göçmenlerin yerleştirilmesi ve göçmen evleri.....	140
3.2.3.4. Kültür.....	144
3.2.3.4.1. Köy okuma odaları.....	144
3.2.3.4.2. Kurslar.....	144
3.2.3.4.2.1. Eğitim kursları.....	145
3.2.3.4.2.2. Köy katip ve muhtarları kursu.....	145
3.2.3.4.2.3. Nalbant kursları.....	146
3.2.3.4.2.4. Zeytincilik kursu.....	147
3.2.3.4.2.5. Ziraat kursu.....	147
3.2.3.4.2.6. Demircilik ve marangozluk kursu.....	147
3.3. Trakya Umumi Müfettişleri.....	147
3.3.1. İbrahim Tali Öngören.....	147
3.3.2. Kazım Dirik.....	150
3.3.3. Abidin Özmen.....	153
SONUÇ.....	155
KAYNAKLAR	158
EKLER.....	169
ÖZGEÇMİŞ.....	241

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Köylünün 1924-1930 yılları arasında devlete ödediği vergiler ve genel bütçedeki oranı.....	28
Tablo 1.2. 1930-1933 yılları arası kurulan kooperatifler ve bunların yıllara göre ortak sayısı, sermayesi ve borç verdiği tutarlar.....	33
Tablo 2.1. 1930 yılına göre Zirai Kredi Kooperatiflerinin illere dağılımı, ortak sayısı, sermayesi, ihtiyat sermayesi ve illerde kurulan kooperatiflerden faaliyette olanların miktarı.....	37
Tablo 2.2. 1932'den 1950 yılına kadar Türkiye'de açılan halkevi ve halkodalarının sayısı.....	58
Tablo 3.1. 1935'den 1947 yılına kadar yetiştirilen eğitimci sayısı, eğitimci okul sayısı ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısı.....	63
Tablo 3.2. Türkiye'de 1937-1948 yılları arasında kurulan Köy Enstitüleri ve bunların öğrenci sayıları.....	69
Tablo 3.3. 1923-1938 yılları arasında devlet tarafından ihtiyaç sahibi çiftçilere dağıtılan toprak çeşidi ve miktarı.....	81
Tablo 4.1. Trakya Umumi Müfettişliği'nin Kadrosu ve Aylıkları.....	106
Tablo 4.2. 1935 sayımlarına göre Trakya illerinde köylü ve şehirli nüfusu.....	108
Tablo 4.3. 1936-1937 yılları arasında Trakya illerine dağıtılan aşı ve aşısız fidan sayısı.....	114
Tablo 4.4. Trakya illerinde 1935-1938 yılları arası yaş üzüm üretiminin ton cinsinden miktarı.....	115
Tablo 5.1. Trakya'da 1931-1938 yılları arasında kurulan kooperatiflerin illere göre dağılımı.....	118
Tablo 5.2. Trakya'da 1933-1938 arasında eski kovan sayısı.....	120
Tablo 5.3. Trakya'da 1933-1938 arasında yeni kovan sayısı.....	120
Tablo 5.4. Trakya'da 1933-1938 arasında elde edilen bal miktarı.....	120
Tablo 5.5. Trakya'da 1933-1938 arasında elde edilen balmumu miktarı.....	120
Tablo 6.1. 1938 yılı itibarıyla Trakya'da bulunan tavşan istasyonu ve damızlık tavşan sayısı.....	121
Tablo 6.2. Trakya'da 1938 yılı itibarıyla bulunan tavuk istasyonları ve damızlık tavuk sayısı.....	122
Tablo 6.3. Trakya'da 1933-1938 yılları arasında elde edilen yaş koza miktarının illere göre dağılımı.....	124
Tablo 6.4. Trakya'da 1931-1938 yılları arasında yapılan tabii tohumlama.....	125
Tablo 6.5. Trakya'da 1931-1938 yılları arasında yapılan suni tohumlama.....	126
Tablo 6.6. Trakya'da bulunan aygır depoları ve aygır ırkları sayısı.....	127
Tablo 7.1. Trakya'da 1937 yılında sıtma ile mücadele çalışmaları.....	133
Tablo 7.2. Trakya'da 1936-1939 yılları arasında sıtma nedeniyle tedavi gören kişi sayısı.....	134
Tablo 7.3. Trakya Azat Obalarında günlük program.....	135
Tablo 7.4. Trakya'da 1937 yılında Azat Obası açılacak yerler, açıldığı ve kapandığı tarihler ve obalara alınacak çocuk sayısı.....	137
Tablo 7.5. Trakya'da 1936 yılında belirlenen örnek köy isimleri.....	138
Tablo 7.6. Trakya'da 1936 yılına göre örnek köy sayısı, bu köylerin nüfus ve gelirleri.....	139
Tablo 7.7. Trakya'da 1936 yılına göre örnek köylerin giderleri.....	139
Tablo 8.1. Trakya'ya 1934-1938 yılları arasında gelen göçmen sayısı.....	142

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
b.d.t.	basılmamış doktora tezi
BKKK	Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu
b.y.t.	basılmamış yüksek lisans tezi
C.	Cilt sayısı
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
No.	Numara
s.	sayfa numarası
S.	Sayı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Türkiye'ye köycülük düşüncesi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde girmiştir. Daralan sınırlar ve artan köylü nüfusu Osmanlı yönetimini, köy ve köylü sorunu üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Ancak art arda gelen savaşlar yönetici kesim ve aydınların bu konu üzerine yoğunlaşmasını engellemiştir. Bu sebeple Osmanlı, genç Cumhuriyet'e pratik ya da entelektüel yönden esaslı bir birikim bırakamamıştır.

Osmanlı Devleti'nin yıkıntılarından doğan Türkiye Cumhuriyeti, sınırları içinde önemli oranda köylü nüfusla baş başa kalmıştır. Yeni kurulan devlet daha az şehirli, daha çok köylü bir yapıya sahip olmuştur. Bundan dolayı Cumhuriyet yönetimi ve aydın kesimi söylem ve uygulamalarında köy, köylü ve köycülük ekseninde hareket etmiştir. Köylü çoğunluğun; sadece sosyal değil aynı zamanda ekonomik, siyasal ve kültürel alanları da büyük ölçüde etkilemesi, Cumhuriyet Hükümeti'ni köy ve köylüye yönelik politika üretmeye zorunlu kılmıştır. Köy Kanunu, Birinci Ziraat Kongresi, Birinci Köy ve Ziraat Kongresi, Köy Eğitimliği, Köy Enstitüleri, Tarım Kredi Kooperatifleri, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gibi kanun, kongre ve kuruluşlar, Cumhuriyet Hükümeti'nin köy ve köylüyü kalkındırmak ve geliştirmek üzere uyguladığı politikanın ürünleri olmuşlardır.

Türkiye'de umumi müfettişliklerin kurulması bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla düşünülmüştür. Bu müfettişlikler kuruldukları bölgelerin güvenlik, eğitim, sağlık, ulaşım, yerleşme ve konut gibi konularda merkezi yönetimin hedeflerini bulundukları yörelerde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Ayrıca müfettişlikler, sorumlu oldukları coğrafyalarda köy kalkınmasını gerçekleştirmek için de çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalara en güzel örneklerden biri; 1934 yılında kurulan Trakya Umumi Müfettişliği'nin Trakya köylerini sağlık, bayındırlık, eğitim, kültür, tarım ve ekonomi alanlarında geliştirme çabası olmuştur. Trakya Umumi Müfettişliği'nin 1936 yılından başlayarak bölge köylerinde yaptığı çalışmalar, Cumhuriyet dönemi köycülük düşüncesinin somut örnekleri olmuşlardır.

Trakya Umumi Müfettişliği'nin Köycülük Politikası isimli çalışma hazırlanırken, konuyla ilgili kitap, gazete, dergi, makale, arşiv malzemeleri ve yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezlerinden yararlanılmıştır. Bu malzemeler kütüphane, arşiv, kitapçılar ve internet yoluyla elde edilmiştir. Araştırma konusuyla ilgili bütün yazılı malzemeye ulaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

1.1. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK KÖYÜNÜN DURUMU

*Köy; genellikle tarımsal alanda faaliyet gösteren, içinde bulundukları toplum bütünüyle ortak çıkarları az olan ve sınırlı ölçüde eşgüdölmüş bulunan, birbirleri karşısında da güçlü özerklik eğilimleri gösteren, toplumsal çevreden çok doğal çevre ile yoğun ilişkilerde bulunan birkaç düzine ile birkaç yüz arasında değişen sayıda evlerden kurulu, belli ve özenle korunan sınırları bulunan toplulukların yaşadığı yerleşim birimi*¹ olarak tanımlanmıştır. Köy, çok eski zamandan beri mevcut olan bir topluluktur. Bu topluluğun devletin idare örgütü içinde ayrı bir tüzel kişiliğe, dolayısıyla mahalli idare kimliğine sahip oluşu ise 1924 tarihli Köy Kanunu sayesinde olmuştur².

Osmanlı Devleti'nde köyün, özellikle Tanzimat Döneminden sonra, devletin idare yapısı içinde mahalli idare birimi haline getirilmesi için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Fakat, bu girişimlerin hiçbirisi başarılı şekilde sonuçlandırılmamıştır. 1858 tarihli bir talimatname ile Osmanlı Devleti'nin mülki idare bölümleri eyalet, liva, kaza ve kariyeler (kariye nüfus sayısına bağlı olarak yerine göre köyü, yerine göre mahalleyi ifade etmektedir) olarak belirlenmişti. Kamu hukuku alanında köylere ait hükümlerin ilk olarak yer aldığı 1864 tarihli Teşkil-i Vilayat Nizamnamesi'nde köy organlarından söz edilmiş ve bunların kuruluşuna ilişkin esaslar ile görevleri saptanmıştır. Bu yeni nizamnamede de köylere tüzel kişilik tanınmamıştır. Aynı şekilde 1870 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Nizamnamesi bir önceki nizamnamenin eksiklerini tamamlaması ve 1876 tarihli İdare-i Nevahi (Nahiyeler İdaresi) nizamnamesi köye yönelik bazı yenilikler getirmesine rağmen köyün statüsü hakkında bir değişiklik yapmamıştır.

İkinci Meşrutiyet döneminde köyün mahalli idare birimi haline getirilmesini amaçlayan İdare-i Kura (köyler idaresi) adlı bir kanun tasarısı hazırlanmış fakat I. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle bu tasarı kanunlaştırılmamıştır. Bu arada, 13 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-u Muvakkati'nin 148. Maddesi

¹ Özer Ozankaya, *Toplumbilime Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara 1975, s. 160.

² Halil Nadaroğlu, *Mahalli İdareler*, Beta Basımevi, 7. Baskı, İstanbul 2001, s. 240.

1864 ve 1870 tarihli nizamnameleri yürürlükten kaldırdığından 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu yürürlüğe girene kadar köyler hiçbir hukuki dayanağı bulunmayan birer birlik halinde varlıklarını devam ettirmişlerdir³.

Cumhuriyet Hükümeti, ilk adım olarak köyü belirli kurallara göre yönetmek amacıyla 1924 yılında Köy Kanunu çıkarmıştır. Kanun, köyün tüzel kişiliğe sahip olmasını, dolayısıyla hukuki açıdan mahalli idare birimleri arasında yer almasını sağlamıştır. Bu kanun ile *“nüfusu iki binden aşağı olan (md.1), cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu ya da dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil edeceği (md.2) ve köy bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve işbu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır (md.7)”* şeklinde köy tanımı yapılmış, (köylü, muhtar, ihtiyar meclisi, köy korucuları ve köy imamının görevleri belirlenmiştir. Bu kanun ile Osmanlı Devleti döneminde ihmal edilmiş olan köy ve köylünün hızla kalkınacağı ümit edilmiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’de köy ve köylü meselesi son derece yaşamsal bir öneme sahip olmuştur. Osmanlı Devleti, Cumhuriyet’e miras olarak büyük oranda köylü bir nüfus bıraktığı için genç Cumhuriyet kurulduğu zaman Türkiye nüfus ve yapı olarak tam bir köy ve köylü ülkesi görünümü taşımıştır. Ayrıca köyler, ülkenin ekonomisine en önemli katkıyı yapan üretici kesimi bünyesinde barındırmıştır. Bu nedenle Cumhuriyet Hükümeti, köy ve köylü sorunu üzerine eğilmek zorunda kalmıştır. Nüfusunun % 80 inden fazlası köylerde yaşayan bir ülke için bu durum son derece normal kabul edilmiştir. Hal böyle olunca köy ve köylülüğün ülkeyi yönetenlerce dikkate alınması, siyasal ve ideolojik anlamda kazanılması gereken en önemli gücü oluşturmuştur⁴. Ekonomik açıdan da bir tarım ülkesi konumunda olan ve sanayiye yönelmesi güç durumda bulunan Türkiye, kendini elindeki olanaklarla kalkındırmak mecburiyetinde olduğunu anlamış, köye yönelik çalışma ve uygulamaları ilk yıllardan itibaren başlatmıştır.

³ Nadaroğlu, a.g.e., s. 242.

⁴ Asım Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem, İletişim Yayınları*, İstanbul 2006, s. 12.

1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ KÖYCÜLÜK DÜŞÜNCESİ VE UYGULAMALAR

1.2.1. Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Köycülük Düşüncesi

Türkiye’de köy ve köylüye yönelik ilgi 1908 Devrimi’nden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Köycülük düşüncesi, Osmanlı Devleti’ne Rusya’da ortaya çıkan ve köylüyü yücelten Narodnik⁵ (Halkçılık) hareketiyle birlikte girmiştir⁶. Narodnik akımı Rusya’dan Osmanlı topraklarına üç dolaylı yoldan girmiştir. Bunların ilki; Balkan ve özellikle Bulgar aydınlarının narodnik fikirleri II. Meşrutiyet’ten önceki yıllarda çok kuvvetlenmişti. İkincisi; Rusya’dan gelen Türkler narodnik fikirlerle dolu olarak gelmişlerdir. Üçüncü dolaylı yol ise; Ermeni aydınlarının başlattığı ve nasyonalist Taşnak hareketinden ayrı olan sosyalist Hınçak hareketi, narodnik fikirlerin etkisi altında doğmuştur⁷.

Halkçılık hareketine, Rusya’dan Osmanlı topraklarına göç eden Tatar aydınları öncülük etmiştir. İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura ve Hüseyinzade Ali gibi gençliklerinde Rus düşünce akımlarından derinden etkilenmiş aydınların, halkçılık düşüncesinin Osmanlı Devleti içinde gelişmesinde önemli rolleri olmuştur. Bu aydınlar temsil ettikleri halkçı görüşlerle, Rus Narodnizmi gibi devrimci bir sosyal içerik taşımaya da, Türk milliyetçiliğinin teorisinin oluşmasında⁸ ve Türk topraklarında halka doğru hareketinin uyanmasına önemli katkı yapmışlardır. Aynı zamanda 31 Ağustos 1911’de Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) ve Doktor Akil Muhtar (Özden) gibi aydınlar tarafından kurulan “*Türk Yurdu Cemiyeti*”; “*Türk Yurdu*”, “*Türk Sözü*” ve “*Halka Doğru*” isimli üç dergi çıkararak, bu dergilerde Halkçılık ve Türkçülük propagandası yapmıştır.

⁵ *Narodnik Hareketi*: Narod, halk kelimesinden geldiği için Narodnik halkçı demektir. Narodnik hareketi, köleliğin kaldırılmasından (1861) sonra gelişmiştir. Narodnikler, Rusya’daki bozukluklara karşı çareyi, köy komününün ve artel denilen çalışma ortaklarının kutsal geleneklerine dönmekte bulmuşlardı. Vladimir İlyich Lenin, *İşçi Sınıfı ve Köylülük*, Sol Yayınları, Üçüncü Baskı, Çev. Muzaffer Erdost, Ankara 1996, s. 470.

⁶ Feroz Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizme*, Kaynak Yayınları, 5. Basım, Çev. Fatma Berkay (Baltalı) İstanbul 2009, s. 164.

⁷ Niyazi Berkes, *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-2*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, Kasım 1997, s. 119-120.

⁸ Karaömerlioğlu, a.g.e., s. 26-27.

Özellikle Halka Doğru dergisi, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu gibi meşhur yazarlarıyla⁹ ve 52 sayılık neşriyatıyla, halkçılık bilinci yaratmak istemiştir. Derginin yazarlarına göre; “*Osmanlı içtimai düzeni avam-havass, güzide-halk eksenlerinde ikiye bölünmüştü. Bu farklılık ve mesafe elitlerin halka, halkın elitlere gitmesiyle kapatılabildi*” Halka Doğru dergisinin halkçılığı, sosyalist değil Türkçü ve Anadoluçu bir içeriğe sahip olmuştur¹⁰.

Türk Yurdu Cemiyeti’nin Halka doğru hareketi ile birlikte Türk düşünce hayatına giren köylülük, cemiyetin yayın organlarından biri olan Türk Yurdu dergisinde geniş yer bulmuştur. Dergide çıkan bir yazısında köylünün önemini Yusuf Akçura;

*“Osmanlı kuvvet ve hakimiyetinin de en hakiki dayanağı köylü sınıfıdır. Bunun içindir ki Türk Yurdu, iktisadi makalelerinde, en ziyade köylü sınıfının menfaatleri göz önünde tutarak, bu sınıfın durumunu iyileştirebilecek vasıtaları tetkik ile uğraşmıştır”*¹¹ sözleriyle belirtmiştir.

Türk Yurdu dergisinde köylülük konusunda; Alexander Helphand-Parvus isimli yazar da önemli yazılar yazmıştır. Yazar, köylülükle ilgili yazılarıyla Türk aydınlarına köylülüğün önemini kavratmaya çalışmıştır. Parvus;

*“Devletin ve aydınların köylülüğe önem vermemesi hem yanlış hem de haksızlıktır. Haksızlıktır, çünkü yüzyıllar boyunca devletin belkemiğini oluşturan hep köylüler olmuştur. Köylüler devletin hem vergi hem de asker kaynağı olagelmışler, ancak, maalesef bu katkılarının karşılığını hiçbir zaman görememişlerdir”*¹² diyerek köylünün devlete büyük katkıları olmasına karşın ne devlet ne de aydınlar tarafından beklenen ilgiyi görememelerinden yakınmıştır.

⁹ Derginin ilk sayısında verilen listeye göre, “*Halide Edip Hanım, Akçuroğlu Yusuf, Ahmed Agayef, Tefvik Nurettin, Celâl Sahir, Hüseyinzade Ali, Hamdullah Suphi, Akil Muhtar, Abdülfeyyaz Tefvik, Ali Canip, Ali Ulvi, Galip Bahtiyar, Kazım Nami, Köprülüzade Mehmed Fuad, Gökalp, Mehmed Emin, Mehmed Ali Tefvik ve Memduh Şevket Beyler*”in derginin daimî yazıcılarını oluşturdukları belirtilmiş ise de, Halide Edip, Fuat Köprülü, Memduh Şevket gibi isimlere -eğer müstear isim kullanmadılarsa- rastlanmamıştır. Mehmet Özden, “Bir Halkçı Münevverler Platformu: Halka Doğru Dergisi (1913-1914)”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 23, S. 89, İstanbul 2011, s. 113.

¹⁰ Mehmet Özden, “a.g.m.”, s. 109-112.

¹¹ François Georgeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876-1935)*, 3. Baskı, TTK Yayınları, 2005, s. 142.

¹² Alexander Helphand Parvus, “Devlet ve Millet”, *Türk Yurdu Dergisi*, S. 3, 1913, s. 85.

II. Meşrutiyet döneminin ilk yıllarında Rumeli’de, Selanik İttihat Terakki Cemiyeti Üçüncü Kulübü tarafından köylüler için “*Vatandaş*” isimli bir gazete çıkarılmıştır. Vatandaş’ın hedef kitlesi köylüler olmuştur. Köylülere parasız olarak dağıtılan Gazete, köylülerin uyanmasını, çağdaşlaşmasını, köylünün teknolojik yeniliklerden yararlanmasını, çok çalışmayı (emeği) savunmuştur. Köylülüğün özgürleşmesini, kendisini ezenlere ve sömürenlere direnmesini, kul-köle olmamasını, birlik içinde hareket etmesini, vatandaş ve insan olarak hak sahibi olduğunu ve hakkını savunması gerektiğini vurgulamış ve bu yönde yoğun telkinde bulunmuştur. *Vatandaş*’ın, üzerinde büyük hassasiyetle durduğu konu, köylünün eğitim-öğretimi, köy okulları ve köy öğretmenleri olmuştur. Köylerde okulların açılması, bu okullarda imamların değil öğretmenlerin ders vermesi, köylülerin çocuklarını okula göndermesi gerektiği sürekli vurgulanmıştır¹³. Bu gazetenin yayına başladığı günlerde genç ittihatçılardan biri olan Enis Avni (Akagündüz) Bey, 18 Ağustos 1909 tarihli Zaman Gazetesinde, Vatandaş gazetesi ve köylülük üzerine yazdığı bir makalede; İttihat ve Terakki Cemiyet-i muhteremesi tarafından, çocuklara mahsus *Tenvir-i Efkar* dergisinin bir kısım hasılatıyla “*Vatandaş*” isminde, köylülere mahsus haftalık bir gazetenin yayımlanarak ücretsiz dağıtıldığını yazmış ve köylüler hakkında da;

“Köylü demek millet demektir. Köylü demek kuvvet demektir. Osmanlı milleti, köylülerden oluşmuştur ve Osmanlı vatani köylerden ibarettir. Şehirlerin çoğunun da köyden farkı yoktur. Memleketimiz çiftçi, amele memleketidir. Öyle çiftçiler, öyle ameleler ki payitaht ve tevabii ondan ekmek dilenir. Bir dakikalık bir istifası hepimizi [şehirlileri] aç bırakmaya kâfidir. Neye inkar edelim ki çalışmayan, uyuyan, tembel ve müstahkir [küçümseyen] şehirlileriz.

Bir şehirli düğünü vatana bir çift cılız, sıska çocuk vaat ederken; bir köylü gelini vatana, topraktan altın çıkaran gürbüz aslan yavrucukları vaat eder...¹⁴” demiştir.

II. Meşrutiyet döneminde halkçılık ve köycülük esas itibariyle Türk milliyetçiliği ile el ele gitmiştir. Oysaki “*Vatandaş*”, milliyetçi (Türkçü) olmayan Osmanlıcı-köycü bir yayın politikası izlemiştir. Halka doğru gitme söyleminin revaçta

¹³ İsmail Arda Odabaşı, “Selanik İttihat ve Terakki Üçüncü Kulübü’nün Köylü ve Köycü Gazetesi: Vatandaş”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: X, Sayı: 22, Bahar 2011, s. 47-63.

¹⁴ Enis Avni Akagündüz, “Köylünün Hakkı”, *Zaman Gazetesi*, Numara: 281 (5 Ağustos 1325 / 18 Ağustos 1909), s.1.

olduğu bu dönemde; gazetenin köylüye bedava dağıtılması ve bizzat gazete yazarlarının köylere gitmesi halka doğru hareketinin eyleme dönüşmesi olarak görülmüştür¹⁵.

22 Mart 1912 tarihinde kurulan Türk Ocakları¹⁶ içinde, ocakların öncelikle birer kültür merkezi olmalarını savunan yaklaşımla, Halka Doğru hareketinin bir uzantısı olarak kabul edebileceğimiz “*ameli saha*”^{*} çabası, ocakların kuruluşundan kapanışına kadar (1931) yan yana yaşamıştır. Ameli saha çabası, 25 Kasım 1918 tarihinde fiilen, 18 Mart 1919 tarihinde ise resmen kurulan “*Köycüler Cemiyeti*” ile başlamıştır. Cemiyet Nizamnamesi’nin ilk maddesinde cemiyetin kurulma amacının; “*köycüler arasında insaniyetkar bir tarzda çalışmak ve sıhhat, maarif hususatında kendilerine yardım etmek*” olduğu ifade edilmiştir¹⁷. Köycüler Cemiyeti’nin başkanlığını Halide Edip Adıvar üstlenmiştir¹⁸. Adıvar, halkçılık ideolojisine yaklaşımını;

“*Halka Doğru cereyanını biz de gazete sütunlarında, Türk Ocağı’nın salonunda, akıllı ve uslu görünmek istediğimiz dakikalarda süslü lakırdılarımız arasında işittim. Halbuki ben isterim ki Halkçılık bir fikir değil bir fiil olsun. Halkçılığın bir nazariyeden ziyade tatbiki bir mahiyeti haiz olduğu yer en çok Amerika’dır. Halkçılık orada halkın terbiyesi, saadeti, içtimai mesaisinin nazımı olarak birer emsal şeklinde tecelli ediyor.*” şeklinde açıklamıştır. Adıvar’ın halkçılık hakkındaki görüşleri ve Amerika’da Jane Adams’ın kurmuş olduğu Hull House faaliyeti ile Edmond Desmoulin’in mektebinin fikirleri, Adıvar’ın Köycüler Cemiyeti üyeleri arasına girmesinde önemli etkenler olmuşlardır¹⁹. Köycüler Cemiyeti’nin en önemli üyelerinden biri Dr. Reşid Galip olmuştur. Galip, Cemiyetin düzenlediği bir ankette “*Niçin Köycü olmak istiyorsunuz*” sorusuna:

“*Türk Ocağı’nın resmen kurulmadığı bir tarihten beri içindeyim. Bunun tuttuğu yolun konferans ve müsamededen ileri gidemeyeceğini daha sekiz sene evvel, içinde şimdiki köycülerden Doktor Mustafa ve Mehmet Ali de dahil olan bazı arkadaşlarımla*

¹⁵ Odabaşı, “a.g.m.”, s. 59-60.

¹⁶ *Türk Ocağı*, 20 Haziran 1327 (3 Temmuz 1911) Pazartesi günü İstanbul’da faaliyete başlamıştır. Türk Ocağı’nın resmi kuruluş tarihi, 9 Mart 1328 (22 Mart 1912) Cuma günüdür. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasî Partiler ve II. Meşrutiyet Dönemi*, C.1, İstanbul, 1984, s. 432.

^{*} *Amel-i saha*: Alan çalışması, Türk ocaklarında bu görüşü savunan kişiler, halka doğru söyleminin pratiğe dökülmesi için çalışmalar yapılmasını istemişlerdir.

¹⁷ Füsün Üstel, “Köycüler Cemiyeti”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, S. 72, Aralık 1989, s. 12, Uluğ İğdemir, “Doktor Reşit Galip (1893-1934)”, *Aylık Ansiklopedi*, C. 1, Nisan 1945, s. 371.

¹⁸ Üstel, “a.g.m.”, s. 12, Karaömerlioğlu, a.g.e., s. 40.

¹⁹ Halide Edip Adıvar, *Türkün Ateşle İmtihani*, Can Yayınları, İstanbul 2010, s. 2.

tahmin ettiğim için köylere dağılarak oralarda çalışmaktan ve hakiki milliyet cereyanının ancak bu yolda semeredar olabileceğinden bahseder ve mektepten çıkar çıkmaz köylere yayılmak için ahd-i misak eylerdik. Sonra bizimle hemfikir olanlara rasgeldik ve bu yolu tuttuk. Sekiz sene evvel Tolstoy'da okuduğum 'saadet, sükun ve refah köylersedir, yere batsın saraylar' cümlesinin köylüye olan muhabbetime büyük tesiri olmuştur."²⁰ yanıtını vermiştir.

Hasan Ferid Cansever, Mustafa Reşid Galip, Mehmed Cemal, Abdülsamed, Mustafa Cemil gibi genç doktorların yanı sıra Halide Edip Adıvar, Ragıp Nurettin Ege, Ahmed Şemsettin, Saime Hanım ve Reşid Galip'in karısı Zübeyde Hanım'dan²¹ oluşan Köycüler Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nde köye yönelik söylemi uygulama alanına dökmek isteyen ilk ciddi girişimi başlatmıştır. Köycülerin amaçları köylülerle pratik bağlar kurmak, onları eğitmek ve yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunmak olmuştur²².

Köycüler Cemiyeti Birinci Kongresi 29 Şubat 1919'da toplanmıştır. Kongre'de alınan kararlarda; köycü kişinin hayatını, Türk Köylüsünün maddi ve manevi hayrına kayıtsız şartsız adanması gerektiği, köycünün köyde yapacağı işlerde Cemiyetin Baş Meclisi'nin kararlarına uyacağı belirtilmiştir²³. Kongrenin ardından Köycüler, ilk saha çalışmasına 10 Nisan 1919 tarihinde Kütahya'dan başlamıştır. Dr. Hasan Ferid ve Reşid Galip Tavşanlı'ya, Dr. Fazıl Doğan ve Dr. Mustafa Emet'e, bölgedeki köylerde çalışmalar yapmak üzere yerleşmişlerdir²⁴. Fakat köycüler yerleştikleri bölgelerde türlü sıkıntılar çekmişlerdir. Tavşanlı'da yerleşen Reşid Galip, Köycüler Baş Meclisi'nin bir anketine verdiği 20 Aralık 1919 tarihli cevabının sonunda çektikleri sıkıntıları;

"Gerçi ancak geçinmek için para kazanıyoruz. Köylünün ve halkın zararına iktisab-ı servet ettiğimiz yoktur. Fakat bu hekimlik bendenize dilencilikten fena geliyor. Burada bila ücret tedaviye muktedir olabilseydik zevkimize payan olmayacaktı. Bir hastayı iyi etmek için pazarlık etmek veya ettikten sonra avucuna bakmak pek iğrenç geliyor. İşte bütün tahammülümüzü perişan ve payimal eden nokta budur. İnsanda ne

²⁰ İğdemir, "Kaybolan Bir İdealist", *Çığır Dergisi*, S. 12-13, Nisan 1934'ten aktaran İğdemir, *Yılların İçinden: Makaleler, Anılar, İncelemeler*, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. 98.

²¹ Üstel, "a.g.m.", s. 12.

²² Ahmet Şevket Elman, *Dr. Reşid Galip*, Yeni Matbaa, Ankara 1953, s. 36.

²³ *Köycüler Dosyası*, "Köycüler Birinci Kongresi'nde Alınan Kararlar"dan aktaran Üstel, a.g.e., s. 16.

²⁴ Üstel, "a.g.m.", s. 13, İğdemir, "Reşid Galip", a.g.e., s. 372.

köycülük neşe ve istirahati, ne de bir köycü açık kalpliliği bırakıyor. Kendilerine iyilik etmeğe geldiğimiz kimselerle bizim aramızda her ikimizi bihuzur eden bir ifrit yaşıyor, bu da paradan ibarettir. Tabii çaresiz bu yolda devam edeceğiz. Lakin Köycülüğün hasbiliği bu tarzla müteessir oluyor, muzlimleşiyor...”²⁵ sözleriyle anlatmıştır.

Köycüler yaşadıkları yerlerde başka köylere örnek olabilecek “Örnek Köyler” oluşturmaya çabalamışlar. Bunun için her türlü tarımsal üretime uygun toprak satın almışlardır. Köycülerin çalışmaları basına da yansımıştır. 19 Ekim 1919 tarihli İkdam Gazetesi’nde köycülerin çalışmaları:

“Köylülük nüfusun büyük bölümünü oluşturmaya binaen Türkiye’nin geleceği köylüdedir ve köycü faaliyetler sayesinde köylüler kendi içlerinden bir aydın sınıfı oluşturabilir. Bu faaliyetlere katılanları alkışlıyoruz.”²⁶ sözleriyle takdir edilmiştir.

Köycüler Cemiyeti’nin faaliyetleri, Anadolu’da yabancı işgalinin başlaması sebebiyle kesintiye uğramış, Halka doğru gitme faaliyetleri giderek zorlaşmış ve Cemiyet eylemlerini durdurmak zorunda kalmıştır²⁷.

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Köycülük Düşüncesi

Osmanlı Devleti’nin son döneminde aydınların devlete dayanak oluşturma düşüncesinden ortaya çıkan köycülük söylemi, kollektif eylem ya da kişisel düzeyde yapılan uygulamalar somut olarak köycülüğe dayanmasa da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde devamlılık sağlamış; ancak bu devamlılık Osmanlı Devleti’nden farklı bir şekilde cereyan etmiştir. Osmanlı Devleti’nde köye dair uygulamalar I. Dünya Savaşı ve beraberinde gelen işgallerle kesintiye uğramıştır²⁸.

Osmanlı Devleti’nin çöküş yıllarında köylü nüfus, genç erkeklerinden çoğunu savaşlarda kaybetmiş, kıtlık, salgın hastalık ve doğal afetler nedeniyle fakir ve yorgun

²⁵ İğdemir, “Kaybolan Bir İdealist”, a.g.e.

²⁶ Halil Hilmi, “Halkçılık, Köycülük”, *İkdam Gazetesi*, 19 Ekim 1919.

²⁷ Karaömerlioğlu, a.g.e., s. 42.

²⁸ Recep Ertürk, *Türk Sosyolojisinde ve Cumhuriyet Döneminde Köy Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1997, s. 45, Esra Mizan, *Türkiye’de Tek Parti Dönemi Köycülük Düşüncesi ve Köycülük Uygulamaları*, b.y.t., Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, İstanbul 2010, s. 4-1.

düşmüştür²⁹. Yeni devlet, Osmanlı Devleti'nin asıl unsuru olan Türk köylüsünü unuttuğunu, istismar ettiğini her fırsatta dile getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin çokulusluluğuna karşılık yeni devlet, kendini Türk ve köylü olarak nitelemiştir³⁰. 1927 nüfus sayımına göre 13.648.270³¹ kişiden 10.342.391'i yani genel nüfusun % 75.78'i³², 1935 nüfus sayımına göre ise 16.188.767³³ kişiden 12.355.376'sı yani % 76.47'sinin³⁴ köylerde yaşadığı göz önüne alınırsa, ilk yıllarda doğal olarak yönetici ve aydın kesim söylemlerinin köy ve köycülük problemleri üzerine yoğunlaşması şaşırtıcı olmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında köylü ve şehirli arasındaki uçurum artmış, köylü anlayışsız, kaba ve istidatsız bir insan tipi olarak görülmüştür. Bu yüzden köylü kelimesi aynı zamanda hakaret ifade eder hale gelmiştir³⁵. Cumhuriyet Döneminde ise köylü vatandaşın gerçek değeri anlaşılmış, köylü hakir görülmek yerine ülkenin “efendisi” sayılarak yüceltilmiştir. Fakat bu “köylü milletin efendisidir” söylemi uzun bir zaman pratiğe dönüşmemiştir. Cumhuriyet modernleşmesinin mali yükü zorunlu olarak köylünün sırtına yüklenmiştir. Bu durum da köylüyü sosyo-ekonomik olarak oldukça yıpratmıştır. Fakat cumhuriyet döneminde köylünün durumu Osmanlı Devleti dönemine kıyasla daha iyi bir hale getirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mart 1922 tarihli TBMM Üçüncü Toplanma Yılı Açış Konuşmasında köylünün önemini şöyle belirtiyor: *“Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? (Köylüler, sedaları) Bunun cevabını derhal birlikte verdik: Türkiye'nin hakiki sahibi, efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah ve saadete müstahak ve layık olan köylüdür. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin iktisadi siyaseti bu asli gayeyi istihsale matuftu”* sözleriyle belirtmiştir. Atatürk burada Türkiye'nin gerçek sahibinin köylü olduğuna ve hükümetin buna uygun siyaset yürütmesi gerektiğine işaret ederek; *“Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk edilerek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarında bıraktığımız ve yedi*

²⁹ Şükrü Karatepe, “Toplum Kalkınması Yönünden 442 sayılı Köy Kanununun Yetersizlikleri”, *İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu (8-11 Haziran 1987) Tokat*, Sosyal Planlama Başkanlığı Dairesi, Yayın No. DPT:2173-SPB:417, DPT BAŞBAKANLIK, Yayına Hazırlayanlar: Beşir Atalay, İsmail Karaman ve Güngör Erdumlu, Ankara 1989, s.38.

³⁰ Esra Mızan, *a.g.t.*, s. 4-1.

³¹ *Ulus Gazetesi*, 25 İlkteşrin 1935, s. 1- 4.

³² DİE, *Türkiye’de Nüfus*, 11 Ekim 2000 - 26 Ağustos 2002, Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2010*, s. 5.

³³ *Ulus Gazetesi*, 25 İlkteşrin 1935, s. 1- 4.

³⁴ DİE, 11 Ekim 2000 - 26 Ağustos 2002, Türkiye İstatistik Kurumu, *a.g.e.*, s.5.

³⁵ Hasan Seçkin, *Cumhuriyet’in Türk Köyüne Getirdikleri*, Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği, 1973, s. 120.

*asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asli sahibin huzurunda bugün hicap ve ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım*³⁶” demiştir. Atatürk konuşmasının bu bölümünde eski yönetimlerin köylüyü nasıl gördüklerini, köylünün iyi niyetlerini ve fedakarlıklarını nasıl kötüye kullandıklarını belirterek, yeni yönetici kesimin, köylüye layık olan değeri vermeleri hususuna vurgu yapmıştır.

Atatürk’ün köylüye verdiği önem Cumhuriyet aydınlarının bu yöndeki tespitlerini arttırmıştır. Ülkü Dergisi’nde yazdığı bir yazıda Mehmet Saffet Bey:

“Elbette şimdi köylünün ayağına gitmek, bütün hizmetlerine koşmak lazımdır. Cumhuriyet rejimi bunu bütün derinliğiyle anlamış olduğunu göstermektedir. Milli iktisadiyatımızda, Milli Maarifimizde köye vermekte olduğumuz ehemmiyet bunu ispat eder” demiş ve: *“Herkesten daha çok yaşamak ve mesut olmak hakkına sahip olan bu insanları muasır medeniyetin icaplarına göre yaşatmak için aydınlatmak vazifemizdir*³⁷” diyerek köylünün önemini vurgulamış ve köylüyü layık olduğu seviyeye yükseltmek için çabalamak gerektiğine işaret etmiştir. Mehmet Saffet Bey Cumhuriyet rejiminin, köylünün önemini çok iyi anladığını ve iktisadi ve eğitim alanlarında köy kalkınmasına yönelik politikalar uyguladığını belirtmiştir.

1930’lardaki iki önemli gelişme Türkiye’nin yönetici sınıfı ve aydınlarının köy ve köylüye olan ilgilerinin artmasında rol oynamıştır. Bunlardan birincisi; 1930 yılında kurulan Serbest Fırka deneyimi, Halk Fırkası iktidarına kitle tabanının son derece zayıf olduğunu, kitlelerin kazanılmasının önemini göstermiştir. İkinci gelişme ise; aydınlar da görülen ilgisizlik ve tembellik olmuştur. Siyasal olarak Halk Fırkası’nın yeniden yapılanması, ekonomide devletçiliğe geçilmesi gibi yeni yönelimlerin ideolojik olarak da aydınlar tarafından beslenmesi gerekmişti³⁸. 1930’lu yılların başından itibaren köycülüğün resmi devlet politikası olmasıyla birlikte basın ve yayın hayatında da köye yönelmede bir canlılık yaşanmış, hatıra ve inceleme olarak birçok eser kaleme

³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, C. 18, S. 2, Atatürk’ün 1. Dönem 3. Yasama Yılı Meclisi Açış Konuşması, 1 Mart 1922.

³⁷ Mehmet Saffet, “Köycülük Nedir”, Ülkü Dergisi, C.1, S.6, Halkevleri Mecmuası, Temmuz 1933, s. 422-423.

³⁸ Karaömerlioğlu, a.g.e., s. 52-53.

alınmıştır³⁹. Halkevi dergileri ve özellikle Ülkü dergisi, köycülüğe yönelik yazılarla köylünün durumunu, önemini hükümete ve kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır. Ayrıca Nusret Kemal Köymen, Reşid Galip, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Kazım Dirik, Hasan Reşit Tankut, Selahattin Kandemir ve diğer köycü aydınlar eserleri ve düşünceleriyle dönemin köycülük ruhunu⁴⁰ en iyi şekilde ifade etmişlerdir. 1935 yılında Ülkü Dergisi'nde "Köycülüğümüz" adlı bir makale yazan Kandemir, dönemin köycülük ruhunu:

"Bugün hemen her aklı başında Türk'ün köyle, köycülükle ilgili olduğunu görüyoruz. Bu ilgi köyü sevmekten, köylüye karşı derin bir sempati duymaktan başlayarak derece derece yükseliyor, köyün içine girerek onu kurtaracak teşebbüslere kadar varıyor. Şimdi artık eskisi gibi:

Köylüyü sevelim, köylüyü kurtaralım... gibi propagandalara hacet kalmamıştır. Bugün iş zamanıdır, pratik yolda yürüme devridir. Bundan sonra köy hakkındaki bütün düşünce ve görüşlerimiz tamamıyla maddi, fiili alan üzerinde yapılmalıdır.

*Köycülük, artık ulusal bir dava olmuştur. Onun pratik tarafları hakkında birçok yazılar yazılıyor; bilhassa devlet, köy dirimi işini kovalıyor. Yeni rejim, üstüne kurulduğu yüksek prensiplerini siyasal ve sosyal alanlarda gerçekleştirmek için hemen her çareye başvurarak ulusal ülküye bir an önce kavuşmak için savaşıyor."*⁴¹ sözleriyle ifade etmiştir.

Ayrıca, 1930'lu yıllarda "Köylü-köycü" köycü aydınların dilinde ve yazılarında sürekli üzerinde durdukları kavramlar olmuşlardır. Köy neresidir?, köylü ve köycü kimdir? gibi sorular köycü aydınlar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sorulara Kandemir:

"Cumhuriyet devrinde köy, kanun karşısında manevi şahsiyet sahibidir. En geniş hukuki tabiriyle köy, bir küçük cumhuriyettir. İşte şimdiki telakkimize göre tarif

³⁹ Türkan Çetin, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Köylü Politikası (1923-1950)*, b.d.t., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 1997, s. 6.

⁴⁰ Çetin, a.g.t., s. 6.

⁴¹ Selahattin Kandemir, "Köycülüğümüz", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 6, S. 31, Eylül 1935, s. 32.

ettiğimiz bu köy ve köylüyü tam manasıyla diriltmeğe, kuvvetlendirmeğe çalıştığımız sırada karşımıza yeni bir insan tipi çıkıyor. Bu insana biz köycü diyoruz.

... Köycü dediğimiz münevver insanlar öyle bir içtimai veya resmi vazife ile yüklüdür ki, çalışacakları saha ve yaratacakları yeni varlık başlı başına bir hayattır. Köycülük, basit tarifi ile köyü sevmek ve köylüye faydalı hizmetler yapmaktır... Mademki köylü dediğimiz insan tipinin muayyen bir içtimai hüviyeti, bir iktisadi fonksiyon, bir tarihi kültür kıymeti vardır, onun için çalışacak kimsenin de onu iyi anlaması, iyi tanınması ve üzerinde işleyeceği mevzuları hem ayrı ayrı, hem de küll halinde az çok kavraması şarttır.

... Köycülük gerçi bir muayyen meslek değildir. Ziraatçı, Köy muallimi, Nahiye müdürü gibi kimseler köye ilgin işlerde yerine ve zamanına göre çalışırlar ve köylüye hizmet ederler. Öyle ise bunlar birer köycüdür.⁴²” şeklinde cevaplar vermiştir.

1.2.3. Cumhuriyet Dönemi Köy Kalkınmasına Yönelik Uygulamalar

Cumhuriyet yönetimi, ülkenin topyekun kalkınması için işe ilk olarak köylünün kalkınmasından başlamak gerektiğine inanmıştır. Aşar vergisi kaldırılmış, köy kanunu kabul edilmiş, halkevlerinde köycülük kolu kurulmuş, örnek köyler ve köy büroları oluşturulmuş, köy eğitimliği ve köy enstitüleri gibi eğitim şubeleri meydana getirilmiştir. Ayrıca Ziraat Bankası’nın gerçek anlamda köylünün bankası durumuna getirilmesi düşünülmüş, Zirai Kredi Kooperatifleri kurularak çalışan ve müteşebbis çiftçilerin herhangi bir servet teminatı göstermeden şahsi itibarı üzerine masrafsız kredi bulabilmeleri ve tefecilerin eline düşmekten kurtulmaları sağlanmıştır. Bununla birlikte köylünün kooperatifleşmesi teşvik edilmiştir. Ziraat kongreleri toplanarak dönemin tarım politikalarının belirlenmesine çalışılmıştır.

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanında sonra, Türk köyü ve köylüsü için yapılan faydalı işleri ve köylüyü doğrudan ilgilendiren kanun ve kuruluşları şöyle sıralayabiliriz;

⁴² Kandemir, “Köy-Köycü”, *Ülkü Halkevi Dergisi*, S. 19, s. 18.

- İzmir İktisat Kongresi'nde tarım kesimine yönelik kararlar alınmıştır ve hükümetin bu alana yönelik tedbirler alması istenmiştir. (17 Şubat 1922)
- 442 sayılı Köy Kanunu'nun kabulü (18 Mart 1924)
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması (3 Mart 1924)⁴³
- 552 sayılı kanunla Aşar Vergisi'nin kaldırılması (17 Şubat 1925)
- 904 sayılı Islah-ı Hayvanat Kanunu çıkarılmıştır. (7 Haziran 1926)⁴⁴
- Hayvan Sağlık Zabıtası Kanunu çıkarılmıştır. (1928)
- Pendik ve Erzincan'da Bakteriyoloji laboratuvarları kurulmuştur.
- Ankara Tavukçuluk Enstitüsü kurulmuştur.
- Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmıştır⁴⁵.
- Ankara Yüksek Veterinerlik Enstitüsü kurulmuştur⁴⁶.
- Kayseri Yonca Tohumu Temizleme Kurumu kurulmuştur.
- Eskişehir Kurak Arazi Tarım İstasyonu kurulmuştur.
- Bursa İpekböcekçiliği Enstitüsü kurulmuştur.
- Ankara, Diyarbakır, Edirne ve Erzincan ipekböcekçiliği okulları kurulmuştur.
- Erzincan, Kastamonu, Konya, Çorum, Sivas, Erzurum, Edirne ve Kepsut'ta ziraat okulları kurulmuştur.
- Tarım eğitimi için yurtdışına 74 öğretmen gönderilmiştir⁴⁷.
- Alpullu ve Uşak'ta şeker fabrikaları kurulmuştur.

⁴³ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 2 "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", Kanun No: 430, 3 Mart 1924.

⁴⁴ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 4, "Islah-ı Hayvanat Kanunu", Kanun No: 904, 7 Haziran 1926, Resmi Gazete, S. 407, 29 Haziran 1926, s. 977-981.

⁴⁵ Nelia Pavlova, *Gazi'nin Ülkesinde: Au Pays Du Ghazi*, Denizli Sanayi Odası Yayınları 4, Çev. Mehmet Baytimur, s. 58.

⁴⁶ Pavlova, a.g.e., s. 58.

⁴⁷ Pratik Tarım okullarındaki öğrenimi iyileştirmek için bu okulların öğretmenleri Avrupa'ya, genellikle Fransa ve Amerika'ya gönderilmiştir. Pavlova, a.g.e., s. 58.

- 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu çıkarılmıştır. (1 Haziran 1929)⁴⁸
- 1710 sayılı kanunla çiftçiye 3 milyon liralık yardım yapılması (16 Haziran 1930)⁴⁹
- Jandarma Kanunu (18 Haziran 1930)⁵⁰
- Birinci Ziraat Kongresi (5-14 Ocak 1931)
- 1797 sayılı Pulluk Kanunuyla⁵¹ pulluk başta olmak üzere tarım makineleri üreten işyerleri desteklenmiş ve çok kısa sürede traktör sayısı 183'ten 2000'e çıkmıştır. (30 Mart 1931)
- Tarım Eğitimi Kongresi düzenlenmesi (1932)
- 2510 sayılı İskan Kanunu çıkarılmış (14 Haziran 1934)⁵² ve topraksız köylüye toprak dağıtımına başlanmıştır.
- 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu⁵³ ve 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu⁵⁴ çıkarılmıştır. (21 Ekim 1935)
- Devlet Üretim Çiftlikleri kurulmuştur.
- Köy yolları yapılmıştır.
- Tohum Islah İstasyonları kurulmuştur.
- Köylüye faizsiz ve uzun vadeli kredi verilmiştir.
- Pamuk İstasyonları kurularak kaliteli ve bölgelere uygun pamuğun yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

⁴⁸ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 7, "Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu", 1 Haziran 1929, *Resmi Gazete*, S. 1208, 5 Haziran 1929, s. 743-745. Kredi Kooperatifleri çeşitli taşra illerine hızla yayılmışlardır. Kanun'un uygulanmaya konmasından sonraki birkaç ay içinde 123 kooperatif kurulmuş, toplam üye sayıları 1598'e ulaşmış ve her kooperatifin sermayesi 82.862 lirayı bulmuştur. Pavlova, *a.g.e.*, s. 58.

⁴⁹ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 8, 16 Haziran 1930, *Resmi Gazete*, S. 1524, 19 Haziran 1930, s. 851-853.

⁵⁰ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 8, "Jandarma Kanunu", 18 Haziran 1930, *Resmi Gazete*, S. 1526, 22 Haziran 1930.

⁵¹ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 9, "Pulluk Kanunu", Kanun No: 1797, 30 Mart 1931, *Resmi Gazete*, S. 1764, 2 Nisan 1931, s. 191-192.

⁵² TBMM Kanunlar Dergisi, C. 13, "İskan Kanunu", Kanun No: 2510, 14 Haziran 1934.

⁵³ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 15, "Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu", Kanun No: 2836, 21 Ekim 1935, *Resmi Gazete*, S. 3146, 2 Kasım 1935, s. 764-769.

⁵⁴ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 15, "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun", Kanun No: 2834, 21 Ekim 1935, *Resmi Gazete*, S. 3146, 2 Kasım 1935, s. 757-761.

- 3238 sayılı Köy Eğitimcileri Kanunu (11 Mart 1937)⁵⁵
- 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu (5 Mayıs 1937)⁵⁶
- Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur. (1938)
- Birinci Köy ve Ziraat Kongresi (27 Aralık 1938)
- 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu (17 Nisan 1940)⁵⁷
- Türkiye Ziraat Donatım Kurumu (1944)
- Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (11 Haziran 1945)⁵⁸
- Ziraat Bankası'nın yeniden yapılandırılması
- Halkevleri ve Halkodaları

Türkiye, 1923-1945 yılları arasında tarım alanında çok önemli gelişmelere sahne olmuştur. Tarımsal alanda büyüme ülkenin kalkınmasıyla eşdeğer tutulmuştur. 1923 yılında gayri safi milli hasılat içinde tarımın payı % 40 civarındayken, her yıl artarak 1926 yılında yaklaşık % 50'ye yükselmiştir. 14 Ocak 1926 tarih ve 716 sayılı “*Borçlanma Kanunu*”⁵⁹ ile 22.233 çiftçi ailesine bedeli yirmi yılda ödenmek üzere 731.000 dönüm toprak dağıtılmıştır. Toplam tarımsal kredi hacmi 22 milyondan 100 milyona çıkartılırken kredi faizi % 12'den % 9'a indirilmiştir. Hükümet bir yandan kooperatifçiliği ve traktör kullanımını teşvik ederken diğer yandan tarımda alt yapı çalışmalarını sürdürmüştür. Avrupa'ya tarım öğrenimi yapmak için öğrenci gönderilirken, tarım memurlarına ve öğretmenlerine hizmet içi eğitim yoluyla modern bilgiler verilmiştir. Örnek çiftlikler, fidanlıklar ve tohum ıslah enstitüleri kurulmuştur⁶⁰. Köy-köylü, çiftçi-tarım ekseninde birçok söylem ve uygulama meydana gelmiştir. Türkiye'de 1923 öncesi dönemde tarımsal durum ve Cumhuriyet dönemi tarım politikasının başarısı hakkında Mechin:

⁵⁵ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 17, “Köy Eğitimcileri Kanunu”, Kanun No: 3238, 11 Mart 1937, *Resmi Gazete*, S. 3639, 24 Haziran 1937, s. 982.

⁵⁶ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 17, “Kara Avcılığı Kanunu” Kanun No: 3167, 5 Mayıs 1937, *Resmi Gazete*, S. 3603, 13 Mayıs 1937, s. 370-373.

⁵⁷ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 21, Köy Enstitüleri Kanunu”, Kanun No: 3803, 17 Mart 1940, *Resmi Gazete*, S. 4491, 22 Mart 1940, s. 233-237.

⁵⁸ Seçkin, a.g.e, s. 120-126, Sinan Meydan, *Akl-ı Kemal: Atatürk'ün Akıllı Projeleri 2*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2012, s. 33-36.

⁵⁹ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 4, “Borçlanma Kanunu”, Kanun No: 716, 14 Ocak 1926, s. 295, *Resmi Gazete*, S. 279, 24 Ocak 1926, s. 82-83.

⁶⁰ Erdinç Tokgöz, “Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi”, *Atatürk Dönemi İktisat Politikası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayınları, Mart 1981, s. 39.

“İç Anadolu’nun tarıma elverişli havalisinde toprak verimi, o zamana kadar çok düşüktü. Tabiat o yerlere bol bereket kabiliyeti vermişken, ulaşım imkanlarının, tarım aletlerinin yokluğundan ve ihracat imkansızlığından dolayı köylüler tarlalarından ancak kendilerine kıtı kıtına yetecek kadar mahsul alabiliyorlardı. Koca araziler ekimsiz bırakılmıştı ve kilometrelerce verimli arazi çöl haline gelmişti. Bu zamanda ise geniş ve çok nüfuslu bölge, dışarıdan ithal edilen hububatla besleniyordu. Kara ve demiryolu şebekeleri ıslah edilir edilmez ve toprak mahsullerinin sevkine fazla imkanlar görünür görünmez Türk Köylüleri terk edilmiş arazilerini de işlemeye ve tarım yöntemlerini hissedilecek şekilde ıslaha başladılar. Ağaç sapanların ve hayvan harmanlarının yerini makineli düğünler ve traktörler aldı. Bir takım gelişigüzel tarla, vaktiyle sapsarı renkteki hububat yığınları haftalarca hava tahribatına bırakılan yerlerde devlet siloları yükseldi. Binlerce seneden beri kuraklıktan inleyen yerlere yeni sistem sulama kanalları ile su akıtıldı. 15.000 çeşme yapıldı ve halkın kullanımına sunuldu. Tarım Kooperatifleri arttı. Doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı ve bütçeden tahsisatlı iki komisyon faaliyete geçti. Bunlar köylünün sağlık şartlarını iyileştirmeye memur oldular. Komisyonun birisi iskan işleriyle diğeri de köylülerin savaşlarda kaptıkları hastalıklarla uğraştılar.⁶¹” demiştir. Ayrıca, Mechin o dönem tarımsal gelişme hakkında istatistik bilgilerde vermiştir:

“İyi neticeler, kendilerini hissettirmekte çok bekletmedi. Bakımsız ve perişan çiftlikler daha genişlediler ve temiz bir şekil aldılar. Diğer hastalıklarda hissedilir bir azalma görüldü... Mahsulün miktarı ve iyiliği arttı. Ekilen arazi sathı, 1925’te 1.829.000 ton iken 1938’de 6.802.000 tona yükseldi. Pamuk ekimine ayrılan arazi 1925’te 45.000 hektar iken, 1938’de 249.000 hektara yükseldi. Pamuk üretim oranı da bu senelere göre 18.000 tona, 1938’de 55.000 tona çıktı. Yağlı maddelerde, tütünde, kuru üzümde, kuru incir vesairede de aynı artış meydana geldi.⁶²”

Türkiye’de 1923’ten 1938’e kadar köylüye 200.162 liralık pulluk dağıtılmıştır. 1933 yılından 1934’e kadar Yüksek Orman Okulu 166 mezun vermiş, 3 yerde birer Orta Ziraat Okulu ve 1933’te Ankara’da Yüksek Ziraat Enstitüleri açılmıştır. 4 Haziran 1937 tarih ve 3204 sayılı “Orman Umum Müdürlüğü Teşkilat Kanun⁶³”u Orman Umum

⁶¹ Benoit Mechin, Kurt ve Pars, 3. Baskı, Kum Saati Yayınları, Çev. Ahmet Çuhadır, İstanbul 2011, s. 251.

⁶² Mechin, a.g.e., s. 252.

⁶³ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 17, “Orman Umum Müdürlüğü Teşkilat Kanunu”, Kanun No: 3204, 4 Haziran 1937, s. 77-85, Resmi Gazete, S. 3630, 14 Haziran 1937, s. 867-872.

Müdürlüğü'nü tüzel kişilik haline getirilmiş ve 1938 yılına kadar 2 orman reviri kurulmuştur⁶⁴.

1.2.3.1. İzmir İktisat Kongresi

Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı sırada, 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi izlenecek ekonomik siyasetin saptanması için, İktisat Vekaleti (Ekonomi Bakanlığı) tarafından örgütlenmiştir⁶⁵.

Kongre, 17 Şubat günü saat on buçukta Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında açılmıştır. Bu kongreye; Tüccarlar, sanayiciler, çiftçiler, işçiler, bankacılar ve hemen her çeşit meslek kuruluşundan 1135 delege⁶⁶, üç binden fazla dinleyici, mülkiye yetkilileri, askeri ileri gelenler, Azerbaycan ve Rus elçileri ve İzmir'de bulunan yabancı temsilciler katılmıştır⁶⁷.

Mustafa Kemal Atatürk, Kongreyi açış konuşmasında⁶⁸;

“Aziz Türkiye'mizin ekonomik yükselmesinin sebeplerini aramak ve bulmak gibi vatani, hayati ve milli bir kutsal amaç için bugün burada toplanmış olan sizlerin, muhterem halk temsilcilerinin huzurunda bulunmakla çok mesut ve bahtıyırım.

Uzun gafletlerle ve derin umursamazlıkla geçen asırların ekonomik bünyemizde açtığı yaraları tedavi etmek ve çarelerini aramak, memleketi imara, milleti refah ve saadete ulaştırma yollarını bulmak için yapacağınız çalışmaların başarıyla sonuçlanmasını arzu ederim.

Arkadaşlar;

Sizler doğrudan doğruya milletimizi temsil eden halk sınıflarının içinden ve onlar tarafından seçilerek geliyorsunuz. Bu itibarla memleketimizin halini, ihtiyacını,

⁶⁴ CHP'nin 15. Yıl Kitabı, Aydemir, İkinci Adam 1938 - 1945, C. 2, 11. Özel Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul Mart 2011, s. 321.

⁶⁵ Ahmet Gündüz Ökçün, Türkiye İktisat Kongresi 1923 - İzmir Haberler – Belgeler - Yorumlar, 3. Baskı, Ankara 1981, s. 389.

⁶⁶ Afet İnan, İzmir İktisat Kongresi, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1989, s. 12, Mehmet Asım (Us),” İktisat Kongresinden Sonra”, Vakıf, 7 Mart 1923, s. 2.

⁶⁷ Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Şubat 1923, s. 1, Akşam Gazetesi, 19 Şubat 1923, s. 1, Emre Kongar, 21. Yüzyıl'da Türkiye, Remzi Kitabevi, 38. basım, İstanbul 2006, s. 350.

⁶⁸ İnan, a.g.e., s. 57-69, Ökçün, a.g.e., s. 243-256.

milletimizin elemlerini ve emellerini yakından ve herkesten daha iyi biliyorsunuz. Sizin söyleyeceğiniz sözler, alınması lüzumunu beyan edeceğiniz tedbirler, halkın dilinden söylenmiş kabul edilir ve bunun için en büyük isabetlere sahip olur. Çünkü halkın sesi, hakkın sesidir” diyerek kongrenin toplanma amacını ve kongreye katılan temsilcilerin konumlarını belirtmiştir.

İktisat Kongresi 19 Şubat 1923 tarihli toplantısında genel heyet; Ticaret, Ziraat, Sanayi ve İşçi grupları olarak dört kısma ayrılmışlardır. Ayrıca bu toplantıda grup başkanları ve encümenleri seçimi yapılmıştır⁶⁹. Kongre genel başkanlığına Manisa sanayi temsilcisi Kazım Karabekir Paşa seçilmiştir. Grup başkanlıklarına ise; işçi sınıfı adına Kütahya temsilcilerinden Aka Gündüz Bey, Ticaret sınıfı adına İzmir temsilcilerinden Alaiyeli Mahmut Bey, Sanayi sınıfı adına Ayvalık temsilcilerinden Selahattin Bey ve Çiftçi sınıfı adına Manisa temsilcisi Karaosmanzade Kani Bey seçilmişlerdir. Grup katipliklerine ise; işçi sınıfı adına Afyonkarahisar temsilcilerinden Bahriyeli Muallim Şefik Bey, Sanayi sınıfı adına İstanbul temsilcilerinden Mühendis İlhami Nafi Bey, Ticaret sınıfı adına İstanbul temsilcilerinden İstanbul Türk Ticaret Birliği Genel katibi ve Türkiye İktisat Mecmuası Müdürü Hamdi Bey ve Çiftçi sınıfı adına Kırkağaç temsilcisi Lütfü Arif Bey seçilmişlerdir⁷⁰.

İktisat Kongresi’nin başlıca iki amaçla toplandığı söylenebilir: Birincisi tüccar, çiftçi, sanayici ve işçi kesimlerinin kendine özgü sorun ve isteklerini belirleyerek bu kesimin siyasal kadro ile bütünleşmesini sağlamak, ikincisi de yabancı sermaye çevrelerine ekonominin gelecekte alacağı biçimi açıklamak. Bir başka açıdan bakıldığında kongre ile yönetici kadronun iç ve dış sermaye kesimlerine güvence vermek istediği sonucuna varılabilir⁷¹.

İzmir İktisat Kongresi sonucu ortaya çıkan “Milli İktisat Kararları” hükümete büyük ölçüde ışık tutmuştur⁷². Milli İktisat kararları on binlerce bastırılmış, memleketin

⁶⁹ *Tevhid-i Efkâr Gazetesi*, 19 Şubat 1923, s. 1.

⁷⁰ *Hakimiyet-i Milliye*, 20 Şubat 1923, s. 3, *Tan Gazetesi*, 20 Şubat 1923, s. 3, *Akşam Gazetesi*, 20 Şubat 1923, s. 2, *Tevhid-i Efkâr Gazetesi*, 19 Şubat 1923, s. 1.

⁷¹ Mehmet Aykanat, *1923-1938 Döneminde Türk Tarım Politikası*, b.y.t., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007, s. 30.

⁷² İnan, *a.g.e.*, s. 19-20, Ökçün, *a.g.e.*, s. 387-388, “Milli İktisat Kararları” Ek 1’de sunulmuştur.

her köşesinde ve en fazla da köylerinde anlatılmak ve evlerin, dükkanların uygun yerlerine asılmak ve hutbelerde okutulmak üzere kongre temsilcilerine verilmiştir⁷³.

İzmir İktisat Kongresi'nde köylüye yönelik dilekler ile sadece çiftçilerin dile getirdikleri köy kalkınmasına engel olan ekonomik sorunlar da ele alınmıştır. Çiftçi grubunun⁷⁴ kongrede belirttiği sorunlar; başta reji olmak üzere, tarım ve eğitim, asayiş, aşar vergisi, Ziraat Bankası ve zirai kredi, yollar, orman, tarım işlerinde hayvanat ve makine gibi başlıklardan oluşmuştur. Kongrede, 25 Şubat 1923 tarihinde reji, ziraat ve eğitim konusu, 26 Şubat günü güvenlik ve aşar konusu, 27 Şubat günü Ziraat Bankası ve zirai itibar konusu, 1 Mart günü yollar konusu, 2 Mart günü ziraatta hayvan konusu, 3 Mart günü Çiftçiliğe ait bazı konular ve 4 Mart günü de Ziraatta makine konusu görüşülmüştür⁷⁵. Çiftçi grubu köy ekonomisini kötü yönde etkileyen temel sorunları ifade ederek, hükümetten bu konular üzerine yoğunlaşmasını ve köylünün kalkınması için sorunların çözümünü istemiştir.

On altı gün süren konuşma ve çalışma sonunda çiftçi, tüccar, sanayi ve işçi gruplarınca alınmış olan kararlar, ekonomik ihtiyaçlarımızı açıklayan bir bildiri şeklinde, TBMM Başkanlığı ile Başbakanlığa sunulmuştur⁷⁶.

Alınan bu kararlar ileride izlenecek iktisadi politikalara yön vermiş, bu kararlar bir noktada yeni devletin izleyeceği tarım politikasının genel çerçevesini oluşturmuştur⁷⁷. İktisat Kongresi kararlarında, çiftçi ve tarım sorunlarına 95 madde tutan geniş yer ayrılmıştı. En önemlisi, köylünün belini büken ve tarımda yeniden üretim olanaklarını ortadan kaldıran Aşar vergisinin kaldırılması talebi olmuştur. Ayrıca Ziraat Bankası aracılığıyla köylüye kredi sağlanması için gerekli önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır. Yol vergisinin kaldırılması ve yerine çalışma esası getirilmesi kararı alınmıştır. Bütün bunlarla birlikte derebeylik ile şeyhliğin tasfiyesi ve toprak dağıtımı gibi köktenci bir program yapılmamıştır. Ancak Hazineye ait toprakları

⁷³ *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi*, 7 Mart 1923, s. 3, *İkdam Gazetesi*, 7 Mart 1923, s. 3.

⁷⁴ Kongre'de 1135 delegenin 425'ini çiftçiler oluşturmuştur. İnönü, *a.g.e.*, s. 19, Ökçün, *a.g.e.*, s. 185.

⁷⁵ Ökçün, *a.g.e.*, s. 302-318, Kongre'de çiftçi kesimine yönelik alınan kararlar Ek 2'de sunulmuştur.

⁷⁶ İnönü, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933*, TTK Basımevi Ankara 1972, s. 59, İnönü, *İzmir İktisat Kongresi*, s. 20, Ökçün, *a.g.e.* s. 389.

⁷⁷ Aykanat, *a.g.t.*, s. 31.

işleyen zilyet* konumundaki çiftçilere bu arazilerin bedelsiz olarak dağıtılması kararlara geçirilmiştir⁷⁸.

Kararlarda, tarım üretimini verimli kılmak için çiftçinin eğitilmesine ağırlık verilmiştir. Tarım okulları kurulması ve ilk ve ortaokullarda uygulamalı tarım dersleri okutulması kararlaştırılmıştır. Yine İzmir İktisat Kongresi kararlarına göre, üreticiye tarım bilgisi veren dergi, kitap ve kitapçıkların bedelsiz olarak dağıtılması ve askerlere de uygulamalı tarım dersleri verilmesi öngörülmüştür⁷⁹.

Bu kongrenin ilk defa sesini hükümete özgürce duyurabildiği ve ondan bazı taleplerde bulunabildiğinden dolayı köylü için önemi büyük olmuştur. Böylece Türkiye’de ilk defa köylü kendi sorunlarını, kongre vasıtasıyla, hükümete ve kamuoyuna bildirmiştir.

1.2.3.2. Köy Kanunu

Bugün mahalli idare birimleri içerisinde en küçüğü olan ve toplumumuzda daima önemli bir yeri olan köylerimize, cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılmış olan 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı köy kanunuyla⁸⁰ yeni bir düzen ve köy hizmetlerine yeni bir atılım getirilmek istenmiştir⁸¹. Ayrıca nüfusun yaklaşık % 80’ini bünyesinde barındıran köyleri imar etmek ve kalkındırmak için bu kanun düzenlenmiştir.

Kanunun başlıca üç özelliğe sahip olduğu görülmüştür;

1) *Kanun o zamana kadar resmi işlemlerde ve kanun ifadelerinde alışılmamış sade bir dilde ve açıklıktadır. Bu suretle her köy topluluğunda kolayca anlaşılıp, uygulanabileceği düşünülmüştür.*

2) *Kanunun taşıdığı hükümler ilk defa köyü bir tüzel kişilik olarak tanımlamış ve köy içerisinde köylüyü köyünün sahibi olacak şekilde söz sahibi kılmıştır.*

* Zilyet: Bir kimsenin taşınır ya da taşınmaz bir mal üzerindeki fiili hakimiyeti, kişi malın sahibi olsun veya olmasın o mal kimin kontrolündeysen ve malın getirilerinden kim yararlanıyorsa malın zilyeti ondadır.

⁷⁸ Doğu Perinçek, *Kemalist Devrim-7: Toprak Ağalığı ve Kürt Sorunu*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul 2010, s. 33.

⁷⁹ Perinçek, *a.g.e.*, s. 33.

⁸⁰ *TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 2, “442 Sayılı Köy Kanunu”, 18 Mart 1924, *Resmi Gazete*, 7 Nisan 1924, S. 68, *Düstur*, 3. Tertip, C. 5, s. 336. Günümüze kadar yapılan değişikliklerle Köy Kanunu ek 3’te sunulmuştur.

⁸¹ *Cumhuriyet’in 75. Yılında Köylerimiz*, s. 49.

3) *İleri bir mali özerklik anlayışı ile köy idarelerine yerel vergi salabilme (salma) ve toplama yetkisi vermiştir*⁸².

*Eğer, toplum kalkınmasının birinci koşulu ‘‘devletin gücü ile halkın gücünün birleştirilmesi’’ ise köyleri özerk bir kamu tüzel kişiliği haline getiren Köy Kanunu 1924 yılı koşullarına göre bu güç birliğini oldukça iyi düzenlemiştir. Köyler için hızlı bir kalkınma temposu öngören kanun, köy idaresinin kuruluşu, organları, görevleri ve merkezi idareyle ilişkileri düşünülmüş ayrıntılı bir şekilde hazırlanmıştır*⁸³.

Kırsal kesimin çağdaşlaşmasını sağlamaya yönelik hazırlanan Köy Kanunu iki açıdan önemli olmuştur. Birincisi, bu yasa ile kalkınmanın köyden başlama gereği vurgulanmış, ikincisi de köylere hukuki bir kişilik tanınarak tarihimizde ilk defa köy toplulukları özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Köye tanınan özerklikle birlikte, köyün seçilen yönetsel organlar ile köy halkına köy yaşamı için gerekli altyapı ve benzeri hizmetleri yapma ve daha iyi yaşam koşulları yaratma yükümlülüğü getirilmiştir⁸⁴.

Cumhuriyetin ilanının ardından geçen on yıllık süreçte 40.230 köyden 22.084’ünde, köy kanunu uygulanmıştır. Kanuna dayanarak köy bütçesiyle; 21.315 köyden 2.746’sında su tesisatı, 3.640’ında çeşme⁸⁵, 644’ünde konak, 6.961’inde köy konuk odası⁸⁶, 24’ünde pazar yeri⁸⁷, 61 dükkan⁸⁸, 211 meydan yeri⁸⁹, 19 hamam⁹⁰ yapılmıştır. Kanunun uygulanması sonucu birçok bataklık kurutulmuş⁹¹, köye tarım ve sağlık hizmetleri götürülmüş ve köylüye kredi hizmetleri verilmiştir. Bekçi, korucu ve çobanın yapacağı işler bir düzene sokulmuş, köy kütüphaneleri kurulmuş, köy postaları işletilmiş, bazı köylere telefon tesisatı yapılmıştır. 14.988 köyün sınırı çizilmiş ve bu sınırlar, artık bir daha iki köy arasında dava ve kavga doğurmayacak şekilde sabitleştirilmiştir. Verimsiz tarlalarda ıslah çalışmaları yapılarak ağaçlandırmaya⁹² büyük önem verilmiştir. 1924-1933 yılları arasında köy sınırları içine 1.821.900 ağaç

⁸² Cumhuriyet’in 75. Yılında Köylerimiz, s. 49-50.

⁸³ Karatepe, a.g.e., s. 38.

⁸⁴ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, II. Tarım Şurası: Kırsal Kalkınma Komisyonu Raporu, s. 19.

⁸⁵ Köy Kanunu, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-2, 18 Mart 1924.

⁸⁶ Köy Kanunu, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-13.

⁸⁷ Köy Kanunu, Köylünün isteğine bağlı işler, Madde 14-7.

⁸⁸ Köy Kanunu, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-20.

⁸⁹ Köy Kanunu, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-11.

⁹⁰ Köy Kanunu, Köylünün isteğine bağlı işler, Madde 14-6.

⁹¹ Köy Kanunu, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-1.

⁹² Köy Kanunu, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-16.

dikilmiştir. Köylüler kendi maddi olanakları ve el emekleriyle 28.000 kilometre yol⁹³, 921 köprü yapmışlar ve köy sınırları içinde bulunan 966 köprüden 121 tanesinin de tamirini⁹⁴ gerçekleştirmişlerdir⁹⁵.

Bunlardan başka, Köy Kanunu'nun sağladığı olanak ve kolaylıklardan yararlanarak, köylünün sahip olduğu hayvan cinslerinin ıslahı için çalışılmış ve köy bütçelerinden ayrılan para ve köylünün yardımıyla birçok köyde depo ve sıfat istasyonları kurulmuştur⁹⁶.

Köy kanunuyla başlayan bu tür çalışmalar aslında kanunun öngördüğü düzeyde gerçekleşmemiş, kanunun uygulanması sırasında birtakım çelişkiler ve sıkıntılar ortaya çıkmıştır. 1920'li yılların koşulları göz önünde tutularak hazırlanan Köy Kanunu aradan geçen süre içinde köyde meydana gelen ekonomik ve sosyal gelişmeler yüzünden ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Gerçi bu süre içerisinde kanunda bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmış ise de bunlar yeterli olmamıştır⁹⁷.

1.2.3.3. Aşar Vergisinin Kaldırılması

“Aşar”, Osmanlı Devleti döneminde tarımdan onda bir üzerinden alınan ve devletin önemli bir gelir kaynağını oluşturan⁹⁸ dolaysız bir vergiydi. Vergi, tarla ürünlerinden aynen, bostan ürünlerinden ise “Nakdiye” adıyla para olarak alınmıştır⁹⁹. Bu vergi, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet gelirleri içinde önemli bir kaynak oluşturmuştur¹⁰⁰.

Teorik olarak az üründen az, çok üründen çok aşar alındığı için ilk bakışta adil gibi görünse de, Aşar vergisi geçim indirimine bağlı olmadığı için önemli sıkıntılara yol açmıştır. Ayrıca Aşar vergisinin tahsil usulü de feci uygulamalara neden olmuştur.

⁹³ *Köy Kanunu*, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-18.

⁹⁴ *Köy Kanunu*, Köylünün mecburi işleri, Madde 13-18.

⁹⁵ Kadri Kemal, “Cumhuriyetten Evvel ve Sonra Köylerimiz, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 2, S. 10, İkinci Teşrin 1933, s. 340-341, Çetin, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanununun Çıkarılması”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.4-5, İzmir (1994-1995), s. 39-41.

⁹⁶ Kemal, “a.g.m.”, s. 342.

⁹⁷ Karatepe, *a.g.e.*, s. 45.

⁹⁸ Sadi İrmak, *Atatürk Devrimleri Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 1981, s. 223.

⁹⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam 1884-1938*, C. 1, 14. Özel Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul Mart 2011, s. 318.

¹⁰⁰ Çetin, “a.g.m.”, s. 33.

Çünkü ya mültezime verilmiş ya da hükümet tarafından emanet yoluyla tahsiline gidilmiştir. Her iki yol da sonsuz mahzurlar oluşturduğundan tahsil şeklini düzenlemek için birçok girişimde bulunulmuştur. Tanzimat Fermanı'nda bahsi geçmiş ise de başarı elde edilememiştir. Tek çare ıslahı mümkün olmayan bu adaletsiz vergiyi kaldırmak olduğu halde Aşar geliri, devlet gelirinin yarısını oluşturduğundan, bu vergiye halkın alışmış olması dikkate alındığından ve tahsili de çok masraflı olmadığından kaldırılması uzun yıllar mümkün olmamıştır¹⁰¹.

Cumhuriyet dönemindeki iktisadımızın temeli olan tarımı düzenlemek için her şeyden önce köylünün durumunun iyileştirilmesi gerektiği anlaşıldığından bunun ilk adımı olarak yüzyıllardan beri köylüden alınan aşarın kaldırılması kararlaştırılmıştır¹⁰². Cumhuriyet Hükümeti cesur bir karar alarak 17 Şubat 1925'te 552 sayılı kanuna dayanarak aşarı kaldırmıştır¹⁰³. Bu tarihi kanunun önemli maddeleri şunlardır¹⁰⁴:

“Madde 1- Aşar usulü kaldırılmıştır. 1341 mali yılından itibaren ürünlerden ve araziden bu kanuna göre vergi alınır.

Madde 2- İskele ve istasyonlara 60 km. ye kadar mesafeden getirilecek ve şimdiye kadar aşara tabi olan toprak mahsullerinden, sevk edildiği iskele ve istasyon rayıcı daha uzaklardan getirilecek ürünlerle un, kırma ve bulgurdan; mahalli rayiç üzerinden fiyatının % 10'u nispetinde vergi alınır”

Bu, yoksul bir devlet için büyük bir fedakarlık olup devletin gelirinin % 40'ını bir çırpıda feda etmesi anlamına gelmekteydi. Böylece köylünün rahat bir nefes alması sağlanmış, tarımsal gelişme için iyi bir ortam yaratılmıştır¹⁰⁵. İsmet İnönü, Aşarın kaldırılmasının tarihsel önemini;

“Malî bünyede yapılmış büyük, korkunç bir ameliyat idi. Mali bakış açısından tehlikeli bir sınava maruz kalan herhangi bir hükümet, ancak idealist bir köylü aşkı

¹⁰¹ İrmak, a.g.e, s. 223.

¹⁰² TBMM Zabıt Cerideleri, C. 14, 2. Devre, 2. İctima Senesi, 56. İctima, 15 Şubat 1341, s. 6-27, Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, 4. baskı, Ankara 1976, s. 170.

¹⁰³ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 3, “Aşarın İlgasıyla Yerine İkame Edilecek Vergi Hakkında Kanun, 17 Şubat 1341, Sami N. Özerdim, Atatürk Devrimi Kronolojisi, Varlık Yayınları, İstanbul 1963, s. 67.

¹⁰⁴ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 3, “Aşarın İlgasıyla Yerine İkame Edilecek Vergi Hakkında Kanun, 17 Şubat 1341, Resmi Gazete, S. 84, 23 Şubat 1341, s. 62-63.

¹⁰⁵ İrmak, a.g.e., s. 171.

olmak hasletiyle, bütçenin asırlardan beri alışılmış üçte biri üzerinde böyle bir tecrübeye girişebilirdi"¹⁰⁶ sözleriyle belirtmiştir. İnönü, 1930 yılında yaptığı bir konuşmada da:

“Aşarı kaldırdığımız zaman, samimi olarak tereddüt ve itirazı biz, köylülerden gördük. İhtiyarlar, bu kadar büyük bir vergiden vazgeçilirse bu devletin nasıl idare olunacağından endişe etmişlerdir. Yer yer, bir iki sene, Aşar zamanı tekrar vergi alınmak ihtimalini de göz önünde tutmuşlardır...(30 Ağustos 1930)¹⁰⁷” diyerek köylünün aşarın kaldırılmasına verdiği tepkiyi veciz bir şekilde anlatmıştır.

Yeni devletin hem köy ekonomisi lehine, hem ülkenin sosyal düzeninde köklü bir zulüm ve istismar sisteminin kaldırılması alanında cidden inkılapçı ve cesur bir hamle olmuştur¹⁰⁸. Çünkü köylünün vergi yükü azaltılmış, mültezimlerle köylülerin sonu gelmeyen çıkar uyuşmazlıkları ortadan kaldırılmıştır. Aşar vergisi alınırken, toplam verginin yarısı köylüye düşerken bu kanundan sonra bu yük, şehirlere kaymıştır. Cumhuriyet gazetesi verginin kaldırılması ile ilgili bir haberinde;

“İnkılap Türkiye’si içinde iktisadi ıslahatın en mühimini Aşar vergisinin ilgası teşkil ettiğine şüphe yoktur. Gayri safi hasılat üzerinden yüzde on iki buçuğunu alan bir vergi hakikatte yüzde altmış ve bazen de yüzde yüz alan bir vergi demek idi. Öyle ya, ektiğimiz tarlada mahsul fena olarak yalnız tohumu alacak vaziyette bulunduğumuz zaman aşar vergisi, tohumu ancak geri almak kabilinden olarak kaldırdığımız mahsul üzerinden dahi yüzde on iki buçuğunu gene alıyordu. İhtimal dahilinde olan bu şeklin yüzde yüzden fazla vergi almak olduğu meydanda bir hakikat değil midir?

Aşar vergisi devlet bütçesinin bir rubundan fazlasını teşkil ettiği halde Cumhuriyet idaresi onu bir kalemde silerek ortadan kaldırmakta tereddüt etmemek cesaretini göstermiştir. Cesaretin bu derecesi inkılaba pek yakışır hakikaten kahramanca bir harekettir¹⁰⁹.”* diye yazmıştır.

¹⁰⁶ *Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1938, s. 277.

¹⁰⁷ Aydemir, a.g.e., s. 318.

¹⁰⁸ Aydemir, a.g.e., s. 319.

* Rub: Dörtte bir

¹⁰⁹ Yunus Nadi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Kanunisanı 1929, s. 1.

Fakat bu vergi kaldırılınca devlet bütçesinde büyük bir vergi açığı meydana gelmiştir. Aşarın kaldırılmasından sonra, vergi gelirleri bileşiminde gelir üzerinden alınan vergilerin payı önemli ölçüde düşmüştür. Aşarın kaldırılması ile meydana gelen boşluk özellikle harcamalar üzerinden alınan vergilerle doldurulmak istenmiştir. İşte bu nedenle 1926 yılında Umumi İstihlak Vergisi uygulamaya konulmuştur. Ancak Türkiye ekonomisinin o günkü yapısı bu verginin başarılı bir biçimde uygulanmasına elverişli olmadığından 1927 yılında bu vergi kaldırılarak yerine Muamele Vergisi getirilmiştir. Yine bu dönemde yapılan bir diğer önemli değişiklik, sanayi ve ticaret alanında Temettü Vergisi'nin kaldırılarak yerine Kazanç Vergisi'nin kabul edilmiş olmasıdır. 1926 yılında kabul edilen Kazanç Vergisi, o tarihte uygulanmasına başlanılan en önemli vergilerden biridir. Ancak hem kanundaki bazı eksiklik ve yetersizlikler, hem de vergi idaresinin gelişmemişliği dolayısıyla vergi beklendiği ölçüde başarılı olamamıştır.

Aşarın kaldırılmasından sonra yapılan reform çalışmaları sonucu olarak 1926 yılında 797 sayılı Kanunla ilk defa Veraset ve İntikal Vergisi yürürlüğe girmiştir. Bu vergi, menkul mallardan terekenin tahriri (yazımı) sırasında alınan tereke tahrir harcı ile gayrimenkullerden intikal muamelesinin yapıldığı sırada alınan İntikal Harcı kaldırılması sonucu düzenlenmiştir. Ayrıca Aşarın kaldırılmasından önce uygulamaya giren yol vergisi alınmaya devam edilmiştir. Bu vergi ile 18–60 yaş arasındaki tüm erkekler ya yol inşaatında çalışmak ya da bunun yerine vergiyi parasal olarak ödemekle yükümlü kılınmıştır¹¹⁰. Arazi vergisi altı kat arttırılmış¹¹¹, Koyun ve keçiden alınan sayım vergisi (ağnam vergisi) kapsamına 1925 yılında deve ve domuz, 1926 yılında da tüm hayvanlardan alınmıştır. Daha sonra 1926–30 döneminde hayvan sayım vergisi 1,5–2 kat arasında bir artış göstermiştir¹¹². Köylünün 1924-1930 yılları arasında devlete ödediği vergiler ve genel bütçedeki oranı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹¹³:

¹¹⁰Dilek Göze Kaya ve Ayşe Durgun, “1923-1938 Dönemi Atatürk’ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi uygulamaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19, Mayıs 2009, s. 242, Ali Özgüven, “Türkiye İktisat Kongresi (17 Şubat- 4 Mart 1923)”, *Journal Of İstanbul Kultur University*, 2002, s. 117.

¹¹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Kanunisanı 1929, s. 1.

¹¹² Kaya ve Durgun, “a.g.m.”, s. 241-242.

¹¹³ Şevket Süreyya Aydemir, “Zirai Vergilerimiz”, *1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları*, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara 1931, s. 1915.

Tablo 1.1. Köylünün 1924-1930 yılları arasında devlete ödediği vergiler ve genel bütçedeki oranı

Vergiler Seneler	Aşar vergisi	Arazi ve müsakkafat* vergisi	Ağnam vergisi	Toplam	Genel bütçeye oranı %
1924	27.500.000	2.570.000	4.700.000	34.770.000	27
1925	15.350.000	5.600.000	5.700.000	26.650.000	14
1926	-	6.840.000	9.450.000	16.290.000	8
1927	-	7.500.000	12.541.000	20.041.000	10
1928	-	6.400.000	13.000.000	19.400.000	9
1929	-	8.000.000	15.500.000	23.500.000	10
1930	-	8.155.000	15.250.000	23.405.000	10

Aşarın kaldırılmasıyla, köycülük düşüncesine ve köy kalkınmasına büyük bir hız kazandırılmak istenmiş, bu ağır vergiden kurtulmuş olan köylünün refah düzeyi de artmaya başlamıştır. 1924 yılı itibariyle köylünün ödediği vergiler genel bütçede % 27 iken 1930 yılına gelindiğinde bu oran % 10'a gerilemiştir¹¹⁴.

1.2.3.4. Ziraat Bankası

19. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar Osmanlı İmparatorluğu içinde ekonomik etkinliğin hiçbir sahasında, Batı ve Orta Avrupa'da olduğu gibi herhangi bir kredi teşkilatı oluşturulmamıştı. Devletin ve kişilere mali ve ekonomi işlerinde yardım eden ve belirli esaslara dayanarak iş gören özel veya resmi kredi kuruluşları henüz kurulmamıştı. Banka işlerini tamamen keyfi hareket eden ve Türk olmayan sarraflar görmüştü. Yabancı sermayeleriyle kurulan bankalar da kolay ve fazla para kazanmak olanağı buldukları alanlara yönelmiş ve zirai kredi işiyle uğraşmamışlardı. Ziraat sahasında çalışan büyük ve küçük üreticilerin kredi ihtiyaçları ya tamamen karşılıksız kalmış veya üretici kesim krediyi çok ağır şartlar altında temin edilebilmişti¹¹⁵.

*Musakkafat: Köy evleri.

¹¹⁴ Aydemir, "a.g.m.", s. 1915.

¹¹⁵ Yusuf Saim Atasagun, *Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888-1939*, İstanbul 1939, s. 1.

Ziraat işlerinde kredi bulmak güçlüğü ve çeşitli şekillerde alınan murabaha kredisinin* büyük zararlarını görerek buna karşı ilk ciddi ve esaslı bir şekilde mücadele çarelerini arayan Mithat Paşa olmuştur. Mithat Paşa, Niş valisi olduğu sıralarda, 1863'te Niş kentinin Piro (Şehirköyü) kasabasında Ziraat Bankası'nın çekirdeğini teşkil eden ilk memleket sandığını kurmuştur¹¹⁶. Bu sandık bir çeşit yardım sandığı olup; sermayesi köylünün verdiği ürünün satılmasıyla ortaya çıkan paranın biriktirilmesi, sonra ufak bir faizle sürüm ve ekim zamanında ihtiyacı olan çiftçiye ödünç olarak verilmesi şeklinden ibaret olmuştur. İlk teşebbüs başarılı olunca Tuna Vilayeti'nin diğer kazalarında da aynı şekilde sandıklar tesis olunmuş; bu teşkilat daha sonra, bütün vilayetlerin kazalarına kadar genişletilmiştir. Birkaç sene içinde memlekette yüzlerce sandık açılmış, bu sandıklar ayrı ayrı ve bir idareye tabi olmadıklarından işlemlerine bakmak ve onları gözetlemek olanağı olmamıştır¹¹⁷.

Memleket sandıkları; sermayelerinin yetersiz kalması, ürün bedellerinin sandıklara verilmemesi, borçlanmaların geri ödenmemesi, görevlerinde usulsüzlük yapan sandık görevlilerinin cezalandırılmaması ve merkezi bir kontrol sisteminin var olmaması gibi sebepler yüzünden çökme eğilimi göstermiştir. Sandıkların ıslah edilerek, daha disiplinli bir idare ve kontrole bağlı yeni bir teşkilat oluşturulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Böylece 1883 yılında Memleket sandıkları kaldırılarak yerlerine Menafi sandıkları kurulmuştur¹¹⁸.

1882 senesine kadar Memleket sandıklarının çalışabilmeleri, çiftçilerin verdikleri ürünlerin satılmasından elde edilerek toplanan sermayeye ve 1883'ten sonra da aşarla birlikte alınan menafi hissesine dayanılarak mümkün olabilmiştir. İşletme sermayesinin çoğalması için başka bir gelir kaynağı olmadığından sandıkların devamlı etkin bir durumda kalabilmeleri için verilen kredilerin düzenli geri alınması gerekmiştir. Fakat kredilerin düzenli bir şekilde geri alınamaması, sandıkların bütün memlekete dağılmış olmasından doğan kontrol güçlüğü, bu sandıkların düzenlenmelerine olanak vermemiştir. Bu sebepten dolayı sandık teşkilatında esaslı bir değişiklik yapılması zorunlu görülmüş ve sandıklar kaldırılarak yerlerine yeni bir kurumun oluşturulması ve kredi işlerinin hükümet eliyle yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu düşünce ile hazırlanan

* *Murabaha kredisi*: Faizli kredi

¹¹⁶ Nurettin Hazar, *Ziraat Bankası, 1863-1983*, Ankara 1986, s. 86, Atasagun, *a.g.e.*, s. 1-2.

¹¹⁷ Köylü ve Ziraat Bankası, "Köy İktisadiyatı", *Ülkü Dergisi*, C.2, S.10, İkinci Teşrin 1933 s. 315.

¹¹⁸ Hazar, *a.g.e.*, s. 91-92.

“*Ziraat Bankası Nizamnamesi*” 15 Ağustos 1888 tarihinde yürürlüğe girmiş ve menafi sandıkları kaldırılarak yerlerine Ziraat Bankaları kurulmuştur¹¹⁹.

Ziraat Bankası’nın kurulmasıyla, Türkiye’de ziraat sahasındaki reel kredi, kanuni esaslara dayanarak bir düzen altında resmi bir teşkilata bağlanmış ve zirai kredi işleri hükümetin kontrolüne bağlı olarak merkezi bir idareye verilmiştir¹²⁰. Ayrıca köylünün dayanağı olan bir kurum oluşturularak çiftçiye yönelik işler tek merkezden yönetilmeye başlanmıştır. Fakat Cumhuriyet öncesi bankanın çiftçi ile ilişki ve alakası dar bir sınır içinde kalmıştır. Ziraatçıların ihtiyaçlarından çok bankanın menfaatleri düşünülmüş, bankanın o zamanki nizamnamesine göre çiftçiye ancak arazi rehini karşılığında para verilmişti. Bununla birlikte bundan sadece yeter miktarda arazisi olan çiftçi, yani büyük ve orta arazi sahibi çiftçiler faydalanabilmişlerdir. Küçük çiftçinin ise Ziraat Bankasından yararlanma olanağı olmamıştır. Sadece tabi afetlerde yemeklik ve tohumluk buğday yardımı yapılmış, fakat bu yardımda zincirleme kefillik usulüyle ve Bab-ı Ali’nin izniyle gerçekleştirilmiştir. İkinci Meşrutiyet devrinde, bu nevi işlemlerin biraz genişletilmesi düşünülmüş ise de bu temenniden ibaret kalmıştır¹²¹.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasından sonra, Ziraat Bankası’nı esaslı bir şekilde yeniden düzenlemek ve bankaya milli ekonominin kalkınmasında daha etkin bir görev vermek amacıyla 444 sayılı 21 maddelik “*Ziraat Bankası Bütçe Kanunu*” Büyük Millet Meclisi’nin 19 Mart 1924 tarihli toplantısında kabul edilmiştir¹²². Bu kanunla, bankanın hukuki esaslarında büyük bir değişiklik yapılmıştır¹²³. Kanun, bankanın yalnız bir yıllık gelir ve giderlerini tespit etmekle kalmamış, aynı zamanda bünye değişikliği de getirmiştir. Kanunun kabulüyle birlikte Ziraat Bankası yalnız zirai kredi veren bir devlet kurumu olmaktan çıkarılmış ve esas görevi ziraata kredi vermek olmakla beraber diğer bütün banka işlerini de yerine getirecek (madde 8) bir anonim şirket haline dönüştürülmüştür (madde 5)¹²⁴. 28 Temmuz 1926 tarihli Vekiller Heyeti toplantısında da 111 maddelik Ziraat Bankası Esas Nizamnamesi onaylanmıştır. Bu

¹¹⁹ Atasağun, *a.g.e.*, s. 21.

¹²⁰ Atasağun, *a.g.e.*, s. 21.

¹²¹ *Ülkü*, “a.g.m.”, s. 316.

¹²² *TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 7/1, “444 Sayılı Ziraat Bankası Bütçe Kanunu”, 2. Dönem, 2. İçtima Senesi, 16. İçtima, 19 Mart 1340, s. 717-729.

¹²³ Atasağun, *a.g.e.*, s. 32.

¹²⁴ *TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 7/1, “444 Sayılı Ziraat Bankası Bütçe Kanunu”, *Resmi Gazete*, s. 275.

nizamnamede Ziraat Bankası'nın kuruluşuna, amacına, sermayesine, işlemlerine, teşkilatına, idaresine, ayrıcalık ve muafiyetlerine ait esaslar tespit edilmiştir¹²⁵.

Cumhuriyet döneminde Banka, çiftçinin ihtiyaçlarını da düşünerek, onlara tohumluk ve çift hayvanı almak, ziraatlarını genişletmek ve iyileştirmek için muhtaç oldukları krediyi kolaylıkla verebilecek işlem şekilleri oluşturmuştur. Çiftçi, yalnız arazi ipoteği karşılığında değil, zincirleme kefaletle, mahsulünü rehin ederek, altın para veya tahviller karşılığında kredi alabilmiştir. 1928 yılında 364.844 ve 1936 yılına kadar ise 512.551 çiftçi, Banka'dan kredi almıştır. Tarım kredi kooperatiflerinden kredi alan kooperatif ortaklarıyla birlikte 1936 yılına kadar toplam 574.267 çiftçi Banka'nın kredi olanaklarından yararlanmıştır¹²⁶.

Banka'nın kurulmasından (1888) Cumhuriyetin ilanına kadar (1923), banka çiftçiye toplam 22 milyona yakın bir para yardımında bulunmuşken, 1923-1933 yılları arasında bu para yardımı 105 milyonu bulmuştur¹²⁷. Bu durum, Banka'nın köy kalkınmasına ne derecede katkı sağladığını gözler önüne sermiştir. Bir taraftan Cumhuriyet Hükümeti, diğer taraftan Banka, borç alıp ödemede, çiftçiye birçok kolaylıklar sağlamışlardır.

Dünya ekonomik krizi (1929) sebebiyle Türkiye'de tarımsal ürün fiyatlarının düşmesi ve kuraklık yüzünden normalin altında ürün alınmasıyla bankaya kredi borcu olanların borçlarını ödemede zorluk çektikleri görülmüştür. Bu durum üzerine Ziraat Bankası, borçlulara kolaylık olsun diye borç karşılığı para yerine doğrudan ürün alımına başlamış ve diğer taraftan da borç erteleme uygulamasını başlatmıştır. Buna göre 1929 yılı sonuna kadar yapılmış olan bütün ipotekli ve müteselsil (zincirleme) kefaletli borçlanmaları en çok beş yıl vadeyle ve % 9 faiz ve % 1 komisyonla taksitlendirmiştir. Fakat bu taksitlendirmeden istenilen sonuç alınamamıştır. Borçlu çiftçiler beş yıllık taksitlendirmeye rağmen borçlarını ödemekte yine zorluk çekmişlerdir. Bunun üzerine daha geniş kapsamlı ve uzun vadeli bir ertelemeye gidilmesi zorunluluğu kendini göstermiş ve 24 Haziran 1935 tarih ve 2814 sayılı “*Türkiye Ziraat Bankasının İpotekli*

¹²⁵ Atasağun, *a.g.e.*, s. 33, Hazar, *a.g.e.*, s. 139.

¹²⁶ Hazar, *a.g.e.*, s. 147.

¹²⁷ Ülkü, “*a.g.m.*”, s. 316.

ve Mütessesil Kefaletli Zirai Alacaklarının Taksitlendirilmesine Dair Kanun”¹²⁸ uygulamaya konulmuştur. Kanun’a göre, 1931 envanterinde* kayıtlı ipotekli ve mütessesil kefaletli zirai kredi ve kooperatif alacaklarından vadesi gelmiş veya gelmemiş olanların tamamı % 3 faizle eşit taksitlerle on beş yıl vadeye bağlanmıştır (madde 1). Faiz indiriminden dolayı Bankanın uğrayacağı kaybı karşılamak üzere, 1936-37 mali yıldan itibaren devlet bütçesinden Bankanın Fevkalade İhtiyat Akçesine bir milyon lira ödenek ayrılması kararlaştırılmıştır (Madde 13)¹²⁹. Ayrıca, 27 Mayıs 1937 tarih ve 3186 sayılı “Ziraatı takviye için 1337-1341 senelerinde İktisat, Maliye ve Ziraat Vekaletleri bütçelerinden çiftçilere yapılan yardımlardan doğan borçların taksitlendirilmesine ve faizlerin affına dair kanun”¹³⁰ ile 1921-1925 yılları arasında İktisat, Maliye, Ziraat Vekaletleri bütçelerine konulan ödeneklerden istila görenlerle çiftçilere yapılan nakdi yardımlar ile dağıtılan tohumluk, çift hayvanı ve ziraat aletleri bedellerinden doğan devlet alacaklarının faizsiz olarak on beş yıl takside bağlanması (Madde 1) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir¹³¹.

14 Haziran 1930¹³² ve 27 Haziran 1932¹³³ tarihli “Ziraat Bankası Zeyil Kanun”larıyla borçlanma işlerindeki tapu işlemleri basitleştirilmiş ve çiftçiye ait her türlü kredi işlerinde evrak, senetler, vesikalar, kayıtlar, damga, tapu, noter harçlarıyla muamele vergisinden ve diğer her tür vergiden muaf tutulmuştur. Daha sonra gezici tahsil heyetleri oluşturularak çiftçinin kaza merkezindeki banka sandığına kadar gelip gitmesi zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.

Banka’nın hizmetlerinden biri de köylüyü, bankaya para yatırmaya alıştırmak ve bankacılık işleriyle tanıştırmak olmuştur. Banka, çiftçiyi tasarrufa ve para biriktirmeğe

¹²⁸ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 15, “Türkiye Ziraat Bankasının İpotekli ve Mütessesil Kefaletli Zirai Alacaklarının Taksitlendirilmesine Dair Kanun”, 14 Haziran 1935, Resmi Gazete, S. 3036, 24 Haziran 1935, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile Alakalı Kanunlar I, Ankara 1938, s. 40-46.

*Envanter: Herhangi bir işletmenin belirli bir tarihteki varlıkları ile borçlarının sayılması ve değerlendirilmesi sonucunda bulunan kesin miktar ve kıymetlerin açıklamalı olarak tespit edilmesi ve gösterilmesidir.

¹²⁹ Hazar, a.g.e., s. 450-451.

¹³⁰ Resmi Gazete, C. 18, 5. Devre, 2. İçtima, 66. İnikat, 27 Mayıs 1937, s. 310-311, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile Alakalı Kanunlar I, s. 111-113.

¹³¹ Hazar, a.g.e., s. 451.

¹³² TBMM Kanunlar Dergisi, C. 8, “Ziraat Bankası Hakkında 19 Mart 1340 tarih ve 444 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun” Kanun No: 1697, Resmi Gazete, S. 1522, 17 Haziran 1930, s. 804-805.

¹³³ TBMM Kanunlar Dergisi, C.11, “Ziraat bankası hakkındaki 19 Mart 1340 tarihli ve 444 numaralı kanuna müzeyyel 8 haziran 1930 tarih ve 1697 numaralı kanunun 2 nci ve 3 üncü maddelerinin tadiline ve 21 mayıs 1923 tarih ve 1301 numaralı kanunun 5 inci maddesinin son fıkrasının ilgasına dair kanun”, Kanun No: 2036, 27 Haziran 1932, Resmi Gazete, S. 2142, 4 Temmuz 1932, s. 782.

teşvik etmiştir. Ayrıca, Banka, köylere dağıttığı açık ifadeli, kolay okunur kitapçıklarla köylüyü aydınlatmıştır¹³⁴.

Banka'nın köylünün kalkınmasına yönelik hizmetlerinden biri de köylüyü kooperatif kurmaya özendirmesi olmuştur. Cumhuriyet Hükümeti, 5 Haziran 1929 tarih ve 1470 sayılı ‘‘Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu’’ ile Ziraat Bankası'nı kooperatiflerin ana bankası yapmıştır¹³⁵. Kanun'un yayımlandığı tarihten 1933 senesine kadar kooperatiflerin ve ortaklarının artma derecesiyle sermayelerinin çoğalmasını, Banka'nın kooperatiflere yardımını, onlarında köylüye yardımı aşağıdaki tabloda yer almıştır:

Tablo 1.2. 1930-1933 yılları arası kurulan kooperatifler ve bunların yıllara göre ortak sayısı, sermayesi ve borç verdiği tutarlar

Sene	Kooperatif adeti	Ortak adeti	Tahsil edilmiş adi sermaye	Kooperatiflerin ikrazatı
1930	191	20.170	806.959	1.935.651
1931	341	34.070	1.719.809	3.920.956
1932	590	52.733	2.520.645	7.562.331
1933 (6 aylık)	637	58.363	2.775.346	8.925.214

Aynı zamanda Zirai Kredi Kooperatifleri'ne paralel olarak satış kooperatifleri de oluşturulmuş, ürünlerin sürüm ve satışını temin etmek bakımından Zirai Kredi Kooperatifleri'nin tamamlayıcısı olmuşlardır¹³⁶. Bu iki hareketin gelişmesi, ülkeyi yalnız ekonomik ve refah bakımından değil, toplumsal bakımdan da yükselteceği düşünülmüştür.

Görülüyor ki banka, Cumhuriyet devrinde, çiftçiye, Osmanlı Devleti döneminden daha büyük faydalar sağlamıştır. Bununla beraber, şunu da belirtmek lazımdır ki bankanın Cumhuriyet devrinde daha çok faaliyete geçmesinin ve borç alıp verme miktarının daha kabarık olmasının en büyük etkeni Cumhuriyet'in ileri

¹³⁴ *Ülkü*, “a.g.m.”, s. 317.

¹³⁵ *TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 7, “Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu”, Kanun No: 1470, 1 Haziran 1929, Resmi Gazete, S. 1208, 6 Haziran 1929, s. 743-745.

¹³⁶ *Ülkü*, “a.g.m.”, s. 317-318.

hamlesinin memleketin her tarafında kışkırttığı umumi kalkınma ve onun iktisadi sahadaki yansımaları olmuştur. Bu yansımalar geniş bir kredi ihtiyacı doğurmuş ve bu ihtiyacın tatmini ise Milli Bankalara düşmüştür¹³⁷.

1.2.3.5. Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarımsal kooperatifçilik hareketi, kırsal kesimi ekonomik ve sosyal hayata entegre etmek fikrinden doğmuştur. Zaman içerisinde sanayileşme ile çiftçilerin aleyhine ortaya çıkan sosyal ve ekonomik dengesizliğin olumsuz etkilerinin azaltılması yönünde tarımsal kooperatifler önemli roller üstlenmişler ve bu alanda oluşturulan ekonomik ve sosyal politikaların uygulama araçları olmuşlardır. Tarımsal üretimi artırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından birinin üreticilerin etkili bir şekilde örgütlenmesi ve örgütlenmesi olduğu fikri geliştikçe tarımsal kooperatifçiliğin önemi de kendisini kabul ettirmiştir¹³⁸.

*Kapalı bir topluluk olan kırsal kesimde, geleneklerin hemen hemen bütününde az veya çok hissedilen ekonomik ve toplumsal dayanışmalar, Türk Kooperatifçilik hareketinin temelini ve en güçlü kaynağını oluşturmuştur. Türk Kooperatifçiliği yepyeni bir hareket olarak birdenbire değil, kökü çok eskilere dayanan örgütlenmiş ekonomik ve toplumsal dayanışmaların ortak bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır*¹³⁹. İmece usulü, Ahi Birlikleri, Loncalar ve Gedikler gibi oluşumlar kooperatifçiliği anımsatan kurumlar olarak ekonomik ve toplumsal dayanışmadaki boşluğu, kooperatifler kurulmadan önce doldurmuştur.

Türkiye'deki kooperatifçilik hareketi, diğer ülkelere göre hem doğuşu hem de gelişimi bakımından değişiklikler göstermiştir. Bunun da nedeni hiç kuşkusuz toplumsal, ekonomik ve tarihi yapılarındaki farklılıklar olmuştur. O dönemlerdeki iletişim ve ulaşım alanlarındaki durum gözden geçirilirse, toplumların dışa açılma ve dışarıdan

¹³⁷ Ülkü, "a.g.m.", s. 318.

¹³⁸ http://www.tarimkredi.org.tr/haber_goster.php?id=653, (01.06.2011).

¹³⁹ Orhan Özcan, *Türkiye'de Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi ve Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçiliği*, b.y.t., Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 50.

etkilenmelerinin çok az olduğu görülmüştür. Türkiye’deki kooperatifçilik, Türk toplumunun yapısına göre şekillenmiştir¹⁴⁰.

Türkiye’de kurulan ilk kooperatifler bir bakıma tarımsal amaca hizmet eden kredi kooperatifleri olmuştur. Daha öncesinde devlete ait toprakların imece usulü ile ekilmesi tarımdan elde edilen ürün Köy İhtiyar kurullarının yönetimindeki sandıklara verilmiş ve bu yöntemle köylülerin ihtiyaçlarının karşılanması yoluna gidilmiştir¹⁴¹.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin kuruluşu 1863 yılına, Mithat Paşa’nın Niş Valisi iken kurmuş olduğu “*Memleket Sandıkları*”na dayanmıştır. Türk milletinin tarih boyunca başarı ile yaşatmış olduğu “*İmece*” ve “*Ahilik*” gibi yardımlaşma ve dayanışma esaslı organizasyonlar, kooperatifçilik özellikle de Tarım Kredi Kooperatifleri ile daha ileri noktalara taşınmıştır*.

1911 yılında İzmir’de 45 incir ihracatçısı birleşerek “*Fig Packers*”*** adlı bir tröst*** meydana getirmiş ve böylece incir piyasasına hakim olarak istedikleri fiyatı tespit etmeğe başlamışlardır¹⁴². Fakat bu tröst, zaten ürününü düşük fiyatla satmakta olan incir üreticisinin durumunun daha kötüye gitmesine sebep olmuştur. Bu oluşuma karşı incir üreticileri ilk olarak “*Aydın İncir Himaye-i Zırra Anonim Şirketi*” adlı bir ortaklık kurmuşlardır. Bu şirket geniş sermayesi olan ve dış ülkelerde esaslı örgütü olan “*Fig Packers*” ile rekabet edememiştir. Bunun üzerine “*Fig Packers*”a, modern ve çok etkili ekonomik bir silah olan kooperatiflerle karşı koymaya karar verilmiş ve bunun için de incir üreticilerini birleştirerek tarım satış kooperatifleri kurulması uygun görülmüştür. İlk adım olarak, 1914 yılında İncir üreticilerine kredi sağlamak için “*Milli Aydın Bankası*” kurulmuştur. Bu banka, Birinci Dünya Savaşı esnasında incir üreticilerine destek olmak amacıyla, “*Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı*” adı altında Türkiye’nin ilk tarım satış kooperatifini kurmuştur. Fakat bu kooperatif, I.

¹⁴⁰ Özcan, a.g.t., s. 50.

¹⁴¹ Özcan, a.g.t., s. 69.

*1913 yılında Ahmet Cevat tarafından yayınlanan “*İktisatta İnkılap*” adlı bir kitapta çok net bir şekilde tüketim ve satış kooperatiflerinden bahsedilmiş ve Türk köylüsünün büyük ve güçlü sermaye karşısında bu kooperatiflerden ne kadar çok yararlanabileceğini örneklerle ortaya koymuştur.

** *Fig Packers*: Türkçe karşılığı incir paketleyicileri.

*** *Tröst*: Bir sanayi dalının, bir ortaklar grubunun eline geçmesiyle gerçekleşen tekelleşmenin gelişmiş bir biçimi.

¹⁴² Mennan Yiğiter, *Ege’de Kooperatifçiliğin Doğuşu, Yüzyüncü Yılda Tarım Kooperatifçiliğimiz*, Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü Yayınları No. 16, Ankara 1963, s. 87.

Dünya Savaşı sonunda çalışmasını durdurmak zorunda kalmıştır¹⁴³. Bu kuruluş Türkiye’de, Tarım Kredi Kooperatifleri’nin temelini oluşturmuştur¹⁴⁴.

Osmanlı Devleti’nde; “*Memleket Sandıkları*” ve 1883’de “*Menafî Sandıkları*” ile devam eden Türk kooperatifçilik hareketi Cumhuriyet döneminde; 1924 yılında 498 sayılı “*İtibari Zirai Birlikler Kanunu*”¹⁴⁵, 1929 yılında 1470 sayılı “*Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu*”¹⁴⁶ ile gelişmesini devam ettirmiştir.

1930 yılına kadar Türkiye’de kendiliğinden kurulan kooperatiflere örnek vermek gerekirse;

a- *Çiftçiler:*

- 1- *Tire Çiftçiler Kooperatifi (1927)*
- 2- *Uşak Çiftçiler Ortaklığı (1928)*
- 3- *Aksaray Vilayeti Çiftçi Kardeşler Kooperatif Şirketi (1929)*

b- *Tütünçüler:*

- 1- *Ödemiş Tütün Müstahsilleri Kooperatifi (1925)*
- 2- *Bursa Halk Tütünleri Kooperatifi (1925)*
- 3- *Yeşil Bursa Tütün Ortaklığı Kooperatifi (1925)*
- 4- *Hendek Tütün Kooperatifi (1925)*
- 5- *İzmit Tütünçüler Kooperatifi (1925)*
- 6- *Bergama Tütün Müstahsilleri Kooperatifi (1927)*
- 7- *Samsun Tütünçüler Kooperatifi (1929)*
- 8- *Çeşme Tütün Müstahsilleri Kooperatifi (1929)*

c- *İncirciler*

- 1- *Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatifi (1913)*
- 2- *Ödemiş İncir Müstahsilleri Kooperatifi (1928)*

d- *Üzümcüler*

- 1- *Bornova Bağcılar Kooperatifi (1928)*
- 2- *Manisa Üzüm Müstahsilleri Kooperatif Ortaklığı (1929)*

e- *Konserveçiler:*

- 1- *Edirne Sebze, Meyve ve Konserveçilik Kooperatifi*

¹⁴³ Ziya Gökalp Mülayim, *Genel ve Tarımsal Kooperatifçilik*, Birinci Basım, Bilgi Yayınevi, Mart 1975, s. 47-48.

¹⁴⁴ Murat İsmet Haseki, *Kooperatifçilik ve Pazarlama Anlayışı: Tarım Satış Kooperatiflerinin Pazarlama Faaliyetlerine Yönelik Tüketici Görüşlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma*, b.d.t., Adana 2007, s.15.

¹⁴⁵ Mülayim, a.g.e., s. 90.

¹⁴⁶ Resmi Gazete, S. 1208, 5 Haziran 1929, s. 743-745.

2- *Bursa Sebze, Meyve ve Konservecilik Kooperatifi*

f- *Pamukçular:*

1- *Aydın Pamuk Müstahsilleri Kooperatif Ortaklığı (1930)*

g- *Kredi Teşekkülleri:*

1- *Erbeyli Müstahsilleri İtibar Kooperatif Bankası (1930)*

2- *Reşadiye Müstahsilleri İtibar Kooperatif Bankası (1930)*

3- *Karapınar Müstahsilleri İtibar Kooperatif Bankası (1930)*

4- *Ödemiş Müstahsilleri İtibar Kooperatif Bankası (1930)*¹⁴⁷.

Merkezi İdare Kooperatif Servisi'nin 1930 itibariyle verdiği istatistik cetvelinde; Türkiye'de 19.086 ortak 710.811 lira 50 kuruş ödenmiş sermaye, 11.290 lira ihtiyat sermaye ile resmen teşekkül etmiş 185 tane Zirai Kredi Kooperatifi yer almıştır. 1930 yılında bunlardan 131'i faaliyete geçmiştir. Organize edilmiş müstahsillere, bu faaliyete geçmiş kredi kooperatifleri kanalıyla yapılan banka yardımı en yüksek rakam olarak 1.736.793 lira 60 kuruşu bulmuş, aynı yılın Eylül ayı itibariyle kooperatiflerin Ziraat Bankası'na borcu ise 1.218.675 lira 10 kuruş olmuştur. Yani ortalama her kooperatif ortağı üretici, sermaye hissesi olarak ortaklığa yatırdığı 37 lira 25 kuruşa mukabil 90 lira 90 kuruş artı 37 lira 25 kuruş kredi yardımı görmüştür. 185 teşekkülden 163'ü köy, 25'i şehir-kasaba kooperatifleri olarak faaliyet göstermiştir. Aşağıdaki tabloda 1930 yılına göre Zirai Kredi Kooperatiflerinin illere göre dağılımı verilmiştir¹⁴⁸:

Tablo 2.1. 1930 yılına göre Zirai Kredi Kooperatiflerinin illere dağılımı, ortak sayısı, sermayesi, ihtiyat sermayesi ve illerde kurulan kooperatiflerden faaliyette olanların miktarı

Vilayet	Kooperatif adeti	Ortak adeti	Tahsil edilmiş adi sermaye	İhtiyat sermayesi	İşe başlayan kooperatif sayısı
Adana	6	297	2.706 lira 25 kuruş	1485 lira	4
Afyon	4	352	8.856 lira	1.760	4
Ankara	2	70	1.870 lira	425	2
Aydın	5	325	14.225 lira	1.625	4

¹⁴⁷ Cevdet Nasuhi, "Zirai Kooperatifçiliğimiz", 1931 Birinci Ziraat kongresi İhtisas Raporları, s. 1930-1931.

¹⁴⁸ Nasuhi, "a.g.m.", s. 1930.

Balıkesir	3	269	7.111 lira	1.335	2
Bilecik	5	551	3.335 lira	2.995	2
Burdur	2	108	4.300 lira	845	2
Bursa	4	149	1.099 lira 75 kuruş	735	3
Çanakkale	4	128	1.072 lira 50 kuruş	640	0
Çankırı	2	271	1.355 lira	1.155 lira	0
Denizli	7	289	3.999 lira 50 kuruş	1.445 lira	5
Eskişehir	7	398	4.730 lira	2.595 lira	6
Giresun	36	1.911	95.365 lira	9.555 lira	6
Gümüşhane	1	68	2.182 lira 50 kuruş	680 lira	0
İstanbul	2	109	2.790 lira	60 lira	2
İzmir	39	8.800	382.061 lira 25 krş.	56.725 lira	39
Isparta	2	113	2.962 lira 50 kuruş	925 lira	2
Kars	1	107	8.180 lira	535 lira	0
Kastamonu	5	273	3.788 lira	1.365 lira	5
Kayseri	2	122	3.213 lira 50 kuruş	1.070 lira	1
Konya	2	195	5.480 lira 50 kuruş	975 lira	2
Kocaeli	1	69	1.270 lira	345 lira	1
Manisa	3	364	13.040 lira	2.915 lira	3
Mersin	5	348	16.135 lira 50 kuruş	2.055 lira	1
Muğla	7	1.512	33.490 lira 50 kuruş	7.575 lira	2
Niğde	7	531	24.689 lira 50 kuruş	4.355 lira	3

Ordu	10	600	16.055 lira	3.000 lira	0
Toplam	185	19.086	710.881 lira 50 krş.	109.132 lira	131

Mustafa Kemal Atatürk'ün teşvikiyle, 21 Ekim 1935 yılında 2836 sayılı “*Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu*”¹⁴⁹ ve 2834 sayılı “*Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun*”¹⁵⁰ çıkarılmıştır. Bu iki kanunun çıkması üzerine Atatürk, 1 Kasım 1936 tarihli Büyük Millet Meclisi’ni açış konuşmasında;

“...Kooperatif teşkilatı her yerde sevilmiştir. Kredi ve satış için olduğu kadar istihsal vasıtalarını öğretip kullandırmak için de kooperatiften istifadeyi mümkün görüyoruz”¹⁵¹ demiştir.

Atatürk, sadece konuşmalarıyla değil, bizzat kendisi bir kooperatif kurucusu olmak suretiyle 1936 yılında İçel’in Tekir Köyü’nde 36 çiftçi ile birlikte bir tarım kredi kooperatifi kurmuş ve bu kooperatifin bir numaralı ortağı olmuştur¹⁵². Atatürk’ün öncülük ederek kurdurduğu bu kooperatif “*Tarım Kredi Kooperatifi*” adıyla kurulan ilk kooperatiftir. Atatürk, Tekir Kooperatifi’nin kuruluş işlemlerinin tamamlandığını bildiren Başbakan Celal Bayar’a 13 Temmuz 1936 tarihli bir telgrafla;

“*Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilki olan Tekir Kooperatifi’nin bittiğini sevinerek öğrendim. Bu kooperatifte bir sayılı üye olarak bulunmamı muhabbetle yad etmenize teşekkür ederim. Tarım Kredi Kooperatiflerinin bütün yurdu kaplamasını, başarılı gayretlerinizden bekliyoruz*”¹⁵³ yanıtını vermiştir.

¹⁴⁹ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 15, “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu”, Kanun No: 2836, 21 Ekim 1935, Resmi Gazete, S. 3146, 2 Kasım 1935, s. 764-769, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile Alakalı Kanunlar I, s. 65-76.

¹⁵⁰ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 15, “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunu”, Kanun No: 2834, 21 Ekim 1935, Resmi Gazete, S. 3146, 2 Kasım 1935, s. 757-761, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile Alakalı Kanunlar I, s. 77-86.

¹⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, C. 13, S. 4, “Atatürk’ün 5. Dönem, 2. Yasama Yılı Açış Konuşması”, 1 Kasım 1936, Hazar, Kooperatifçilik Tarihi, Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Yayınları, No. 1, Ankara 1970, s. 252.

¹⁵² Meydan, a.g.e., s. 41.

¹⁵³ Ulus Gazetesi, 14 Temmuz 1936, s. 1, Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C. IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1991, s. 653.

İsmail Hüsrev Tökin, köylünün alım kabiliyetini arttırmak ve köyde sermaye birikmesi için alınacak tedbirler arasında kooperatif teşkilatlarını görmüş ve köyün kooperatifleştirilmesini iktisadi siyasetin ana vazifesi olarak telakki etmiştir. Tökin;

“Türk Köy İktisadiyatını tahrip eden afetler ve iktisadi buhranlarla mücadele etmek için Türk köyünün Kooperatifleşmesi lazımdır. Fakat böyle bir mücadeleyi hangi tip kooperatifler başarabilir?

...Kredi Kooperatifleri, ihtiyaçlarından yalnız birini, kredi ihtiyacını temin eder. Fakat köylünün kredi ihtiyacı temin olunduğu gibi malının satışı da temin edilmelidir. Köy İktisadiyatı karsız satıştan muzdariptir. Karlı satış olmazsa kredi köylüyü borçlandırmaktan başka bir şey yapmaz. Köylünün satıştan kazandığını alımda mütevassıta kaptırmaması için alım işleri de organize edilmelidir”¹⁵⁴ demiştir.

1.2.3.6. Birinci Ziraat Kongresi

Dünya ekonomik bunalımının Türkiye tarımına olumsuz etkileri ve bunun sonucu köylünün daha da yoksullaşması devleti tarımda yeni arayışlara yöneltmiştir. 1931 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından ülkenin tarımsal sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm yolları önermek amacıyla Birinci Ziraat Kongresi toplanmıştır¹⁵⁵.

Türkiye’de ilk ziraat kongresi niteliğini taşıyan bu kongre dünya ekonomik krizinin doğrudan etkisiyle toplanmıştır. Birinci Ziraat Kongresi, Türkiye tarihinde ilk defa ziraatçıları bir araya toplayarak ziraat meselelerini birlikte düşünmeğe sevk eden bir kongre olmuştur¹⁵⁶. Kongre 5 - 14 Ocak 1931 arasında toplanmış ve kongrenin gündemini istihsal şartları, zirai krediler, zirai vergiler, satış teamülleri, standart ve ambalaj meselesi, zirai teşekküller, zirai asayiş, zirai tahsil, nakliye tarifeleri, iktisadi yollar, hayvancılık ve neşriyat, muafiyet ve teşvikler, zirai kanunlar ile ziraata ilişkin

¹⁵⁴ “Zirai Kooperatifler”, 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara, s. 1987.

¹⁵⁵ Çetin, a.g.t., s. 78.

¹⁵⁶ Cumhuriyet Gazetesi, Ziraat Kongresi İntibaları, 25 Kanunisani 1931, s. 1.

umumi meseleler oluşturmıştır¹⁵⁷. Ziraat kongresine; İstanbul Ziraat Müdürü Tahsin Bey, Ziraat Odası Reisi Salih Zeki Bey, Yalova Çiftliği Müdürü Necati Bey, sebzeçilik uzmanı Hulki Bey, Ticaret Odası Raportörü Hakkı Nezihi Bey¹⁵⁸, Baş Kimyager Nurettin Münşi, Fındık Mütehassısı Kazım Bey¹⁵⁹, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Sanayi Müfettişi Nizameddin Ali Beyin yanı sıra Trakya ve Karadeniz vilayetlerinden de murahhaslar katılmışlardır¹⁶⁰.

Birinci Ziraat Kongresi'nin Umum Merkezi tarafından kaleme alınan ve hükümetin görüşlerini yansıtan başlangıç yazısında, Ziraat Kongresi'nin düzenlenmesinin nedenleri ve ziraat kesiminde beklenen amaç açıklanmıştır. Başlangıç yazısında¹⁶¹;

“Biliyoruz ki, tediye muvazenemizdeki açığın en temel kısmı ticaret muvazenemizdeki açıktan ileri gelmektedir. İthalatımızın ihracatımıza nispetle her sene aşağı yukarı elli milyon lira fazla oluşu yaranın özünü teşkil ediyor. İşte her şeyden evvel tedavisi icap eden hastalık buradadır... İhracatımızın sıklet merkezi ise ziraata dayanmaktadır. Ticaret muvazenemizdeki açığı bir taraftan memleketimizde inkişafı mümkün olan sanayinin takviye ve himayesiyle ithalatımızı azaltmaya çalışarak ve diğer taraftan da mahsulatımızın ihracatını çoğaltarak yapabiliriz. Halbuki ihracat mahsulatımız dünya piyasalarında seneden seneye artan bir rekabetle karşılaşılıyor. O halde ihracatımızın artması demek, dünya piyasalarındaki rekabet kabiliyetimizin yükselmesi demektir” ifadelerine yer verilmiştir.

Bu yazıda bahsedildiği gibi Türkiye 1930'lu yılların başlarında, dünya ekonomik krizinin de etkisiyle, ticaret açığı bunalımı geçirmiştir. Bu nedenle ziraat mamullerinin ihracatının arttırılmasıyla ekonomiye bir denge getirilmesi düşünülmüştür. Hatta dünyadaki rekabette de ezilmemek için ziraat ürünleri ihracatının daha fazla üstüne düşülmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

¹⁵⁷ *Akşam Gazetesi*, “Birinci Ziraat Kongresi Neler Müzakere edecek ?” 5 Ağustos 1930, s. 4, Hüseyin Hizmetçi, *Türkiye’de Devletçiliğin Sosyal Yapıya Etkisi (1930-1960)*, b.y.t., Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2006, s. 46.

¹⁵⁸ *Akşam Gazetesi*, “Ziraat Kongresinde Müşahit Aza”, 8 Kanunisanı 1931, s. 3.

¹⁵⁹ *Akşam Gazetesi*, “Ziraat Kongresinden dönenler”, 20 Kanunisanı 1931, s. 3.

¹⁶⁰ *Akşam Gazetesi*, “Ziraat Kongresi”, 3 Kanunisanı 1931, s. 3.

¹⁶¹ Aykanat, a.g.t., s. 44.

Ziraat Kongresi, İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey'in Kongre'nin toplanma amacını belirten konuşmasıyla açılmıştır. Kongrenin amacını Şeref Bey:

“...Bugün burada Türk Çiftçiliği üzerinde bildiklerimizi, düşüncelerimizi münakaşa ederek ve bunların bir kısmı etrafında topladığımızda onun üzerinde ittifak etmiş olduğumuz fikirler Türk Çiftçiliğinin yükselmesi için tatbik olunacak tedbirler hakikate inkılap edeceklerdir. Bu suretle bu toplanmamız, yalnız nazariyatta kalmayacak, fiiliyata inkılap ederek Türk Çiftçiliğini esasına ve tatbikatında müstefit edecektir.

Türk Çiftçiliğini istifade ettirecek her tedbir, Türk vatandaşlarının çok büyük bir kısmının kâr ve faydasına olan bir tedbir demektir. Çünkü Türkiye’de oturan vatandaşların büyük bir ekseriyeti çiftçiliği kendisi için hayat meşgalesi, birlik işi gücü addetmiştir. Şüphe yok ki asli milletlerden hiçbirisi tamamen çiftçi olamaz çünkü, milletler büyük irfan ve medeniyetler merkezlerinin ülkeleri dahilinde teessüsten vazgeçemezler. Bunun için her millet aynı zamanda çiftçi ve sanatkar olmalıdır... Çiftçiliğimizde bir kere teknik vesaiti tamamen almak lazımdır... İstihsal, hastalık ve haşaratla mücadeleyi ilmi bir surette değiştirmeliyiz... ”¹⁶² sözleriyle belirtmiştir.

Birinci Ziraat Kongresi’nin sloganı “*Gayemiz Ananevi Ziraat’tan Rasyonel Ziraat’a*” olmuştur. Bu kongrede geleneksel tarımdan rasyonel tarıma geçiş bir amaç olarak benimsenmiştir. Kongre’ye sunulan raporlarda, tarım ürünleri ihracatını teşvik imkanlarının değerlendirilmesi üzerinde önemle durulmuştur¹⁶³.

Kongreye çeşitli konularda raporlar sunulmuştur. Sunulan raporlar üzerinde durulan noktalar ise¹⁶⁴:

- 1- Sovyetler Birliği’nin dünya pazarında tarımsal ürün ihracatında damping yapması,
- 2- Dünya İktisadi buhranı yüzünden her ülkenin kendi tarımını koruyucu tedbirler alarak tarımsal madde ithalatını azaltması,

¹⁶² Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kanunisanı 1931.

¹⁶³ Aykanat, a.g.t., s. 45.

¹⁶⁴ Hizmetçi, a.g.t., s. 46.

- 3- Türk tüccarının Avrupa pazarlarıyla aracılar üzerinden kurduğu ve kendi aleyhine sonuçlar veren ilişkisinin doğrudan doğruya yürütüleceği mekanizmaların tespiti,
- 4- Türkiye'nin birçok tarımsal üründe tekelleşme konumunu yitirmesi olmuştur.

Bu sorunlara önerilen çözüm yolu olarak Türk tarımı kendi kendine yeterli ve iç piyasaya dönük hale getirilmesi ve ihracatın artırılması için yeniden örgütlenme önerilmiştir.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumi Katibi Rahmi Bey, kongredeki konuşmasında; Türkiye'de tarım ve hayvancılığa dayalı sanayinin ilerlemesi, tarım ve hayvan mamullerinden alınan verimin artmasıyla doğru orantılı olduğunu belirterek:

“Biliriz ki mensucat sanayimizin ilerlemesi demek pamukçuluğumuzun, ipekçiliğimizin ilerlemesi demektir. Deri sanayimizin ilerlemesi hayvancılığımızın terakkisi ile mümkündür... Türkiye ihtiyacı nispetinde ziraatına dayanan bir sanayi memleketi, aynı zamanda sanayiye dayanan ihracatı ile bir ziraat memleketi olmak mecburiyetindedir”¹⁶⁵ demiştir.

Birinci Ziraat Kongresi'nde yapılan konuşmalardan sonra encümenlerin seçimine geçilmiş, Kongreye katılan üyeler meslek ve ihtisaslarıyla ilgili encümenlere ayrılarak, Kongrenin toplanma nedeni olan konular yirmi üç encümende görüşülmüştür. Encümenler, 7 Ocakta Başbakanlık, İktisat Vekaleti, Ziraat ve İş Bankalarında kendilerine ayrılan odalarda toplanmışlar ve kongre çalışmalarını 19 Ocak 1931 tarihinde, konusu çerçevesindeki tüm raporları inceledikten sonra tamamlamışlardır. Kongre sonunda Rus katılımcılar kongre azalarına ziraat filmleri göstermişlerdir. Alınan kararlar İktisat Vekaleti'ne bildirilmiştir¹⁶⁶.

1.2.3.7. Birinci Köy ve Ziraat Kongresi

Köyle ilgili çalışmaların kazandığı önem karşısında, Tarım Bakanlığı tarafından 27 Aralık 1938'de düzenlenen “Birinci Köy ve Ziraat Kongresi”, tarımla ilgili teknik

¹⁶⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kanunisanı 1931.

¹⁶⁶ Cumhuriyet Gazetesi, “Ziraat Kongresi Mesaisini Bitirdi”, 20 Kanunisanı 1931.

konular yanında, köylerin bazı sosyal ve ekonomik sorunlarını da kapsamıştır. Köy kalkınması ve tarımsal gelişme için girişilecek “ulusal seferberlikte”, mali plan için sağlanacak kaynaklar konusunda da bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca, köyün toplumsal yapısı, yaşantısı ve ekonomik gereksinimleri dikkate alınarak “köy kalkınması hakkında rapor” hazırlanmıştır¹⁶⁷.

Birinci Köy ve Ziraat Kongresi, köye yönelik yapılan kongrelerden ikincisi olmuş ve Cumhuriyet’in İlanı’nın on beşinci yıl dönümü kutlamalarının olduğu yıla denk gelmiştir. Kongre 27 Aralık 1938 tarihinde Başbakan Celal Bayar’ın açış konuşmasıyla başlamış ve Bayar bu konuşmasında özetle;

*“Bugün buraya, büyük bir milli dava hareketini hızlandırmayı planlaştırmaya devam için toplanmış bulunuyoruz... Bu dava üzerinde yaşadığımız, bütün kudret, yaşama, dayanma imkanlarını kendisinden aldığımız topraklarımızın canlandırılması, kıymetlendirilmesi davası, Türk köylü ve çiftçisinin seri, radikal kalkınması geniş bir refaha ulaştırılması davasıdır”*¹⁶⁸ demiştir.

Bayar, konuşmasında da belirttiği gibi köy kalkınmasını milli bir dava hareketi olarak değerlendirmiş ve kongrenin bu harekete hız kazandırmak için toplandığını belirtmiştir. Bu köy kalkınma davasının amacını ise; Türk köylüsünün daha rahat yaşatılması olarak vurgulamıştır. Kongrenin açılış günüyle ilgili bir haberde:

“Köylümüzün süratle refaha ulaştırılması çareleri aranıyor Ziraat kongresinin hazırlıklarını yapan heyet Ziraat Vekiliyle birlikte Başvekil Celâl Bayar saat 11 de yanında Ziraat Vekili Faik Kurdoğlu olduğu halde salona girdi. Bu sırada talebeler, İstiklal marşı söylediler. Marşı sonunda Başvekilimiz şiddetli alkışlar arasında kürsüye gelerek çok mühim nutkunu irad etti. Bugün ve bu gece Ankara, köylü kafilelerinin Cumhuriyet idaresine karşı şükranla tezahürlerine sahne oldu. Buna vesile olan birinci köy ve ziraat kalkınma kongresi bugün saat 11’de Büyük Millet Meclisi salonunda toplandı. Sabah erkenden köylüler, çiftçiler ve diğer davetli azalar seri gruplar halinde Meclise dolmağa başlamıştı. O kadar ki saat 10’dan itibaren Meclise gazetecilerin bile girmesi imkânsız bir hale geldi. Aşağı yukarı bin çiftçi ve köylü, bütün mebuslar ve

¹⁶⁷ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, *II. Tarım Şurası: Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu*, s. 19.

¹⁶⁸ *Ülkü Dergisi*, “Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi”, S.72, C.12, Şubat 1939, s. 545.

muhtelif vekâlet ve müesseselerin mensuplarından 500 kişi, salonu doldurmuştu. Bu mühim ve manalı toplantıda kordiplomatik locasının manzarası da şayanı dikkatti. Meclisin diğer dinleyici yerleri gibi bu loca da sefaretler mensuplar ile hıncahınç dolu idi. Meclis salonunun methalindeki hol, yeni iş elbiselerini giymiş olan ziraatçı talebeye tahsis edilmişti. Köylüler ön sıralardaydı.¹⁶⁹”denilmiştir.

Birinci Köy ve Ziraat Kongresi, köy davasının sağlam temellere oturtulmaya çalışılmak istendiğini gösteren bir kongre olmuştur. Kongre talimatnamesinin 2. Maddesi kongrenin ulaşmak istediği hedefi belirtmiştir. Bu madde şöyle düzenlenmiştir:

“Madde-2

Kongrenin hedefi:

Memleketimizde radikal bir köy ve ziraat kalkınma savaşını programlaştırmak için

a) Ana meseleler üzerinde takip edilmesi gerekli politika esaslarını tespit etmek,

b) Memlekete ait umumi ihtiyaç ve dilekleri kaydedip, görüşmek,

c) Bu ana ve temel işin bütün memlekette diğer, bütün büyük işlerimizdeki hız ve düzenle başarabilmesi için lüzumlu fikir ve elbirliğini kurmaktır”.

Kongre’de Türk Tarım Politikalarının çeşitli yönleri incelenmiştir. Kongre üyeleri teşkilat, bağ-bahçe, tarla ziraatı, hayvan işleri, hayvan yemleri, zirai sanatlar, pazarlama, tedrisat, orman, mevzuat, layihalar ve temenniler encümenlerine ayrılarak Tarım Bakanlığı’na konularının uzmanlarına hazırlatılan raporları inceleyip tartıştıktan sonra çalışmalarını tamamlamıştır¹⁷⁰.

Kongrede üzerinde en çok durulan iki konu ziraat siyasetinin iki önemli şartı; Pazar ve üretim araçlarının geliştirilmesi konusu olmuştur. Kongrede köylü ile uzmanlar bir arada tarımsal problemlere çözüm yolları aramışlardır. İl, ilçe ve köylerden katılan ziraatçılarla bilim adamlarının sundukları raporlar A ve B serisi olmak üzere iki seride ayrı kitaplar halinde yayınlanmıştır¹⁷¹.

¹⁶⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi merasimle açıldı”, 28 Aralık 1938, s. 1.

¹⁷⁰ *Ülkü*, “a.g.m.”, s. 546.

¹⁷¹ Çetin, a.g.t., s. 85.

Trakya Dergisi'nin 19. Sayısında Kongreyle ilgili şu bilgiler verilmektedir:

“Büyük Ziraat Kongresi yakında toplanacaktır. Kongrede meclis ziraat ve iktisat encümeni azaları ile arzu eden diğer mebuslar (milletvekilleri), Ziraat Vekaleti ve enstitülerin mütehassıs (uzmanlar) ve profesörleri, doçentleri, şefleri, Ziraat Vekaleti müdürleri, haralar, fidanlıklar, bakteriyoloji hane vesaire gibi Vekaletin alakadar müesseselerinden müdür ve mütehassıslar her vilayet ziraat odası tarafından seçilecek çiftçilikle meşgul birer kişi ve hayvan yetiştiricilerden mümessiller (temsilci) bulunacaktır.

Hazırlanan ruznameye göre orman kısmı kongre mevzuu haricindedir. Baytariye ve ziraata ait meseleler ve bu arada pamuk, silo ve buğday işleri de ruznamede yer almıştır.

Kongrenin esası Atatürk'ün direktifleri dahilinde çizilmiş olan hükümet programındaki zirai kalkınmaya ait esasların tahakkuku için düşünülen çarelerin tespiti.

Kongreyi Başvekil Celal Bayar mühim bir nutukla açacaktır. Bir komisyon tarafından esasları hazırlanmış olan toprak kanunu da ruznamenin başlıca mevzuları arasındadır. Diğer taraftan memleketin on muhtelif zirai mıntıkaya taksimi üzerindeki çalışmalar da görüşülecektir. Alınan malumata göre Trakya ve Marmara havzası birinci, Ege ikinci, Payas'a kadar Adana da dahil olmak üzere Akdeniz sahil mıntıkası üçüncü, Orta Anadolu dördüncü, Bolu ve Kastamonu civarı dahil olmak üzere Karasu'dan Bafra'nın garbine kadar olan beşinci, Samsun, Tokat, Amasya ve civarının dahil olduğu mıntika altıncı, Ordu, Giresun, Trabzon, Artvin, Gümüşhane, Şebinkarahisar ve havalisini ihtiva eden saha yedinci, Erzincan, Malatya, Elaziz (Elazığ)ve kısmen Maraş havalisi sekizinci, Kars, Ağrı, Erzurum ve Van civarı dokuzuncu ve Diyarbakır, Mardin, Gaziantep, Urfa'nın dahil bulunduğu saha da onuncu mıntika olarak tespit edilmiştir.

Bu mıntikalar idari taksimata göre değildir. Esasen tabii avarız da mıntika hudutlarını çizmiş bulunuyor. Her mıntıkada ayrı ayrı yapılan tetkikler aynı mıntıkadaki iklim şartlarının da aynı olduğunu, hatta suların dahi her mıntıkadaki akış

istikametlerinin bir olduğunu göstermiştir. Her mıntika, ayrıca tali mıntikalara ayrılmıştır. Mesela birinci mıntıkada Kırklareli, Edine ve havalisi:

a- Tekirdağ, Çanakkale, Balıkesir, Bursa ve civarı,

b- Beykoz, Şile ve Kandıra civarı, şeklinde tali mıntikalara ayrılmıştır”¹⁷².

1.2.3.8. Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Programı

Türkiye’de 1930-1933 yılları arasında ekonomik sorunlara devlet tarafından yön verilmesine ve çeşitli konuların birer incelemeye tabi tutularak programlaştırılmasına başlanmıştır¹⁷³. Türkiye ekonomisinde yapılan kurumsal düzenlemelerin ardından sanayi planı hazırlıklarına başlanmıştır¹⁷⁴. Sanayi planı için Sovyetler Birliği’ne başvurulmuştur. Sovyetlerden Profesör Pavlof başkanlığında bir ihtisas heyeti, Türk uzmanlarla birlikte memleketi dolaşarak, kurulması gerekli görülen sanayi kollarına ve kurulacak tesislerin yerlerine dair olan raporunu İktisat Vekaleti’ne sunmuştur. 1932 yılında tamamlanan bu rapor, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’nın esası olarak basılmıştır. Daha sonra, 1933’te İktisat Vekili Celal Bayar zamanında, Vekaletin teşkilat kanunu ile ilgili raporlarla beraber Başvekalete gönderilmiştir. İsmet İnönü’nün başkanlığında incelenen tesis konuları, hükümet tarafından kabul olunmuştur. Fakat araştırmaların tamamlanması, hazırlık çalışmalarının sonuçlandırılması uzun sürmüştür. Sonuçta bu tesis işleri İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul olunarak 17 Nisan 1934’te Sümerbank’a bir görev olarak bildirilmiştir¹⁷⁵.

Planın gerektirdiği harcamaların iç kaynaklardan, vergi gelirlerinden karşılanması ilkesi benimsenmiştir. Bazen de iç ve dış borç alımına başvurulmuştur. 1934 yılında Sovyetler Birliği’nden 8 milyon dolar ve İngiltere’den 13 milyon sterlinlik¹⁷⁶ krediyle finanse edilen planda temel ilke, yerli hammadde kullanarak bol miktarda kullanılan maddelerin ülke içinde üretilmesi olarak belirlenmiştir. Özellikle pamuklu tekstil sanayi, planda üzerinde durulan bir konu olmuş ve bu fabrikaların

¹⁷² *Trakya Dergisi*, “Büyük Ziraat Kongresi yakında toplanıyor”, S. 19, 15 Mart 1938, s. 22.

¹⁷³ İnan, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933*, s. 13.

¹⁷⁴ *Akşam Gazetesi*, “Beş Senelik Sınai Programı”, 9 Kanunievvel 1933, s. 1.

¹⁷⁵ Aydemir, *İkinci Adam 1884-1938*, C. 1, s. 412.

¹⁷⁶ Tokgöz, “a.g.m.”, s. 43.

mevcut üretime yönelik çalışan küçük ev sanayisini destekleyecek santral fabrikalar olması düşünülmüştür¹⁷⁷.

Akşam Gazetesi'nin 7 Kanunievvel 1933 tarihli baskısında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hakkında:

“İcra Vekilleri Heyeti yakında Reisicumhur Hz.nin reisliği altında toplanarak İktisat Vekaleti tarafından hazırlanan beş senelik iktisadi programı müzakere edecektir... Tanzimi kararlaştırılan beş senelik program ile bir nevi sınai seferberlik yapılacaktır. Program kati şeklini aldıktan sonra derhal ilan edilecek ve beş senelik müddet zarfında en evvel lüzumlu görülen fabrikaların inşasına başlanmak üzere programın tahakkukuna geçilecektir. Devlet tarafından kurulacak ve Sümerbank'a bağlı olacak fabrikaların adedinin 12 olarak tespit edileceği tahmin ediliyor. Hususi teşebbüslerin aynı müddet zarfında kurmaları kararlaşacak olan fabrikalarla bu adet 14'ü bulacaktır. Bunların başlıcaları ipek, mensucat, demir, kok, kağıt, şişe, selüloz ve kimyevi maddeler fabrikaları olacaktır.

*Devlet tarafından kurulacak fabrikalar için lazım olan para beş sene müddetle devlet bütçesine konarak muayyen tahsisatla temin olunacaktır. Bu paranın yekunu 25 veya 30 milyonu bulacaktır.*¹⁷⁸” şeklinde bilgiler verilmiştir.

Türkiye’de devletçilik ilkesinin bir uygulaması olan Beş Yıllık Sanayi Planı 1934-1938 arasındaki dönemi kapsamıştır. Bu dönemdeki bir çok imkansızlığa rağmen temel ekonomik sorunlar büyük ölçüde çözüme bağlanmıştır¹⁷⁹.

Beş Yıllık Sanayi Planı'nda tekstil sanayi, kendir-kesen sanayi, demir-çelik sanayi, sömük* fabrikası, porselen-çini sanayi, sudkostik**, klor, suni ipek, selüloz ve kağıt tesisleri, şeker sanayi, süngercilik ve gül sanayi yer almıştır¹⁸⁰. Ayrıca, planda elektrifikasyon meselesi ve enerji teşkilatı, altın ve petrol arama işleri ve teşkilatı,

¹⁷⁷ Fatih Tuğluoğlu, *Modernleşmenin ve Devletçi Ekonomi Politikasının Kırsal Kesim Üzerine Etkileri (1929-1939)*, b.d.t, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007, s. 63.

¹⁷⁸ *Akşam Gazetesi*, ”Beş Senelik İktisadi Program”, 7 Kanunievvel 1933, s. 2.

¹⁷⁹ Turhan Olcaytu, *İnkılabımız İlkelerimiz*, 4. Baskı, Okat Yayınevi, İstanbul 1973, s. 209-210.

*Sömük: Taşkömürünü çok yüksek olmayan sıcaklıkta (500-600°C de) damıtılarak elde edilen kömür.

**Sudkostik: Genel olarak endüstriyel temizlik amacı ile kullanılır. Güçlü bir dezenfektandır. Ayrıca tekstil, zeytincilik, döküm, metal işleme, sabun, deterjan gibi sektörlerde imalat aşamalarında da kullanılır.

¹⁸⁰ İnan, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933*, s. 13-15.

jeoloji eğitimi ve jeologlar yetiştirilmesi, mesleki eğitim (teknik öğretim) işleri de yer almıştır¹⁸¹. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın dayandığı ilkeler şöyledir:

- Temel hammaddeleri yurtiçinde üretilen veya üretililecek sanayi tesislere,
- Büyük sermaye ve ileri teknoloji gerektiren projelere,
- Kuruluş kapasitelerinin iç tüketimi karşılayacak düzeyde tutulmasına öncelik verilmiştir¹⁸².

Plan, 9 Ocak 1934 tarihinde açıklanmış¹⁸³ ve bu tarih itibarıyla uygulanmasına başlanmıştır, planda öngörülen tesisler beş yıl içinde tamamlanarak işletmeye açılmıştır¹⁸⁴. Planla öngörülen yatırımların gerçekleştirilmesi için ayrılan toplam 43,9 milyon liranın % 49,9'u dokumacılığa, % 26,9'u madencilığa, % 12,1'i kağıt ve selüloza, % 5,3'ü kimya ve % 4,6'sı seramik sanayinde kullanılması düşünülmüştür. Geri kalan % 1,2'lik kaynak ise teknik öğretim için yurtdışına gönderilecek öğrencilere tahsis edilmiştir¹⁸⁵. Yine bu devrede planda yer almayan askeri fabrikaların modernizasyon ve genişletilmesine de devam edilmiştir. 1934-1938 yılları, Türk Sanayisi'nin ilk ve planlı kuruluş safhasıdır. Planlı kalkınma, teknik alanda iş gücü yaratmış ve toplum yaşantısına büyük ölçüde etki yapmıştır. Özellikle toprağın verimini artıracak olan tekniğin tarıma uygulanmasının, bütün bir endüstri hayatının gelişmesi ile mümkün olabileceği de ortaya konulmuştur¹⁸⁶.

Sanayi Planı, Türkiye ve dünyada geniş bir ilgi uyandırmıştır. Bu ilgi özellikle ticaretle uğraşan çevrelerde kendini göstermiştir. İsmail Hüsrev Tökin:

“Program aşağı yukarı her muhitte geniş ve canlı bir alaka uyandırmıştır. Bu alakanın bilhassa ticari muhitlerde daha ziyade canlı olduğunu, her gün alakadar

¹⁸¹ Aydemir, *İkinci Adam 1884-1938*, C. 1, s. 414.

¹⁸² İnan, a.g.e., s. 20.

¹⁸³ Yüksel Ülken, “Atatürk’ün İktisadi Kişiliği”, *Atatürk Dönemi İktisat Politikası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayınları, Mart 1981, s. 12, Ali Fikri Gülsoy, *Atatürk: “Devlet ve Demokrasi”*, Hilal Matbaacılık, İstanbul 1983, s. 42.

¹⁸⁴ Atatürk, 1 Kasım 1934 tarihli Meclisi açış konuşmasında: “Ülkenin ekonomik durumunu kuvvetlendirerek geliştirmek en önde tuttuğumuz işler arasındadır. Onun için, sanayi programımızı durmadan yürütmekteyiz. Tasarlanan fabrikalardan çoğunun temelleri atılmıştır. Hepsinin kurulup işletilmesi için bilimsel ve mali gerekler yerine getirilmiştir. Ülkenin en belirgin eksikliğini giderecek olan bu fabrikaları çok geçmeden kurup işletmek, hükümetin en önde göreceği işlerden olacaktır.” diyerek programın gidişatı hakkında bilgi vermiştir. “Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni Açış Konuşmaları”, 4. Dönem 3. Yasama Yılı, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 25, S. 3, 1 Kasım 1934.

¹⁸⁵ Erdinç Tokgöz, “a.g.m.”, s. 43.

¹⁸⁶ “Reformlar ve Atılımlar: Sanayi”, <http://www.ataturk.net/cumh/sanayi.html>, (26.05.2011).

bankaların ve vekaletlerin eşiklerini aşındıran, koridorlarını dolduran komisyonculardan, tüccarlardan, fabrikatörlerden anlamak mümkündür. Hatta hariçte muhtelif sanayi ve finans menfaatlerini temsil eden gazeteler, beş senelik sanayi programında bacaları tıkanmış fabrikalarına yeni bir iş sahası gördüklerini açıkça söylemekten çekinmiyorlar ve programı, kendi memleketleri aleyhine çevrilmiş bir müdafaa ve istiklal silahı olarak görmekle birlikte alkışlamaktan kendilerini alamıyorlar.¹⁸⁷” diyerek Programın ülke içinde ve dışında nasıl bir etki yarattığına değinmiştir. Ayrıca, Bu planın Türkiye için ne anlam ifade ettiğini Tökin:

“Beş Senelik Sanayi Programı, iktisat politikasında bir dönüm noktası ve yeni iktisadi kuruluşun ilk inkılapçı hamlesidir. Devletin milli inkılaptan sonra takip ettiği iktisat politikasında gaye itibarıyla daha ziyade hakim olan unsur ferdiyetçi telakkiydi... Tedbirlerin merkezinde fert vardı. Uzun zamanlar ferdin refahı tarikiyle milli refaha varılacağı kanaati hakim olmuştu. Fakat sanayi programında yeni bir telakki tahavvülü görüyoruz. Program gaye olarak ferdin refahı yerine külin refahı, yani milletin külinde kalkınması zihniyetini tahakkuk ettirmek itibarıyla bütüncü bir telakkiden doğmuştur. Yeni ruh ferdin refahına külin refahı yoluyla gidilecektir kaidelerini koyuyor. Binaenaleyh sanayi programıyla iktisat politikası, ferdiyetçi hedeften, bütüncü hedefe geçmiş oluyor.¹⁸⁸” sözleriyle açıklamıştır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Plan’ında yapılması kararlaştırılan tesisler, birbirinden farklı şubeler olarak belirlenmiş ve ülkenin dışa bağımlılığını azaltarak kısa zamanda ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Bu amaca ulaşmak için yurt içinde bulunan hammaddeleri değerlendirmeyi hedefleyen bir sistem kurularak kendi kendine yeterli bir ekonomiye ulaşılacağı düşünülmüştür. Bu düşüncenin en belirgin hissedildiği pamuklu dokuma ve kumaş sektörü olmuş, 1930’lu yıllara kadar ithalatımızın % 70’i gibi oldukça yüksek bir miktarını oluşturan pamuklu dokuma ve yan sanayi kollarının Türkiye’de kurulması dış ticaret açığının ortadan kaldırılmasını sağlayacak ve pamuk üreticilerine devamlı bir kazanç kaynağı sağlayacak önemli bir gelir kapısı olacağı düşünülmüştür. Plan kapsamında uygulanmaya başlayan diğer sanayi tesisleri de köylüleri doğrudan ilgilendirmemekle birlikte dolaylı olarak günlük yaşantılarını

¹⁸⁷ İsmail Hüsrev Tökin, “Beş Senelik Programın Manası”, *Kadro Dergisi*, C. 3, S. 27, Mart 1934, s. 26.

¹⁸⁸ Tökin, “a.g.m.”, s. 27.

etkilemiştir¹⁸⁹. Sanayi planında öngörülen işler planlanan devreden önce tamamlanmıştır. Bunun üzerine 1937 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı¹⁹⁰ hazırlanmış fakat Atatürk'ün ölümü ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması gibi sebeplerden dolayı plan uygulanamamıştır¹⁹¹.

Beş Yıllık Sanayi Planı'nın köylü kesimine de faydası olmuştur. Öncelikle köylü ürününe içeride müşteri bulmuştur. Ürettiği pamuğa, yüne ve kendir gibi hammaddelere; yağ, süt, yumurta, peynir, incir, üzüm, zeytin gibi gıda maddelerine alıcı çıkmıştır¹⁹².

Devlet eliyle hammaddesi yurtiçinde üretilen sanayilere öncelik verilmesi ile tüm tarım üreticilerinin faydalandığı bir süreç başlamıştır. Pamuk ve şeker sanayi için gereken hammaddelerin yurtiçinden temin edilme çabası bu ürünleri ön plana çıkarmış, hammaddelerin kalite ve miktar bakımından üst seviyeye çıkarılması için hükümet tarımda reform programları başlatmıştır. Tarımı desteklemek için bilinçli olarak yüksek tutulan ürün fiyatlarından büyük çiftçilerin büyük ölçüde istifade ettiği görülmüştür. Özellikle şeker sanayi için garantili alım uygulaması ve yüksek fiyat, küçük çiftçileri de olumlu yönde etkilemiştir. Alım merkezlerinin ülkenin tamamına yayılmadığı düşünüldüğünde garantili alımların tüccar ve aracılardan da yararına olduğu anlaşılmıştır. Buhran sürecinde önemli ölçüde düşen fiyatlar nedeniyle kendi kabuğuna çekilmek zorunda kalan köylüler, dokuma endüstrisinin kurulması ile artan talebi karşılamaya başlamışlar ve yüksek pamuk alım fiyatlarıyla buhranın yaralarını sarma imkanı elde etmişlerdir. Diğer tarım ürünlerinin fiyatlarında da 1934'te düzelme görülmeye başlanmıştır. Büyük çiftçiler ise yeni durumdan oldukça yararlanmış, önemli ölçüde sermaye biriktirme fırsatı ele geçirmişlerdi. Yüksek satın alma fiyatı ile köylülere kısmen refah ve alım gücü veren hükümet, sanayi ürünlerinin fiyatlarını da bilinçli olarak yüksek tutmuş ve sanayinin doğal müşterisi olan köylülerin üzerinden sanayi tesislerinin finansmanı için kaynak transferi yapmaya başlamıştır. Köylülerin piyasadan

¹⁸⁹ Tuğluoğlu, a.g.t., s. 63-64.

¹⁹⁰ İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'na birinci plandaki esaslar hakim olmuştur. İlk planda ele alınan endüstrilere ek olarak çeşitli projeler arasında koordinasyon tesisi, gerekli hammaddelerin temini, satış imkanları, gerekli döviz ihtiyaçları gibi meseleler de ele alınmıştır. Birinci plandaki 20 fabrikayla birlikte, ikinci planda 100 fabrikanın yapılması öngörülmüştür. Gülsoy, a.g.e., s. 42.

¹⁹¹ Gülsoy, a.g.e., s. 42.

¹⁹² Türkiye'de Sanayi, "Beş Yıllık Programın Köylüye Faydaları", Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1939, s. 40.

satın almalarında büyük yer tutan pamuklu bez ve kumaş sanayi, 1920’li yıllara göre imalat sanayi lehine olan iç ticaret hadlerinden yararlanmışlardır¹⁹³.

Beş yıllık programda kurulan fabrikaların, köylüyü kazandırdığı gibi, memleket servetinin dışarı akmasına da engel olacağı düşünülmüş ve her yıl kumaş, bez, iplik, cam, şişe, kağıt, demir, kükürt gibi memlekete lüzumlu maddeler için dışarı verdiğimiz paraların ülke içinde kalacağı hesaplanmıştır. Memlekette kalan paraların hükümet tarafından köylünün iyi yaşaması, ziraatının düzelmesi gibi işlere harcanmasının genel refahın artmasına önemli katkı yapacağı düşünülmüştür¹⁹⁴.

1.2.3.9. Halkevleri ve Halkodaları

Cumhuriyetin İlanı’ndan halkevlerinin kurulduğu tarihe kadar geçen yaklaşık 10 yıllık sürede yeni Türkiye’nin bütünlüğünü tehlikeye atan veya Cumhuriyet rejimini kökten değiştirmeyi amaçlayan birtakım siyasi hareketler meydana gelmişti. Doğu vilayetlerinde başlayan Şeyh Sait İsyanı (13 Şubat 1925–31 Mayıs 1925), Menemen’de Derviş Mehmet ve bir kısım arkadaşının başlattığı gerici hareket ve Kubilay adlı yedek subay öğretmenin şehit edilmesi (23 Aralık 1930) gibi tehlikeli teşebbüsler, yeni rejimi tehdit eden ve devleti dinî esaslara dayandırmayı amaçlayan başlıca siyasi hareketler olmuştur. Ayrıca Atatürk’ün teşvikiyle kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930-17 Kasım 1930) kısa sürede memleket genelinde teşkilatlanma çalışmalarını tamamlamış ve iktidara aday bir siyasi parti haline gelmişti. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın beklenmedik bir ilgiyle karşılanması ve yeni rejime muhalif unsurların bu fırkanın çatısı altında toplanması Atatürk ve diğer CHF yöneticileri tarafından endişeyle izlenmiştir.

Bunlara ek olarak Cumhuriyet Halk Fırkası’nın bir kültür kolu olmakla beraber zaman zaman siyasi çalışmalar da yürüten Türk Ocakları, bazı açılardan CHF ile ters düşmüştür. Bir kısım Türk Ocağı şubeleri ve üyelerinin SCF’ye geçmesi, bazı şubelerde ise doğrudan Halk Fırkası aleyhine çalışmalar yapılması, CHF yöneticilerinde Türk Ocakları aleyhinde bir düşüncenin gelişmesine sebep olmuştur. Hatta Türk Ocağı teşkilatının bulunduğu yerlerde partinin teşkilat kuramaz hale geldiğini belirten CHF

¹⁹³ Tuğluoğlu, *a.g.t.*, s. 88-89.

¹⁹⁴ *Türkiye’de Sanayi*, “a.g.m.” s. 40.

müfettişleri, raporlarında “*Türk Ocakları bu gidişlerinde bırakılacak olursa, çok daha kötü sonuçlar doğabileceğini söylemeye başlamışlardır*”¹⁹⁵. Devletin ve partinin geleceğini tehdit eden bu tür olumsuz gelişmeler Atatürk ve CHF yöneticilerini yeni ve radikal önlemler almaya sevk etmiştir.

Türk Ocakları’nın kapatılıp bir süre sonra halkevlerinin açılmasında dış siyasi sebepler de etkili olmuştur. Türk Ocakları, bazı olumlu işlevleri yerine getirseler de devrim süreci içerisinde ırkçı, turancı ve radikal dinci kesimlerin tesir etmeye çalıştığı bir duruma dönüşmüşlerdir.¹⁹⁶ Ocakların “*Turancı*” eğilimlerinin 1930’larda iyi ilişkiler içinde bulunduğumuz SSCB tarafından kendi varlığına karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. 1930-1931 döneminde SSCB’nin Türkiye Büyükelçiliği görevinde bulunan Surits’in, “*Ocakların kendi ülkesi ile fazla ilgilenmesi ve üyeleri arasında yayılmacı amaçlar taşıyan kişilerin varlığı*” nedeniyle dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü’yü (Aras) uyarmıştır. Ayrıca, Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof’un “*Paşam, biz sizinle dostuz. Kurtuluş Savaşında bu dostluğu ispatladık. Para, silah yardımı yaptık. Ancak Türk Ocağında dostluğa yakışmayan bazı olaylar oluyor. Burada Türkistan’ı alacağız, Azerbaycan’daki Türkleri kurtaracağız diye konferanslar veriliyor. Bu dostluğa yakışmaz, bunun önlenmesini istiyoruz.*” şeklinde eleştiride bulunması¹⁹⁷ halkevlerinin kurulma sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Türk Ocakları’nın artık yeni cumhuriyetin halka ulaşmasını sağlayamadığı hatta cumhuriyet felsefesine zıt oluşumlar içine girdiği iddiaları ile görevini tamamladığı kabul edilmeye başlanmıştır. Nitekim Atatürk, 19 Aralık 1930 tarihinde çıktığı Trakya gezisinde bu durumu dolaylı olarak dile getirmiştir. Atatürk 21 Aralık 1930 Kırklareli Türk Ocağı’nda yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

“Osmanlı siyaseti asırlarca parlak yaşamasına rağmen imparatorluğun parçalanmasını önleyememiştir. İmparatorluğun çöküşü karşısında pek yalnız ve muzdarip kalan Türk ulusu Osmanlı siyasetine tamamen zıt bir siyaset üretmiştir. Türk Ocakları bu ulusal siyaseti anlamak, halk kitlelerini bu siyaset etrafında

¹⁹⁵ Kenan Akyüz, “Türk Ocakları”, *Belleten*, S. 196, Ankara 1986, s. 201-228.

¹⁹⁶ Gökhan Durak, *Trakya Bölgesi Halkevi Faaliyetleri*, b.y.t., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006, s. 2.

¹⁹⁷ Füsun Üstel, *Türk Ocakları (1912-1931)*, s. 360-361.

bilinçlendirmek için kurulmuşlardır. Görevlerini başarı ile yapmışlardır... kendilerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmişlerdir”¹⁹⁸.

1931 yılının Ocak ayında, Türk Ocakları’nın Genel Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlığındaki bir heyet Çankaya’ya çağırılmış ve Türk Ocaklarının genel durumu hakkında fikir alışverişinde bulunulmuştur. Türk Ocaklı Vasıf Çınar ve Reşit Galip’in de bulunduğu toplantıda, Türk Ocakları’nın artık işlevinin kalmadığı belirtilmiştir. Aynı toplantıda hazır bulunan Celal Bayar da dahil olmak üzere herkes kapatılmaya ilişkin belirtilen tutanağı imzalamışlardır. Türk Ocakları 10 Nisan 1931’de olağanüstü bir kurultayla kendisini feshetmiş ve bütün gayrimenkullerini Cumhuriyet Halk Fırkası’na devretmiştir¹⁹⁹. Türk Ocakları’nın kapatılmasından sonra boşalan yeri dolduracak bir kuruma gereksinim duyulmuştur. Nitekim bunun üzerine yurtdışında halkla devlet arasında iletişimi sağlayan, devletin faaliyetlerini halka anlatan ve benimsetmeye çalışan kurumlar araştırılmaya başlanmıştır. Başta İtalya, Rusya ve Almanya’daki kuruluşlar mercek altına alınmıştır. Ayrıca diğer Avrupa ülkelerinde de bu yönde araştırmalar yapılmıştır.

Halkın tamamını içine alacak ve halkı devletin belirlediği yeni esaslar doğrultusunda eğitecek yaygın bir teşkilat kurma düşüncesi, 1930’lu yılların sonunda ortaya çıkmaya ve şekillenmeye başlamıştır. 19 Şubat 1932’de kurulan halkevlerinin, Atatürk Devrimi’nin, bu devrimle başlatılan ulusal kültür yaratma çabalarının, bu kültürü yayma girişimlerinin halka açılan kapıları; kültürü tüm içeriği ve alanlarıyla geniş kitlelere benimsetme; bu çabada kadın-erkek, yaşlı-genç tüm yurttaşları görevli kılma, çalışmaya yönlendirme, kültürel çalışma ve girişimlere katılmalarını sağlama merkezleri olmaları düşünülmüştür. Halkevleri, Türkiye’deki toplumsal çalışmaların tek örgüt ve tek partiye bağlı olarak yönetilmesi için kurulmuştur²⁰⁰. Şehirlerde “halkevi”, kasaba ve köylerde “halkodası” kurularak tarih, dil, tüm güzel sanatlar, halkbilim, köy araştırmaları ve incelemeleri uygulamaları sürdürülmüş, dergiler yayınlanmış; halkevleri bölgelerinde birer eylemsel kültür merkezleri haline dönüşmüştür. Halkevlerinin hemen tümüne kitaplıklar açılmış buralarda gençlerin

¹⁹⁸ Nafiz Karaçam, *Atatürk Kırklareli’nde*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Kırklareli 1998, s.70.

¹⁹⁹ Türk Ocakları’nın faaliyetlerine son vermesi ve mal varlıklarının CHF’ye devrine dair gelişmeler için bk. Üstel, *a.g.e.*, s. 358-384.

²⁰⁰ Zafer Toprak, “Halkçılık İdeolojisinin Oluşumu”, *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu 1923-1938*, “ İstanbul 14-16 Ocak 1977, s. 23.

okuyup yetişmesi, bilgi edinmesi sağlanmıştır. Halkevleri ve odaları bu kültürel işlevinin yanında okuyup yazma bilmeyen halkın açılan kurslarda yetişmesini okuyup yazma öğrenmesini de sağlayan kuruluşlar olmuştur²⁰¹.

Halkevlerinin kuruluşunda rol oynayan en önemli kişilerden biri Vildan Aşır Savaşır adında bir genç hanım olmuştur. Cumhuriyet yönetiminin Avrupa'ya gönderdiği gençlerden olan Vildan Hanım, bütün Avrupa ülkelerini gezip inceledikten sonra halk eğitimi üzerinde özel çalışmalar yapmıştır ve bu çalışmalar sırasında Çekoslovakya'daki başarılı bir örnek olarak “*Sokollar*” ilgisini çekmiştir. Bu kurum kısa zamanda Çekler ve Slovakların kaynaşmasını sağlamıştır. Vildan Aşır Hanım 1931 yılında Türk Ocağında verdiği bir konferansta Avrupa ülkelerindeki halk eğitimi çalışmaları ile beraber Çekoslovakya'daki “*Sokollar*” uygulamasını anlatmıştır²⁰².

Halkevlerinin kurulmasına 10-18 Mayıs 1931'de²⁰³ toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası 3. Büyük Kongresinde karar verilmiştir²⁰⁴. Kongre'de Halkevlerinin açılması teklif edilmiş ve bu teklif kongrenin 17 Mayıs 1931 tarihli celsesinde üzerinde herhangi bir tartışma olmaksızın oybirliğiyle kabul edilmiştir²⁰⁵. Bunun üzerine CHF vilayet merkezleri tarafından çeşitli merkezlerde halkevi açmak için hazırlıklara başlanır. Yaklaşık dokuz aylık bir hazırlık devresinden sonra, ilk olarak Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van'da 19 Şubat 1932 Cuma günü, saat 15'te Halkevleri görkemli törenlerle açılmıştır²⁰⁶. Daha sonra hızla ülke genelinde yaygınlaşan Halkevleri kendi içinde Dil ve Edebiyat kolu, Güzel Sanatlar kolu, Temsil kolu, Spor kolu, Sosyal Yardım kolu, Halk Dershaneleri ve Kurslar kolu, Kütüphane ve Yayın kolu, Köycülük kolu, Tarih ve Müze kolu²⁰⁷ olarak dokuz şube olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Halkevlerinin açılış töreninde Dr. Reşit Galip:

“Davamız, uygarlık yarışında yitirilen zamanı en kısa zamanda kazanmak, layık olduğumuz dereceye, yani en ileriye varmaktır. Bugün 14 ilimizde birden, partili

²⁰¹ Suna Kili, *Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983, s.199.

²⁰² Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990, s.110.

²⁰³ *Akşam Gazetesi*, “Fırka Kongresi”, 20 Mayıs 1932, s. 1-2.

²⁰⁴ Oğuz Temizhan, *Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri*, b.y.t., Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Ana Bilim Dalı, Ankara 2006, s. 30.

²⁰⁵ CHF *Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 1931)*, İstanbul 1931, s. 241-259.

²⁰⁶ *Söylevler*, “Reşit Galip Bey’in söylevi”, Ankara:1942, s. 75-90.

²⁰⁷ İğdemir, “Halkevleri ve Halkodaları”, *Aylık Ansiklopedi*, C. 1, Mart 1945, s. 342.

partisiz her vatandaşın yararlanabileceği Halkevleri halkın hizmetine giriyor. Bu sayı her yıl yeni katılacak Halkevleri ile binleri aşacak ve bu kültür ve eğitim kurumları bütün yurdu kaplayacaktır. Ara sıra devrimlerin bittiğinden bahsedene rastlıyoruz. Bu görüş tembel, yorgun, cesaretsiz ruhların görüşüdür. Çünkü bitmeyen bir özlem, yorgunluk tanımaz bir çalışma, gevşekliğe düşman bir irade ile ilerlemek, engelleri çatır çatır kırmak, yol kesen olumsuz ruhu nerede bulursak orada boğarak, arayı ıstık hızıyla kapatmak zorundayız²⁰⁸” demiştir.

Halkevlerinin görevlerinden biri köylü-şehirli arasındaki iletişimi güçlendirmek ve köyler üzerine çalışmalar yapmak olmuştur. Halkevlerinin köycülük kolları bu görevi üstlenmeleri için oluşturulmuşlardır. Nitekim, Halkevleri talimatnamesinin 104. Maddesi’nde halkevi kollarından biri olan köycülük kolunun görevi: “*köylerin toplumsal, sağlık ve estetik açısından geliştirilmelerine ve köylü ile şehirli arasındaki karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının güçlendirilmesine çalışmaktır*”²⁰⁹ şeklinde yer almıştır.

Halkevi köycülük kolu temsilcileri bu görevi yerine getirmek için sık sık köylere gitmişler, uygun mevsimlerde köylerde törenler, ağaç bayramları yaparak köylerde ağaç sevgisini kökleştirmeye çalışmışlardır. Halkevlerine bağlı olan doktorlarla birlikte hasta köylülere muayene ve tedavi etmişler. Köylerde okuma odaları kurmuşlar, ecza dolapları göndermişlerdir²¹⁰. 1940 yılına kadar 2000’den fazla köy gezilmiş²¹¹, gidilen köylerde köylüye pratik bilgiler verilmiştir.

Köycülük kollarıyla beraber köylere giden farklı alanlardaki uzmanlar, köylülere verimi nasıl arttırabilecekleri, ürünlerini nasıl pazarlayabilecekleri, üretici kooperatiflerini nasıl kurabilecekleri gibi konularda tavsiyelerde bulunmuşlardır. Halkevi köycüler köylünün şehirdeki işlerinde de köylüye yardımcı olmuşlar, özellikle köylünün resmi makamlar ile ilgili işlerinde köylülere yardım etmişlerdir²¹². Fakat bu geziler yeterince verimli olmamıştır. Çünkü Halkevleri köycü temsilcileri köylerde uzun

²⁰⁸ Turgut Özakman, *Cumhuriyet: Türk Mucizesi*, İkinci Kitap, 13. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 2010, s. 436.

²⁰⁹ İğdemir, “a.g.m.”, s. 344.

²¹⁰ İğdemir, “a.g.m.”, s. 344.

²¹¹ Çeçen, a.g.e, s. 195.

²¹² Karaömerlioğlu, a.g.e., s. 62

süre kalamamışlar ve Halkevlerine yakın-uzak bütün köylere gitme imkanı bulamamışlardır²¹³.

Köycülük kolları üyeleri, köylünün kültürel gelişmesini sağlamayı önemli bir toplumsal ve milli görev olarak görmüşlerdir. Bu dönemde yönetici kadrolar ve aydınlar arasında inkılap ideolojisini köylere kadar yayma düşüncesi var olmuştur. Bu sebeple köycülük kolları köylünün kültürel olarak biçimlendirilmesine yönelik çalışmalar yaparak Türkiye’de köycülük işinin fikri teşkilatını oluşturmayı amaçlamışlardır. Köy kalkınması, köylü-şehirli arasındaki bağlığın artması, temiz ve zengin Türk köyünün yaratılması ülküsü Halkevlerinin bu kollarına düşen en önemli görev olmuştur²¹⁴.

Halkevi köycülük kollarının köylere istenilen düzeyde katkı yapamaması üzerine CHP Beşinci Büyük Kurultayı’nda Halkevlerine ek olarak Halkodaları kurulması düşünülmüştür. Bunun üzerine, “*Halk Odaları Talimatnamesi*” hazırlanmış ve CHP Umumi İdare Heyeti tarafından kabul edilmiştir²¹⁵.

Bir yerde Halkevi açılabilmesi için en az üç kolun kurulması şart koşulmuştur. Bazı küçük kentlerle köylerde çok defa olanak bulunmadığı için Halkevi açılamamış, bu gibi yerlerde yerel olanak ve şartlara uyularak daha küçük teşkilatla çalışan kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu ihtiyaçtan Halkodaları doğmuştur. İlk defa 1940 yılında 141 Halkodası açılmıştır. Halkodalarında kol teşkilatı oluşturulmamıştır. Ancak Halkevlerinde görülen bütün işler, Halkodalarının çalışma alanına girmiştir²¹⁶.

Halkodaları, Halkevlerinin köylerdeki yansıması olarak düşünülmüştür. Bu sayede köy gezilerine çıkan köycülük kolu üyeleri, kötü hava şartlarının ve ulaşımın zor olduğu köylerde Halkodalarında konaklamışlar²¹⁷ ve köylü halkı aydınlatmak için konferanslar vermişlerdir. Halkodaları idare ve çalışma disiplini açısından Halkevlerinden farklı olmamışlardır. Halkodalarına kuruluş aşamasında bir takım kolaylıklar sağlanmıştır. En az 50 üyenin bulunduğu bir yerde uygun bir bina ve bütçe hazırlanırsa Halkodası açılması mümkün olmuştur. Bununla beraber üye sayısını

²¹³ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri (1931-1951)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002, s. 139.

²¹⁴ İğdemir, *a.g.e.*, s. 288.

²¹⁵ Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C. 2, İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2010, s. 104.

²¹⁶ İğdemir, *a.g.e.*, s. 290.

²¹⁷ Şimşek, *a.g.e.*, s. 141.

arttıran ve bir Halkevi açılabilmesi için gerekli şartları yerine getiren Halkodaları Halkevi'ne dönüştürülmüştür²¹⁸. Ara bir kurum olan Halkodaları, Köy Eğitimliği örgütünün kurulmasının ve köylerde yaygınlaşmasının ardından köye götürülen eğitimin kültür ocakları olma görevini başarmışlardır. Köylerde kurulan Halkodalarının kadrosunun önemli bir bölümünü köy öğretmenleri ve daha sonra onların yetiştirdiği öğrencilerden oluşmuştur. 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri mezunları da halkodaları kadrosuna dahil edilmişlerdir. Köylü çocuğun okuyarak bilgi sahibi olmasını sağlayan öğretmen, okul dışında, okul çağını geçmiş köylüyü de eğitime şansını Halkodalarında yakalayabilmiştir²¹⁹.

Halkevleri ve odaları, çalışmalarını 8 Ağustos 1951'e kadar sürdürmüş, bu tarihte TBMM'nce kabul edilen ve 11 Ağustos 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5830 sayılı yasa ile kapatılmışlardır. Bu yasa ile kapanan halkevi sayısı 478, halkodası sayısı ise 4322'dir²²⁰.

Devrime uygun bir "ulus" oluşturulması ve kültürün ulusallaştırılmasında yardımcı bir görev üstlenen Halkevleri, bir siyasal partinin denetiminden alınarak ulusal devlet kuruluşu biçiminde sürdürülmesinin yararlı olacağı şeklinde yorumlar da bulunulmuştur²²¹. İğdemir Halkevleri ve Halkodalarının kapatılması üzerine:

*"Düşük hükümetin bu yurda yaptığı büyük kötülüklerden biri de halkevlerimizi kapatmasıdır. Yıllarca emek ve para harcanarak bu kültür ve eğitim yuvalarını partiler üstü tutarak, yurt hizmetinde bırakmak varken, kapılarına birer kilit vurdular, bir buçuk milyon ciltlik kitaplıklarını tozların ve fareleri yok etmesine razı oldular. Eğer halkevleri görevlerine devam etseler, gelişmelerine de imkan verilseydi, halk eğitimi yolunda on yılda çok büyük işler görürler, bugün acısını duyduğumuz bilgisizliğin büyük ölçüde giderilmesine yardım etmiş olurlardı."*²²² demiştir.

1932-1950 arası açılan Halkevi ve Halkodalarının sayısı aşağıdaki tablodaki gibidir:

²¹⁸ İğdemir, a.g.e., s. 290.

²¹⁹ Çetin, "a.g.m." s. 115-116.

²²⁰ Kili, a.g.e., s. 199.

²²¹ Kili, a.g.e., s. 206-207.

²²² İğdemir, "Halkevleri Üzerine", *Ulus Gazetesi*, 28 Haziran 1960.

Tablo 2.2. 1932’den 1950 yılına kadar Türkiye’de açılan Halkevi ve Halkodalarının sayısı²²³

Açıldığı Yıl	Her yıl yeniden açılan Halkevi	Yıllara göre Halkevi mevcudu	Odadan eve çevrilen	Her yıl açılan Halkodası
1932	14	14	-	-
1933	41	55	-	-
1934	25	80	-	-
1935	23	103	-	-
1936	33	136	-	-
1937	31	167	-	-
1938	43	210	-	-
1939	163	373	-	-
1940	6	379	-	141
1941	2	383	2	59
1942	3	389	3	22
1943	4	394	1	15
1944	3	406	9	143
1945	17	438	15	2338
1946	1	455	16	1396
1947	-	463	8	110
1948	-	469	6	97
1949	-	474	5	50
1950	-	478	5	21

1.2.3.10. Köy Eğitimliği

Cumhuriyet Dönemi’nde Darülfünun’da öğretim üyesi Ali Haydar Taner tarafından 1924’te verilen bir konferansta, köylere yönelik öğretmen yetiştiren okulların açılması önerilmiştir. İlkokul çıkışlı köy çocuklarının alınacağı bu üç yıllık köy muallim mekteplerinde köy hayatından gelen öğretmenler yetiştirmenin köye daha faydalı

²²³Aslı Altun, *Türkiye’de Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nin Örgütlenmesi*, b.y.t., Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2006, s. 101.

olacağı düşünülmüştür²²⁴. Ayrıca, aynı yılda Türkiye'nin eğitimi hakkında bir rapor hazırlamak amacıyla davet edilen ünlü eğitimci John Dewey de raporunun köy okulları ile ilgili bölümünde özetle şu konulara değinmiştir. Dewey, Türkiye'nin en önemli sorununun köy okullarının programlarının, çevrenin iş hayatı göz önüne alınarak hazırlanması ile köy yaşantısıyla sıkı bağlantısı olan ortaokul ve liselerin kurulması olduğuna dikkat çekmiştir. Okulların yalnızca öğrenciye ders veren kurumlar olarak kalmaması, özellikle uzak yörelerde toplum hayatının merkezi konumunda olmaları, aynı zamanda okulun bir sağlık merkezi olması doktorlarla anlaşmalı olarak köy halkının sağlık problemlerine buralarda çözüm üretmeleri de Dewey'in raporunda üstünde durduğu konular olmuştur²²⁵.

John Dewey'in raporu 1920'li yıllarda Türkiye şartlarında pek de uygulama alanı bulamamıştır. Türkiye de köye yönelik eğitim hareketinin hızlanması 1930'lu yıllarda devletçilik politikalarına geçilip, halka doğru hareketinin güçlenmesiyle birlikte hız kazanmıştır.

1933 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na Reşit Galip'in getirilmesi ile köy eğitiminde yeni bir süreç başlamıştır. Ziraat ve Sağlık Bakanlıkları temsilcilerinden oluşan bir “*Köy İşleri Komisyonu*” kurulmuştur. Komisyon, eğitim merkezleri çevresinde köy kalkınması için gerekli görüşleri belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca, Köy İşleri Komisyonu, köy öğretmenlerinin niteliklerini de şöyle belirlemiştir:

- *Köy öğretmeni köyün bütün unsurlarına müessir olabilmelidir. Medeni Kanun'un köyde tatbik edilmesi, kanunun maddelerinin köyde uygulanmasını sağlamalıdır.*
- *Köyün maddi ve iktisadi hayatına müessir olabilmelidir. Köye ileri ziraat usullerini, geniş mal mübadelesini düzenlenmiş Pazar münasebetlerini sokabilmelidir.*
- *Aydın olmalıdır*²²⁶.

²²⁴ Filiz Yel, *Atatürk Döneminde Köy Eğitimliği*, b.y.t., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008, s. 17.

²²⁵ John Dewey, *Türk Maarifi Hakkında Rapor*, Ankara 1939.

²²⁶ Şevket Gedikoğlu, *Niçin Eğitim Kurşları ve Köy Enstitüleri*, İdeal Matbaası, Ankara 1949, s. 61-63.

Köy eğitimine yönelik seferberlik 1935 yılından sonra gerçekleşmiştir. Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç tarafından 1936 Temmuz ayında ilk köy öğretmenleri kursu Eskişehir Mahmudiye bucağına bağlı Çifteler çiftliğinde açılmış, kurs 85 adayla eğitime başlamıştır. Bu adaylar 8-10 kişilik iş gruplarına ayrılmış, her gruba yeteri kadar ziraat öğretmeni verilmiştir. Kursta; Türkçe, Hesap, Yurt Bilgisi, Tarih gibi genel kültür derslerinin yanı sıra Tarla Ziraatı, Ziraat Aletleri, Tohum ve Yem Bitkileri, Hayvancılık, Sebze ve Meyvecilik, Sütçülük ve Arıcılık dersleri verilmiştir²²⁷. İlk öğretmen kursunda başarılı sonuçlar alınması üzerine, Ankara Çubuk, Ayaş, Polatlı, Afyon Aziziye, Erzincan, Kelkit, Tercan ve Erzurum Pasinler kazalarında öğretmenlik için öğrenci seçimine başlanmıştır. 1937 yılında Eskişehir, Kars, Edirne, Erzincan ve Kocaeli illerinde öğretmen kursları açılmıştır. Bu kurslara toplam 650 öğrenci alınmıştır²²⁸. 11 Haziran 1937’de de “*Köy Öğretmenleri Kanunu*”²²⁹ çıkarılmıştır. Ordu’da çavuş veya onbaşı olmuş okur-yazar köylülerden yararlanılması yoluna gidilmiştir. Altı aylık bir eğitimden geçen bu köylülere öğretmen, bu öğretmenlerin çalıştıkları okullara da “*eğitmenli okul*” adı verilmiştir. Köy eğitmenliği örgütünün amaçları şunlar olmuştur:

- a) Cumhuriyet rejimini köylere kadar yaymak,
- b) Türk köylüsüne Cumhuriyet rejiminin bir yurttaşı olduğu bilincini vermek,
- c) Askeri seferberlik dönemlerinde eğitmenden yararlanmak,
- d) Köy çocuklarına ilkokul eğitimi vermek,
- e) Tarım Bakanlığı ile işbirliği yaparak köyde bilimsel tarıma geçilmesi için öncülük etmek.

Köy Öğretmenleri Kanunu’na göre, eğitmen kursunu bitiren adayların kendi köyüne atanması prensip olarak kabul edilmiştir. 3238 no’lu kanun öğretmenlerin nüfusu öğretmen gönderilmesine müsait olmayan köylere gönderilmelerini, köyünde daha önceden okul ve öğretmen bulunanların ise kendi köylerine en yakın ve durumları uygun olan köylerde çalışmasını öngörmüştür. Öğretmenlerin çalışacakları köylerde resmi okul bulunmadığı takdirde köyün okul olmaya en elverişli odasının veya binasının, o köyde okul yaptırılincaya kadar kullanılacağını öngören kanun, okul binası

²²⁷ Gedikoğlu, a.g.e, s. 135-138.

²²⁸ Cemil Öztürk, *Atatürk Döneminde Öğretmen Yetiştirme Politikası*, TTK, Ankara 1996, s. 145.

²²⁹ *TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 17, “Köy Eğitmenliği Kanunu”, Kanun No: 3238, 11 Haziran 1937, *Resmi Gazete*, S. 3639, 24 Haziran 1937, s. 982, *Düstur*, III. Tertip, 11 Haziran 1937, XVIII.C., Başvekalet Matbaası, Ankara, s. 1316.

olmayan köyler için mahalli şartlara göre bir okul yapılmasını zorunlu kılmıştır. Kısa sürede yapılması amaçlandığı için az masrafla amaca uygun sade, ucuz ve sağlam yapılar istenmiştir. Yapılacak binaların inşa ve tamirat işleriyle ilgili olarak köy bütçesine tahsisat konulması, dersane, yatakhane, yemekhane ve diğer ek binaların masraflarının da köy bütçesinden karşılanması esas kabul edilmiştir. Köy Kanunu'nun 25. Maddesine göre köy halkından olan veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunan 18-50 yaş arasındaki her vatandaşın bu bina ve müstemilatın yapımında ve onarımında 20 gün süresince bedenen çalışmak zorunda oldukları belirtilmiştir²³⁰.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de kabul edilmiş 3238 sayılı “*Köy Eğitmeni Yetiştirme Kanunu*”ndan ve yapılan uygulamalardan çıkardığımız sonuçlara göre köy eğitmenlerinin seçiminde bir takım özellikler istenmiştir. Bu özellikler:

- a) Eğitmen köy hayatını yaşamış bilmiş olmalı, köye tamamen bağlanmış olmalı,
 - b) Köyde karşılaştığı güçlükleri yenebilecek iradeye ve güce sahip olmalı,
 - c) Köye, sade fakat ileri bir yaşam sokabilmek için çalışacak azimde biri olmalı,
 - d) Köyün mecburi tahsil yaşındaki çocuklarıyla, yetişkin gençlerine okuma-yazma, hesap, yurt ve yaşama bilgilerini öğretecek derecede kendini geliştirmeli,
 - e) Köylüye rehberlik yapabilmeli. Köylünün eğitim ve tarım işleri hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olmalı,
 - f) Köyde devleti temsil edebilecek güç ve iktidarı taşıyabilen biri olmalı²³¹
- şeklinde belirlenmiştir.

Köy eğitmen adayları için kurslar düzenlenmiştir. Bu adaylar kurslarda gruplar halinde çalışmışlardır. Her grupta yönetim ve bilgi edinme işini bir öğretmen üzerine almış, sabahtan öğlene kadar kültür bilgisi, öğleden sonra da ziraat dersleri ve yapı işleriyle uğraşmıştır. Bunun dışında gruplar, sıra ile kursun temizlik ve yönetim hizmetlerini de gerçekleştirmişlerdir. Nöbet tutan gruplar, günlük derse katılmamış ve o gün işlenmeyen konular, konuşma günü olan cumartesi günü işlenmiştir. Nöbetçi grupları, nöbetçi öğretmenden başka bir de aralarından nöbetleşe bir başkan seçmişler ve bu başkan, nöbetçi öğretmenden aldığı talimatlar çerçevesinde arkadaşlarını

²³⁰ Tuğluoğlu, a.g.t., s. 234.

²³¹ Gedikoğlu, a.g.e, s. 154.

çalıştırmıştır. Başkanlığın amacı, köylü gençlerin liderlik vasfı kazanmalarını sağlamak olmuştur²³².

Köy eğitim kurslarıyla, köylü kadın ve kızlara eğitim verilerek onlar vasıtasıyla kadınların yetiştirilmesi, okuryazar haline getirilmesi, ev kadınlığı bilgisiyle donatılarak zamanın ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri de amaçlanmıştır. 6-7 ay sürecek bu kursta, köylü kadınlara okuma-yazma, biçki-dikiş, ev idaresi, çocuk bakımı gibi konular metotlu bir şekilde öğretilerek köylü kadınlar her gün karşılaşılabilecekleri sıkıntıları çözecek bir vatandaş haline getirilmeye çalışılmıştır²³³.

Köy Eğitmeni olacak kişinin; zeki, çalışkan, başkalarıyla iyi geçinen, başkalarını beşeri ilişkilerle olumlu etkileyebilen, köyde saygınlığı olan bir kişi olmasına önem verilmiştir. Genel bilgisi bazı el becerisi, öğretici ve eğiticide bulunması gerektiği kadar kültüre sahip olması eğitmen adaylarında aranmıştır. Eğitmen olacak köylü aydını, ilköğretim müfettişi, ilçe ilköğretim direktörü, bölge gezici başöğretmeni, yakın köylerde okul yöneticisi ve öğretmenleri tarafından seçilerek belirlenmiştir. Köy Eğitmeni adayları kursa sınavla değil, seçilerek alınmışlardır. Öğretme, eğitme, erdirmeye işini seven, bu işlere yatkınlığı olduğu saptanan ve köy eğitmeni olmayı amaçlayan kişiler kurslara alınmışlardır²³⁴.

1935-1947 yılları arasında, yetiştirilen eğitmen, bağımsız eğitmenli okul sayısı ve eğitmenli okulların öğrenci sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir²³⁵:

Tablo 3.1. 1935’den 1947 yılına kadar yetiştirilen eğitmen sayısı, eğitmenli okul sayısı ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısı

Öğretim yılı	Yetiştirilen eğitmen sayısı		Bağımsız Eğitmenli okul sayısı	Eğitmenli okulların öğrenci sayısı	
	Erkek	Kız		Erkek	Kız

²³² Çetin, “a.g.m.”s. 118.

²³³ Tuğluoğlu, a.g.t., s. 235.

²³⁴ Mehmet Emiralioğlu, *Hasan Ali Yücel Köy Eğitimi ve Köy Eğitmenleri*, s. 467.

²³⁵ Emiralioğlu, a.g.e., s. 464.

1935-36	84	-		-	-
1936-37	484	-	79	1533	917
1937-38	841	29	546	10970	6427
1938-39	1070	-	1872	38708	20414
1939-40	1200	-	3607	77424	38041
1940-41	854	-	5010	108344	48074
1941-42	532	-	6400	119720	51915
1942-43	1012	-	5940	119577	53259
1943-44	544	-	6624	135438	63124
1944-45	574	-	7341	131774	71628
1945-46	923	-	7536	133067	76713
1946-47	528	-	8403	135604	78220
Toplam	8646	29	8403	1012159	508732

Tabloda da açıkça görüldüğü gibi 12 yılda, 29'u kız olmak üzere 8675 köy öğretmeninin yetiştirildiği, bunların 8403 köyde 1 milyon 520 bin 892 köy çocuğuna 3 yıllık ilköğretim hizmeti verdiği görülmüştür.

Eğitmen yetiştirme işi köye yönelik eğitim hareketinde yeterli çözüm değildi. Bu nedenle köye öğretmen yetiştirme konusunda yeni çareler aranmıştır. Kısa zamanda çok sayıda yetiştirilmesi planlanan öğretmenlere bareme* göre maaş verme olanağı olmadığı için öğretmene az maaş vererek devletin yükünü arttırmama, buna karşılık öğretmeni mağdur etmemek amacıyla ona ev, geçimine yetecek kadar toprak, tohum, tarım aleti, koşum ve gelir hayvanı vermek, onu tıpkı köylüler gibi üretici konuma

getirme fikri ortaya atılmıştır²³⁶. Bu düşünce, Köy Enstitülerinin kurulmasına yol açmıştır.

1.2.3.11. Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri resmi olarak 1940'ta kurulmasına rağmen köy, köycülük, köyün canlandırılması ve köyde eğitim gibi konularda Türkiye'de 1930'lu yıllar boyunca tartışmalar yaşanmıştır. Köy Enstitüleri bir anlamda köycü söylemin pratikte uygulaması olarak adlandırılabilir²³⁷. Bu kurumla birlikte köy eğitim ve öğretimindeki sorunların kısa sürede aşılabacağına inanılmıştır. Ayrıca burada yetişen öğretmenlerin devrimin köydeki savunucuları, öğreticileri olmaları planlanmış ve köydeki gerilik ile yobazlığa karşı hür düşünce ve çağdaşlığın bayraktarları olmaları düşünülmüştür.

Türk devrimi, okuryazarlığı, yeni anlamıyla, çoğunluğa mal etme çabası olarak tanımlanabilir. Atatürk ve İnönü, Cumhuriyetin ilk günlerinde okuryazarlığın büyük kitleye yani köylüye ulaşmasını çağdaş bir millet olarak yeniden doğuşumuzun koşulu saymışlardır. Yeni devletin bu yönde gittikçe artan çabaları nihayet, okuryazarlarla köylüler arasında utanılabacak ayrılığın yakın bir gelecekte ortadan kalkacağı umudunu uyandırmıştır²³⁸. İşte bu düşünceden yola çıkılarak daha çok köye eğitim ulaştırılması için Köy Enstitüleri fikri ortaya atılmıştır.

17-29 Temmuz 1939 Birinci Maarif (Eğitim) Şurası'nda ele alınan bu konu her yönüyle tartışılmaya açılmıştır. Ancak köylünün eğitiminde yalnızca köylüye okuma-yazma öğreten bir öğretmenin yeterli olmayacağı, köy öğretmeni yetiştirecek kurumların çok yönlü eleman yetiştirmesi gerektiğine karar verilerek, yeni açılacak kurumlara "*Köy Enstitüsü*" adının verilmesi uygun bulunmuştur²³⁹. Köy Enstitülerinin, genç Cumhuriyet'i köylere ulaştırma ve yeni düzeni onlara benimsetmeye aracı bir kurum olması da düşünülmüştür. Bu Enstitülerde yetişen öğrencilere, köylerde devletin eli kolu olma rolü biçilmiştir.

Eyüboğlu'na göre Köy Enstitülerinin kuruluş amacı:

* *Barem*: Devlet memurlarının maaşlarının derece ve tutarlarını düzenleyen sistem çizelge.

²³⁶ Çetin, "a.g.m.", s. 119.

²³⁷ Mizan, *a.g.t.*, s. 4-40.

²³⁸ Sabahattin Eyüboğlu, *Köy Enstitüleri üzerine*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, Nisan 1999, s.12.

²³⁹ İsmail Hakkı Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1946, s. 319.

“Genç Cumhuriyet, halka dayanan ve halka güvenen yeni bir devlet olduğu için, halkın yaşadığı her yerde ve en çok köylerde bir tek sözcüsünü olsun bulundurmak, barındırmak, desteklemek istemiştir. Köy Enstitüleri bu sözcüyü memleket ölçüsünde yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Köy Enstitüleri ile bu sözcünün köyde kalabilmesi, köyün geçimine, yaşamına karışması, çifti çubuğu, çoluğu çocuğuyla köylünün kaderini paylaşması ve değiştirebileceği kadar değiştirmesi tasarlanmıştır”²⁴⁰.

Köy Enstitülerinin kuruluşu, halkçı bir eğitim politikasının ürünü olmuştur. Köyde bir eğitim devrimi gerçekleştirilerek köyün ulusla bütünleştirilmesi öngörülmüştür²⁴¹. Bu düşünce ile oluşturulan “Köy Enstitüleri Kanunu” tasarısı, 19 Mart 1940 tarih ve 6/1194 sayı ile Başvekalet tarafından TBMM’ye sunulmuş ve 17 Nisan 1940 tarihinde mecliste görüşülmeye başlanmıştır²⁴². Tasarının gerekçesinde:

“Türkiye’de büyük nüfus çoğunluğunun yaşamakta olduğu köylerimizde ilköğretimi hızla ve kolaylıkla yaymak, aynı zamanda köylerimize köy zanaatlarını öğrenmiş elemanlar kazandırmak ihtiyacı, hükümeti; köy enstitüleri kurmak ve mezunlarını istihdam edebilmek üzere kanuni salahiyyet talebine sevk etmektedir.

...1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Türkiye’de erkeklerin ancak % 23,3’ünün ve kadınların da % 8,2’sinin okuma-yazma bilmekte; erkeklerin % 76,6’sı ve kadınların da % 91,8’i bilmemektedir. Aynı yıl istatistiklerine göre 10.000’den az nüfuslu yerlerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 89,3’tür. Bu durum: ilköğretimin ülke geneline hızla yayılması gerektiğini gözler önüne sermiştir.”²⁴³ denilerek Köy Enstitüleri’nin kurulmasının nedenleri açıklanmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 17 Nisan 1940 Çarşamba günü tasarı incelenmeye başlanmıştır. Çeşitli eleştirilerden sonra projeye karşı ortaya çıkan düşünce ve dilekler şunlar olmuştur:

- 1- Enstitülere, bütün ilkokullardan çocuklar alınmalıdır. Şehir-köy ayrımı yapılmamalıdır.

²⁴⁰ Eyuboğlu, a.g.e., s. 76.

²⁴¹ Suna Kili, *Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983, s. 246.

²⁴² Koçak, a.g.e., s. 115.

²⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, Toplantı: 1, C. 10, 17 Nisan 1940, s. 98.

- 2- Enstitülere yalnız köy çocuklarının alınması, köyleri buralardan yetişmiş görgüsü ve kültürü kıt yarı aydın bir topluluğun eline bırakmak demek olacağı için gelecek bakımından göz göre göre bir tehlikenin sırtlanılacağı.
- 3- Köylerde, şehir okullarında yetişen öğretmenlerin tutunamamasının nedeni, ülkü eksikliğine bağlanmıştır.
- 4- Enstitü yerine Hayat Mektebi, Hayat Kaynağı gibi adlar ileri sürülmüştür²⁴⁴.

Tasarının incelenmesi ve tartışılması sırasında 15 milletvekili söz almış, bunlardan bazıları birden fazla konuşma yapmıştır. Tasarıya karşı yapılan eleştiri ve önerilere karşılık vermek için Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel altı kere söz almıştır²⁴⁵. “Enstitü” ismine yapılan eleştirilere Yücel:

“...Biz bu müesseselere köy öğretmen okulu demedik. Çünkü evvelce bu isimde müesseseler vardı. Bunları ona bağlamak istemedik. Bunlar yepyeni şeylerdir.

Enstitü kelimesini biz Frenklerin telaffuz ettiği tarzda aldık ve buna alıştık. Bu isim, bazı memleketlerde büyük, yüksek ameli müesseselere verilmektedir. Mesela Ziraat Enstitüsü bu mana ve mahiyette isimlendirilmiştir. Ziraat Enstitüsü bir yüksek okuldur. İçerisinde ameli faaliyetler vardır, ilmi araştırmalar yapılır. Fakat bir kısım memleketlerde bu ismi yalnız böyle yüksek derecedeki okullara veya ilmi müesseselere vermezler. Daha aşağı derecede olanlara da vermektedirler. Fransa ve İtalya’da böyledir. Bizde de buna alışılmıştır. Biz köy enstitüsünü sadece içerisinde nazari tedrisat yapılan bir müessese olarak almadık. İçerisinde ziraat sanatları, demircilik, basit marangozluk gibi ameli bir takım faaliyetlerde bulunduğu için okul adıyla anmadık, enstitü diye isimlendirmeyi muvafık gördük.” ²⁴⁶ yanıtını vermiştir. Yücel, Enstitüye alınacak öğrencilerin seçimi hakkında ise:

“Enstitülere alınacak talebenin seçiminde düşündüğümüz şu olmuştur: şimdiye kadar ilk öğretmen yetiştirmekte uğradığımız hataya şu veya bu mülahaza ile yeniden düşmemek için kati olarak köyde yaşamış ve köy ilkokullarının her iki devresini bitirmiş çocukları almayı uygun bulduk...

²⁴⁴ Süleyman Edip Balkır, *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü 1940-1946*, Hür Yayınevi, İstanbul 1974, s. 22.

²⁴⁵ Balkır, a.g.e., s. 22.

²⁴⁶ TBMM Zabıt Cerideleri, 17 Nisan 1940, s. 78, Balkır, a.g.e., s. 26.

*Oradan gelecek çocukları şu veya bu şekilde tereddüde mahal vermeksizin, imtihan ederek, karakterlerini yoklayarak ve bedeni kabiliyetlerine bakarak, seçip enstitülere alacağız.”*²⁴⁷ demiştir.

Meclis'teki bazı milletvekilleri, Köy Enstitülerinin toplumsal bir sınıf doğuracağı endişesini dile getirmişlerdir. Bu konu üzerine de Yücel:

*“... İctimai bir sınıf doğurma meselesi mevzubahis değildir. Partimizin programında da yazıldığı veçhile esasen rejimimiz sınıf ve imtiyaz kabul etmez. Yalnız hayat tarzı bakımından mesleki zümreler, biz ister kabul edelim, ister kabul etmeyelim, mevcuttur, çiftçi vardır, demirci vardır, tüccar vardır, memur vardır. Bunlar bir takım çalışma ve iş zümreleridir. Başka bir siyasi ayrılık ifade eden kümeler değildirler. Böyle olduğuna göre zaten köylü ve çiftçilik etmekle meşgul olan vatandaşlarımızın çocuklarını okutmak için onların hayatlarından başka bir hayatla ülfet etmemesini istediğimiz ve o bakımdan yetiştirdiğimiz insanları yeni bir sınıfın müvellidi addetmeyi bendeniz doğru bulmuyorum. Bizim arzumuz köyün içerisinde bilgili, sıhhatli, memleketine bağlı ve müstahsil vatandaş yetiştirmektir. Yoksa köylüyü, bu arz ettiğim bilgi ve melekelerle teçhiz edip onları şehre akın eder vaziyete getirmek değildir. Onları müstahsil, kendi tarlasında ve muhitinde kuvvetli yapmak ve istihsal kabiliyetini arttırıp memleketin sosyal seviyesi kadar ekonomik seviyesini de yükseltmektir. Binaenaleyh sınıf teşekkülü hatıra gelmez.”*²⁴⁸ demiştir.

Köy öğretmeni ve köye yarayan öteki meslek sahiplerini yetiştirmek amacıyla, tarıma elverişli arazisi bulunan yerlerde Köy Enstitülerinin açılması kararlaştırılmıştır²⁴⁹. 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı “Köy Enstitüleri Kanunu” 429 milletvekilinden 278'inin oyu²⁵⁰ ile kabul olunmuş ve 22 Nisan 1940 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun 24 maddeden²⁵¹ oluşturulmuştur. Kanunun kabulü üzerine Yücel yaptığı teşekkür konuşmasında²⁵²:

²⁴⁷ TBMM Zabut Cerideleri, 17 Nisan 1940, s. 79, Balkır, a.g.e., s. 27.

²⁴⁸ TBMM Zabut Cerideleri, 17 Nisan 1940, s. 79, Balkır, a.g.e., s. 27-28.

²⁴⁹ Köy Enstitüsü Kanunu, Madde 1, Cevat Geray, “Türkiye Köy Enstitüleri ve Köy Kalkınması”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 1, 1969, s. 199.

²⁵⁰ TBMM Zabut Cerideleri, 17 Nisan 1940, s. 92, Cumhuriyet Gazetesi, "Yol ve Maarif Hareketleri", 17 Nisan 1940, s. 2.

²⁵¹ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 21, “Köy Enstitüleri Kanunu”, Kanun No: 3803, 17 Nisan 1940, Resmi Gazete, S. 4491, 22 Nisan 1940, s. 233-237, TBMM Zabut Cerideleri, 17 Nisan 1940, s. 82-92.

²⁵² TBMM Zabut Cerideleri, 17 Nisan 1940, s. 92.

“Sayın arkadaşlarım, bizim hazırladığımız, encümenlerin üstünde çalıştığı bu kanun layihasını şu anda kabul etmiş bulunuyorsunuz. Bu kanunun memleketimizin istikbali, halkımın maarif ihtiyacı ve köylümüzün kalkınması bakımından haiz olduğu ehemmiyet, tasvibinizle bir kez daha ve en esaslı surette tahakkuk etmiştir. Bunu görmekle büyük bir bahtiyarlık duyuyorum ve şahsen uzun yıllar kalbimde sakladığım bir idealin tahakkukuna şahit oluyorum. Onun için yüksek heyetinize bütün samimiyetimle, bütün yüreğimle bu tarihi anda en derin teşekkürlerimi arz ederim” demiştir.

İsmet İnönü, 8 Kasım 1940 tarihli TBMM’yi açış nutkunda:

“Memleketin muhtelif muntikalarında açılan 14 Enstitüde, şimdiden altı bin talebemiz yetişmektedir. Bütün alakadarlarının en geniş bir emek ve çalışma ölçüsü ile kurulup yürümesine savaştıkları bu müesseseler, 15 yıl içinde Türkiye’de ilköğretim meselesini tam olarak halletmeye verecektir”²⁵³ diyerek Enstitülere kısa bir zamanda büyük bir talep olduğunu vurgulamış ve bu kurumların ilköğretim sorununu 15 yılda çözeceğini belirtmiştir.

Köy Enstitüleri’nin kuruluş yerlerinin seçiminde şu özelliklere öncelik verilmekteydi:

- Tarım işlerine elverişli arazinin olması ve bu arazinin devlete ait olması
- Kuruluş yerinin yeterli araziye sahip olması ve 2-3 il için bölge merkezi olmasına elverişli bulunması,
- Seçilen kuruluş yerinin okul ve öğretmen durumu açısından geri olması,
- Buraların hava ve su bakımından sağlık koşullarına uygun bulunması²⁵⁴.

Bu koşullar göz önünde tutularak Türkiye’de ilk olarak 1940 yılında 14 tane ve 1948 yılına kadar da toplamda 21 tane Köy Enstitüsü açılmıştır. Köy Enstitüleri’nin kuruluş yeri, kurulduğu yıl ve öğrenci sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

²⁵³ TBMM Zabıt Cerideleri, Devre 6, C. 14 Toplantı: 2, 8 Mart 1940.

²⁵⁴ Özgen, a.g.e., s.47.

Tablo 3.2. Türkiye’de 1937-1948 yılları arasında kurulan Köy Enstitüleri ve bunların öğrenci sayıları²⁵⁵

Enstitü Adı	Kuruluş Yılı	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci
İzmir-Kızılçullu	1937-1940	1365	139
Eskişehir-Çifteler	1937-1940	1310	79
Kırklareli-Kepirtepe	1938-1940	850	187
Kastamonu-Gölköy	1940	1125	90
Antalya-Aksu	1940	848	108
Isparta-Güven	1940	975	91
Kocaeli-Arifiye	1940	1065	102
Kayseri-Pazarören	1940	1113	34
Malatya-Akçadağ	1940	1025	40
Seyhan-Düziçi	1940	1065	45
Samsun-Akpınar	1940	645	158
Trabzon-Beşikdüzü	1940	645	158
Balıkesir-Savaştepe	1940	990	158
Kars-Cılavuz	1940	1025	65
Ankara-Hasanoğlu	1941	581	186
Sivas-Yıldızeli	1942	545	32
Konya-İvriz	1942	415	63
Erzurum-Pulur	1943	365	53
Diyarbakır-Dicle	1944		
Aydın-Ortaklar	1944		
Van-Ernis	1948		

²⁵⁵ Koçak, *a.g.e.*, s. 123.

Tabloda gösterilen Köy Enstitüleri, öğretici ve öğrencilerin alın teriyle kurulmaya başlanmıştır. Kızılçullu, Cılavuz, Düziçi, Gölköy, Pazarören, Çifteler ve Beşikdüzü gibi birkaç Enstitü'nün açıldığı yerlerde başlangıçta belirli sayıda ve gereksinimleri karşılamaktan uzak binalardan yararlanılmıştır. Diğerlerinde çadırlar kurularak işe girişilmiş, bu nedenle Köy Enstitülerinin çoğunda -özellikle ilk yıllarda- yaşam çadırı karargahlarda geçmiştir²⁵⁶.

Ayrıca; İzmir-Kızılçullu, Eskişehir-Çifteler ve Kırklareli-Kepirtepe Enstitüleri, ilk olarak Köy Öğretmen Okulu adıyla kurulmalarına rağmen 1940 yılında Enstitüye dönüştürülmüşlerdir.

Enstitülerin en genel amacı köy çocuklarını tarımsal ekonomik gelişme için teknik konularda eğitmek olmuştur. Enstitüleri bitiren öğrencilerin köylere öğretmen olarak atanmaları ve bu yolla köylüleri, köyde yetişmiş öğretmenlerin eğitmesi amaçlanmıştır²⁵⁷. Köy Enstitüleri, temel eğitim alanında, yalnızca okuma-yazma öğretmeni yetiştiren bir eğitim kurumu olmanın ötesinde çok amaçlı olarak düşünülmüştür. Bir yandan köye çok yönlü öğretmen hazırlarken; öte yandan gezici sağlık memurlarının, ebelerin, teknik tarım elemanlarının yetiştirilmelerini de benimsemiştir²⁵⁸.

Tonguç, Köy Enstitüleri'ne gelen öğrencilerin hangi evrelerden geçtiğini ve ne tür bir eğitim alacaklarını şu sözlerle açıklamıştır:

“Kars'tan Edirne'ye kadar memleketin türlü bölgelerine yayılan Köy Enstitülerine her çeşit köyden talebe alınır. Bunları seçmek üzere köylere giden öğretmenlerle İlköğretim müfettişleri, çocuk velilerine Enstitülerin amaçlarını, mahiyetlerini, buralarda okuyacakların kavuşacakları hakları uzun boylu anlatırlar. Buna rağmen gerçekçi çocuk babalarından mühim bir kısmı müesseseyi görmeden çocuklarını vermek istemezler. Bölgelerindeki Enstitüleri gördükten veya orada okumakta bulunan birçok çocukla konuştuktan sonra kesin kararlarını verirler. Ondan sonra türlü kıyafetlere bürünmüş, düşünceleri, tahayyülleri birbirinden ayrı, çoğu efendi olmak ve böylece köydeki çetin iş hayatından kurtulmak isteyen çocuk kabileleri

²⁵⁶ Özgen, a.g.e., s. 47.

²⁵⁷ Cavit Orhan Tütengil, *Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler*, Berksoy Yayınları, İstanbul 1948, s. 6-7.

²⁵⁸ *Köy Enstitüleri ve İş Eğitimi*, Foça Belediyesi TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, İzmir 1995, s. 9.

Köy Enstitülerine doğru akmaya başlar. Gelenlerin üstleri başları temizlenir, çabuk ve biraz bakımla geçecek hastalıkları beraber getirenler tedavi altına alınırlar. Enstitülerin toplantı meydanları, binaların arasındaki yolları, on üç, on dört yaşında iken yetişkin insanların kılıklarına bürünmüş ve onların pozlarını, konuşma, yürüme ve oturma tarzlarını iyice öğrenmiş köylü çocuklarıyla dolar. Çocukların Enstitülere alışmaları devri bir kaç ay sürer. Bu arada köy hasretine dayanamayarak ağlayanlara, kaçanlara rastlanır. Talebe müesseseye ayak basar basmaz kesif ölçüde türlü türlü çalışmalara da başlanır. Dersler, ziraat ve sanat işleri, yapıcılık faaliyeti, hayvan bakımı gibi birçok kollara ayrılan bu çalışmaların içine sokulan çocuklardan Enstitü'ye mal olacaklarla olmayacaklar kısa bir zaman içinde kolayca birbirlerinden ayrılırlar. Kalanlar üzerinde işlenmeye başlanır. Fedakâr öğretmenler, onlara her türlü temizlik işlerini, yemek yemeyi, arkadaşlarıyla öğretmenlerine saygı ve sevgi göstermeyi, Enstitü eşyasına zarar vermemeyi, Devlet mallarını korumayı, hayvanlara ve taşıtlara iyi bakmayı, çalışkan olmayı, her türlü işi severek yapmayı, iyi kalpli olmayı, boş zamanlarda çeşitli oyunları oynamayı, alfabesinden başlayarak öğretmeye koyulurlar. Çocuklar kökleşmiş alışkanlıkları kolay terk edemezler. İlk aylardaki çalışmalar, köy çocuğunu tanımayan bir kısım öğretmenleri ümitsizliğe bile sevk eder. Sonra birdenbire talebenin çoğunda hayret edilecek bir gelişme görülür. Onların çoğu, çiçek açtıktan sonra meyvesi çabuk olgunlaşan bitkiler gibi pişkin ve olgun bir duruma geliverirler. Ondan sonra Enstitü'de kendilerine her hususta güvenilecek kafileler belirmeye başlar. Çok geçmeden bunlar kurumun bütün işlerini ellerine alırlar. Derslere devam ederler, Enstitü'nün türlü türlü işlerini görmeye başlarlar. Bu çalışkan, becerikli, başarılı talebe gruplarını gören diğer çocuklar, onlara katılmadan kenarda, köşede durgun bir halde kalamazlar. Onlar da bunlara katılırlar. Enstitüler hakikî hüviyetlerini bundan sonra alırlar”²⁵⁹.

Tonguç, Enstitülere seçilen öğrencilerin günlük ve haftalık yaptıkları işleri ise:

Sabahları ortalık aydınlanmaya başlarken horozlar ve tavuklarla beraber Enstitü talebesi de uyanır. Temizlik işleriyle sabah jimnastiği yapıldıktan, kahvaltı yenildikten sonra, bütün talebe işlere dağılmak üzere ilgili öğretmenlerle beraber meydana toplanır. Günlük veya haftalık çalışma programlarına göre kümeler ayrılır.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Tonguç, “Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 5, Ankara 1943 s. 143.

Kümelerin yarısı kültür derslerine, diğer yarısı da ziraatla ilgili iş alanlarıyla işliklere veya yapıcılığa giderler. Müessesenin günlük ve nöbetle görülecek işlerine ayrılan gruplarda kendilerini bekleyen türlü işlerin başına dağılırlar. Çalışmalar başlayınca manzara birden bire değişir. Bir vadinin içindeki ocağın başında taş yontan veya kıran çocukların bulundukları yerden çekiş sesleri gelir. Ovadaki sebze bahçelerini sulayan çocukların sevinçli sesleri uzaklardan duyulur. At arabasını hızlı sürerek değirmene giden iki çocuğun yanınızdan geçtiği görülür. Uzak ufuklara sırtını vermiş bir yamacın üstüne dağılmış, bembeyaz davar sürülerinin başında dolaşan çoban çocuklardan birinin merkeple Enstitü'ye doğru geldiği görülür. Yeni yapılan bir okul binasına tuğla veya harç çeken, bu binanın duvarlarını ören talebenin birbirleriyle şakalaşırken attıkları kahkahalar derelerin içini inletir. Pencereleleri açık bir işlikte dokuma tezgâhlarını harekete geçiren kız talebenin ter döktüğü görülür. Mutfakta aşçıya yardım eden, büyük kazanın etrafına dizilerek patates soyan çocuklara rastlanır. Makinelerin başında çalışan ve arkadaşlarına çamaşır, elbise diken kızların dikiş işliğini inletircesine türkü söyledikleri duyulur. Sınıfların birinde matematik, diğerinde kimya okutan öğretmenlerin sesleri işitilir. Başka bir dershanede müzik dersi gören çocukların mandolinlerinden çıkan sesler uzaklardan duyulur. Her taraftan bir başka ses gelir, iş başındaki kümelerin teşkil ettikleri çeşitli görünüşlere rastlanır. Hareket, ses, toprağı değerlendirme, yapıcılık hevesi, tabiata saldırış hazzı, öğrenme hırsı Enstitünün bütün alanlarını kaplar. Akşam olunca gece nöbetçilerinden başka bütün talebe yatakhanelere çekilir. Nöbetçiler arkadaşlarını istirahat ettirmek, müessesenin emniyetini sağlamak için karanlıkların içine dalarlar. Binaları, yolları, ahırları, kümesleri, tarlaları, ambarları dolaşmaya başlarlar. Saatleri sona erince bu önemli vazifeyi tatlı uykularından uyandırdıkları, gözleri çapaklı arkadaşlarına devrederler. Ortalık aydınlanırken, sesi uzak ufuklardan duyulan kampanaya vurmaya başlarlar. Enstitü mensupları, mukaddes işlerine başlamak üzere tekrar uyanırlar. Köy Enstitülerinde günler böyle geçer. Bu kurumlarda herkes kendi işini kendisi görür. Enstitüler, toplum hesabına görülecek işleri de kendi işleri gibi tutar ve yürütürler. Onları tanımayan, Enstitüleri yakından incelemeyen, görmek zahmetine katlanamayan serde yetişme pedagoglar, bu kurumlarda iş eğitime önem verilmesini fakat bunun kültür derslerinin zararına geliştirmemesini tavsiye ederler. Ezberciliğe ve spekülasyona dayanan vaazcılığı bir türlü ellerinden bırakmak istemezler”²⁶⁰.

²⁶⁰ Tonguç, “a.g.m.”, s. 144.

Enstitülerin öğretim süreleri beş yıl olarak belirlenmiş, Haftalık 44 saat çalışması uygun görülmüştür. Beş yıl içinde Enstitü öğrencileri; 114 hafta kültür dersleri, 58 hafta ziraat dersleri ve çalışmaları, 58 hafta teknik dersleri ve çalışmaları, 30 hafta da tatil yapmaları sağlanmıştır. Bütün sınıflardaki öğrencilerin yarısı kültür derslerine, aynı sınıfların geri kalan öğrencilerinin yarısı ziraat, yarısı da teknik derslere ve çalışmalara ayrılarak; yarım gün, bütün gün, bir hafta esasına göre çalışma programları saptanmıştır. Acele yapılması gereken bina, yol, köprü, su arkı açılması; belli bir süre içinde bitirilmesi zorunlu olan ekim, orak, harman gibi önemli işler çıktığı takdirde gereğine göre yeter sayıda veya bütün öğrenci ve öğretmenler bütün gün, hafta süresince veya bir kaç hafta bu işlerde çalıştırılmıştır. Bu gibi çalışmalara katılan öğrencilerin o süre içinde devam edemediği ders veya işler sonraki çalışma planlarında gerekli zaman ayrılarak telafi edilmiştir. Köy Enstitüleri öğrencisine öğretmenlik mesleği ile birlikte köylülere rehberlik edebilecekleri derecede ziraat işleri de öğretilmiştir. Ayrıca ikinci sınıftan itibaren çocuklara köyde yapılacak birer meslek öğretilmeye başlanmıştır. Erkekler: Demircilik, dülgerlik, yapıcılık; Kızlar: Dikiş-biçki, örgü ve dokumacılık, ziraat sanatları şubelerinden birine seçilmişlerdir. Bu sanatı iş hayatı içinde metotla ve başarı ile yapabilecek, öğretmen olacağı çevrenin özellik ve ihtiyaçlarına göre tatbik edebilecek ve bu bakımdan köy halkını faydalandırabilecek duruma getirilmişlerdir²⁶¹.

Eyüboğlu'na göre; *“Devrimleri, büyük çoğunluğun yaşadığı köyde tepkilerle karşı koruyabilecek öncü güçler orada yetişiyordu. Yalnız onlar karatahtadan kara toprağa inip, sözden işe geçip devrim düşmanının, yani sömürgecinin karşısında ayakta durabileceklerdi”*²⁶².

Köy Enstitüleri ilk mezunlarını 1942 yılında vermiş ve aynı yıl köy enstitülerinin yükseköğrenim kurumu olan *“Yüksek Köy Enstitüsü”* kurulmuştur. Yüksek Köy Enstitüsü de köy enstitüleri gibi parasız yatılıydı. Böylece köy çocuklarının yükseköğrenim yolu, dolayısıyla yönetime daha kolay katılma yolu açılmıştı²⁶³. Kansu'ya göre;

²⁶¹ Tonguç, “a.g.m.”, s. 145.

²⁶² Eyüboğlu, a.g.e, s. 69.

²⁶³ Ceyhan Atıf Kansu, “Köy Enstitülerine Yaklaşım”, *Köy Enstitüsü Dergisi*, S. 6, Ocak 2008, s. 2.

“...ne hikmetse köy çocukları için açılmış olan bu yollar kimilerini korkuttu, yollar kapatılmalıydı. Kapatılma süreci 1946 yılında yapılan milletvekilleri seçiminden sonra kurulan hükümetle başlatıldı. İlk hedef Yüksek Köy Enstitüsü’nü kapatmaktı. Buradan çıkanların yönetime katılmaları daha kolaydı. Burada okuyanlar da, mezunları da ne anlama geliyorsa tehlikeli olmaya başlamıştı. Topu topu 200’den biraz fazla kişi idiler. Çok beklenmedi. Önce yönetmeliği değiştirildi, bu yetmedi temelli kapatıldı”²⁶⁴.

Türk Eğitim tarihinin en özgün deneyimlerinden biri olan Köy Enstitüleri gerek kurumsal olarak varlıklarını sürdürdükleri dönemde gerekse kapatılmalarından sonra uzun süre tartışma konusu olmuşlardır. O kadar çok eleştiri yapılmıştır ki; Türk devriminin en popülist reformundan, İkinci Dünya Savaşı öncesi Rusya’daki komünlere benzer teşkilatlar olduğunu iddia edenlerden, Tek Parti yönetiminin temelleştirilmesi için düşünülmüş bir kurum olduğunu söyleyenlerden, Türkiye’de sosyalizme geçişin başlangıç noktası olduğunu iddia edenlere kadar çok farklı düşüncelerle eleştirilere maruz kalmışlardır²⁶⁵. Bütün bu nedenler enstitülerin kapanmasında etkin rol oynamışlardır.

1946 yılında Köy Enstitüleri’nin kurulmasında büyük emekleri geçen Hasan Ali Yücel, önce Milli Eğitim Bakanlığı görevinden uzaklaştırılmış, daha sonra İsmail Hakkı Tonguç, İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alınmıştır. Ardından Enstitülerin temel ilkeleri birer birer ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. İlk adım olarak 1947’de uygulanmakta olan iş eğitimi ilkelerine kısıtlama getirilmiş ve özgür okuma saatleri kaldırılarak, Enstitü kitaplıklarında bulunan birçok kitap yakılmıştır. Öğrenciler, Enstitü yönetiminden dışlanmış ve enstitülerin öğrenci sayılarında azaltılmaya gidilmiştir. 1948 yılında Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmıştır. 1949’da öğrencilerin yıllık izinleri üç aya çıkartılmış, boz renkli urbaların ve postalların giyimine son verilmiştir. Öğrenciler lacivert takım elbise ve siyah iskarpin giymeye başlamışlar ve haftalık çalışma saatleri 39’a indirilmiştir. En büyük kıyım ise 1950 yılında yaşanmış, o güne kadar uygulanan karma eğitime son verilip, Enstitülerdeki kız öğrenciler üç okulda toplanmıştır. 1951 yılında, 1943 Köy Enstitüsünün programı, İlköğretim Okulu programıyla birleştirilmiş, eğitim süresi de altı yıla çıkarılmıştır²⁶⁶. 27 Ocak 1954 tarih ve 6234 sayılı yasa

²⁶⁴ Kansu, “a.g.m.”, s. 2.

²⁶⁵ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, Ankara 1971, s. 262.

²⁶⁶ Mehmet Başaran, *Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri*, Cumhuriyet Kitapları, 4. Baskı, İstanbul 2006, s. 103.

gereğince Köy Enstitüleri kapatılmıştır²⁶⁷. “Köy Enstitüleri” ismi “İlköğretim Okulu” olarak değiştirilmiştir²⁶⁸.

1.2.3.12. Köy Büroları

Mustafa Kemal Atatürk, Büyük Millet Meclisi’nin 1 Kasım 1935 yılı açılış söylevinde²⁶⁹ yurttaki köy ve köycülüğün önemle ele alınmasını emir ve işaret buyurmuştur. 1931 yılında İçişleri Bakanlığı’nca ele alınan bu önemli ve hayati mesele İzmir vilayetinde köy büroları teşkili suretiyle tatbik ve tecrübe ettirilerek güzel ve verimli sonuçlar elde edilmiştir. Köy bürolarının planlaştırılmış bir köy kalkınmasını sağlama yolunda halen birinci dereceden müracaat edilecek bir kuruluş olduğu bu suretle fiilen ve tecrübeden ortaya çıkmış bulunmaktadır²⁷⁰.

Yukarıda da söz edildiği gibi köy ve köycülüğün gelişmesi bakımından köy büroları oluşturulması gerekli görülmüş ve ilk örnek olarak İzmir vilayeti dahilinde köy büroları kurulmuştur. Bu bürolardan fayda görülmesi sonucu yurt çapında yaygınlaştırılması kararı alınmıştır. İçişleri Bakanlığı 14.9.1936 tarih ve mahalli idareler 45\175 numara ile illere gönderdiği bir tamim ile 1937 yılından itibaren faaliyete başlamak üzere vilayetler muhasebe-i hususiye kadrosuna birer köy bürosu teşkilatı ilavesi istenmiştir²⁷¹.

Köy büroları, Köy Kanunu’nun köylerde uygulanmasını ve bu kanuna paralel olarak köy kalkınmasını gerçekleştirmek görevini üstlenmiştir. Devletin köylerdeki köy kanunu uygulatma kolu olan köy bürolarının görevleri iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümü; köy sınır işleri, seçim işleri, köy idarelerinden şikayetler, köy idarelerinin devlet daireleriyle olan ilişkilerinden doğan sorunlar, köy posta servisleri, evlenme kayıt ve işlemleri, köylüyü ekonomik, zirai, sağlık, sosyal, kültürel ve bayındırlık alanlarında kalkındırmak gibi kalkındırmaya yönelik işler oluşturmuştur. İkinci bölümü ise köy bütçelerine dahil gelir ve gider tahsisatlarının usul ve kanuna uygun olup olmadığını

²⁶⁷ *TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 36, “Köy Enstitüleri ve İlköğretim Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun”, Kanun No: 6234, 27 Ocak 1954, *Resmî Gazete*, S. 8625, 24 Şubat 1954, s. 109-113, Necdet Aysal, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 35-36, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Mayıs-Kasım 2005, s. 281.

²⁶⁸ “Köy Enstitüleri ve İlköğretim Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun”, Madde 12.

²⁶⁹ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, “Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 5. Dönem, 1. Yasama Yılıni Açış Konuşması”, C. 6, S. 2, 1 Kasım 1935, s. 1.

²⁷⁰ *Trakya’nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı*, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, s.13.

²⁷¹ Çetin, a.g.t., s. 92.

incelemek, bütçenin ve buna dayanılarak yapılan iş programlarının uygulanmasını takip etmek, aylık hesap istemek, iş cetvelleri getirtmek, sene sonunda hesabı kati cetvellerini istemek, köylüyü salma vergisinden kurtarmak için köy idarelerine gelir kaynakları bulmak ve buldurmak gibi köy bütçe ve hesaplarını ilgilendiren hesap işleri oluşturmuştur. Köy bürolarının görevlerine bakıldığında geniş bir alanı içerdiklerini rahatça görebiliyoruz. Bu yüzden köy bürosu memurlarının çeşitli alanlarda işlerinin ehli olmak durumunda oldukları ve köylerde düzenli bir hesap usulü ve çalışma tarzı oluşturmanın köy bürolarının görevleri arasında olduğu anlaşılmıştır²⁷².

İçişleri Bakanlığı köylerin en önemli problemlerinden biri olan köy bütçe ve hesap işlerini belli bir programa bağlamayı amaçlamıştır. Bakanlık, 1.12.1937 tarih ve mahalli idareler 10162 sayılı tamimi ile bütçe ve hesap defteri örneği oluşturarak illere göndermiştir. Köy idareleri, 1937 yılından itibaren köy işlerini bir bütçe ile görmeye başlamıştır.

Köy büroları, bulundukları yörelerde köylülere çeşitli konular hakkında bilgi veren kitaplar da çıkarmıştır. Kısa broşür niteliğinde olan bu yayınlar bilimsel yöntemlerle tarım, hayvancılık, sağlık, Türk devriminin köylere getirdikleri vb. konuları kapsamıştır. Bunun dışında bazı köy büroları da dergi yayınlamışlardır²⁷³.

1.2.3.13. Örnek Köyler

Kurtuluş Savaşı sırasında özellikle Batı Anadolu bölgesindeki köyler yangınlar, bozgunlar, yağma gibi nedenlerle yanıp yıkılmış, savaş sonrasında çok sınırlı olanaklarla da olsa bu köylerin yeniden imarının gerçekleştirilmesi gerekmiştir. Bunun dışında savaş sonrası Türk-Rum mübadele antlaşmasıyla birçok göçmen Anadolu'ya gelmiş ve bunların yerleştirilmesi sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır²⁷⁴. Buna örnek olarak göçmenler için Etimesgut'da inşa edilecek köylerin pazarlıkla yaptırılması kararı alınmıştır. Numune köy olarak belirlenen Ahi Mes'ud çiftliğindeki evlerin onarımı, köye yerleştirilecek göçmenlerin su ihtiyacını karşılamak amacıyla 2500 metre uzaklıktan köye borularla su taşınması için 18,802 lira 19 kuruşluk harcama yapılması

²⁷²Mustafa Hilmi Nural, "Vilayet ve Kaza Köy Büroları Nasıl Kuruldu ?", *Köye Doğru Dergisi*, S. 30, 15 Eylül 1941, s. 14.

²⁷³Çetin, a.g.t., s. 93.

²⁷⁴Çetin, a.g.t., s. 28-29.

kararlaştırılmıştır. Devlet köy kanununda tasvir ettiği ideal köy tipini, yeniden imar edilen bu köylerde uygulama noktasına gelmiştir.

Cumhuriyet'in ideal köy modelinin bir ütopya olmadığını, kanunun uygulanması halinde köydeki olumlu değişmelerin neler olacağını göstermek amacıyla örnek köyler yapılmasına karar verilmiştir. Örnek köy kurma fikri, ilk olarak Cumhuriyet'ten önce Köylüler Cemiyeti'nde, başta Reşit Galip olmak üzere kimi köycüler tarafından ortaya atılmıştır²⁷⁵. Bu dönemde tartışılan örnek köy projesi, Cumhuriyet'in ilanından sonra da koşulların zorlaması sonucu ele alınmak zorunda kalmıştır.

Öncelikle Eskişehir–Ankara hattı üzerinde “Numune Köyler” kurulmasına karar verilmiştir. Yahşiyan'dan Eskişehir'e kadar olan bu bölgedeki boş arazilere kurulan örnek köylere göçmenler yerleştirilmiştir. Daha sonra Çobanisa, Ökse, Çırağan, Cenik, Çınarağıl ve Hisarağaç örnek köyleri kurulmuştur. Aynı zamanda, devlet 1.480.684 lira bütçe ayırarak Antalya, Samsun, İzmir, Bilecik, Cebelibereket, Mersin, Manisa ve Ankara'da 69 tane Örnek köy yapmıştır²⁷⁶.

Atatürk'ün her yönüyle bayındır, kalkınmış bir ülke meydana getirme iradesi örnek köylerin kurulmasında da kendini göstermiştir. Köyde yapılacakların her bakımdan örnek olması öngörülmüştür. Köyün imarı, suyu, elektriği, sosyal tesisleri, tarımsal faaliyetleri, sağlık, eğitim ve ulaşım olanaklarıyla diğer köylere örnek olması öngörülmüştür.

Bir örnek köy olarak Etimesgut, Atatürk'ün düşündüğü ideal tip köylerin bir örneği olmuştur. Köyde yapılanlar O'nun uygar bir ülke yaratma düşüncesinin uygulamalarına iyi bir örnektir. Etimesgut imarlı ve planlı olup, elektrik kullanılarak aydınlatılmıştır. Hastanesi, yatılı okulu, çarşısı, postanesi, oteli, hamamı, çamaşırhanesi, hükümet binası ile köylünün bütün ihtiyaçlarının karşılanma hedefleri gerçekleştirilmiştir. Tarımsal konularda köylüyü bilinçlendirmek ve gerekli tarımsal aletleri köylüye sağlamak üzere ziraat teknisyenliği oluşturulmuştur²⁷⁷. Etimesgut köyünün yapımına 175.000 lira harcanmış, bu paranın 126.000 lirası ile 50 muhacir evi yapılmıştır. Geriye kalan 44.000 lira ise memurlar için ev ve hükümet binası yapımına

275 Mizan, *a.g.t.*, s. 4-30.

276 Abdullah Ziya, “Cumhuriyette Köy Yapımı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 2, S. 10, İkinci Teşrin 1933, s. 333.

277 <http://www.etimesgut.bel.tr/index.php?Page=Sayfa&No=298>

harcanmıştır. Diğer bir örnek köy olan Samutlu köyüne 97.000 lira harcanmış, 27 ev yapılmıştır. Bu köye 112 muhacir yerleştirilmiştir²⁷⁸.

1.2.3.14. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

Türkiye’de toprak reformu ve topraksız çiftçiye toprak dağıtılması, 1934 yılından itibaren tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Bu yıla kadar çiftçiyi topraklandırma meselesi, CHP’nin sadece söylemlerinde yer almıştır²⁷⁹. Bu söylemler de daha çok hazine arazisinden köylüye toprak verme anlamına gelmiştir. Bu tarihe kadar büyük mülklere dokunulmayacağı hususunda yöneticilerin, teminat verici nitelikte, açıklamaları olmuştur. İsmet İnönü, 1929 yılında *“Büyük çiftlik işletmekte olan gayret ve servet sahiplerine dokunmak şöyle dursun aksine bunların da iyi çalıştıklarını ve kazandıklarını görmekten memnun oluruz”* demiştir. Fakat, 1930 yılından sonra Hükümetin tavrı büyük toprak sahiplerinin aleyhine değişmiştir. Bu dönemde tırmanışa geçen köycü söylem, muhtaç köylüye toprak dağıtımı konusunu da ön plana çıkarmıştır. 1933-1934 yıllarında Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Nüfus Umum Müdürü Galip Peker’e, toprakların tapusuz kısmını devlete maleden bir tasarı hazırlatmıştır. Tasarı ile, çiftlik ağaları elindeki önemli miktardaki Hazine topraklarının hazineye devri ve muhtaç köylüye dağıtılmasının sağlanması düşünülmüştür. Fakat bu tasarı hem Ziraat Vekaleti hem de Devlet Şurası tarafından reddedilmiştir. Daha sonra 3 toprak reformu tasarısı hazırlanmasına rağmen hiçbir kanunlaşmamıştır²⁸⁰.

Halk Partisi liderlerinin Türkiye’de tarımsal arazi mülkiyetinin dağılımı ve üretimin toplumsal örgütleniş biçimleri karşısında duydukları rahatsızlık geniş kapsamlı bir toprak reformu düşüncesinin giderek güç kazanmasına yol açmıştır. Söz konusu bu rahatsızlık nedeniyle 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında toplanan Halk Partisi 4. Büyük Kurultayı’nda ilk kez toprak reformuna yer verilmiş ve yeni Parti Programına *“Her Türk çiftçisini yeter toprak sahibi etmek, partimizin ana gayelerinden biridir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için özgür istimlak kanunları çıkarmak lüzumludur”* diyen bir madde eklenmiştir²⁸¹. 1936’da İsmet Paşa: *“Yurdumuzda topraksız çiftçinin sayısı her tasavvurun üstündedir. En ziyade toprağı taksim edilmiş yerlerimizde bile, köylünün*

²⁷⁸ Ziya, “a.g.m.”, s. 336.

²⁷⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C: 2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967, s. 335.

²⁸⁰ Doğan Avcıoğlu, *Türkiye’nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın I*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1996, s. 489.

²⁸¹ Doğu Perinçek, *Atatürk’ün CHP Program ve Tüzükleri*, İstanbul 2008, s. 282.

yarısına yakın bir miktarı topraksızdır. Başkalarına ait topraklar üstünde, çok fena şartlar içinde ve çok verimsiz olarak çalışmak mecburiyetindedir. Hiçbir vakit, hiçbir adamın malını cebren zaptetmek fikrinde değiliz. Fakat hiçbir surette köylüyü ilelebet topraksız kalmaya mahkum eden bir çerçeve içinde bırakmağa razı olamayız. Toprağı köylüye dağıtmak meselesi, medeni memleketlerin birer birer içinden geçtiği “rejim agrer” namını alan zirai bir ilerleme safhası olmuştur. Memleketimizin de bu safhadan geçmesi bir tekamül eseri olacaktır... Bu işler için beş altı senede 100 milyon tahsis edebileceğimizi umuyorum²⁸²” sözleriyle ülkedeki topraksız çiftçi sayısının fazlalığını belirtmiş ve bu durumun sonsuza kadar böyle gidemeyeceğini, toprak dağıtımı ile birçok ülkenin zirai bir ilerleme kaydettiğini vurgulamıştır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren toprak üzerinde özel mülkiyeti pekiştirici yasal düzenlemeler yapılmıştır. Atatürk birçok konuşmasında, her çiftçinin emeğini değerlendirebileceği ve geçimini sağlayabileceği kadar toprağa sahip kılınmasını istemiştir. O’nun tavsiye ve direktifleriyle topraksız köylüye arazi dağıtılması için bir takım çalışmalar yapılmıştır. 1938 yılına kadar hükümetler köylüye önemli miktarlarda toprak dağıtmıştır. Bu dağıtılan araziler devlete ait arazilerden ibaret kalmış, büyük toprak sahiplerinin elindeki arazilere dokunulmamıştır. Yapılan bu çalışmalar Türkiye’deki toprak mülkiyet yapısındaki çarpıklığın belli ölçüde giderilmesine katkıda bulunmuştur²⁸³.

Atatürk’ün hayatında dağıtılan toprak miktarı, 1923-1944 yılları arasında dağıtılan toprakların %91’i gibi çok büyük bir kısmını oluşturmaktaydı. Bu durum Atatürk’ün muhtaç çiftçiyi topraklandırma konusundaki hassasiyetini göstermiştir. Atatürk, 1 Kasım 1936 tarihindeki meclis açış konuşmasında:

“Toprak kanununun bir neticeye varmasını kamutayın yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemahal lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır. Bundan fazla olarak, büyük araziyi modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihsal temin edilmesini teşvik

²⁸² Sabrina Kayıkcı, “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar”, *Türk İdare Dergisi*, S. 448, s. 4.

²⁸³ İbrahim İnci, “Atatürk Dönemi Türkiye’inde Toprak Mülkiyet Dağılımı ile İlgili Bazı Düzenlemeler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010, 345-359.

etmek isteriz.²⁸⁴” derken bir yıl sonraki Meclisi açış konuşmasında ise, bu konu hakkındaki düşüncelerini:

“Millî ekonominin temeli ziraattir. Bunun içindirki, ziraatte kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır.

Fakat, bu hayati işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için, ilk önce ciddî etütlere dayalı bir ziraat siyaseti tesbit etmek ve onun için de, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir ziraat rejimi kurmak lâzımdır. Bu siyaset ve rejimde, önemli yer alabilecek noktalar başlıca şunlar olabilir:

Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiçbir sebep ve suretle, bölünmez bir mahiyet alması. Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlandırmak lâzımdır.²⁸⁵” sözleriyle belirtmiş ve toprak kanunu hakkında daha ciddi adımlar atılması için hükümeti uyarmıştır.

1923-1938 yılları arasında 246.431 aileye toplam 9.983.750 dekar toprak dağıtılmıştır. 1923-1938 yılları arasında devlet tarafından ihtiyaç sahibi çiftçilere dağıtılan toprak çeşidi ve miktarı aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.3. 1923-1938 yılları arasında devlet tarafından ihtiyaç sahibi çiftçilere dağıtılan toprak çeşidi ve miktarı

Toprak verilenler	Tarla arazisi (Dekar)	Bağ (Dekar)	Bahçe (Dekar)
Muhacirler ve mülteciler	2 727 907	58 814	8 359
Toprağa muhtaç yerli çiftçiler	4 482 567	98 606	160 300

²⁸⁴ TBMM Zabut Cerideleri, C. 13, Devre 5, İçtima 2, 1 Kasım 1936, s. 5.

²⁸⁵ TBMM Zabut Cerideleri, C. 20, Devre 5, İçtima 3, 1 Kasım 1937, s. 3-9.

Yurt içinde naklolan kişiler	149 021	-	-	—
Doğal felakete uğrayanlar	52 491	-	-	—
Toplam	9 657 671	157.420	168.659	157 420

1940-1944 yılları arasında ise 619 köyde 53 000 aileye 875 000 dekar toprak verilmiştir. Vakıflar İdaresi tarafından satılan topraklar ise Ziraat Bankası tarafından satın alınıp çiftçilere dağıtılmıştır. Bu toprakları da ilave edince 1944 tarihine kadar Cumhuriyet döneminde dağıtılan arazinin genel toplamı 11-12 milyon dekara ulaşmıştır²⁸⁶. 1946 yılı itibariyle Türkiye’de 13 milyon hektar olan işlenen toprak miktarının yaklaşık %9’u devlet tarafından dağıtılmak suretiyle mülkiyet yapısı iyileştirilmeye çalışılmıştır.

Köylüye toprak dağıtım işini düzene koymak ve bir kanuna bağlamak amacıyla “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, TBMM tarafından 11 Haziran 1945 tarih ve 4753 sayı ile kabul edilmiştir²⁸⁷. Kanun, 15 Haziran 1945 tarihinde Resmi Gazetede neşredilmiştir²⁸⁸. Kanun’un çıkarılma amacı; *Arazisi olmayan veya yetmeyen çiftçileri bu kanun gereğince topraklandırılmaları kabul edilenleri, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ve iş kuvvetlerini değerlendirecek ölçüde araziye sahip kılmak, Kendilerine arazi verilenlerin yeter arazisi bulunup istihsal vasıtaları eksik olan çiftçilerden muhtaç bulunanlara kuruluş, onarma ve çevirme sermayesi, canlı ve cansız demirbaş vermek, yurt topraklarının sürekli olarak işlenmesini sağlamak*²⁸⁹” olarak kanun’un ilk maddesinde belirtilmiştir. Kanun’da çiftçi tanımı: “*Arazide ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yollarıyla nebat, hayvan ve hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya veya bu mahsullerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirmesine çiftçilik ve bu işleri devamlı olarak yapanlara çiftçi denir.*”²⁹⁰ şeklinde yapılmış ve çiftçiye dağıtılacak araziler:

²⁸⁶ Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye’de Toprak Meselesi: Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s. 455.

²⁸⁷ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 27, “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Kanun No: 4753, 11 Haziran 1945, *Akşam Gazetesi*, “Toprak Kanunu Dün Meclisten Çıktı”, 12 Haziran 1945, s. 1.

²⁸⁸ Resmi Gazete, S. 6032, “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” 15 Haziran 1945, s. 696-707.

²⁸⁹ “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Madde 1.

²⁹⁰ “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Madde 2.

“a) Devletin hüküm ve tasarrufu veya özel mülkiyeti altında bulunup kamu işlerinde kullanılmayan arazi;

b) Bir veya birkaç köy, kasaba veya şehrin ortalama olan arazinin ihtiyaçtan fazla olduğu Tarım Bakanlığınca belirtilen parçası;

c) Sahibi bulunamayan arazi;

d) Devletçe kurutulan sahipsiz bataklıklardan kazanılacak arazi;

e) Göllerin kuruması ve nehirlerin doldurmasıyla elde edilecek arazi;

g) Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırılacak arazi.²⁹¹” şeklinde belirlenmiştir.

Kanun hükümlerine göre; dağıtılacak arazinin aile reislerine verilmesi kararlaştırılmıştır ve Arazi verilecek olanlarda:

“a) Kendisinin veya ailesinin hiç arazisi olmayıp başkalarının arazisinde ortakçılık, kiracılık yapanlar;

b) Kendisinin veya ailesinin arazisi yetmeyen çiftçiler;

c) Tarım ve Veteriner Fakültesi ile okulları veya Tarım Bakanlığınca tanınmış tarım kuralarını bitirenlerden arazisi olmayanlar veya yetmeyenler;

d) Tarım işçiliği ile geçinenler;

e) Aile dışında kalmayı tercih eden fürular;

f) Göçebeler ve göçmenler ve göçürülenler

h) 59 uncu madde hükmüne göre miras ortaklığından ayrılanlar²⁹².” gibi özellikler aranmıştır. Ayrıca, “Arazi verileceklerin Türk olmaları ve medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip bulunmaları ve çiftçi olmaları veya çiftçilik yapmayı yüklenmeleri ve her iki halde de verilecek araziye kendilerinin işletmeleri şart²⁹³” koşulmuştur. Kanunla, “dağıtılacak arazi, yapı ve tesislerin karşılığının Maliye ve Tarım Bakanlıkları’nca belirtilecek esaslara göre tayin edilerek borçlandırmayı takip eden altıncı yılın Ocak ayından başlamak ve yirmi yılda, yirmi eşit taksitte ve faizsiz olarak ödenmek üzere Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası adına senete bağlanması ve senetleri bankaya verilmesi²⁹⁴” kararlaştırılmıştır.

²⁹¹ “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Madde 8.

²⁹² “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Madde 34.

²⁹³ “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Madde 36.

²⁹⁴ “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Madde 46.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ilk olarak Meclise, “Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı” adıyla gelmiştir. İlgili geçici komisyonun “Çiftçi Ocakları”yla ilgili bölümü çıkarmasından sonra kanun “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” adıyla 1945 ilkbaharında kanunlaşmıştır.

Kanun, TBMM’de yoğun tartışmalar yaratmıştır. Özellikle Adnan Menderes, Emin Sazak, Cavit Oral gibi başını büyük toprak sahiplerinin çektiği bir grup kanun tasarısına sert muhalefet etmiştir. Muhalefetin başını ise Menderes çekmiştir. Menderes’e göre: *Türkiye’de toprak kıtlığı diye bir sorun yoktur, istenirse ekilebilir topraklar Türkiye’de üç katına kadar çıkartılabilirdi. Sorun köylünün malının ucuza gitmesi ve ihtiyacını pahalıya almasıdır, çiftçilerin en büyük ihtiyaçları gerekli araç gereçlerle donatılması, kredilerin arttırılması ve tarımda bilimsel yöntemlerin kullanılmasıydı.* Menderes bu tasarının ilk biçimindeki “Çiftçi Ocağı” ile ilgili hükümlerin, “Hitler’in nasyonal sosyalist rejiminin toprak iskanı kanunu olan Erbhof Kanunundan hemen aynen iktibas olunmuş” olduğu iddiasında bulunmuştur. Kanunun, Millet Meclisi’nden çıkmasına rağmen 17. Madde dahil sorun teşkil eden maddeler pratikte hiç uygulanmamıştır. Zaten kanunun çıkmasından kısa bir süre sonra, 1948’de İnönü kanuna başından beri itiraz eden bir büyük toprak ağası Cavit Oral’ı Tarım Bakanlığı’na getirmiştir. İnönü aynı yıl kendisinin gündeme getirdiği Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu için “Memleketin zirai ve sosyal hayatını zedeleyecek” bir şey olduğunu söylemiştir²⁹⁵.

Perinçek’e göre; “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, devrimin bocaladığı koşullarda güdük doğmuştu. Hayat göstermiştir ki, toprak meselesi, tazminat konusunda açık ve kesin bir tutum almadan ve toprak ağalığının direncini kırmadan çözülemez. Yasa, "gerekli" miktarda toprağın kamulaştırılmasını öngördüğü halde, 25 yıl boyunca ancak 1 milyon 500 bin dönüm toprak kamulaştırılabildiği. Bunun da önemli bir kısmı, toprak ağalarına ait değildir; vakıf, özel idare ve belediye topraklarıdır.”²⁹⁶

²⁹⁵ Karaömerlioğlu, “Bir Tepeden Reform Denemesi: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun Hikayesi”, *Birikim Dergisi*, S. 107, Mart 1969, s. 31-47.

²⁹⁶ Perinçek, *Toprak Ağalığı ve Kürt Sorunu: Kemalist Devrim-7*, s. 160.

İKİNCİ BÖLÜM

UMUMİ MÜFETTİŞLİKLER

2.1. CUMHURİYET DÖNEMİ UMUMİ MÜFETTİŞLİKLER

Umumi Müfettişlikler, Osmanlı Devleti merkezi otoritesini Anadolu’da hissettirebilmek, yaptığı ıslahat hareketlerini Anadolu’ya ulaştırabilmek amacıyla çeşitli dönemlerde aşiretlerin isyanını bastırmak ya da Doğu Anadolu’da aşiretlerin yaylak kışlaklarını belirlemek amacıyla geçici süre için kurulmuşlardır. Ancak Umumi Müfettişlik kurumunun sistemleştirilerek kanun çıkarılma süreci II. Meşrutiyet yıllarına rastlamıştır. 18 Haziran 1913’te Umumi Müfettişlik Kanunu, 22 Haziran 1913’te ise “*Umumi Müfettişlerin Görev ve Yetkilerini Belirleyen Talimatname*” yayınlanmıştı²⁹⁷. Fakat I. Dünya Savaşı’nın araya girmesi nedeniyle umumi müfettişlik kurumu uygulama alanı bulamamıştır. Savaşın bitmesi üzerine Osmanlı yönetimi, Doğu sınırında Ermeni ve Rus tehlikesinin ortadan kalkmasıyla Doğu illerinin yeniden yapılandırılmasını gerçekleştirmek, bölgede asayiş ve emniyeti sağlamak amacıyla Erzurum, Van, Bitlis Vilayetleri ve Erzincan Sancağını içine alan “Müstahlise Müfettiş-i Umumiliği”ni kurmuştur²⁹⁸. Umumi Müfettiş olarak da Tahsin Uzer atanmış, fakat daha sonra Uzer’in Suriye’ye vali olarak atanması üzerine bu makam boş kalmış ve Uzer’in yerine kimse atanmamıştır.

İstanbul Hükümeti, 28 Nisan 1920’de de “Anadolu Olağanüstü Müfettişliği”ni kurmuş ve Müşir Zeki Paşa’yı da Umumi Müfettiş olarak atamıştır. 8 Mayıs 1920’de de Umumi Müfettiş’in yetkileri açıklanmıştır. Buna göre; Umumi Müfettiş sıkıyönetim ilan etmeye, mevcut askeri teşkilatı lağvetmeye ve Kuvayi İnzibatiye (Halifelik Ordusu) teşkil etmeye yetkili kılınmıştır. Bu Müfettişlik de 3 Kasım 1920’de İstanbul Hükümeti kararıyla kaldırılmıştır²⁹⁹.

Milli Mücadele döneminde ise yayınlanan ilk anayasanın idare bölümünde Umumi Müfettişliklere yer verilmişti. 20 Ocak 1921’de kabul edilen “*Teşkilat-ı Esasiye*

²⁹⁷ Türkan Çetin, “Umumi Müfettişliklerin Kurulması ve Çalışmaları: Trakya Umumi Müfettişliği Örneği”, 7. *Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001, s. 53.

²⁹⁸ Çetin, “a.g.m.”, 7. *Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, s. 53.

²⁹⁹ Cemil Koçak, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2003, s. 34.

Kanunu’nun³⁰⁰ 22. Maddesi* Umumi Müfettişliklerin nasıl kurulacağı ve 23. Maddesi* ise görev ve yetkileriyle ilgili olmuştur. Genelkurmayın isteği üzerine Umumi Müfettişlik Kanun Taslağı 5 Haziran 1923’te hazırlanmasına rağmen Meclise gönderilememiştir³⁰¹. 1924 Anayasası’nda da Müfettişlik yönetimi hususunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak 1924’ten önce Nasturi sonra Şeyh Sait isyanlarının ortaya çıkması, Hükümeti bu bölgelerde bazı idari reformlar yapılması hususunda mecbur bırakmıştır. İlk etapta çeşitli sebeplerle başka bölgelere mecburi iskana tabi tutulandan bazıılarının geri dönmelerine müsaade edilmiştir. Daha sonra 3. Ordu Müfettişliği’nden beklenen idari ve sosyal anlamda yapılması gereken faaliyetlerin yetersizliği gibi sebeplerden dolayı yeni arayışlara girilmiştir. O günkü şartlarda ulaşımdaki imkansızlıklar ve bölgeler arasındaki kalkınmışlık farkları, yapılması gereken idari ve sosyal çalışmalar için engeller oluşturmuştur, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bu gibi çalışmaları yapmak, hükümetin gözü kulağı olmak ve asayiş sağlamaya amacıyla Umumi Müfettişliklerin yeniden kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir³⁰².

Umumi Müfettişliklerin Cumhuriyet Döneminde Tek Parti Yönetimi tarafından yeniden gündeme getirilmesi 1927 yılında olmuştur³⁰³. 25 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı kanun ile Umumi Müfettişlikler kurulmuştur³⁰⁴. Bu kanun üzerine çıkarılan 27 Kasım 1927 tarih ve 5858 sayılı kararnamenin 1. maddesi ile Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin, Van Vilayetlerini ihtiva etmek üzere bir Umumi Müfettişlik kurulmuş ve 11. maddesi ile Umumi Müfettişlerin vazifeleri belirtilmiştir³⁰⁵.

Merkezi Diyarbakır olan bu Umumi Müfettişliğe Birinci Umumi Müfettişlik denilmiş ve bundan sonra Erzurum, Elazığ, ve Edirne merkez olmak üzere üç Umumi

³⁰⁰ *TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 1, “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”, Kanun No: 85, 20 Ocak 1921, *TBMM Zabıt Cerideleri*, 1. Devre, C. 7, s. 321-334, *Resmi Gazete*, S. 1, 7 Şubat 1921, s. 89-91.

* *Madde 22*: “Vilayetler iktisadi ve içtimai münasebetleri itibarıyla birleştirilerek, umumi müfettişlik kıtaları vücade getirilir.”

**Madde 23*: “Umumi müfettişlik mıntıklarının umumi surette asayişinin temini ve umum devair muamelatının teftişi, umumi müfettişlik mıntikasındaki vilayetlerin müşterek işlerinde ahengin tanzimi vazifesi umumi müfettişlere mevdudur. Umumi müfettişler, devletin umumi vezaifiyle mahalli idarelere ait vezaif ve mukarreratı daimi surette murakabe ederler”

³⁰¹ Çetin, “a.g.m.”, 7. *Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, s. 54.

³⁰² Erdal Aydoğan, “Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin Kurulması ve III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer’in Bazı Önemli Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 3.

³⁰³ Koçak, “a.g.m.”, s. 53.

³⁰⁴ *TBMM Kanunlar Dergisi*, S. 5, “1164 Sayılı Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun”, 25 Haziran 1927, *Resmi Gazete*, S. 634, 16 Temmuz 1927. Kanun’un maddeleri için ek 4’e bakınız.

³⁰⁵ Mevahir Behlülil, *İmparatorluk ve Cumhuriyet Dönemlerinde İllerimiz*, BDS Yayınları, İstanbul 1992, s. 170.

Müfettişlik daha kurulmuştur. Adana merkez olmak üzere 5. Umumi Müfettişlik kurulmuş ise de pek çalışmamıştır.

Bazı alanlarda bakan yetkisine sahip olan umumi müfettişlere, bölgesi dahilindeki vilayet valilerinin bazı kararlarını bozabilecek veya değiştirebilecek yetkiler tanınmıştır³⁰⁶. Umumi Müfettişlikler, çalışma süreleri boyunca mülki teşkilat içinde merkezi otoritenin uygulayıcı icra kuvveti olarak vilayetler üstü bir statüye sahip olmuşlardır. Umumi Müfettişler, İçişleri Bakanlığı'nca merkezden olağanüstü yetkilere sahip olarak ve doğrudan atanmışlardır. Görevleri süresince bulundukları bölgelerin sorunlarının çözümü için Başbakan ve Bakanlarla sürekli iletişim içinde olmuşlardır³⁰⁷.

Bu müfettişlikler kuruldukları bölgelerin güvenlik, eğitim, sağlık, ulaşım, yerleşme ve konut gibi konularda merkezi yönetimin hedeflerini bulundukları yörelerde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Ayrıca umumi müfettişliklerin kuruluş nedeni 5 maddelik genel müfettişlik kanunun 1. ve 3. maddelerinde açıkça belirtilmiştir. Buna göre temel amaç, sorunları birbirine benzeyen vilayetlerde fikir, düşünce, idare ve işbirliğini tesis etmek olmuştur. Müfettişlikler ile emniyet, asayiş ve idare amirleri arasında çalışma birliğini sağlamak hedeflenmiştir³⁰⁸.

Umumi Müfettişlikler, bölge (eyalet) valiliğine benzer bir sistem olup, Kurtuluş Savaşından sonra ordu biriminin kaldırılarak kolorduların müfettişliklere bağlanmasını hatırlatmaktadır. Mülkiye genel müfettişlerinin başlıca görevi, bölgelerinde asayiş ve inzibati sağlamaktır. Umumi müfettişliğin ilk kurulma nedeni, 23 Ekim 1927'de sona eren sıkıyönetimin yerini dolduracak bir yetki yaratmaktır³⁰⁹.

Umumi Müfettişlik Kuruluşuna Dair Kanun, Umumi Müfettişlikler kurma ve kaldırma yetkisini hükümete vermiştir. Hükümet bu kanuna dayanarak; istediği zaman ve istediği yerde umumi müfettişlik kurabilme (Madde 1) ve bakanların sahip oldukları yetkilerin gerekli olanlarını yine bu kanun gereğince umumi müfettişe verilebilme (Madde 3)³¹⁰ yetkisine sahip olmuştur.

³⁰⁶ Behlülil, *a.g.e.*, s. 170.

³⁰⁷ Çetin, "a.g.m.", 7. *Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, s. 55.

³⁰⁸ İsmail Beşikçi, *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi*, Belge Yayınları, İstanbul 1990, s. 29.

³⁰⁹ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931*, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005, s. 179.

³¹⁰ Beşikçi, *a.g.e.*, s. 29.

Umumi müfettişlikler, 1948'e kadar faaliyetlerini sürdürmüş, 1948'de fiilen ve 21 Kasım 1952 tarih ve 5990 sayılı “*Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun ile Ek ve Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun*³¹¹”la Umumi müfettişliklere hukuken son verilmiştir. Müfettişliklerin kaldırıldıkları 1948'e kadar Türkiye'nin 63 ilinin 23'ü umumi müfettişlikler bölgesi içinde yer almıştır. Bu tarihte Umumi müfettişlikler ve bunlara bağlı iller şunlar olmuştur;

I. Umumi Müfettişlik: Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Van, Hakkari, Muş, Bitlis.

II. Umumi Müfettişlik: Çanakkale, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli.

III. Umumi Müfettişlik: Ağrı, Kars, Erzurum, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Çoruh.

IV. Umumi Müfettişlik: Tunceli, Bingöl, Elazığ, Erzincan³¹².

V. Umumi Müfettişlik: Adana, İçel, Seyhan, Maraş, Hatay, Gaziantep³¹³.

2.1.1. Birinci Umumi Müfettişlik

Umumi Müfettişlikler, Türkiye'nin özellikle geri kalmış bölgelerinde devletçilik politikalarının yoğun uygulama alanı bulduğu bir dönemde devlet eliyle ülkeyi kalkındırmak amacıyla kurulmuştu³¹⁴. Bu kanuna dayanarak 27 Kasım 1927 tarih ve 5858 sayılı kararla 17 maddelik bir tüzük hazırlanmıştı. Bu tüzüğe göre Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin ve Van illerini kapsayan Birinci Umumi Müfettişlik kurulmuş³¹⁵, daha sonra Ağrı³¹⁶ ilinin de eklenmesiyle etki alanı genişletilen müfettişliğin, merkezinin Diyarbakır olması uygun görülmüştür. Birinci Umumi Müfettişlik ile ilgili Özakman;

“Sekiz ilin gelişimi, ıslahı ile ilgili çalışmaları, iller arası eşgüdümü, herkesi uygarlığa, huzurlu yaşayışa kazanmak gibi görevleri Umumi Müfettişlik karşılayacaktı. Müfettişlik emrine bütçenin elverdiği oranda önemli bir ödenek ile otomobil, kamyon gibi araçlar verildi. Bütün bölge için yol, köprü, okul, hastane, sağlık merkezi, karakol,

³¹¹ Resmi Gazete, S. 8270, “Umumi Müfettişlik Teşkiline dair Kanun ile ek ve tadillerinin yürürlükten kaldırılması hakkında Kanun”, 29 Kasım 1952, s. 2. Kanun'un maddeleri için ek 5'e bakınız.

³¹² Beşikçi, a.g.e., s. 32.

³¹³ Koçak, a.g.e., s. 273.

³¹⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, C. 29, TBMM Matbaası, 16-26 Haziran 1927, s. 61.

³¹⁵ Çetin, a.g.m., 7. Askeri Tarih Semineri Bildirileri II, s. 55.

³¹⁶ Güneydoğu, Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1939, s. 67.

*kışla, hükümet konağı, lojman yapımı hakkında bir program yapıldı. Bazılarının yapımına vakit geçirmeden başlanacaktı*³¹⁷” demiştir.

Umumi müfettişliğe ise 11 Aralık 1927 tarih ve 5928 sayılı kararname³¹⁸ ile Diyarbakır eski milletvekili İbrahim Tali Öngören atanmıştır. Birinci Umumi Müfettişlik 1 Ocak 1928 tarihinde 29 kişilik bir kadro ile göreve başlamıştır³¹⁹. İbrahim Bey’in yanına askerlik, iskan istihbarat müşavirleri verilmiştir³²⁰.

Birinci Umumi Müfettişlik bölgesindeki faaliyetler, özellikle bölgenin emniyet ve asayişinin sağlanması açısından daha yoğun olmuştur³²¹. Şeyh Sait İsyanı’nın yarattığı tedirginlik, bu umumi müfettişlik bölgesine daha hassas bir statü kazandırmıştır. Bu bölgenin ayrıcalıklı durumu ve isyana eğilimli yapısı, hükümetin burada kendisini daha fazla hissettirmesi ihtiyacını doğurmuştur. Müfettişlik kurulduğu sırada, bölgesinin her tarafında eşkıyalık faaliyetleri çoğalmıştı. Hükümet, Birinci Umumi Müfettişlik eliyle bu bölgede kontrolü sağlamak istemiştir. Ayrıca, 1928 yılı başında çalışmalarına başlayan Birinci Umumi Müfettişlik, bölgesinde silahlı ve kontrolden uzak irili ufaklı seksen civarında çete, bölgelerindeki asayiş bozmuşlardır. İbrahim Tali Bey’in tespitlerine göre bu çetelerin silah mevcudu 2500 civarında olup özellikle Lice, Genç, Palu, Çapakçur, Urfa, Sason, Mutki, Beşiri, Garzan, Mazıdağı, Midyat, Şırnak, Pervari, Erüh, Hakkari, Zilan, Gevaş ve Bitlis civarında yaşayan halkın silahlanma yarışına girdiği ve ellerinde bol miktarda silah bulunduğu anlaşılmıştır. Bu mıntıklar genellikle dağlık olup, çeteler açısından herhangi bir tehlike anında kaçmaya ve barınmaya müsait bir yapıya sahip olmuştur³²². Müfettişlik, işe kararlı başlamış ve bölge çetelerinden 30.000 kadar mavzer olmak üzere 160.000 kadar silah toplamıştır. Bölgede başlanan sindirme hareketi, bazı ağa ve şeyhleri ortadan kaldırmıştır³²³.

1505 sayılı “*Şark Menatıkı Dahilinde Muhtaç Zürra Tevzi Edilecek Araziye Dair Kanun*”³²⁴ ile Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde hükümete arazi istimlakı

³¹⁷ Özakman, *Cumhuriyet: Türk Mucizesi*, İkinci Kitap, s. 294

³¹⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv, *Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu*, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/ 030 18 01/26 67 17].

³¹⁹ BCA, BKKK, (0.30.18.02)/26.67.17. (11 Aralık 1927).

³²⁰ Aydemir, *İkinci Adam 1884-1938*, C. 1, s. 312.

³²¹ Koca, “a.g.m.”, s. 364.

³²² Koca, “a.g.m.”, s. 364.

³²³ Aydemir, *İkinci Adam 1884-1938*, C. 1, s. 312.

³²⁴ TBMM Kanunlar Dergisi, C. 7, “Şark Menatıkı Dahilinde Muhtaç Zürra Tevzi Edilecek Araziye Dair Kanun”, Kanun No: 1505, 8 Haziran 1929, s. 168, *Resmi Gazete*, S. 1213, 11 Haziran 1929, s. 935.

hakkı verilmiştir. İstimlak edilecek arazi Türk veya Türk kültürüne bağlı göçmenlere verilmiş ve tapulandırılmıştır³²⁵.

Diyarbakır merkezli “Birinci Umumi Müfettişlik” görevini İbrahim Tali Bey, 5 Aralık 1932’ye kadar sürdürmüştür³²⁶. İbrahim Tali Bey’den sonra Müfettişliğe, 12 Ocak 1933’te Dahiliye Vekaleti Müsteşarı Hilmi Ergeneli³²⁷, 11 Haziran 1935’te Aydın Milletvekili Abidin Özmen, 18 Haziran 1943’te Çankırı Milletvekilliği, Samsun Valiliği ve aynı zamanda Şark İstiklal Mahkemesi üyeliği görevlerinde bulunmuş Avni Doğan atanmıştır³²⁸. Yapılan atamalardan da anlaşılacağı gibi göreve devletin önemli bürokratları getirilmiş ve bu bürokratlar Güneydoğu Bölgesini de yakından tanıyan, devletin güvendiği kişiler³²⁹ olmuştur.

2.1.2. İkinci Umumi Müfettişlik (Trakya Umumi Müfettişliği)

İkinci Umumi Müfettişlik diğer adıyla Trakya Umumi Müfettişlik, Birinci Umumi Müfettişlikten tam yedi yıl sonra kurulmuştur. Bu Umumi Müfettişlik, Birinci Umumi Müfettişliğin çalışmalarının faydalı görülmesi³³⁰ ve böyle bir teşkilata Trakya bölgesinde de ihtiyaç duyulduğu için oluşturulmuştur. Trakya Umumi Müfettişliği, 19 Şubat 1934 tarih ve 2/150 sayılı kararname ile Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale mıntıkalarında, nafia ve iskan işlerinin tanzimi ve idaresi için kurulmuştur³³¹.

Birinci Umumi Müfettişlikteki başarısı ve tecrübesinden dolayı 18 Mart 1934 tarih ve 2/303 sayılı kararnameyle Dr. İbrahim Tali Öngören, Trakya Umumi Müfettişi olarak atanmıştır³³². 22 Mart 1934 tarih ve 2393 sayılı kanun³³³ ile de bu Umumi Müfettişlik teşkilatının maaş, ücret ve masrafları belirlenmiştir. Yeni kurulan bu umumi

³²⁵ Aydemir, *İkinci Adam*, C. 1, s. 312.

³²⁶ Cengiz Şavkılı, *Atatürk Döneminde Parlamento Faaliyetleri 1920-1938*, b.d.t., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2011, s. 100.

³²⁷ Güneydoğu: *Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi*, s. 89.

³²⁸ Tuğba Korhan, “Cumhuriyet Döneminde Umumi Müfettişlikleri ile İlgili Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, Yıl 4, Nisan 2012 s. 136.

³²⁹ Serap Yeşiltuna, *1934 İskan Kanunu ve Türk Basınındaki Yansımaları*, b.d.t., s. 50-51.

³³⁰ Atatürk, 1 Kasım 1928 tarihli Meclisi açış nutkunda Birinci Umumi Müfettişlikle ilgili: “Doğu illerimizin bir kısmında kurulan genel müfettişlik yerinde ve yararlı olmuştur. Cumhuriyet kanunlarının güvenle sığınılacak tek yer olduğunun anlaşılması bölgede huzur, gelişme için önemli bir başlangıç olmuştur.” demiştir. “Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni Açış Konuşmaları”, 3. Dönem 2. Yasama Yılı, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 5, S. 2, 1 Kasım 1928.

³³¹ BCA, BKKK [katalog numarası: Dahiliye Vekaleti / 030 18 01 / 42 8 10].

³³² BCA, BKKK, 18/3/1934, No: 43.15.7, Sayı: 2/303, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, “Trakya Umumi Müfettişliği’ne İbrahim Tali Bey tayin edildi”, 20 Mart 1934.

³³³ *Resmî Gazete*, S. 2662, “Trakya Umumi Müfettişlik Teşkilatı Maaş, Ücret ve Masrafları Hakkında Kanun”, Kanun No: 2393, 25 Mart 1934, s. 3589.

müfettişliğin organize edilmesi, müfettişlik bölgesinin durumunun incelenmesi ve gereken tedbirlerin alınması gibi konularda İbrahim Tali Bey'in tecrübelerinden yararlanılmak istenmiştir.

Trakya Umumi Müfettişliğinin kuruluş amacı Trakya Bölgesi'nin harap halinin iyileştirilmesi ve bu bölgenin kalkındırılması olmuştur. Bu Umumi müfettişlik en sorunsuz bölgelerden birinde kurulmuştur ve zaten kuruluş amacı da yukarıda zikrettiğimiz gibi bayındırlık ve iskan işlerinin esaslı bir surette tanzim ve idaresi olmuştur. Trakya Umumi Müfettiş Vekili'nin 28 Ağustos 1935 tarihinde Başbakanlığa sunduğu bölgenin genel iskan durumunu gösterir raporda da güvenliği ve huzuru bozacak herhangi bir olaya rastlanmadığı belirtilmiştir. Romanya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin nasıl ve nerelere yerleştirildiği, geçimlerini nasıl sağladıkları, sorunların ve eksiklerin neler olduğu, bundan sonra daha ne kadar göçmenin beklendiği, raporda ayrıntılı olarak açıklanmıştır³³⁴.

Trakya Umumi Müfettişliği'ne Dr. İbrahim Tali Bey'den sonra; 9 Ağustos 1935'te İzmir Valisi General Kazım Dirik atanmış³³⁵ ve 3 Temmuz 1941'e kadar görevini sürdürmüştür. 1941-1943 yılları arasında bu müfettişliğe herhangi bir müfettiş atanmamıştır. İçişleri Bakanlığı'nın 16 Haziran 1943 tarihli ve 511/ 13850 sayılı tezkeresiyle yapılan teklif üzerine 18 Haziran 1943 tarihinde umumi müfettişlik görevine Abidin Özmen³³⁶ atanmıştır. 1943-1947 yılları arasında ise bu görevi yerine getirmiştir³³⁷.

2.1.3. Üçüncü Umumi Müfettişlik

Başbakan İsmet İnönü 1935 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleriyle Karadeniz Bölgesini kapsayan yurt gezisi sonunda hazırladığı "Kürt Raporu"nu Atatürk'e ve Bakanlar Kurulu'na sunarak Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu vilayetlerinde de bir Umumi Müfettişlik kurulmasını istemişti. Bakanlar Kurulu'nun 6 Eylül 1935 tarih ve 2/3199 sayılı kararıyla Erzurum, Trabzon Kars, Artvin, Rize, Gümüşhane,

³³⁴ Yeşiltuna, *a.g.t.*, s.51.

³³⁵ BCA, BKKK, 9/8/1935, No: 57.64.1, Dosya: 71-400.

³³⁶ BCA, BKKK, 18/6/1943, No: 102.44.19, Dosya: 54-31.

³³⁷ Şavkılı, *a.g.t.*, s. 201.

Erzincan³³⁸ ve Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinden alınan Karaköse'yi (Ağrı) içine alan bölgede Üçüncü Umumi Müfettişlik kurulmuştur. Müfettişlik merkezi Erzurum Vilayeti olarak belirlenmesine rağmen yeterli bina bulunamadığı gerekçesiyle III. Umumi Müfettişlik merkezi geçici olarak Trabzon Vilayeti yapılmış ve Umumi Müfettiş olarak ise 6 Eylül 1935 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla daha önce Ardahan, Konya ve Erzurum Milletvekili olarak görev yapmış olan Tahsin Uzer atanmıştır³³⁹. Uzer, 8 Kasım 1935 tarihinde Trabzon'a gelerek göreve başlamıştır³⁴⁰.

Üçüncü Umumi Müfettişlik bir kararnameyle oluşturulmuştur³⁴¹. Yeni Umumi Müfettişlik bölgesinde bulunan dört il yine Doğu'da yer alan iller olmuştur. Diğer yandan, Trabzon başta olmak üzere Gümüşhane, Artvin ve Rize gibi Karadeniz illeri de Müfettişlik bölgesi içine alınmıştır. Hatırlanacağı gibi, Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesinde yer alan ilk planda sekiz ve daha sonra ilave edilen bir vilayet ile birlikte dokuz vilayete bu dört vilayet de katılacak olursa Doğu ve Güneydoğu bölgesinde toplam 13 il Umumi Müfettişlik (Birinci ve Üçüncü) bölgesi içinde yer aldığı açıkça görülmüştür.

Üçüncü Umumi Müfettişliğe ait teşkilat kadrosu da, 7 Aralık 1935 tarih ve 2/3465 sayılı kararnameyle onaylanmıştı³⁴². 23 Aralık 1935 tarih ve 2/3736 sayılı kararname ile de, Üçüncü Umumi Müfettişliğin 1935 yılına ait harcamalarına karşılık 54.760 TL ödenek öngörülmüştür³⁴³.

Üçüncü Umumi Müfettişliğe atanan Tahsin Bey bölge halkının yakından tanıdığı birisi olup, daha I. Dünya Savaşı yıllarında Van'da, Erzurum'da yapmış olduğu valiliklerde ortaya koyduğu özveri, bölge halkını ziyadesiyle memnun etmiş, günün şartlarında aranan idarecilerden olmuştu³⁴⁴. Halk tarafından sevilen ve sayılan bir yöneticiydi. Bu yüzden Umumi Müfettiş olarak atanması bölgesinde bir bayram havası yaratmıştır. Tahsin Bey'in Umumi Müfettiş olarak seçimi, Cumhuriyet Hükümeti'nin ne kadar isabetli bir karar aldığını göstermiştir. Tahsin Bey'in, bölgeyi tanıyarak olması,

³³⁸ Aydoğan, "a.g.m.", s. 1.

³³⁹ Korhan, "a.g.m.", s. 137.

³⁴⁰ Koca, "a.g.m.", s. 361.

³⁴¹ BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 01 57 70 15 ve ek 77-3].

³⁴² BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 01/59 84 1 ve ek 77-3]

³⁴³ Koçak, *a.g.e.*, s. 156.

³⁴⁴ Aydoğan, "a.g.m.", s. 5.

bölge halkında bıraktığı pozitif izlenim ve idarecilikteki deneyim ve yeteneği, Üçüncü Umumi Müfettişliğe atanması için yeterli özelliklerden olmuştur.

Tahsin Bey, 15 Eylül 1935 tarihli bir telgrafında müfettişlik programı hakkında açıklamalarda bulunmuştur: “Üçüncü Umumi Müfettişliğe tayin edildim. Başbakan’ın Doğu illerindeki son seyahatinde yüksek ve derin bakışlarıyla buldukları idari, mali, ekonomi, bayındırlık, tarım, sıhhat, iskan ve diğer umumi kıymetlerdeki noksanları ikmal etmek şimdilik müfettişliğin esas programını teşkil eder. Çalışma arkadaşlarımızla hep birlikte bu yolda yürüyeceğiz. Celadet ve mevahirle dopdolu kocaman bir Türk tarihini sinesinde taşıyan doğu illerinde kahramanlar diyarında çalışmak, halk yaşayışını yükseltmek, genişletmek ve bunlar içinde kendilerini kayıtsız, huzur ve sükun içinde bulundurmak daima göz önünde tutacağımız düsturlarımız olacaktır”³⁴⁵.

Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesinde de Türkiye’nin diğer bölgeleri gibi, savaş yıllarından kalma bir yorgunluk ve yeni yönetimi kabullenme çabası var olmuştur. Bu bölgeye canlılık, kalkınma ve yeni hükümetin ilke ve inkılaplarını getirmek amaçlanmıştır. İşte bu görevleri yerine getirmek de umumi müfettişlik kurumuna düşmüştür.

Müfettişlik programına göre bölgenin topyekun kalkındırılması ve bölgeler arasındaki kalkınmışlık farkını asgariye indirgeyebilmek için ekonomik, bayındırlık, eğitim ve sağlık gibi önemli alanlarda çalışmaların en kısa zamanda başlatılması hedeflenmiştir. Dahası Cumhuriyetin nimetlerinden olan yaratıcılık ve yapıcılık kudretini bu mıntıka halkına tattırmak, bölgenin kalkındırılması için yerel idareler başta olmak üzere sivil örgütleri canlandırmak, halka rehber ve ön ayak olmak, çalışmak isteyen fakir bölge halkına iş sahası temin ve doğu vilayetlerinde görev yapacak memurların yaşam standardını artırmak programın esasını oluşturmuştur³⁴⁶.

Programda da açıkça görüldüğü gibi, Üçüncü Umumi Müfettişlik, bölgesi dahilinde bulunan illeri kalkındırmak ve diğer bölgelerle müfettişlik bölgesi arasındaki refah seviyesini dengelemek amacıyla kurulmuştur. Müfettişliğin sorumluluk alanı

³⁴⁵ Erzurum Gazetesi, 19 Eylül 1935, No: 3465.

³⁴⁶ BCA, BKKK, Katalog No: 0 30 10 71/468 6.

içinde bölgesindeki halkı bilinçlendirmek ve yönlendirmek, Cumhuriyet yönetimine ısındırmak ve bu yönetimin nimetlerinden yararlandırmak, iş sahaları yaratıp fakir ve çalışmaya elverişli kişileri iş sahibi yapmak yer almıştır.

Tahsin Bey'in, bölgesinde yapmak istediği işlerin başında şehirlerin imarı gelmiştir. Bölgeyi uzun yıllar işgal ve savaşlara maruz kalmasından dolayı harabeye dönmüş, adeta köyleşmiş ve ilerleyen genç Cumhuriyet'e yakışmayan görüntü kirliliğinden arındırmak ve bölge için mastır planları yapmak suretiyle halka örnek olmak için yoğun çabalar içinde olmuştur. Tahsin Bey, örnek bir şehir planı meydana getirmek için "Umumi Müfettişlik Grup İnşaatı" projesini başlatmıştır. Grup İnşaatı; Umumi Müfettişlik, Kolordu Kumandanlığı, Jandarma Müfettişlik ve Kumandanlığı, Halkevi, Posta ve Telgrafhane, İnhisarlar Baş Müdürlüğü binaları, Umumi Müfettiş, Kolordu Kumandanı, Müstahkem Mevki Kumandanı evleri, otel, lokanta, gazino, çift apartmanlı 21 adet memur ve subay evi ve bir ilk mektepten ibaret bir mahalle planının maketini ve buna ait iki milyona keşfini ve projelerini hazırlattırarak, Başbakan İsmet İnönü'ye takdim etmiştir. Hükümetin bu projeyi uygun görmesiyle inşaata başlanılmıştır³⁴⁷.

Uzer, neredeyse ölümüne, 1939 yılı sonuna kadar, Umumi Müfettişlik görevinde bulunmuş, 3 Kasım 1939 tarihinde sağlık nedenleriyle görevinden ayrılmak zorunda kalmış ve görevden ayrıldıktan sadece bir ay sonra ölmüştür³⁴⁸. Uzer'den boşalan Üçüncü Umumi Müfettişliğe, 30 Haziran 1940 tarih ve 2/13838 sayılı kararname ile Nazif Ergin atanmıştır³⁴⁹.

2.1.4. Dördüncü Umumi Müfettişlik

Dördüncü Umumi Müfettişlik, 11 Kasım 1935 tarihinde TBMM'ye sunulan Dördüncü Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun Layihası'nın³⁵⁰ gerekçesinde;

"Coğrafi sınırları birbirini çevreleyen bir kısım illerin güvenlik ve yasa (inzibat), ekonomi, sosyal ve kültürel noktadan ve bayındırlık bakımından, yüksek

³⁴⁷ Aydoğan, "a.g.m.", s. 7.

³⁴⁸ Koçak, a.g.e., s. 159.

³⁴⁹ BCA BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 01/91 63 18 ve ek 71-451.

³⁵⁰ BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 12/59 84 9]

salahiyet ve toplu görüş düzenliğini kollamak gereği ile ülkemizin üç muhtelif cephesinde, üç Umumi Müfettişlik kurulmuştur. Yeni teşkili takarrür eden Murat ve Munzur vilayetleri ile Elazığ Valiliğini kaplamak üzere kurulan Dördüncü Umumi Müfettişlik, bu ülkede pek önemli işlerin yapılmasını temin için çok gerekli olmakla beraber, idari ve içtimai bakımdan özel durumlarla geliştirilmesi zaruri görülen Munzur Vilayeti ile bu vilayete yakınlıktan ötürü Elazığ ve Murat (Bingöl) Vilayetlerinin birbirlerine ilgili amme ödevlerini idare çığrının en yüksek salahiyetlerle bezenmiş bu teessüsün murakabesine bağlanması, vatandaşların hukuki ve her yönden gelişmesi hususunda çok faydalı görülmüştür” denilerek Dördüncü Umumi Müfettişliğin kurulacağı bölge için ne anlam ifade edeceği açıklanmıştır. Bu yasa tasarısı ile kurulacak olan Dördüncü Umumi Müfettişliğin yetki alanı Bingöl, Tunceli ve Elazığ illeri olarak belirlenmiştir. Yasa tasarısında, Dördüncü Umumi Müfettişliğe ilişkin kadrolar ile maaş, ücret ve masraflara ilişkin öneriler yer almıştır. Buna göre, toplam 66.054 TL tahsisat talep edilmiş ve kadro sayısı da 27 olarak saptanmıştır³⁵¹.

Dördüncü Umumi Müfettişliğe, 10 Ocak 1936 tarih ve 2/3847 sayılı kararname ile 8. Kolordu Komutanı Korgeneral Hüseyin Abdullah Alpdoğan atanmış³⁵² ve 16/26 Haziran 1943 tarihine kadar bu görevi sürdürmüştür. Abdullah Alpdoğan’dan sonra Korgeneral Muzaffer Ergüder 1943-1946 yılları arasında Umumi Müfettişlik görevini yürütmüştür. Ergüder’in görev süresi dolduktan sonra yerine 13 Şubat 1946 tarih ve 3/3751 sayılı kararname ile yine bir Korgeneral olan Ekrem Baydar atanmıştır³⁵³.

Dördüncü Umumi Müfettişliğin kurulmasına dair 6 Ocak 1936 tarihli ve 2/3823 sayılı kararname yayınlanmıştır³⁵⁴. Kararnamede:

“Orta Anadolu’nun doğu kısımlarında ve bilhassa Şark halkının mütekasif bulunduğu Dersim çevresinde idare ve inzibat işlerinin esaslı surette tanzim ve hükümet murakabesinin daha yakından ifasını temin için, yeniden kurulacak Bingöl ve Tunceli ve Birinci Umumi Müfettişlik muntikasından ayrılacak Elaziz (Elazığ) vilayetlerini ihtiva etmek ve 27 Teşrinisani (Kasım) 1937 tarihli talimatname ile muayyen vazife ve salahiyetleri haiz olmak üzere, 1164 sayılı kanunun birinci maddesine dayanarak,

³⁵¹ Koçak, a.g.e., s. 218.

³⁵² BCA, BKKK, [Katalog No: Dahiliye Vekaleti/030 18 01/61 2 12 ve ek 71-408].

³⁵³ BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 1 2/ 110 12 20].

³⁵⁴ BCA, BKKK, [Katalog No: Dahiliye Vekaleti/030 18 01 02 61 1 8], *Düstur*, III. Tertip, C.17, No.64, s. 235-236.

Dördüncü bir Umumi Müfettişlik kurulması, Dahiliye Vekilliği'nin 4 Ocak 1936 tarih ve 52 sayılı tezkeresi ile yapılan teklif üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nce 9 Ocak 1936'da onanmıştır” ifadeleri yer almıştır.

Birinci ve İkinci Umumi Müfettişlik görevlerinde bulunmuş olan Abidin Özmen, Dördüncü Umumi Müfettişliğin kuruluşunu:

“Üç Genel Müfettişlik, bölgelerindeki büyük küçük icra ve imar işleriyle uğraşmakta, emniyet ve asayiş meselesinde fazla hassasiyet göstermekteyken Doğu illerimizde mütekasif bir halkla meskun olduğu halde, gerek Osmanlı İmparatorluğu, gerekse Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde, halkının iptidai hayatı ve iktisadi inkişafa (ilerlemeye) muhitin müsait olmaması nedeniyle, emniyet ve asayiş işleri takarrür (oturmuş) ve halkın hükümetle münasebeti iyi bir şekilde düzenlenememiş olan Dersim bölgesi işlerini yakından ve tam yetki ile ele alacak kuvvetli bir makam meydana getirilmesi düşünülmüş ve bu işe ait ilk projeleri benimle konuşarak kararlaştırmak üzere 1935 yılı Eylülünün dördünde, Ordu Müfettişi General Kazım Orbay’la Tunceli’ndeki teşkilatın başına geçirilmesi düşünülen Korgeneral Abdullah Alpdoğan Diyarbakır’a gelmişler ve birkaç gün kalarak bir proje taslağı ile Ankara’ya dönmüşlerdi.

6.1.1936 tarih ve 2-3823 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Tunceli adı verilen Dersim çevresinde idari ve inzibati işlerin esaslı surette tanzim ve hükümet kontrolünün daha yakından ifasını sağlamak için Bingöl ve Tunceli illeriyle Birinci Genel Müfettişlik bölgesinden Elazığ illerini ihtiva etmek üzere, Dördüncü olarak bir müfettişlik kurulması karar altına alındı ve bu genel müfettiş, Tunceli Vali ve Komutanlığı yetkilerini de haiz kılındı. Bu makam daha önce düşünüldüğü üzere Korgeneral Abdullah Alpdoğan’a verildi”³⁵⁵ sözleriyle anlatmıştır.

Dördüncü Umumi Müfettişliğin kurulmasının en önemli sebebi Dersim (Tunceli) ilinin o dönemdeki idari ve asayiş sorunu olmuştur. Bu Umumi Müfettişliğe, Müfettiş olarak devamlı Korgeneral rütbeli paşaların atanmış olması bölgenin nazik durumunun açık delili olmuştur. Ayrıca, bu bölgeyi yönetimleri altında tutmuş olan Umumi Müfettişlere, Birinci, İkinci ve Üçüncü Umumi Müfettişlerden daha fazla yetki

³⁵⁵ Abidin Özmen, “İdare Teşkilatımız”, *İdare Dergisi*, S.181, Temmuz-Ağustos 1946, s. 174-188.

verilmiştir. Şöyle ki, Dördüncü Umumi Müfettişlik bölgesinde görev yapan Müfettişler, aynı zamanda Tunceli İlinin de valisi konumunda olmuşlar ve aynı zamanda Umumi Müfettişlik Bölgesinde savcı, yargıç ve askeri kumandanlık görevleri de bu müfettişlere verilmiştir.

2.1.5. Beşinci Umumi Müfettişlik

Beşinci Umumi Müfettişlik, kuruluş tarihi belirli bir tarih olmamakla birlikte 1947 yılında kurulmuştur. Müfettişlik merkezi Adana olmak üzere, İçel, Seyhan, Maraş, Hatay, Gaziantep'i içine alan bölgeyi kapsamıştır. Beşinci Umumi Müfettişliğe, doğu tecrübesi olan ve yıllarca doğuda valilik yapan Nizamettin Ataker atanmıştır³⁵⁶. Ataker, Müfettişlik görevine başladıktan sonra, bölgenin durumu ve sorunlarıyla ilgili bir rapor hazırlayarak bu raporu eski Başbakan Recep Peker'e sunmuştur. Peker de raporu değişiklik yapmadan yeni Başbakan Hasan Sakaya göndermiştir. Rapor şu şekildedir:

“Sayın Başbakanımıza

Genel/Umumi Müfettiş Nizamettin Ataker'in ağızdan söylediklerini yazı ile bir not halinde istemiştin. Takdim ediyorum.

9 Eylül 1947

Recep Peker

- *İskenderun'da serbest liman,*
- *Toprak Kanunu'nun Hatay'da da tatbik edilmesi,*
- *Sebze ve Meyve ihracına hükümetimizin kabul etmesine rağmen Suriye kabul etmemektedir,*
- *Kaçakçılık işi, Urfa, Antep ve Hatay hakkında Bakan'a icap eden izahat verilmiştir,*
- *Ziraat Bankası olmayan ilçelerde bankalar tesisi ve İskenderun ve Antakya şubelerinin sermayelerinin çoğaltılması, banka genel müdürüyle görüşülmüştür,*
- *İskenderun'a Cumhuriyet Merkez Bankası'nın şubesinin açılması, İskenderun'da bir kambiyo irtibat memuru tesisi hakkında bakanla görüşülmüştür,*

³⁵⁶ Koçak, a.g.e., s. 272-273.

- *Hatay, Adana ve İçel vilayetlerimizdeki alevi köylerine okullar açılması*
- *İskenderun'da Hassa-İslahiye üzerinden Antep, Maraş, Urfa hinterlandının temini, Hassa-İslahiye yolu ihale edilmiştir,*
- *Hatay, Mersin ve Adana narenciye mahsulünün kıymetlendirilmesi,*
- *Antep hükümet konağının yapılması,*
- *Her vilayette olan vakıflar satılarak mahallinde hiçbir şey yapılmaması halkı müteessir etmektedir. Maraş'ta kadro dışı bazı camilerin de satılması dedikodu yaratmıştır,*
- *Silifke Barajı ve Çukurova sulama işleri-Amut bataklığının kurutulması,*
- *Mersin'de ihracatın sınırlandırılması tüccarı üzmüştür,*
- *Pamuk fiyatının arttırılması pek iyi bir etki yapmıştır,*
- *Maraş halkı çok geri ve iptidaidir. Kara kuvvetin orada nüfuzu vardır, Bütün vilayette mevcut 24 mektebin arttırılması. Parti çeşitli ailelerin nüfuzları çarpışması suretinde devam edecektir. Yolsuzluk dolayısıyla kazaların özellikle kışın alakaları kesiliyor,*
- *Kadıncık ve Harbiye şelalelerinden elektrik istihsalı meselesi,*
- *Mersin'de parti işi lehte, Hatay'da Demokratlar kuvvetlenmektedir”³⁵⁷.*

Bu müfettişliğin ömrü fazla uzun sürmemiştir. 1948 yılında fiilen ve 21 Kasım 1952 tarihinde de Umumi Müfettişliklere hukuken son verildiğinden³⁵⁸ Beşinci Umumi Müfettişlik, bölgesinde dikkate değer bir çalışma yapamamıştır.

2.2. UMUMİ MÜFETTİŞLİKLERİN YETKİ VE GÖREVLERİ

Umumi Müfettişlerin görev ve yetkileri, 28 Şubat 1945 tarih ve 2222 sayılı, “Genel Müfettişlikler Görev ve Yetkilerine dair Bakanlar Kurulu Talimatnamesi”yle genişletilerek en son halini almıştır.

Umumi Müfettişlerin görev ve yetkilerine ilişkin talimatnameye³⁵⁹ göre; Müfettişler, bölgelerinde hükümetin vekili ve bütün bakanların temsilcisi olma yetkisi sahip olmuşlardır. Bu sıfatla başta valiler olmak üzere bölgelerindeki bütün memurların

³⁵⁷ BCA, BKKK, [Katalog Numarası: 030 01 128 831 2].

³⁵⁸ *Düstur*, III. Tertip, C. 34, No: 6, s. 91.

³⁵⁹ *Düstur*, III. Tertip, C. “26 Şubat 1945 tarih ve 2222 sayılı Genel Müfettişlikler Görev ve Yetkilerine Dair Talimatnamenin yürürlüğe konulması hakkında Bakanlar Kurulu kararı, görev ve yetki bölümü”, s. 217-220.

alışmalarını gözetmek ve hizmetlerin yapılmasını denetlemekle görevli olmuşlardır. Bölgelerindeki valiler yargıçlar ve bakanlık müfettişlerinin dışındaki memurlara lüzumuna göre takdirname, ihtar ve tembih cezaları vermeye yetkili olmuşlardır. Gerektiğinde tayinlerindeki usule göre herhangi bir memurun mensup olduğu bakanlık veya genel müdürlük emrine alınmasını ilgili makamlara teklif edebilmişlerdir. Umumi Müfettişler, beraberlerindeki görevli personelin gizli sicil raporlarını düzenlemeye yetkili olmuşlardır. Emrindeki valiler ile bölgelerindeki iller idare şube başkanları hakkında her yıl gizli sicil raporlarını tanzim ederek ilgili bakanlıklara göndermişlerdir. Bölgelerindeki valilerle bütün memurların üstü, genel ve yerel hükümet işlerinin düzenleyici ve denetleyicisi sıfatı ile “*memurin kanunu*” çerçevesinde işbaşında kalmalarını veya görevlerinde sakınca göreceği valilerle memurların lüzumu halinde haklarında “*Muhakemat Kanunu*”na göre soruşturma yapılan bütün memurları görevden uzaklaştırabilmişlerdir. Valiler de dahil olmak üzere idare şube başkanları ve kaymakamlar Umumi Müfettiş emirlerinin kanun ve tüzüklere uygun olmadığı kanaatinde bulunduklarında durumu Umumi Müfettişlere bildirebilmişlerdir. Umumi Müfettişler, emirlerinin kanun ve tüzüklere uygun olduğunu yazı ile bildirirlerse bu makamlar verilen emri, sorumluluğu Umumi Müfettişe ait olacak şekilde uygulamak mecburiyetinde olmuşlardır. Umumi Müfettişler konuyu ilgili bakanlığa yazılı olarak bildirmişlerdir.

Umumi Müfettişler, bölgelerindeki devlet dairelerinin genel hizmetlerinden dolayı yapılacak şikayetleri incelemişler ve gereğini ilgili valiye bildirmişlerdir. Memurların kanun, tüzük, talimat ve emirlere aykırı işlerine veya kendilerine kanunla verilen yetkiler o mahiyetteki fiillerine doğrudan doğruya veya şikayet yoluyla vakıf olduklarında bunların düzeltilmesini ilgili valilere bildirmişler ve bu hareketlerin bir kasıt ile yapıldığı ve cezayı gerektirdiği tespit edilirse yapanlar hakkında ayrıca kanun takibatına girişilmiştir.

Umumi Müfettişler, bölgelerindeki mahkemelerden birinde bakılmasını emniyet ve güvenlik yönünden sakıncalı gördüğü bir davanın konu gereğince başka bir yere naklini sağlamak için Adalet Bakanlığı’ndan yazılı talepte bulunabilme yetkisine sahip olmuşlardır.

Umumi Müfettişler, bölgelerinin güvenlik, yönetim, ekonomi, sağlık, sosyal, kültürel, bayındırlık vb. çalışmalarını takip etmişler ve bu işlerle ilgili hizmetlerin uyumlu olarak yürütülmesi için alınması gereken en uygun tedbirlerin görüşülmesi ve bir çalışma birliği planı yapılması için bölgelerindeki valileri yılda bir defa uygun gördükleri yerde toplantıya çağırmışlardır. Bu planın yapılmasında iller arasında el birliği ile kurulmasına ve yönetilmesine lüzum görülecek kurum ve tesisler için gerekli giderler üzerine gelirleri oranında ayrılması ve dağıtılması göz önünde tutulmuştur. Umumi müfettişler bu toplantıda alınan kararlardan yetkileri içinde bulunanları valiler, bakanlıklarda yapılması gerekenleri bakanlıklar nezdinde takip etmişlerdir.

Umumi Müfettişler, bölgelerine ayrılacak ve gönderilecek göçmenlerin ve halkın iskanları, köylülerin, çiftçilerin topraklandırılmaları hususlarını ilgili bakanlıklarla valiler nezdinde takip ve bunların yerli yerinde uygulanışını düzenlemişler ve valilere gerekli talimat ve emirleri vermişlerdir. Bölgelerindeki olağanüstü hallerle seferberlikte memleketin ve halkın teşkilatlanmasına ait kanun ve tüzüklerin uygulanışını takip etmişler ve onları ilgili bakanlıkların emir ve talimatlarına göre düzenlemiş ve yerine getirmişlerdir. Umumi Müfettişler, herhangi bir iş için gerekli gördükleri zamanlarda gönderebilecekleri raporlar dışında Temmuz veya Ağustos aylarında bölgenin yönetim, eğitim-öğretim, ekonomi, sosyal ve genel durumu hakkında İçişleri Bakanlığı'na ve ilgili bakanlıklara da ayrı ayrı faaliyet raporu göndermişlerdir.

Umumi müfettişlerin güvenlikle ilgili yetkileri de olmuştur. Umumi Müfettişler, polis ve jandarma kıtaları gibi silahlı kuvvetleri yürütme aracı olarak kullanabilmişler ve silahlı - silahsız ayaklanma veya yürürlükte bulunan kanun ve tüzüklerin uygulanmasına toplu bir halde karşı koyma veya kamu düzenini tehdit eden hadiseler gibi haller karşısında kolluk kuvvetlerini کافی gelmezse en yakın ordu veya kolordu komutanlıklarından yardım isteyebilmişler, böyle durumlarda hemen İçişleri, Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığına bilgi vermişler. Komutanlar da başka bir emir beklemeden Umumi Müfettişlerin yardım isteklerini derhal yerine getirmekle görevli olmuşlardır. Acil durumlarda bölgesindeki valilerin de görüşünü almak suretiyle Jandarma ve Polis Kuvvetlerinin yerlerini geçici olarak değiştirmeye ve bu kuvvetleri başka bir yere nakle yetkili olmuşlardır ve bu yetkilerini valilerin teklifi üzerine de kullanabilmişler ve etkinliklerin ardından İçişleri Bakanlığı'na derhal bilgi vermişlerdir.

Umumi Müfettişlik bölgelerindeki gümrük muhafaza yerleri Umumi Müfettişlerin görüşleri alındıktan sonra İçişleri Bakanlığı'nca yapılmıştır. Umumi Müfettişler, bölgelerinde kaçakçılığın önlenmesine, kıyı ve sınır üzerindeki iç emniyet işlerine ilişkin hususlarda alınmasını gerekli gördükleri tedbirleri bölgelerindeki asker ve sivil gümrük teşkilatlarına bildirmişlerdir. Müfettişler, kanun, tüzük ve ilgili mevzuatlar ile kendilerince yapılması uygun görülen diğer görevleri yerine getirmekle görevli tutulmuşlardır.

Umumi Müfettişlere olağanüstü yetkiler verilmiştir. Umumi Müfettişlik bölgeleri içinde hükümetin gözü kulağı ve hükümet politikasının uygulatıcı gücü olmuştur. Talimatnamenin 18 maddesinden 5 maddesinin güvenlikle alakalı oluşu, Umumi Müfettişlerin daha çok bölgelerindeki asayişle ilgili görevlerinin ağırlıklı olduğunu göstermiştir.

2.3. UMUMİ MÜFETTİŞLER TOPLANTISI (1936)

Umumi Müfettişliklere ait bazı işler üzerinde konuşmak üzere 7 Aralık 1936 tarihinde Ankara'da bir konferans toplanmış ve bu konferans Dahiliye Vekili Şükrü Kaya başkanlığında çalışmaya başlamıştır. Bu toplantıya; Birinci Umumi Müfettiş Abidin Özmen, Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, Dördüncü Umumi Müfettiş Abdullah Alpdoğan ile Jandarma Umum Kumandanı General Naci Tınaz, Gümrük Umum Muhafaza Kumandanı Seyfi Düzgören, Emniyet Umum Müdürü Şükrü Sökmensüer, Matbuat Umum Müdürü Vedat Tör ve Vilayetler İdaresi Umum Müdürü Fazıl Özelçi katılmıştır³⁶⁰.

Toplantının çalışma planı şu şekilde belirlenmiştir³⁶¹:

A- Mıntikalardaki asayiş

- 1- Hadiseler
- 2- Sebepleri
- 3- Tedbirleri

³⁶⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Birinci Kanun 1936, s. 3.

³⁶¹ *Trakya Dergisi*, S. 5, "Umumi Müfettişler Toplantısı", Birinci Kanun (Ocak) 1936, s. 16-17.

- 4- Jandarma
- 5- Polis
- 6- Mahalli teşkilat-köy bekçileri, yol bekçileri
- 7- İstihbarat

B- Kaçakçılık

- 1- Hadiseler
- 2- Sebepleri
- 3- Alınan tedbirler
- 4- Muhafaza teşkilatı
- 5- İrtibat, istihbarat
- 6- Mercileri (kaynakları)

C- Hudut

- 1- Olaylar
- 2- Muhtelif (çeşitli) hudutlardaki olaylar ve şekilleri
- 3- Tedbirleri
- 4- Teşkilat
- 5- Mercileri

D- Her Umum Müfettişliğin kültür, bayındırlık, ekonomi, tarım ve sağlık sahalarında yapacakları işler

- 1- Umum Müfettişliklerin bu sahalarda yapacakları işlerin planları, vekaletlerin ihtisaslarına göre ayrılıp görüşülecek.
- 2- Halkın ve köylünün refahını ve hayat ucuzluğunu temin edecek esbap tetkik edilecektir.

E- Umumi Müfettişlerin yetkileri

- 1- Her Müfettişliğin kadrosu
- 2- Müfettişliğin memurları

3- Memurların seçimi ve tayinleri

F- Her Müfettişliğin mıntıkasındaki hususi idareler, belediyeler ve imar işleri

1- Köyler ve köylülerin kalkınması

G- Mülki teşkilat ve nahiyeler

H- Siyasi kısım

1- Siyasi elemanlar

2- Menfi propagandalar

3- Kaynakları ve sebepleri

4- Müspet propaganda ve icraat

İ- Nüfus siyaseti

1- Teksif

2- Dil

3- Irklar

4- İskan siyaseti

J- CHP'nin teşkilatı ve Halkevleri

Umumi Müfettişler toplantısı dokuz gün sürmüştür. 5-22 Aralık 1936 tarihleri arasında yapılan toplantılarda, Türkiye'nin siyasal, sosyolojik, demografik, ekonomik, sosyal ve asayiş durumu hakkında raporlar sunulmuştur. Bu toplantılarda, 1936 yılı koşullarında Türkiye'nin ne durumda olduğu enine boyuna tartışılmıştır.

Umumi Müfettişlik toplantısında, sadece Umumi Müfettişliklerin bölgelerinde olan sorunlar değil, aynı zamanda Türkiye'nin her yanını ilgilendiren konular da ele alınmıştır. Bu nedenle toplantı beklenenin aksine birkaç gün daha uzamıştır. Toplantı, genel olarak ülkenin ve özel olarak da çeşitli bölgelerin ekonomik, sosyal, siyasal,

kültürel yönden olduğu kadar; sağlık, eğitim, yerel yönetimler, idare ve ticaret hayatı, bütçe, banka, kredi, tarım, ormancılık, hayvancılık, madencilik, sulama, ulaşım, haberleşme, adli işlerle hapisaneler, kaçakçılık, medeni kanun, örf ve adetler, askeriye, özellikle jandarma ve polis teşkilatı ve karakollar, güvenlik güçlerinin çalışma şartları ve eğitimi ile ülkenin demografik özelliklerini ve altyapı sorunlarını kapsamıştır³⁶².

³⁶² *Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936*, Yayına hazırlayan: M. Bülent Varlık, Dipnot Yayınları, Ankara 2010, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ VE KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

3.1. TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ

Trakya Umumi Müfettişliği (İkinci Umumi Müfettişlik), Birinci Umumi Müfettişliğin kapsadığı bölgelerdeki yararlı hizmetler göz önüne alınarak, Edirne merkez olmak üzere, Tekirdağ, Çanakkale ve Kırklareli illerinde yetkili olmak kaydıyla kurulmuştur. Bu Müfettişlik 19 Şubat 1934 tarih ve 2/150 sayılı kararname ile Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale mıntıklarında, nafia ve iskan işlerinin esaslı bir surette tanzim ve idaresi için, 1164 nolu kanunun hükmüne göre, mezkur mıntıkada, “Trakya Umumi Müfettişliği” namı ile³⁶³ oluşturulması uygun bulunmuştur. Kararname Dahiliye Vekaleti tarafından İcra Heyetine sunulmuş ve onaylanmıştır³⁶⁴.

Müfettişlik, Trakya Bölgesinin harap durumu dikkate alınarak daha çok bayındırlık ve iskan işlerini görmesi için faaliyete geçirilmiştir. Trakya Umumi Müfettişliğine ilk Umumi Müfettiş olarak, Birinci Umumi Müfettişlikteki başarısı ve tecrübesinden dolayı Dr. İbrahim Tali Öngören İçişleri Bakanlığı’nın 18 Mart 1934 tarih, 2/303 sayılı kararname ve 3626 sayılı tezkere ile atanmıştır³⁶⁵. Sağlık sorunları nedeniyle istifa etmek zorunda kalan İbrahim Tali Bey’in yerine 9 Ağustos 1935 tarih ve 2/3065 sayılı kararnameyle³⁶⁶ İzmir Valisi Kazım Dirik³⁶⁷ atanmıştı. Kazım Dirik 1935 yılından öldüğü yıl olan 1941’e kadar bu görevi başarılı bir şekilde sürdürmüştü. Kazım Dirik’ten sonra yerine 1941-1943 yılları arasında hiçbir atama olmamış, 1943 yılından sonra bu göreve 16 Haziran 1943 tarih ve 511/13850 sayılı tezkeresiyle yapılan teklif üzerine 18 Haziran 1943 tarihinde³⁶⁸ eski Birinci Umumi Müfettişi Abidin Özmen

³⁶³ BCA, BKKK, [katalog numarası: Dahiliye Vekaleti / 030 18 01 / 42 8 10.

³⁶⁴ BCA, BKKK, [katalog numarası: Dahiliye Vekaleti / 030 18 01 / 42 8 10.

³⁶⁵ BCA, BKKK, 18/3/1934, No: 43.15.7, Sayı: 2/303, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, “Trakya Umumi Müfettişliği’ne İbrahim Tali Bey tayin edildi”, 20 Mart 1934.

³⁶⁶ BCA, BKKK, 9/8/1935, No: 57.64.1, Dosya: 71-400; Yeliz Batı, *General Kazım Dirik ve Trakya Umumi Müfettişliği*, b.y.t., Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, s. 83.

³⁶⁷ Genel Espekterimiz General Kazım Dirik’e, *Batıyolu*, Kırklareli Halkevi Dergisi, S. 4, İkinci Teşrin 1935, s. 1-2, *Milli Gazete*, “Trakya’ya Yeni Genel Enspekter Atandı”, 14 Ağustos 1935, s. 1, Orhan Dirik, *Babam Kazım Dirik ve Ben*, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 76

³⁶⁸ Batı, a.g.t., s. 114.

atanmış³⁶⁹ ve Umumi Müfettişliklerin fiilen son bulduğu 1948'e kadar bu görevde kalmıştır.

Trakya Umumi Müfettişliği'nin yetki alanı, başta Edirne merkez olmak üzere Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale illerini kapsamıştır. Bu illerde Müfettişliğe büyük işler düşmüştü. Trakya bölgesini eğitim, kültür ekonomi, bayındırlık ve imar, sağlık, tarım ve hayvancılık gibi alanlarda kalkındırma bu müfettişliğin görevleri arasında olmuştur.

Trakya Umumi Müfettişliği'nin kurulması Edirneliler tarafından sevinçle karşılanmıştı. Bunun sebebi, yıllardan beri ihmal edilen Edirne ve Trakya'nın imarına başlanacağı beklentisi olmuştur. Edirnelilerin bu beklentisi boşa çıkmamış, şehrin imarı için Almanya'dan uzmanlar getirilmiştir. Edirne-İstanbul şosesi tamir edilmiş, Babaeski-Kuleli yolu yapılmıştır³⁷⁰.

3.1.1. Trakya Umumi Müfettişliği'nin Kadrosu ve Aylıkları

Trakya Umumi Müfettişliği kadrosu ve alacakları ücretleri TBMM tarafından çıkarılan 22 Mart 1934 tarih ve 2393 sayılı kanunla³⁷¹ belirlenmiştir. Bu kanuna göre müfettişlik kadrosu ve alacakları ücretler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³⁷².

Tablo 4.1. Trakya Umumi Müfettişliği'nin Kadrosu ve Aylıkları

Kadro Adeti	Unvanı	Alacağı maaş
1	Umumi Müfettiş	150 Lira
1	Baş Müşavir	125 Lira
1	Emniyet Müşaviri	80 Lira
1	Emniyet Müşaviri	55 Lira
1	İskan Müşaviri	70 Lira
1	İskan Müşaviri Muavini	55 Lira

³⁶⁹ BCA, BKKK, 18/6/1943, No: 102.44.19, Dosya: 54-31.

³⁷⁰ Rifat N. Bali, 1934 *Trakya Olayları*, 3. Baskı, Libra Yayınları, İstanbul 2012, s. 47.

³⁷¹ TBMM Zabıt Cerideleri, C. 20, "Trakya Umumi Müfettişliği'nin Maaş ve Masrafları Hakkında 1/859 Numaralı Kanun Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası" ve 4. Devre, 3. İçtima, 32. İnkat, 22 Mart 1934, s. 151-161, TBMM Kanunlar Dergisi, C. 13, "Trakya Umumi Müfettişliği Teşkilatı Maaş, Ücret ve Masrafları", Kanun No: 2393, 22 Mart 1934, s. 3, Resmi Gazete, S. 2662, 25 Mart 1934, s. 112-113.

³⁷² Düstur, III. Tertip, C. 15, 22 Mart 1934, Başvekalet Matbaası, Ankara 1934, s. 231-232, Resmi Gazete, S. 2662, 25 Mart 1934, s. 112-113.

1	Yazı İşleri Müdürü	55 Lira
1	Hususi Kalem Müdürü	55 Lira
1	Evrak Memuru	40 Lira
6	Yazı İşleri Katibi	125 Lira
2	Hususi Kalem Katibi	125 Lira
2	Dosya Memuru	125 Lira
1	Levazım ve Daire Müdürü	150 Lira
1	Odacı	35 Lira
5	Odacı	30 Lira
1	Şoför ve Tamirci	125 Lira
2	Şoför	75 Lira
2	Şoför Muavini	50 Lira

Ayrıca kadronun yapacağı masraflar da o seneye göre maddelere ayrılmıştır. Bunlar idare masrafları 5000 lira, harcırah 2000 lira, nakil vasıtaları mubayaa bedeli 13500, işletme masrafı da 4000 lira olmak üzere toplamda 24500 lira³⁷³ masraf bedeli belirlenmiştir.

3.2. TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ'NİN KÖYCÜLÜK POLİTİKASI

3.2.1. Trakya'da köylü nüfusu

Trakya bölgesine bağlı olan dört ilin nüfus yapısı 1930'lu yıllarda köylü ağırlıklı olmuştur. Köylü, bölge nüfusunun büyük bir çoğunluğunu oluşturmuştur. 1935 nüfus sayımına göre Trakya'da toplam nüfus 774.581 kişidir. Bu nüfusun 578.128'i köylülerden 196.453'ü ise şehirlilerden meydana gelmiştir. En büyük köylü nüfusunun barındığı il ise Çanakkale'dir. Köylü nüfus, il nüfusunun % 79,80'ini meydana getirmiştir³⁷⁴.

Trakya'da 1935 yılı nüfus istatistiklerine göre illerin köylü ve şehirli sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

³⁷³ *Düster*, III. Tertip, C. 15, s. 232.

³⁷⁴ “Trakya'da Nüfus”, *Trakya Dergisi*, S. 12, Temmuz 1937, s. 15.

Tablo 4.2. 1935 sayımlarına göre Trakya illerinde köylü ve şehirli nüfusu

İller	Köylü Nüfus	Şehirli Nüfus
Çanakkale	177.861	44.931
Edirne	129.028	55.812
Kırklareli	126.126	46.571
Tekirdağ	145.113	49.139

1939 yılı istatistiklerine göre; Trakya’da; Çanakkale’de 553, Edirne’de 267, Kırklareli’nde 188 ve Tekirdağ’da 280 olmak üzere toplamda 1288 adet köy vardır³⁷⁵. Bu köylerde şehir nüfusunun yaklaşık üç katı insan yaşamıştır.

3.2.2. Trakya’da köycülük düşüncesi ve köy kalkınma hareketi

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Trakya Bölgesinin varlığını bir Avrupa kıtası şeklinde tutmak ve Edirne’yi bu bölgenin gözbebeği olarak ele almak kararını 1933 yılında verince Mülki teşkilatına Trakya Umumi Müfettişliği’ni eklemiştir. Trakya Umumi Müfettişliği kurulduktan sonra Trakya’da planlı ve geniş kalkınma hareketleri başlamıştır³⁷⁶.

Sağlık, bayındırlık, tarım, ekonomi ve kültür alanlarında son derece zayıf bir durumda olan Trakya bölgesini, sağlığına kavuşturmak, imar etmek, topraklarını değerlendirmek, bölgenin kazancını arttırmak ve halkı her yönden bilinçlendirmek ve bilgilendirmek amacıyla Umumi Müfettişlik, bölge valilikleri ve halk ile el ele vermek suretiyle 1934 yılı itibarıyla çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalara, ilk olarak, bölgenin can damarı olan köylerden başlanmıştır.

Trakya’da ciddi anlamda ilk köycülük hareketi, Trakya Umumi Müfettişliği’nin başına Kazım Dirik gibi köycü bir kişiliğin atanmasıyla başlamıştır. Dirik, müfettişliğe atanır atanmaz, kolları sıvamış ve Trakya köylerini kalkındırmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Dirik, Cumhuriyet Gazetesi’ne verdiği bir demeçte:

³⁷⁵ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, s. 11-35.

³⁷⁶ Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939, s. 426.

“Trakya Genel Enspektörlüğü’ne atanmakla önemli bir bölgenin yükünü üzerime almış oluyorum bunu çok şerefli bir vazife telakki ediyorum. 10 yıl çalıştığım İzmir bölgesinin heyecanını ve temiz duygularını buraya getirdim. Bütün arkadaşlarla köylü ile el ele vereceğiz. Yeni bir sevinç ve yeni heyecan vasıtasıyla çalışacağız. Atatürk davasını ve büyük rejimin isteklerini yavaş yavaş fakat durmadan yerine getireceğiz. Trakya ve Edirne bizim ülkümüzü dinamik tutan tarihsel hislerle doludur... Kutlu topraklarımız çok verimlidir. Her şey yetiştirilebilir. Bayındırlık, ekonomi, kültür, tarım ve sağlık bakımından gereken işler sırasıyla yapılacaktır. Köylülerimizin kalkınmasına çok önem verilecektir. Göçmen kardeşlerimizin işleriyle hararetle surette uğraşıyoruz. Trakya bölgesindeki bütün ürünleri, bilhassa peynirciliği, şarapçılığı, balıkçılığı sımsıkı tutacağız. Eskiden çok iyi denenmiş olan patates ürünü ve yaş meyve satışlarıyla ihracatın gelişmesi yollarını araştıracağız. Bütün Trakya’da ürünlerin ıslahı için büyük tedbirler alacağız. Bataklıklarla sıtma mücadelesi önünde önemle duracağız. Yeniden birçok çiftlikler açacağız. Vilayetlerde köy büroları açarak köylünün kalkınmasına dikkat edeceğiz. Her tarafta koru ve orman yetiştireceğiz. Gençliğin yükselmesine, halkımızın neşesine biraz da sanat hayatına önem vereceğiz. Bazı şartlara özen vererek Edirne’mizi turizm için önemli bir kaynak yapacağız³⁷⁷” diyerek bölgede yapacağı çalışmalar hakkında ipuçları vermiştir. Dirik, demecinde köy kalkınmasına ayrı bir önem verileceğini belirtmiştir. Dirik Köy davasına bakışını ise:

“Bu dava medeni dünyanın en büyük ve ağır davasıdır. Bizde bu işler için daha en az yirmi beş sene ister. Cumhuriyet rejimi on beş sene, hele son on yıl içinde artan hararet ve alaka ile köylüsüne sarılarak varlığını ana memesi gibi uzattı, emzirdi. Ve muhakkak bir temel kurdu.

Köyü gerçekten sevmek, tanımak, sevdirmek onu ancak içinden görmek, onun öz ve hacet dili ile konuşup anlaşmak lazımdır. Köylüye tutacağı yolu, tutunacağı destekleri göstermek, usanmadan çalıştırmak ve her şeyden önce bu davaya sarılmak ve sadık kalmak gerektir.

...İnsanlarını, hayvanlarını, toprak ve ormanlarını, yol ve suları ile yıkıcı derelerini bile ıslah etmeye koyulan cumhuriyet devri besbelli ki köylü için yeni bir

³⁷⁷ Cumhuriyet Gazetesi, “General Kazım Dirik Edirne’de”, 30 Ağustos 1935, s. 1-9, Milli Gazete, “General Kazım Dirik İş Başında, 31 Ağustos 1935, s. 1-2.

hayat ve çetin şartlar altında yeni bir hareket planı çizmiş bulunuyor.³⁷⁸” sözleriyle anlatan Kazım Dirik, köylere yönelik yapılması gereken işleri de:

“...Büyük küçük endüstri ile toprak üstü ve toprak altı çalışmaları çok artmıştır. Teknik ve Ekonomi; işin ve düzenin başına geçmiştir. Şu hallere göre köyü ve Cumhuriyet rejimine bağlanmış olan köylüyü mutlaka teşkilatlandırmak, küçük ve kolay kredilerle bütün işlerine ve avadanlıklarına yardım etmek ve hele onun bel kemiğini zedeleyen tefecilerle sömürücülerden kollamak ve kurtarmak lazımdır.

Köylünün ruhu, kafası, bünyesi, ev barkı, yaşayış tarzı toprağı, çeşitli hayvanları avadanlıkları, irili ufaklı makineleri... İşte bu işleri sağlam ve isabetli bir tutuşla düzene koymak ve işletmek bugünkü köycülüğün anlamı ve ifadesidir³⁷⁹” şeklinde anlatmıştır.

Trakya’da köycülük düşüncesi basın-yayın hayatında da geniş yer bulmuştur. Edirne Halkevi Dergisi’nde köycülük üzerine yazılar yazan Vasfi Çobanoğlu:

“Köycülük bir iniş değil çıkıştır. İnkılap köyde doğar, köyde büyür. Halkın ruhuna inmeyen inkılaplar köksüz bir ağaç gibidir; yaşayamaz... köylü, özünden inkılapçı, bizden daha çok cumhuriyetçidir. O kendine düşen vazifeyi kavramış, inkılabın tadını almıştır... köylüyü arkada bırakıp da ilerlemenin imkanı yoktur. Zira belimiz ona bağlıdır. Türkiye’de her şey köylü için, köylü her şey içindir. Onu görgüsüzlükle, bilgisizlikle suçlandıran bazı münevver gafiller olabilir. Bunlar köylüye karşı borçlarını ödemeyen veya ödemesini bilmeyen ülküsüz zavallılardır³⁸⁰” demiştir.

Trakya Bölgesi’nin en önemli sorunlarından olan bölge köylerinin iç karartıcı durumları³⁸¹, Trakya Umumi Müfettişliği’nin köylere yönelik sistemli ve planlı çalışmalar yapmasıyla düzeltilmeye çalışılmıştır. Müfettişliğin yapacağı çalışmalar beş yıllık köy kalkınma programıyla vücut bulmuştur. 1936-1940 yıllarını kapsayan programla köy ve köylünün ihtiyaçları giderilmek istenmiştir.

³⁷⁸ Kazım Doğan Dirik, a.g.e., s. 270.

³⁷⁹ Kazım Doğan Dirik, a.g.e., s. 272.

³⁸⁰ Vasfi Çobanoğlu, “Köycülük” *Altınok*, S. 22, Edirne Halkevi Dergisi, Mayıs 1935, s. 28-29.

³⁸¹ Kemal Batu, “Köy Davası ve Trakya”, *Batıyolu*, S. 7, Şubat 1936, s. 1-2.

3.2.3. Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Planı

Trakya Umumi Müfettişliği'nin köycülük politikasını şekillendiren Trakya'nın beş yıllık köy kalkınma programı³⁸²; 1936-1940 yıllarını kapsayan beş yıllık evrede köylerde sağlık, bayındırlık, kültür, tarım ve ekonomi alanlarında yapılacak işleri belirten kapsamlı bir programdır. Bu program, Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik tarafından Trakya Bölgesi vali ve kaymakamlarına köylerde uygulanması dileğiyle gönderilmiştir.

Program kitapçığının giriş kısmında Kazım Dirik, vali ve kaymakamlara özetle şöyle seslenmektedir:

“Kamutay kararıyla Trakya’da uygulanan köycülük kalkınması ve bunu işleten köy bürolarının az vakitteki verimli eserleri ümitlerle doludur. Bin bir acı gören ve kahramanlar yatağı olan Trakya’nın insanlarında, topraklarında ve her şeyinde fışkıran ve fakat gereğiyle işlenmemiş bir kapasite vardır ki cumhuriyetin ve büyük davanın temeli sayılan köycülük kalkınmasına büyük hız verecektir.

Cumhuriyetin birinci on yılında başardıklarımız; yüzyılları on yıllara sığdıran büyük önderin eserleridir. Şimdi ise ikinci on yılın doğması için baş döndüren bir hızla durmak bilmeyen hareketler başlamıştır ki; ikinci devre içinde Türk Köyünü ve Türk Köylüsünü başka türlü görmek ve göstermek bizim için kutlu amaçtır. İşte Trakya’nın Köy Kalkınma programı bu amaca yönelik hazırlanmış, köylünün kapasitesine uygun ve en pratik bir durumla ortaya konmuştur.

Bütün Amir ve Memurlar için bu kalkınma işini aşk haline getirmek ve yürütmek ulusal ve yükümsel bir ödevdir. Öyle bir devirdeyiz ki kültür, tarım, ekonomi, endüstri, bayındırlık ve sağlık hep birbirini tutan ve sağlamlayan iş zincirinin ayrılmaz halkalarıdır³⁸³”

Kazım Dirik, ayrıca bu programın uygulanmasında göz önünde tutulması gereken altı maddelik uyarıyı da giriş kısmına eklemiştir. Bu maddeler kısaca şöyledir:

³⁸² Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı için ek 6'ya bakınız.

³⁸³ Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, s. 14.

- 1- Para ve imece durumları bakımından iyi halde bulunan köylerde programın bazı maddeleri ileri alınabilir ve bu köy kararları ve kaymakamların onaylamasıyla olabilir.
- 2- Para ve imece durumu iyi olmayan yıllarda bir köyün programında gerileme olarsa bu da ancak valiliğin incelemesi ve onaylamasıyla geri yıllara alınabilir ve Umumi Müfettişlik durumdan haberdar edilir. Böyle köylerde program on yıla bile sığdırılabilir ancak kalkınma programının dışında tek bir köy bile kalmamalıdır.
- 3- Köyde bulunan görevli kesimine verilecek aylık ve yıllıkların köy dengesini bozmayacak şekilde olmasına dikkat edilmelidir.
- 4- Köylüye yol, okul ve ne olursa olsun verilecek el ve kol imcesinin, onun kendi işiyle tarlasına bağlı olmadığı günlerde istenmesine özen gösterilmelidir.
- 5- Köylüye gönül isteğiyle ve kanunun aydın yollarıyla seve seve ve sindire sindire iş verilmelidir.
- 6- Köylünün sempatisi kazanılmalı ve Atatürk Rejiminin halkçılık ruhundan onlara her an bir şey kazandırılmalıdır³⁸⁴.

Program, 88 sayfalık bir eser şeklinde basılmış, içeriğinde devletçe köy kalkınmasına verilen önemi gösteren özlü sözler, köy bürosunun köy okuma odaları için bastıracağı eserlerin listesi, ideal Türk köyünün ihtiyaçları belirtilmiştir. Eserde, Trakya köylerinde beş sene boyunca neler yapılacağını yıllara göre gösteren çizelgeler, sağlık, bayındırlık, kültür, ziraat ve ekonomi başlıkları altında verilmiştir³⁸⁵.

Trakya köylerinde bu programla, planlı çalışmalar başlamıştır. Fidancılık, ormancılık, damızlık hayvan, arıcılık, tavukçuluk gelişme göstermiştir. Her vilayette

³⁸⁴ *Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı*, s. 14.

³⁸⁵ "Köy Kalkınması: Trakya Umumi Müfettişliğinin Köyler İçin Yaptığı Neşriyat", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. VIII, S. 47, İkinci Kanun (Ocak) 1937, s. 405.

veteriner ve ziraat öğretmenlerinin elleri altında birçok istasyon açılmıştır, aşım durakları köylere doğru çoğalıp kolaylık sağlaması genel harekete hız vermiştir. Selektör ve maro kalbur makinaları çoğalmıştır. Köy kiremithaneleri, köy sandıklarının hesabına çalışıp köylüye ucuz kiremit çıkarmıştır. Tarımbaşı, sağlık korucusu, nalbantbaşı, muhtarlık, katiplik, köy eğitim kursları düzenlenmiştir³⁸⁶.

3.2.3.1. Tarım ve ekonomi

3.2.3.1.1. Fidancılık, bağcılık ve meyvecilik

Trakya Umumi Müfettişliğinin beş yıllık çalışma programında en çok önem verdiği konulardan biri bölgenin ağaçlandırılması meselesi olmuştur. Beş yıllık köy kalkınma planı içerisinde “Trakya’nın Ağaçlama Planı ve Ağaçlandırılmasında Kararlaştırılan Esaslar” da belirlenmiştir. Bu plana göre Trakya’nın ağaçlanmasında;

- *Göçmen evlerinin bahçelerine meyveli fidan,*
- *Trakya’nın durumu itibarıyla üç nehir ve ayakları geçtiğinden kavaklık ve söğütlik ve çınarlıklar meydana getirilmesi,*
- *Nispeten kurak olan yerlerin akasya, meşe, ceviz, badem, çam ve emsali ağaçlarla donatılması*³⁸⁷ gibi esaslar göz önünde tutulmuştur.

Umumi Müfettiş Kazım Dirik, ağaç yetiştirmenin faydalarını, müfettişlik olarak ağaçlandırma için yapacakları çalışmaları ve ağaçlandırma konusunda köylüye düşen görevleri:

“Trakya toprakları ağaç yetiştirmeye çok elverişlidir. Ağaçlı köy cennete, ağaçsız köy cehenneme benzer. Bunun için biz köylüye her türlü fidan vereceğiz. Her köyde köy fidanlıkları kuracağız. Kırdaki bayırda yetişmiş yabancı meyve ağaçlarını aşılattıracağız. Trakya topraklarına yılda en az bir milyon ağaç dikilmesine çalışacağız. Eğer her köylü eline geçirdiği ağaç çekirdeklerini bahçesinin münasip bir köşesine ekerse bu iş daha çabuk başarılır.

³⁸⁶ BCA, *Trakya Umumi Müfettişliği Teftiş Raporu*, 030 10 73 481 1, Edirne, 2 Ağustos 1938, s. 2.

³⁸⁷ *Trakya’nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı*, s. 23, *Batıyolu*, S. 7, 2. Yıl, “Trakya Mıntıkasında Ağaçlanma Talimatnamesine Göre Dikilecek Fidanların Dikme Usulleri”, *Kırklareli Halkevi Dergisi*, Şubat 1936, s. 10-11.

*Köylü bir taraftan da söğüt, kavak, akasya gibi ağaçlardan da bol bol yetiştirmelidir. Bu ağaçlar köylünün kereste ve odun ihtiyacını karşılar. Her köylü yeni doğan çocuklarının adına elli yüz ağaç dikmeyi adet edinmelidir.*³⁸⁸” sözleriyle anlatmıştır.

Bölgede ağaçlandırma işlerine büyük bir hız verilmiş, 1936 yılına kadar Trakya’da meyveli ve meyvesiz bir buçuk milyon fidan dikilmiş ve köylerle belediye merkezlerinde mecburi fidanlıklar açılmıştır. Bu arada Edirne-Karaağaç yolunun iki tarafına binlerce fidan dikilmiştir³⁸⁹.

Umumi Müfettişlik, Trakya bölgesinde 1936-1937 yılları arasında halka, resmi ve özel müesseselere aşılı ve aşısız meyve fidanları dağıtmıştır. Dağıtılan fidanların türleri ve hangi ile ne kadar dağıtıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³⁹⁰:

Tablo 4.3. 1936-1937 yılları arasında Trakya illerine dağıtılan aşılı ve aşısız fidan sayısı

Fidanların dağıtıldığı iller	Aşılı fidanlar	Aşısız fidanlar
Çanakkale	890	15.985
Edirne	35.087	22.838
Kırklareli	5.431	12.674
Tekirdağ	-	19.350

1938 yılında kavak ve fidan dikim işleri artmıştır. Bu sene bir milyon kavak çeliği dikilmiştir. Bunlardan 400.000’ini Kırklareli vilayeti dikmiştir. Geri kalan kısım ise Saray, Gelibolu, Çanakkale ve Edirne’de dikilmiştir. Bütün belediyeler 5 dekardan az olmamak üzere fidanlıklar kurmuşlar ve bunları bütçelerine almışlardır. 20-50 dekar fidanlık kuran belediyelerle köyler bir arada ve köy kanununa dayanarak bu fidanlıkları ortak bir şekilde açmışlardır³⁹¹.

Trakya’da Ergene’nin bütün akarsu kıyılarında belirli bir plan çerçevesinde büyük ölçüde kavaklıklar açılmış ve bütün Trakya’da fidancılığa ve planlı fidanlıklara

³⁸⁸ Vasfi Çobanoğlu, “Ağaç Yetiştirmenin Faydaları”, *Altıok*, S. 26, Edirne Halkevi Dergisi, Nisan 1936, s. 22-23.

³⁸⁹ “Fidan, Bağ ve Meyve”, *Buç Gazetesi*, 6 Mayıs 1936 Çarşamba, Edirne, s.1.

³⁹⁰ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, C. 2, Ankara Basım ve Cilt evi, Ankara 1939, 114-115.

³⁹¹ *Trakya Dergisi*, S. 20, Nisan-Haziran 1938, s. 23.

önem verilmiştir. Bu konuda Ziraat Bakanlığı'nın desteğinden sürekli faydalanılmış, hatta Macaristan'da çalışmış uzmanlar Trakya'ya gelerek fidanlıklar konusunda yol göstermişlerdir. Trakya'da bütün göçmen evleri bir plan çerçevesinde ağaçlandırılmış, bu ağaçlandırma sürecinde kullanılan meyve fidanları, Ziraat Bakanlığının yardımlarıyla sağlanmıştır³⁹².

Trakya'da bağcılığa da önem verilmiştir. Özellikle Hafız Ali, Alzemre, Çavuş, Razaki, Karapapas gibi sofralık üzümler yetiştiren bağlar çoğalmıştır. Bu arada pekmezcilik ve şarapçılık üzerinde de çalışılmıştır³⁹³.

1935-1938 yılları arasında illere göre yaş üzüm üretimi (ton olarak) aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³⁹⁴:

Tablo 4.4. Trakya illerinde 1935-1938 yılları arası yaş üzüm üretiminin ton cinsinden miktarı

İller	1935	1936	1937	1938
Çanakkale	24.325	1.769	11.061	32.959
Edirne	8.950	45	1.275	998
Kırklareli	2.775	9	145	3.587
Tekirdağ	13.294	15.945	17.248	8.307

3.2.3.1.2. Zirai savaş

Trakya'da ekinler ile meyve ağaçlarına zararı dokunan çeşitli hayvan ve haşeratla mücadele edilmiştir³⁹⁵. İtlaf edilen zararlı hayvanların cinsi ve adedi şöyledir: 7.548 Domuz, 3.853 yer köpeği, 25.995 karga kafası, 79.673 karga yumurtası, 280 kurt, 341 çakal, 1116 tilkidir.

Ayrıca 244.925 hektarlık arazide ortaya çıkan tarla fareleri çeşitli ilaç ve zehirlerle ve hava fişekleri kullanılmak suretiyle itlaf edilmiştir. Ayrıca elma ve armut

³⁹² *Buç Gazetesi*, "Dün Akşam Genel Enspekterimize Kavuştuk", 9 Kasım 1935, s. 2.

³⁹³ "Fidan, Bağ ve Meyve", *Buç Gazetesi*, 6 Mayıs 1936 Çarşamba, Edirne, s.1.

³⁹⁴ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, C.2, s. 107.

³⁹⁵ *Köy Kanunu*, "Köylünün Mecburi İşleri", Madde 13\25: Ekine, mahsule, yemişli, yemişsiz ağaçlara, bağlara, bahçelere zarar veren kuşları, böcekleri, tırtılları öldürmek. (Bunun için hangi türlü kuşların ve böceklerin hangi zamanlarda ve nasıl öldürülmesi lazım geldiği Hükümetten sorulacak ve nasıl öğretilirse öyle yapılacaktır.), *Köy İdarelerinin Tarımsal Ödevleri, Köyde Sağlık Yasaları, Orman Kanunları ve Köy*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 15, Talip Basımevi, İstanbul 1936, s. 5-8.

ağaçlarında bulunan haşeratla da mücadele edilerek 22.056 ağaç kurtarılmıştır. Pancar, patates, mısır ve fasulye gibi ekinlerde görülen haşerelerle de geceleri fener yakılmak ve naftalin püskürülmek suretiyle mücadele edilmiştir³⁹⁶.

Uzunköprü kazasının Ergene vadisi yatağında bulunan Kurtbey, Balabankoru, Balaban ve Salarlı köyleriyle; merkezin Balıklı ve Yavuzca mevkiilerindeki susam, kavun, karpuz tarlalarında zarar yapan tırtıllar ezilerek toz haline getirilmek suretiyle 732 işçi ile 4207 dekarlık saha ilaçlanmış tırtılların bir kısmı krizalit³⁹⁷ haline geçmiş, büyük bir kısmı ise yapılan mücadele sonucunda yok edilerek zarar % 95 azaltılmıştır³⁹⁸.

Çanakkale’de de orman çamlarına musallat olan kese tırtılı haşeresine karşı halk ve asker yardımıyla yapılmakta olan savaş neticesinde 1938’e kadar 38.227 tırtıl kesesi toplattırılmış ve başarılı bir şekilde yok edilmiştir. Ziraat Vekaleti’nce Çanakkale’ye bu iş için 1000 lira gönderilmiştir³⁹⁹.

3.2.3.1.3. Tarım kredi kooperatifleri

Trakya’nın ekonomik olarak kalkınmasında önemli bir rolü olan Tarım Kredi Kooperatifleri kurulma ve çalışma şekilleri, Umumi Müfettişlikçe de ele alınmıştır. Köy programında mevcut olan tarım kredi ve satış kooperatiflerine bağlanmayı teşvik etmek için önemli çalışmalar yapılmıştır. Köylüye kooperatiflerin faydaları sürekli olarak anlatılmıştır. Bu kooperatifler sayesinde köylünün tefecilerden kurtarılacağı, üretim için köylüye gereken paranın daha güvenli bir şekilde temin edileceği sık sık vurgulanmıştır. Trakya köylüsünü kooperatiflere bağlamak için Trakya Umumi Müfettişliği ve Ziraat Bankası birlikte hareket etmişlerdir. Bu kurumların gösterdikleri çaba olumlu sonuçlar vermiştir.

Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik de Trakya’nın kooperatifleşmesi için büyük çaba harcamıştır. Kazım Dirik, İzmir’de kooperatifçiliği geliştirme çalışmalarına

³⁹⁶ *Cumhuriyet’in 15. Yılında Edirne*, s. 54-55.

³⁹⁷ *Krizalit*: Tırtılın kendi çevresine ördüğü içindeki devinimsiz, ya da böceğe dönüşme evresindeki durumu. Bir süre sonra krizalit çatlar, ıslak bir ortam içinden kısa kanatlı bir kelebek doğar. <http://www.uludagsozluk.com/k/krizalit/>, 28.05.2012, 21:49

³⁹⁸ “Zirai Savaş”, *Trakya Dergisi*, S. 12, Temmuz 1937, s. 15.

³⁹⁹ “Trakya’da Hayvancılık”, *Trakya Dergisi*, S. 19, 15 Mart 1938, s. 32.

Trakya’da da devam etmiştir. Göreve başladıktan sadece üç ay sonra, Trakya’nın dört vilayetinin en canlı köylerinde 50 kadar kredi kooperatifinin açılması için yoğun çalışmalara girişmiştir. 1936’da kooperatifçilik alanında muhasebe elemanı yetiştirmek üzere Edirne ve Tekirdağ’da Ziraat Bankası tarafından 2 kurs açılmıştır⁴⁰⁰. Edirne’de açılan kurs 16 Nisan - 6 Mayıs 1936 tarihleri arasında faaliyet göstermiştir. Bu kurstan sonra yapılan sınavlarda 32 kişi başarılı olmuş ve sertifika almaya hak kazanmıştır⁴⁰¹.

Dirik, İzmir Valiliği döneminde Foça’da kurulan Zirai Kredi Kooperatifi’nin tanıtımı için yaptığı konuşmada:

“Arkadaşlar,

Siz hiçbir zaman yüzde 80’den aşağı faizle para almaktan kurtulamamıştınız. Nasırlı elleriniz, yanık çehreniz senelerce sizin emek hakkınızı ödeyemedi.

Kooperatif nedir? Ne yapmak istiyoruz? Siz bankaya küçük bir hisseyle ortak oluyorsunuz. Banka da sizin elinize ve emrinize kasalarını açıyor. Fakat zannetmeyiniz ki bankanın bu parasıyla düğün yapıp elinize geçeni har vurup harman savuracaksınız! Hayır, o parayı ancak topraklarınız, bağlarınız için sarf edeceksiniz. Banka size bunun için para verecek!

Görüyorsunuz ki her sene afet oluyor, bağlar bozuluyor, tütünler mahvoluyor. Banka size ‘korkma Ahmet’ diyecek, size destek olacaktır... Bir de şunu belleyiniz ki, kooperatif, Ziraat Bankası’ndan doğmuş bir evlattır. Bankanın memesinden süt emebilir. Yani bankaya ortak olmayanlara Ziraat Bankası yardım edemez. İşte bunun için herkes Kooperatife yazılsın. Bir hisseye bin hisse; herkes ortak yazılsın, sonra ihtiyaç zamanında elleriniz böğrünüzde kalır⁴⁰²” diyerek kooperatifçiliği köylüye anlatmış ve kooperatifleşmenin faydalarından bahsetmiştir. İşte bu düşünceleri Trakya’da uygulamaya koyan Dirik, bölgedeki kooperatifçiliğin gelişmesinde de büyük rol oynamıştır.

1937 yılında Çanakkale Ayvacık, Küçükkuyu, Kırklareli’nin Demirköy merkezlerinde Tarım Kredi Kooperatifleri açılması için harekete geçilmiştir. Ayrıca

⁴⁰⁰ Kazım Doğan Dirik, *Atatürk’ün İzinde Vali Paşa Kazım Dirik*, 1. Baskı, Güner Yayınları, İstanbul 2008, s. 279.

⁴⁰¹ *Buç Gazetesi*, “Kooperatifçilik Kursunda İmtihanlar Sona Erdi”, 6 Mayıs 1936, s. 2.

⁴⁰² *Ahenk Gazetesi*, 22 Aralık 1929.

Eceabat, Lapseki, İbriktepe, Arnavutköy ve Yenice kazasının Hamdibey köyü merkezlerinde de kooperatif açılmak üzere etütler yapılmıştır⁴⁰³. Yine aynı yılda Edirne'nin Uzunköprü kazasına bağlı Harmanlı ve Kırçasalih köylerinde; Meriç kazasına bağlı Kurtbey ve Küplü köylerinde de Tarım Kredi kooperatifleri kurulmuştur.

Trakya'da kooperatifçilik, Trakya Umumi Müfettişlik kurulduktan sonra artmaya başlamıştır. Müfettişliğin kurulduğu 1934'e kadar Trakya genelinde toplam 25 Tarım Kredi Kooperatifi varken 1938'e kadar bu sayı 76'ya yükselmiştir. 1931 - 1938 yılları arasında açılan kooperatif illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda açıkça görülmektedir⁴⁰⁴:

Tablo 5.1. Trakya'da 1931-1938 yılları arasında kurulan kooperatiflerin illere göre dağılımı

-	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Çanakkale	5	6	6	7	7	6	15	18
Edirne	5	5	5	6	6	11	16	17
Kırklareli	-	5	5	5	5	5	6	20
Tekirdağ	6	9	9	9	9	9	19	21

Trakya bölgesinde, 1931-1938 yılları arasındaki 8 yıllık dönemde 474 kasaba ve köy kooperatiflere bağlanmıştır. Bu kooperatiflere 18.066 kişi ortak olmuştur⁴⁰⁵. Tabloda da görüldüğü gibi kooperatifçilik alanında en büyük hareketlilik 1936-1937-1938 yıllarında olmuştur. Bu da bize Trakya Umumi Müfettişliği'nin kooperatifçilik alanında yaptığı teşvik ve çalışmaların iyi sonuçlar verdiğini göstermiştir. 1939'a gelindiğinde Trakya'daki Tarım kredi kooperatifi sayısı 80'i bulmuştur⁴⁰⁶.

3.2.3.1.4. Arıcılık

Trakya ekonomisinin temel taşlarından birisi de arıcılık olmuştur. Arıcılık önemli bir kazanç kaynağı olarak bölgenin bütün illerinde yapılmıştır. Arıcılık işinin özelde aile ekonomisine, genelde ise bölge ekonomisine büyük katkıları olmuştur. Faydalı bir besin kaynağı olan bal, Trakya köylerinde yaygın bir şekilde üretilmiştir.

⁴⁰³ "Trakya'da Kalkınma İşleri", *Trakya Dergisi*, S. 14, Eylül 1937, s. 25.

⁴⁰⁴ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, C. 2, s. 142-143.

⁴⁰⁵ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, C. 2, s. 142- 143.

⁴⁰⁶ *1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya*, s. 21.

1935-1936 yıllarında da yeni tip kovanlar kullanılmaya başlanmış, böylece kovanlardan alınan bal miktarı yükseltilmeye çalışılmıştır⁴⁰⁷.

Trakya Umumi Müfettişliği, bölgesindeki arıcılık hareketlerini desteklemiş ve arıcılığı geliştirmek amacıyla bazı çalışmalar da yapmıştır. Arıcılıkla uğraşan köylülerin eski tip kovanlarını bırakıp yeni tip kovanlara yönelmesi teşvik edilmiştir. Tarım Bakanlığı'ndan yeni arı kovanları için uzun vadeli krediler alınmıştır⁴⁰⁸. Ziraat Bankası ve Tarım kredi kooperatifleri de yeni kovanların yapımı için kredi sağlamışlardır⁴⁰⁹. Yeni kovanlar köylünün ayağına kadar götürülmüş, petek makineleri ile petek yaptırılmış ve Umumi Müfettişlik arı uzmanları köy köy gezerek köylüye yeni kovanlar hakkında bilgi vermiştir⁴¹⁰.

Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, Trakya bölgesinde yapılmaya başlanan yeni yöntem arıcılık hakkında şöyle demiştir:

*“Köylerde aile ekonomisinin ve sağlığının değerli ve faydalı bir unsuru olan modern arıcılığı ilerletmek, kara kovan devrini artık kapamak, köy kalkınmasının önde gelen işlerinden birisidir. İyi yıllarda en az 40 kilo bal veren fenni kovanları bütün köylere dağıtmalı, hemen her köylü elinde bulunmalı ve arıcılık için ballı nebat yetiştirmelidir”*⁴¹¹.

Trakya'da yapılan Arıcılıkta kara kovan yerini yeni (fenni) kovanlara bırakmaya başlamıştır. 1939 yılı itibarıyla Trakya bölgesinde toplam olarak 5000'den fazla yeni, 50.000 civarında da kara kovan üretime devam etmiştir. Yeni kovanların, eski kovanlara oranla daha fazla ürün bırakması, arıcılıkla uğraşan köylü kesimi yeni yöntemi kullanmaya daha istekli hale getirmiştir. Trakya'da açılan arıcılık kursları ve arıcılık hakkında yapılan konferanslar, yeni yöntem arıcılığı bölge halkına sistemli bir şekilde tanıtmaya çalışmıştır⁴¹².

⁴⁰⁷ F. Kuşer, *Fenni Arı Kovanlarının Yazlık Durumuna Konması*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 44, Aziz Basımevi, Edirne 1937, 1-7.

⁴⁰⁸ “Trakya’da Yeni Arıcılık Başladı”, *Trakya Dergisi*, S. 1, Ağustos 1936, s. 10.

⁴⁰⁹ “Trakya’da Canlı Kalkınma Hareketleri”, *Trakya Dergisi*, S. 10, Mayıs 1937, s. 20.

⁴¹⁰ “Trakya’da Yeni Arıcılık Başladı”, *Trakya Dergisi*, S. 1, Ağustos 1936, s. 10.

⁴¹¹ “Köylü Nasıl Zengin Olur”, *Trakya Dergisi*, S. 18, 15 Şubat 1938, s. 2.

⁴¹² *1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya*, s. 12.

1931-1938 yılları arasında Trakya bölgesinde bulunan eski ve yeni petek sayısı, peteklerden elde edilen bal ve balmumu miktarı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 5.2. Trakya’da 1933-1938 arasında eski kovan sayısı

Eski kovan sayısı						
Yıllar İller	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Çanakkale	12.224	16.976	12.916	14.530	20.303	15.579
Edirne	11.458	11.458	17.855	15.112	11.810	10.725
Kırklareli	7.390	4.470	7.854	8.700	3.300	3.123
Tekirdağ	3.962	4.446	5.045	6.868	5.514	5.345

Tablo 5.3. Trakya’da 1933-1938 arasında yeni kovan sayısı

Yeni kovan sayısı						
Yıllar İller	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Çanakkale	15	-	15	422	605	562
Edirne	480	480	485	899	983	1.016
Kırklareli	372	585	286	1.290	2.140	1.543
Tekirdağ	343	266	525	935	1.008	980

Tablo 5.4. Trakya’da 1933-1938 arasında elde edilen bal miktarı

Elde edilen bal (kilo)						
Yıllar İller	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Çanakkale	46.852	132.070	35.300	53.169	66.700	85.397
Edirne	55.686	49.672	77.444	62.245	12.895	22.959
Kırklareli	43.650	50.310	49.854	22.317	8.193	12.495
Tekirdağ	18.341	30.938	44.460	27.888	16.130	3.839

Tablo 5.5. Trakya’da 1933-1938 arasında elde edilen balmumu miktarı

Elde edilen balmumu (kilo)						
Yıllar İller	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Çanakkale	6.128	10.790	5.598	8.486	10.300	8.650
Edirne	3.992	6.955	11.657	10.784	1.280	1.820
Kırklareli	4.270	3.220	4.854	1.896	1.275	1.155
Tekirdağ	1.340	1.145	1.135	1.424	342	190

Edirne’de 1938 yılından önce arıcılık birkaç köyde yapılırken, Ağustos 1938’de Arıcılık Birliği kurulmak suretiyle arıcılığın daha geniş bir alana yayılmasına

çalışılmıştır. Edirne'nin bazı köylerine yeni kovanlardan dağıtılmış, arılar eski tarz sepet kovanların yerine fenni kovanlarda beslenmeğe başlanmıştır. Bundan başka çeşitli yerlerde arıcılık istasyonları kurularak halkın arı bakımı hakkında fenni malumat sahibi olmasına çalışılmıştır. Edirne ziraat numune fidanlığında bir arıcılık kursu açılmıştır. Bu kurstan 1938 yılında 21 Erkek, 7 Kız olmak üzere 28 kişi diploma almıştır⁴¹³.

3.2.3.1.5. Tavşancılık

Tavşancılığın, 1936 yılında başlayarak Trakya'nın yalnız büyük ve örnek köylerinde yapılması düşünülmüştür. Köy kalkınma programında da tavşancılığa yer verilmiş ve “Ankara”, “Hollanda” ve “Viyana Mavisi” cinsi tavşanlar yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Tavşanların tüyleri bakımından Ankara cinsi ve et bakımından da Viyana mavisi ve Şinşilla cinsi tercih edilmiştir. Beş yıl sürecek bir programla tavşancılık işi yürütülmeye çalışılmıştır⁴¹⁴.

Tavşancılık, Avrupa ve Amerika'da ekonomiye getirdiği katkılar dikkate alınarak başlatılmıştır. Tavşanların yalnız etlerinden değil, aynı zamanda derilerinden ve tüylerinden de yararlanılması göz önünde tutularak Trakya Umumi Müfettişliği'nin getirttiği çeşitli renklerde ve cinslerde tavşanlar üretilmeye başlanmıştır⁴¹⁵. Ayrıca Trakya illerinde tavşan istasyonları kurulmuştur. 1938 itibarıyla Trakya'da bulunan tavşan istasyonu ve damızlık tavşan cinslerinin sayısı illere göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 6.1. 1938 yılı itibarıyla Trakya'da bulunan tavşan istasyonu ve damızlık tavşan sayısı

İller	Tavşan İstasyonu	Ankara tavşanı	Şinşilla tavşanı	Viyana tavşanı
Çanakkale	16	55	181	10
Edirne	10	40	39	18
Kırklareli	21	105	42	5
Tekirdağ	10	37	38	-

⁴¹³ Cumhuriyet'in 15. Yılında Edirne, s. 53.

⁴¹⁴ Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı, s. 18.

⁴¹⁵ Serap Tabak, Kazım Dirik Paşa, Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum 2008, s. 235.

3.2.3.1.6. Tavukçuluk

Trakya’da köy ekonomisini kalkındırmak için yapılan işlerden biri de tavukçuluktur. Umumi Müfettişlik, tavukçuluk ve kümes hayvancılığını fenni bir şekilde yaparak üretimi arttırmak ve buna paralel olarak bölge gelirini yükseltmek için 1936 yılı itibarıyla çalışmalara başlamıştır⁴¹⁶.

Umumi Müfettişlik tarafından dış ülkelerden legorn ve rodeyland cinsi tavuklar alınarak tavuk cinsinin ıslahı yoluna gidilmiştir. Çeşitli yerlerde tavuk istasyonları açılarak tavuk ıslahı ve üretimi sağlanmaya çalışılmıştır⁴¹⁷.

Bol yumurtalı ve bol etli olan legorn ve rodeyland cinsleri Trakya’da tamamıyla yayılmış ve iklimine alışmıştır. Tavuk istasyonlarında yetiştirilen iyi cins tavuklardan köylüye dağıtılmıştır. Aile ekonomisini 3-4 misli arttıran bu cins tavuklar köylü tarafından tercih edilmiştir. Bölgede 1938 itibarıyla bulunan tavuk istasyonları ve bu istasyonlarda tavuk neslini ıslah için bulundurulan damızlık cins tavuk ve horoz sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 6.2. Trakya’da 1938 yılı itibarıyla bulunan tavuk istasyonları ve damızlık tavuk sayısı

İller	Tavuk istasyonları	Rodeyland tavuk	Rodeyland horoz	Legor tavuk	Legor horoz
Çanakkale	31	60	24	92	28
Edirne	14	110	23	71	16
Kırklareli	22	183	35	195	34
Tekirdağ	17	82	23	91	21

Trakya bölgesinde 1939 yılına kadar 205 istasyon kurulmuştur. Ayrıca 8 merkezde Şubat ayından Haziran ayına kadar dört ay civciv makineleri çalışmıştır⁴¹⁸.

⁴¹⁶ “Kümes Hayvancılığı”, *Trakya Dergisi*, S. 1, Ağustos 1936, s. 8.

⁴¹⁷ *Cumhuriyet’in 15. Yılında Edirne*, s. 54.

⁴¹⁸ 1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya, s. 11-12.

3.2.3.1.7. İpekçilik

İpekçilik, Trakya ve özellikle Edirne ili çevresinde öteden beri kazanç getiren bir iş olmuştur. Fakat savaşlar yüzünden bu iş kolu bir hayli zarar görmüştür. İpekçilik geri plana düşmüştür, fakat bu durumu göz önünde bulunduran Umumi Müfettişlik yaptığı türlü incelemelerde kozacılığı canlandırmak için tedbirler almış, Uzunköprü’de bir kozacılık kursu açmış, diğer taraftan Ziraat Bankası aracılığıyla Bursa’dan getirttiği koza tohumlarının kutusunu 85 kuruş karşılığında ve parası ürün kaldırma zamanında alınmak şartıyla bu işle uğraşanlara dağıtmıştır. Umumi Müfettişlik ipekçiliğin kısa bir sürede gelişmesi için özel fırınlar kurmuştur. Bu fırınlardan 1936’da Meriç boyunda iki tane yapılmıştır⁴¹⁹.

Edirne, Uzunköprü ve Meriç kazalarında dut bahçelerinin geniş alan kapsamı sebebiyle buralarda ipek böceği yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu iş için Bursa’dan alınan tohumlar halka dağıtılmıştır. Uzunköprü ve Meriç kazalarında yetiştirilen kozaları fırınlamak için de Meriç kazasının Nasuh Bey köyünde bir fırın yapılmıştır⁴²⁰.

Müfettişlik, ipekçilik için uygun olan sahalarda fenni bir surette ilerlemeyi sağlamak için kozacılık kursları açmıştır. 1938’in Mayıs ayında Edirne’de İpek böceği ve kozacılık kursu açılmıştır. Bu kurslardan yeterlilik belgesi alanlar, bölgelerinde ustabaşı olmuşlardır⁴²¹. Ayrıca Müfettişliğin Köy Bürosu, Edirne Böcekçilik ve İpekçilik mektebi müdürü Asım Aykurd’un kozacılık ve böcekçilik hakkında yazdığı Yeni İpek Böcekçiliği Kılavuzu adlı eserini yayınlamıştır⁴²².

Trakya’da yapılan ipekçilik bölge ekonomisine önemli bir katkıda bulunmuştur. Bölgede 1933’den 1938’e kadar 23718 aile ipek böcekçiliği ile uğraşmış, 29.209 tohum kutusu açılmış ve 1.144.040 kg yaş koza elde edilmiştir. 1933-1938 yılları arasında illere göre elde edilen yaş koza miktarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴²³:

⁴¹⁹ “Trakya’da İpekçilik”, *Trakya Dergisi*, S. 1, Ağustos 1936, s. 7.

⁴²⁰ *Cumhuriyet’in 15. Yılında Edirne*, s. 54

⁴²¹ “Kültür hareketleri”, *Trakya Dergisi*, S. 20, Nisan-Haziran 1938, s. 32.

⁴²² “Trakya Umumi Müfettişlik Neşriyatı” *Trakya Dergisi*, S. 10, Mayıs 1937, s. 34.

⁴²³ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, s. 128.

Tablo 6.3. Trakya’da 1933-1938 yılları arasında elde edilen yaş koza miktarının illere göre dağılımı

	Çanakkale	Edirne	Kırklareli	Tekirdağ
Yıllar	Elde edilen yaş koza(kg)	Elde edilen yaş koza(kg)	Elde edilen yaş koza(kg)	Elde edilen yaş koza(kg)
1933	450	215.044	1.761	48.000
1934	13.747	146.150	3.245	23.559
1935	23.909	127.928	5.690	22.755
1936	24.376	107.848	5.502	14.367
1937	26.316	75.940	4.250	21.758
1938	33.016	172.223	7.159	18.687

3.2.3.1.8. Aşım* durakları

Trakya’da kurulan Aşım durakları, bir plan dahilinde köylere kadar sokularak köy hayvanlarını kısırlıktan ve kötü döllere karışmaktan kurtarmaya çalışmıştır. Aşım duraklarına aşım için köylerden getirilen kısıraklar, kızgınlık gösterip göstermedikleri ve aşım lanacak zamanlarının gelip gelmediğinin anlaşılması için memur baytarlar tarafından muayene edilmişlerdir. Gerek tabi gerek suni tohumlama ile aşım lanan her kısırağa “*Sıfat Şehadetnamesi*” denilen bir belge verilmiştir. Aşım duraklarında işleri biten aygırlar sıfat mevsiminin sonunda depo merkezlerine getirilerek muayene edilmiş ve hastalık bulunmayan aygırlar ahırlardaki yerlerini almışlardır. Bir daha ki aşım zamanına kadar besiye ve bakıma tabi tutulmuşlardır⁴²⁴. Aşım duraklarının faydaları şunlardır:

- 1- *Köy aşım durakları, kısıraklarını aştırmak için 8-9 saatlik yerlerden depolara gelen köylülerin işlerinden geri kalmalarının, hanlarda, ötede beride para harcamalarının önüne geçer.*
- 2- *Köylünün elinde mevcut kısıraklara aygır temin ederek kısırakların gebe kalmalarını sağlar.*

* Aşım: Erkek hayvanın dişi hayvanla çiftleşmesi.

⁴²⁴ A. Enver Akdoğan, *At Yetiştiriciliğinde Aşım Durakları ve Faydaları*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 46, İstanbul Halk Basımevi, 1937, s. 15-17.

- 3- Çeşitli yıllarda kısır kalan kısırakların döl yatakları yolu baytarlar tarafından muayene edilerek kısırlığın sebepleri araştırılır ve tespit edilir.
- 4- Döl vermeyen kısırakların muayeneleri yapılarak suni tohumlama yapılarak gebe kalmalarına çalışılır.
- 5- Memleket içindeki kısırakların aygır ihtiyaçları karşılanarak yurdun aylarının düzelmesine çalışılır⁴²⁵.

Aşım durakları köylere yakın mesafede bulunan yerlerde kurulmuştur. Böylece köylü hayvanını uzak merkezlere götürmekten kurtulmuştur. 1938’de Trakya’da Aşım durakları sayısı 41’e ulaşmıştır. Bunlar;

Edirne: Merkez, Meriç, Uzunköprü, İpsala, Kocahıdır, Keşan, Maksutlu, Ömer Bey, Kırçasalılı,

Tekirdağ: Merkez, Çorlu, Velimeşe, Seymen, Saray, Hayrabolu, Malkara, Şarköy, Mürefte,

Kırklareli: Merkez, Babaeski, Vize, İğnece, Poluz, Burgaz, Pınarhisar, Kofçağız (Keşirlik),

Çanakkale: Merkez, Evreşe, Gelibolu, Eceabat, Lapseki, Umurbey, İmroz, Ayvacık, Bayramiç, Biga, Gölcük, Yenice, Ezine, Bakırköydür⁴²⁶.

Yukarıda gösterilen aşım duraklarındaki 1931-1938 yılları arası sıfat faaliyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴²⁷:

Tablo 6.4. Trakya’da 1931-1938 yılları arasında yapılan tabii tohumlama

	Tabii tohumlama				
Seneler	Çanakkale	Edirne	Kırklareli	Tekirdağ	İnanlı

⁴²⁵ Akdoğan, a.g.e., s. 23-25.

⁴²⁶ “Hayvancılık”, *Trakya Dergisi*, S. 20, Nisan-Haziran 1938, s.38.

⁴²⁷ *Trakya İstatistik Yılığ* 1939, s. 127.

1931	571	349	317	188	14
1932	614	377	661	328	135
1933	533	380	585	404	265
1934	532	371	592	247	245
1935	403	523	459	312	430
1936	479	564	478	588	720
1937	766	893	644	1.047	558
1938	673	1009	768	920	358

Tablo 6.5. Trakya’da 1931-1938 yılları arasında yapılan suni tohumlama

	Suni tohumlama				
Seneler	Çanakkale	Edirne	Kırklareli	Tekirdağ	İnanlı
1931	-	-	-	-	-
1932	-	-	-	-	50
1933	-	-	-	-	25
1934	-	-	-	-	297
1935	54	-	-	-	74
1936	156	-	-	-	169
1937	-	10	74	4	82
1938	41	21	62	-	208

Trakya’da 1931’den 1939’a kadar 554 aygır ve 17.729 kısarak kullanılarak 20.300 tabii tohumlama, 1119 kısarak kullanılarak 1327 de suni tohumlama yapılmıştır⁴²⁸. 1939’da aşım durakları sayısı 45’e yükselmiştir⁴²⁹.

3.2.3.1.9. Aygır depoları

Trakya bölgesinde biri (İnanlı) Ziraat Vekaleti’ne, dördü (Çanakkale, Edirne, Kırklareli - Babaeski ve Tekirdağ) vilayetlere ait olmak üzere 5 tane aygır deposu kurulmuştur⁴³⁰. Bu depolarda 1937 - 1938 yıllarında 50 saf kan arap, 32 yarım kan arap, 48 nonius, 10 yarım kan nonius, 7 anglo arap, 1 ardene, 3 ingiliz, 53 merkep Kıbrıs cinsi

⁴²⁸ Trakya İstatistik Yıllığı 1939, s. 127.

⁴²⁹ 1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya, s. 15.

⁴³⁰ 1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya, s. 15.

aygır barındırılmıştır. Bu ağıır ırkları, Trakya bölgesi at neslinin düzeltilmesi için kullanılmıştır. Ağıır ırklarının depolara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴³¹:

Tablo 6.6. Trakya’da bulunan ağıır depoları ve ağıır ırkları sayısı

Ağıır ırkları								
Ağıır depoları	Saf kan arap	Yarım kan arap	Nonius	Yarım kan nonius	Anglo arap	Ardene	İngiliz	Merkep kıbrıs
Çanakkale	7	3	-	-	2	-	2	15
Edirne	6	2	-	-	2	-	-	13
Babaeski	5	3	-	-	1	-	-	18
Tekirdağ	6	9	5	2	1	-	1	7
İnanlı	26	15	43	8	1	1	-	-

3.2.3.1.10. Tay ve boğa yetiştirme çiftlikleri

Devlet ağıırlarından elde edilen tayları, kavrulmaktan, iyi bakım ve besi ile kurtarmak ve yetiştiricilere bir yardım yapılmak amacıyla ve Trakya’nın damızlık boğa ihtiyacını karşılamak üzere⁴³² 1937’de Çorlu, Köprüce ve Şerefli çiftlikleri Umumi Müfettişlikçe kiralanmıştır⁴³³. Buralarda 250-300 tay yetiştirilmesi düşünülmüştür. Bu çiftliklerden çok iyi bir verim alınmıştır. Köylüye büyük bir şevk veren bu sonuç üzerine 1938’de Ziraat Vekaleti’nin yardımıyla 150 tay ve boğa yetiştirilmeye başlanmıştır. Kışa kadar bunlar büyütölmüş, köylere ve köylü sahiplerine gönderilmiştir⁴³⁴.

Ayrıca çiftliklerde boz ırkta saf kan boğalar bir sene süreyle yetiştirilip böylece en iyi plevne cinsi elde edilmeye çalışılmıştır. 1937 içinde yetiştirilenler, Ekim ayında köylüye dağıtılmıştır. Boğalar daha çok örnek köylere verilmiştir. Boğalar, köylüye 40-50 liraya mal edilmiştir⁴³⁵. 1938 Mart ayında tay ve boğa yetiştirme çiftlikleri yeni

⁴³¹ *Trakya İstatistik Yıllığı 1939*, s. 127.

⁴³² *1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya*, s. 16.

⁴³³ M. Giray, *Köylüye Hayvancılık Bilgisi*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu, Yayın Sayısı: 67, İstanbul Halk Basımevi, 1937, s. 5-6.

⁴³⁴ BCA, *Trakya Umumi Müfettişliği*, “Tay ve Boğa Çiftliği’nin Resimleri”, 030 10 73 480 5, Ankara, 21 Mart 1938, s. 2.

⁴³⁵ “Tay ve Boğa Yetiştirme Çiftliği”, *Trakya Dergisi*, S. 15, İlk Teşrin (Ekim) 1937, s. 25.

yavruları toplamıştır⁴³⁶. 1939'a kadar Umumi Müfettişlik tarafından 368 adet boğa vilayetlere dağıtılmıştır⁴³⁷.

3.2.3.1.11. Hayvan hastalıklarıyla savaş

Trakya Bölgesinde hayvan nesillerinin ıslah ve üremelerine engel olan salgın hastalıklar görülmüştür. At, katır ve eşek gibi hayvanlarda görülen Ruam (Mankafa) ve sığır, keçi, koyun ve deve gibi memeli hayvanlarda görülen Şarbon (Antraks) hastalığı, Trakya'da yayılmıştır. İnsanlara da bulaşan bu hastalıklarla 1936'dan başlayarak mücadele edilmiştir.

Trakya genelinde 1937 yılı ortalarına kadar Ruam kökünden kazınmıştır. Şarbon hastalığı ile bu yılda savaş devam etmiştir. 1940 yılına kadar da şarbon hastalığının en az düzeye indirileceği ve mümkünse bitirileceği öngörülmüştür⁴³⁸.

Edirne vilayetinde, 8540 at, kısarak ve taylara mallein testi yapılmış, 139 katırla 8575 eşek muayeneden geçirilmiştir. Bu muayene sonucunda vilayet dahilinde 32 hastalık merkezi tesbit edilmiş ve buralarda tazminatlı 72, tazminatsız 2 hayvan itlaf edilmiştir. 1937 yılında, bu 32 hastalık merkezi tekrar kontrol edilerek 3435 at, kısarak ve taya mallein testi⁴³⁹ yapılmış, 25 katırla 1658 eşek muayene edilmiş, yedi hayvanda gizli ruam tespit edilmiştir. Bu hasta hayvanlar öldürülmüş ve hayvan sahiplerine tazminatları verilmiştir⁴⁴⁰.

Edirne vilayetinde, şarbon hastalığının da dikkatle üzerinde durulmuştur. Vilayette 1938 yılına kadar 145 köy şarbon hastalığından şikayetçi olmuştur. 1935-1938 yılları arasında 274.840 hayvana şarbon aşısı yapılmıştır⁴⁴¹.

⁴³⁶ “Trakya’da Hayvancılık”, *Trakya Dergisi*, S. 19, 15 Mart 1938, s. 32.

⁴³⁷ 1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya, s. 16.

⁴³⁸ “Hastalıklar”, *Trakya Dergisi*, S. 11, Haziran 1937, s. 21.

⁴³⁹ Mallein testi: Ruam hastalığının tanısı için yapılan test. <http://forum.veterinerhekimiz.com/thread-4215.html>, (28.05.2012).

⁴⁴⁰ *Cumhuriyetin 15. Yılında Edirne*, s. 58-59.

⁴⁴¹ *Cumhuriyetin 15. Yılında Edirne*, s.59.

3.2.3.2. Sağlık

3.2.3.2.1. Trakya'nın sağlık durumu

Trakya Umumi Müfettişi İbrahim Tali Öngören, 6 Mayıs 1934⁴⁴² tarihinden itibaren Trakya Vilayetlerini 33 gün süren bir teftiş gezisine çıkmıştı. 33 gün süren bu gezi sonunda 10 Temmuz 1934 tarihli bir rapor hazırlayarak, Başvekalet ile Dahiliye Vekaleti ve Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katipliği'ne⁴⁴³ sunmuştur. İbrahim Tali Bey, raporunda Trakya'nın sağlık durumu hakkında şu bilgileri vermiştir⁴⁴⁴:

“Trakya mıntıkasında hemen her köşesinde sıtma yatakları gördüm. Trakya'nın sağlık konusunda en büyük ızdırabı da budur. Çanakkale bölgesinin bilhassa Menderes Havzası'nda aynı ızdırıp içindedir. Büyük sıtma kaynakları Meriç, Ergene ve Menderes Havzalarıdır. Nehirlerin birbirine karıştığı noktaların temizlenmemesi yüzünden, bu nehirlerin özellikle kesişme noktalarında akımları ağırlaşmış ve gittikçe genişleyen bataklıklara yol açmıştır. Bu bataklık sahaları tamamen sıtmalıktır. Bu nehirlerin teşkil ettiği bataklık bölgelerde sıtma mücadelesine başlamak zorunlu bir hal almıştır. Mesele, bir taraftan halkı sıtma tehdidinden kurtararak sağlamlaştırmak ve bir taraftan bataklıkların hiç olmazsa genişlemesine mani olmak gerekir. Bu bölgelerin her biri hakkında ayrıca ayrıntılı rapor yazılacaktır. Trakya'nın diğer kısımlarından küçük suların ve temizliğe özensizliğin meydana getirdiği su birikintilerinin sivrisinek yatağı olmaktan kurtarılması da önemli işlerimizden biri olacaktır. Bu sahalarda harekete geçilmesi vilayetlere bildirilmiştir. Müfettişlik bölgesinde frengi hastalığı da vardır. Frenginin daha çok Pomak muhacirlerinde bulunduğu söylenmektedir. Bu noktaya da önem verilecek ve frenginin yayılmasını engelleyici tedbirler alınacaktır. Bütün bölgede gördüğüm hastaneler ve dispanserler imkan nispetinde araçlıdır ve bu sağlık birimleri iyi çalışmaktadırlar. Memnuniyeti gerektiren nokta, halkın özellikle köylünün sağlık kurumlarına karşı her gün biraz daha yükselen güvenini dinlemek ve duymak olmuştur. Hastane ve dispanserlerin bölgelerine daha faydalı bir hale getirilmeleri şüphesiz ki önemli ihtiyaçlardan biridir. Bu sahada da mümkün olan yapılacaktır.

⁴⁴² Cumhuriyet Gazetesi, “Trakyamızda Milli Teşkilatın Takviyesi”, 5 Mayıs 1934.

⁴⁴³ BCA, Trakya Umumi Müfettişi İbrahim Tali'nin Raporu, [Katalog Numarası: 490.01/643.130.01], 10 Temmuz 1934.

⁴⁴⁴Bali, a.g.e., s. 508-509.

Nüfusun artışı ve doğumlar hakkında;

“Bütün Trakya’da doğum işleri ve çocuk bakımı, sıtma işleri kadar üzerinde durulması gereken önemli bir mesele olarak görülmüştür. Halen ağır yürüdüğü anlaşılan nüfus artış hareketini çabuklaştırmak ve Trakya’nın çok fazla ihtiyaç duyduğu nüfusu bir taraftan ve en önemli olarak bu yolla sağlamak, çok hassas ve dikkatli bulunacağımız işlerden biridir.

Hastane ve dispanserlerin çevrenin ihtiyacına yetecek doğum şubeleri şeklinde de çalıştırılması veya doğum evlerinin sayılarının arttırılması araştırma konularımızdan biridir. Ebe sayısını arttırmak ve onları köylüye ve halka sevdirmek ve çocuk bakımında halka doğru yolu gösterecek birer unsur halinde çalıştırmak önemli düşüncelerimizdendir.

Genel şekilde denilebilir ki, Trakya’nın sağlık durumu her şeyden evvel sıtma mücadelesini gerektirmektedir.”⁴⁴⁵

Trakya’nın Rumeli kısmında akan Meriç, Tunca, Ergene nehirleriyle Çanakkale’nin güneyinden gelip Adalar denizine dökülen Küçük Menderes nehrinin yaptığı bataklıklar yüzünden bölgenin Edirne merkeziyle Uzunköprü, Kavaklı, İpsala kazaları ve Tekirdağ’ın Malkara, Hayrabolu ve Çorlu kazalarıyla Çanakkale’nin Erenköy nahiyesi ve Ezine kazası sıtmalı bölgelerden sayılmıştır. Kırklareli vilayetinin Karadeniz sahilinde bulunan Midye nahiyesiyle Lüleburgaz ve Vize kazaları da sıtmalı bölgeler arasında yer almıştır. Sıtma hastalığı yaygın bir durumda olan Çanakkale’nin Erenköy nahiyesi ve Ezine kazası, Sağlık Vekaleti’nin kararıyla Bursa sıtma mıntikasına dahil edilerek lüzumu kadar doktor ve sıhhiye memuru tayin olunmuş ve mücadeleye başlanmıştır⁴⁴⁶. Sağlık Vekaleti Trakya bölgesini üç mücadele bölgesine ayırarak her bir bölgeye birer doktorla iki sağlık memuru tayin etmiş ve lüzumu kadar kinin dağıtmıştır.

Sıtmadan başka bölgenin bazı yerlerinde kızamık, tifo, lekeli humma, şarbon, kızıl gibi bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkmış fakat bunların yayılmasını önlemek için her

⁴⁴⁵ Edirne’nin Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361-2008), s.44.

⁴⁴⁶ BCA, 030.10.72.475.2.15, 28 Ağustos 1935, s.15.

türlü tedbir alınmış, hastalıkların görüldüğü yerlerde aşı yapılmak suretiyle tehlikenin yok edilmesine çalışılmıştır⁴⁴⁷.

3.2.3.2.2. Sıtma ile mücadele ve bataklıkların kurutulması

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sıtma bütün Türkiye'de yaygın bir hastalık olmuştur. Ülkenin her tarafı sıtma hastalığıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu durum, Cumhuriyet Hükümeti'ni düşündüren konuların başında gelmiştir. Sıtmayı önlemek amacıyla 13 Mayıs 1926 tarih ve 839 sayılı "Sıtma ile Savaş Kanunu" çıkarılmıştır⁴⁴⁸. Bu kanunla beraber ülkenin çeşitli bölgelerinde "Sıtma Mücadele Teşkilatları" kurulmuştur.

Türkiye'yi kasıp kavuran sıtma hastalığı Trakya bölgesini de büyük oranda etkilemiştir. Bu hastalık bölgeyi kırıp geçirmiştir. Trakya'da sıtma hastalığının etkisini azaltmaya çalışmak için 1936 yılında merkezi Edirne olan "*Trakya Sıtma Mücadele Teşkilatı*" kurulmuştur. Ayrıca Trakya Umumi Müfettişliği'nin de sıtma ile mücadeleye önemli katkıları olmuştur. Müfettişlik, Beş Yıllık Köy Kalkınma Planına sıtmaya sebep olan etmenlerin ortadan kaldırılması için maddeler eklemiştir ve bu doğrultuda köylüyü çalışmaya sevk etmiştir. Köylü, halk ve müfettişlik görevlileri el ele verip, sıtmanın yaygın olduğu yerlerde çalışmalara başlamışlardır.

Trakya'da en fazla sıtmanın yaygın olduğu yöreler arasında İpsala ve Enez ilçeleri başta gelmiştir. Buralarda geniş ölçüde çeltik ekimi yapıldığından, çeltik tarlalarında üreyen sivrisinekler hastalığın başlıca taşıyıcıları ve yayıcıları olmuşlardır⁴⁴⁹. Aynı zamanda Meriç ve Ergene nehirlerinin oluşturduğu bataklıklar da sıtma hastalığına sebep olmuştur. Bu durumu, Dr İzzet Arkan Trakya Dergisi'ne yazdığı bir yazıda şöyle anlatılmıştır:

"Trakya'da her köyün içinden veya yakınından büyük veya küçük bir dere geçmektedir. Bu derelerin çoğu Meriç ve Ergene nehirlerine dökülmektedir. Bu nehirlerin ise yatakları çok dolmuştur. Bu sebepten bunlarda iyi bir akıntı olmayınca

⁴⁴⁷ BCA, 030.10.72.475.2.15, 28 Ağustos 1935, s.15.

⁴⁴⁸ Köy İdarelerinin Tarımsal Ödevleri, Köyde Sağlık Yasaları, Orman Kanunları ve Köy, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 15, Talip Basımevi, İstanbul 1936, s. 47, Fatih Tuğluoğlu, "Türkiye'de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)", *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 32 (4), 2008, s. 355.

⁴⁴⁹ Edirne Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361-2008), s. 49.

buna dökülen derelerde de akıntı olmuyor. Çeşitli yerlerde durgunluklar ve taşkınliklar yaparak sıtmayı nakleden sivrisineklerin çoğalmasına sebep oluyor”⁴⁵⁰.

Trakya’da sıtma ile mücadelele 4 Ağustos 1936 tarihinde kapsamlı bir şekilde başlanmış ve bütün Trakya’nın çeşitli köy ve kasabalarında faaliyete geçilmekle beraber Edirne’ye bağlı 68 köy de sıtma ile mücadele çerçevesine alınmıştır. 1937 yılı sonunda Uzunköprü ve Meriç kazalarında da sıtma mücadele teşkilatı kurulmuş, kazalara bağlı 31 köy sıtma ile mücadele sahasına alınmıştır⁴⁵¹.

Edirne ili ve köylerinde 4 Ağustos 1936 tarihinden 28 Şubat 1937 tarihine kadar 51455 kişi muayene edilmiş, bunlardan 13921’i dalaklı bulunmuş ve 14998 kişi tedaviye alınmış, 155 kilo 897 gram kinin dağıtılmıştır. 1 Mart 1937 tarihinden 28 Şubat 1938 tarihine kadar kasaba ve köylerden 84255 kişi muayene edilerek bunlardan 19739’u dalaklı bulunmuş ve 23732 kişi tedaviye alınarak 259 kilo 851 gram kinin dağıtılmıştır. 1 Mart 1938 tarihinden 1 İkinci Teşrin (Ekim) 1938 tarihine kadar 48229 kasaba ve köylü muayene edilerek bunlardan 7512 kişi dalaklı bulunmuş 16282 kişi tedavi altına alınarak 157 kilo 771 gram kinin dağıtılmıştır⁴⁵².

1936 yılında Trakya’da sıtmalı 121 köy bulunurken, bu sayıya 1937 yılında 80 köy daha eklenmiştir. 1937’de Kırklareli ve Tekirdağ vilayetleri de Edirne Sıtma Mücadelesi bölgesi içine alınmıştır. Keşan, Hayrabolu, Lüleburgaz ve Uzunköprü’de sıtma mücadele şubeleri açılarak, buralara doktor tayin edilmiş ve yeterli sayıda sağlık memuru görevlendirilmiştir⁴⁵³.

Trakya’da sıtmanın yaygınlaşmasını önlemek için bölgede bulunan ve sıtmaya neden olan bataklıkların kurutulması işine de önem verilmiştir⁴⁵⁴. 1937 senesinde Edirne, Uzunköprü, Keşan, İpsala ve Meriç kazalarında 12423 metre uzunluğunda kanal açılarak bu sayede 191504 metre murabbaındaki (kare) bataklık sahası kurutulmuştur. Bundan başka 4953 metre çukurluk alan doldurulmuş ve 42275 metre uzunluğundaki

⁴⁵⁰ *Trakya Dergisi*, S. 12, “Trakya’da Sıtma Mücadelesi”, Temmuz 1937, s. 9.

⁴⁵¹ *Cumhuriyet’in 15. Yılında Edirne*, 29 İlkteşrin (Ekim) 1938, s. 88.

⁴⁵² *Cumhuriyet’in 15. Yılında Edirne*, s. 88.

⁴⁵³ *Edirne Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361-2008)*, s. 50.

⁴⁵⁴ *Köy Kanunu*, “Köylünün Mecburi İşleri”, Madde 13\1: Sıtma, sivrisinek tarafından aşıldığı ve sivrisinek de su birikintilerinde barındığı ve ürediği için her şeyden evvel köy sınırı dahilindeki su birikintilerini kurutmak.

dereler temizlenmiştir⁴⁵⁵. Bunlardan başka Çanakkale'nin Biga ilçesinde, Yeni Çiftlik köyü sınırları içinde bulunan Ece Gölü 2150 metre uzunluğunda bir kanal açılarak kurutulmuştur. Bu yıl içinde Trakya'da Kırkgöz, Karabiga, Hayrabolu'nun Çimligöl, Edirne'nin Sazlıdere gibi önemli bataklıkları kurutulmuştur⁴⁵⁶. Aşağıdaki tabloda 1937 yılında Trakya'da sıtma ile ilgili çalışmalar verilmiştir⁴⁵⁷:

Tablo 7.1. Trakya'da 1937 yılında sıtma ile mücadele çalışmaları

İlçe sayısı	10
Köy sayısı	173
Muayene olan kişi sayısı	177.744
Sıtmalı olarak görülüp tedaviye alınan kişi	54.888
Kan muayenesi yapılan kişi sayısı	65.933
Kullanılan kinin komprimesi	582 kg.
Kuvvet komprimesi	1.680 adet
Çocuklara verilen tatlı sulfata komprimesi	71.625 adet
Ağır sıtmalılara yapılan kinin ampulü	1.067 adet
Sivrisinekler için kullanılan mazot miktarı	1.940 kg.
Sivrisinekler için kullanılan Paris yeşili zehiri	155 kg.
Kışın sivrisinek öldürmek için kullanılan Whiz zehiri	290 lt.
Kışın sivrisinek öldürmek için kullanılan Kilsekt zehiri	3000 lt
İlaçlanan ev ve ahır sayısı	26.678
Açılan kanal uzunluğu	21.002 metre
Açılan ark uzunluğu	6.545 metre
Temizlenen dere uzunluğu	55.035 metre
Doldurulan çukur	14.678 metreküp
Kurutulan bataklığın büyüklüğü	4.580.880 metre

⁴⁵⁵ Cumhuriyet'in 15. Yılında Edirne, s. 88.

⁴⁵⁶ Trakya Dergisi, S. 16, "Kurutulan Bataklıklar", İkinci Teşrin (Kasım) 1937, s. 24.

⁴⁵⁷ Edirne Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361-2008), s. 51; Trakya Dergisi, S. 19, "Trakya'da Sıtma Savaşı", 15 Mart 1938, s. 11.

Edirne’de 1938 yılında da 13441 metre uzunluğunda kanal açılarak 12 milyon metre murabbaındaki bataklık saha kurutulmuştur. Bu alan, bataklığı kurutan köylülere ekilip biçilmesi şartıyla verilmiştir. Bu sene ayrıca 10632 metre çukurluk alan toprakla doldurulmuş ve 48050 metre uzunluğundaki derelik bölgeler temizlenmiştir.

1936’da Trakya’da ilk defa sıtma ile mücadele teşkilatı faaliyete geçtiği zaman, hemen her köy ve kasabada sıtmalılarının sayısı bir hayli artmıştı. Köylerde sıtma yüzünden birçok işin geri kaldığı, harmanın zamanında yapılmadığı görülmüştür⁴⁵⁸. 1936 yılından 1939 yılına kadar geçen dört yıllık sürede Sıtma teşkilatı faaliyetlerini arttırmış özellikle köylerde birçok sıtmalı tedavi edilmiştir. Sıtma teşkilatının dört yıl içinde tedavi ettiği kişi sayısı yıllara göre şu şekildedir⁴⁵⁹:

Tablo 7.2. Trakya’da 1936-1939 yılları arasında sıtma nedeniyle tedavi gören kişi sayısı

Yıl	Tedavi gören sıtmalı sayısı
1936	37.425
1937	55.489
1938	59.085
1939	54.954
Toplam	206.953

3.2.3.2.3. Azat obaları (Yaz kampları)

Azat obaları, Trakya Bölgesi köy çocuklarından okul çağında bulunan ve bakımsızlık yüzünden zayıf, kansız ve yorgun olan yoksul ailelerin çocuklarını kuvvetlendirmek, onları vücutça ve zihince sağlam bir duruma getirmek amacıyla oluşturulmuşlardır. Azat obaları, havası temiz, su sorunu olmayan, meyvelik bakımından zengin ve özellikle okullu ve telefonlu köylerde açılmışlardır. Deniz kenarlarında açılması düşünülen yerlerin sert rüzgarlara karşı kapalı ve plajı olması şart koşulmuştur. Ayrıca oba çevresinde bataklık, sazlık ve göl bulunmamasına dikkat edilmiştir⁴⁶⁰.

⁴⁵⁸ İsmail Hakkı, *Köy Sağlığını Koruma*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 8, Aziz Basımevi, Edirne 1937, s. 1-10.

⁴⁵⁹ *Edirne Postası Gazetesi*, 13 Temmuz 1940.

⁴⁶⁰ “Bildirim”, *Trakya Dergisi*, S. 11, Haziran 1937, s. 28.

Obalarda kalması için seçilecek çocuklar hükümet veya belediye doktorlarının muayenesinden geçirilmiştir. Sağlık durumları bakımından obalardan faydalanması gereken, boyun bezlerinde şişkinlik bulunan ve sıtma gibi kanı eritici hastalıklar sonucu zayıf ve kansız kalmış çocuklar belirlenmiştir. Seçilen çocukların isimleri ve taşıdıkları özellikler kaymakamlıklardan vilayetlere bildirilmiştir. Aynı zamanda bu bilgilerden bir örnek de Umumi Müfettişliğe gönderilmiştir⁴⁶¹.

Çocuk sayısı otuza kadar olan obalara bir, otuzdan fazla olan obalara ise iki öğretmen gönderilmiş, bu öğretmenlerin emrine de bir hasta bakıcı ve bir aşı verilmiştir⁴⁶².

Obaların idaresi; vilayetlerde sağlık direktörlerinin, ilçelerde kaymakamların başkanlığında hükümet belediye doktorları ile maarif (Milli Eğitim), belediye ve Halk Partisinden seçilmiş birer kişi ile obanın bulunduğu köyün muhtarından kurulmuş bir komisyon tarafından yürütülmüştür⁴⁶³.

Obalardaki yemek, içmek, eğlenmek, konuşmak, müzik ve banyo gibi işler bir programa bağlanmıştır⁴⁶⁴. Bu program aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 7.3. Trakya Azat Obalarında günlük program

Saatler	Yapılacak işler
08:00-09:00	Uyanma, tuvalet, kahvaltı
09:00-11:00	Hafif oyunlar
11:00-13:00	Öğle yemeği
13:00-17:00	Eğlence, öğle uykusu, ikindi kahvaltısı
17:00-19:00	Hafif oyunlar
19:00-20:00	Akşam yemeği
20:00-22:00	Okuma, monolog (güldürü), uyku

Her obaya bir gramofon ile birkaç hamak temin edilmiş, çocukların bakılması, üst ve baş temizliği, duş ve yüzmeleri özenle takip edilmiştir. Obadaki her çocuğa bir

⁴⁶¹ “a.g.m.”, s. 28.

⁴⁶² “a.g.m.”, s. 28.

⁴⁶³ “a.g.m.”, s. 28.

⁴⁶⁴ “a.g.m.”, s. 28-29.

sabun, diş fırçası, el ve yüz havlusu ile tarak, çatal, bıçak, kaşık, üç tabak, yatak, örtü yastık ve yedek çamaşır verilmiştir. Çocukların bu ihtiyaçlarının masrafı, köy bütçelerinden karşılanmıştır.

Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, köy muhtarlarına ve ihtiyar heyetlerine gönderdiği bir yazıda obalardaki kahvaltı ve yemek sisteminin nasıl olması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Obalara bir haftalık yemek listesi yapılacak, bu listelerde yemeklerin çeşidine dikkat edilecek çocukların aynı yemeklerle bıktırılmamasına özen gösterilecektir.

Obalardaki yemek çizelgeleri şöyle olacaktır:

Sabah kahvaltısı: ekmek , bal, reçel, pekmez, peynir, zeytin, süt.

Öğle yemeği: etli sebze, pilav veya makarna, meyve.

İkinci kahvaltısı. Ekmek, çay, peynir veya zeytin.

Akşam yemeği: etli sebze, soğuk yemekler, meyve”⁴⁶⁵.

Bu obalar sayesinde köylü çocuklara aşağıda sıralanmış özellikler kazandırılmak istenmiştir:

- Kendi işlerini kendilerinin görmesi,
- Sözde, harekette, işte neşe ve serbestlik,
- Bilgi ve görgü,
- Temizlik ve düzen,
- Çatal ve bıçak kullanabilmek,
- Yatak düzeltmek,
- Elbise giymek, çamaşırlarını düzenlemek,
- Mendil düzeltmek ve ütölemek,
- Yırtık ve sökük dikebilmek,
- Elbirliği ile iş yapmak,
- Arkadaşlık ve kardeşlik sevgisi,
- Toplu yaşama ve eğlence zevki,
- Boş zamanları değerlendirebilme.

⁴⁶⁵ “a.g.m.”, s. 28-29.

Trakya Köy Kalkınması Programı çerçevesinde 1936'da azat aylarında (Haziran-Eylül) Trakya'nın 4 vilayetinde 16 yerde 500 çocuk için azat obaları açılmıştır. Buralara köylerde okullarına devam eden fakir ailelerin çocukları alınmıştır. Bu çocuklar iyi yedirilmiş, giydirilmiş ve sağlıklı koşullarda yaşamaları sağlanmıştır.

1937'de de obaların açılmış olduğu yerler ve açılış ve kapanış tarihleri, obalardan faydalanmış çocuk sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 7.4. Trakya'da 1937'de Azat Obası açılacak yerler, açıldığı ve kapandığı tarihler ve obalara alınacak çocuk sayısı⁴⁶⁶

Vilayetler	Oba açılacak yerlerin adı ve kazaları	Alınacak çocuk sayısı	Açıldığı tarih	Kapandığı tarih
Edirne	Karaağaç	30	1-7-1937	15-8-1937
	Uzunköprü	20	1-7-1937	30-7-1937
Çanakkale	Biga-Pazarköy	50	1-7-1937	30-7-1937
	Lapseki-Çardak	50	1-7-1937	30-7-1937
	Eceabat-Yalova	50	1-7-1937	30-7-1937
	Merkez-Erenköy	50	1-7-1937	30-7-1937
Kırklareli	Vize-Sergen	86	4-7-1937	10-8-1937
Tekirdağ	Velimeşe	50		
	Barbaros	50		
	Balabancık	25		
	Mürefte	45		
	Müsellim	20		
	Çerkesköy	45		

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 1937'de Trakya'nın dört vilayetinde toplam 571 köylü çocuğu açılacak obalara alınmak istenmiştir. 1938'de de 15 ayrı yerde açılan obalarda 2 ay süreyle 560 çocuğa bakılmıştır⁴⁶⁷.

3.2.3.3. Bayındırlık ve İskan

3.2.3.3.1. Trakya'da örnek köyler

Trakya bölgesinde 1936 yılında 82 köy, örnek köy olarak ayrılmış ve bu köylerin diğer köylere örnek olacak bir tarzda güzelleştirilmesi ile geliştirilmesi için

⁴⁶⁶ "Köy Kalkınması: Trakya Umumi Müfettişliğinin Köyler İçin Yaptığı Neşriyat", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. VIII, S. 47, İkinci Kanun (Ocak) 1937, s. 405-406.

⁴⁶⁷ *Köy Dergisi*, S.2, Şubat 1939, s. 17-18.

faaliyete geçilmiştir⁴⁶⁸. Beş yıllık köy kalkınma programını en verimli bir şekilde uygulamak için bölgenin nüfusça kalabalık, geliri çok ve kapasitesi yüksek köyleri⁴⁶⁹ uygulama alanı olarak belirlenmiştir. Bu köylerin adları ve Trakya illerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴⁷⁰.

Tablo 7.5. Trakya’da 1936’da belirlenen örnek köy isimleri

Edirne	Kırklareli	Çanakkale	Tekirdağ
Havsa	Karahıdır	Karacaviran	Barbaros
Süloğlu	Kaynarca	Halileli	Kumbağı
Kırcasalih	Kızılcadere	İskinit	Naip
Bayramlı	Polus	İğritya	İnecik
Kurtbey	Bedre	Ayatodori	Semetli
Yeniköy	İnece	Dimetoka	Selçuk
Çamlıca	Kavaklı	Çanpazarı	Banarlı
Paşayığit	Çakıllı	Yeniçiftlik	Karacakılavuz
İbriktepe	Evrenli	Karantı	Kaşıkcı
Sarıcaali	Sergen	Küçükkuyu	Ferhadanlı
Turpçular	Evrencik	Adatepe	Ereğli
Köprü	Yenice	Büyükçekmi	Velimeşe
	Mandıra	Kösedere	Yeniçiftlik
	Pehlivan köy	Geyikli	Muratlı
	Karahalil	Bergaz	Susuzmüsellim
	Kumsayık	Kilitbahir	Büyükmanika
	Ceylanköy	Yalova	Kapaklı
	Turgutbey	Evreşe	Beyazköy
	Çiftlikköy	Bolayır	Karamurat
		Kavak	Yaylagöne
		Evciler	Kozyörük
		Çavuşlu	Balavancık
		Mudanya	Bukruva
		Karaköy	

⁴⁶⁸ “Trakya Bölgesi Örnek Köyleri”, *Trakya Dergisi*, S. 4, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, İkinci Teşrin (Kasım) 1936, s. 30.

⁴⁶⁹ *Trakyanın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı*, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, s. 36.

⁴⁷⁰ *a.g.e.*, s. 36.

		Türkmeneli Yiğitliler Umurbey Kangırlı Güreci	
--	--	---	--

Örnek köy olarak ayrılan bu 82 köye yapılacak harcamalar; köy salmaları, köy paraları ve özel köy gelirlerinden karşılanmıştır. 1936 yılı itibarıyla örnek köylerin gelirlerinin Trakya illerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴⁷¹.

Tablo 7.6. Trakya’da 1936 yılına göre örnek köy sayısı, bu köylerin nüfus ve gelirleri

İL	Örnek köy sayısı	Nüfus sayısı	Köy salmaları (Lira)	Köy paraları (Lira)	Özel köy gelirleri (Lira)	Genel tutar (Gelir)
Edirne	12	15599	31383	5028	6668	43079
Kırklareli	19	29923	62069	5794	17561	85427
Çanakkale	28	25846	28808	26382	12339	67471
Tekirdağ	24	31453	59850	6963	11567	78366
Toplam	82	102821	182110	44167	48063	274343

Yukarıdaki tabloda gösterilen Örnek köylerin gelirleri; köy (memurları) iş görenlerin maaşları, ekonomi ve tarım giderleri, kültür işleri, sağlık ve sosyal giderler, bayındırlık ve daimi giderler olarak ayrılan bölümlere harcanmıştır. Bu giderlerin 1936 yılına göre il ve bölümlere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir⁴⁷².

Tablo 7.7. Trakya’da 1936 yılına göre örnek köylerin giderleri

İL	Köy iş görenlerin in maaşları	Ekonomi ve tarım giderleri	Kültür işleri	Sağlık ve sosyal giderler	Bayındırlık giderleri	Yol giderleri	Daimi giderler
----	-------------------------------	----------------------------	---------------	---------------------------	-----------------------	---------------	----------------

⁴⁷¹ a.g.e., s. 36.

⁴⁷² a.g.e., s. 37.

Edirne	14977	3192	7676	3345	618	5630	7641
Kırklareli	24436	10384	13722	6967	2829	12968	14126
Çanakkale	19654	3631	12909	8189	2029	5955	15104
Tekirdağ	22929	5198	12998	5981	2052	7986	21222
Toplam	81996	22405	47305	24477	7528	32539	58093

3.2.3.3.2. Göçmenlerin yerleştirilmesi ve göçmen evleri

Balkan Savaşlarından önce Trakya kasabaları ve köylerinde oldukça önemli bir Rum ve Bulgar nüfusu yaşamaktaydı. Kasabada oturanlar sanat ve ticaretle, köylerdeki ise ziraatla uğraşırlardı. Bulgarlar, Balkan Savaşlarından sonra Bulgaristan’a, Rumlar ise Lozan Antlaşmasından sonra Yunanistan’a gittiklerinden Trakya’da önemli bir boşluk oluşmuştu⁴⁷³. Bu sebeple, Türk soyu ve diline mensup soydaşların dış memleketlerden getirtilmeleri ve Anavatanda yerleştirilmeleri özellikle 14 Haziran 1934 tarihli ve 2510 sayılı “İskan Kanunu”⁴⁷⁴ ile çerçevelenmiş ve iskan işleri bu kanunla yürütülmeğe başlanmıştır⁴⁷⁵. Bu kanunla birlikte; Yugoslavya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya’dan Türkiye’ye gelecek olan göçmenlerin hangi bölgelere, hangi şartlarda yerleştirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda göçmenlerin büyük bir kesiminin boş ve verimli Trakya Bölgesine yerleştirilmeleri karara bağlanmıştır. Bu durumu, CHP’nin Dördüncü Büyük Kurultayı’nda Dahiliye Vekili Şükrü Kaya şu şekilde belirtmiştir:

“Memleket dışında son zamanlarda bırakılan Türk unsurları, gerek ana vatana katılmak ve gerek bu memleketin sınırları içinde bir meslek tutarak yaşamak için memlekete gelmek arzusunu göstermektedirler. Türkiye’ye gelmek isteyen göçmen sayısı 1 milyon 200 bin kadardır. Bunlar Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya’dan büyük bir akın halinde gelmektedirler. Geçen sene gelmek isteyenleri elimizde alınmış bir tedbir olmadığı için kendilerini ret etmek zorunda kaldık. Bu sene ise on ay içinde 19 bin kişiyi kabul ettik ve bunları Trakya’ya yerleştirdik. Bu miktarın 50 bine varması muhtemeldir. Biz tedbirlerimizi bu miktar üzerine aldık. Trakya’da bugünkü nüfus iki katı nüfus

⁴⁷³ BCA, BKKK, [Dahiliye Vekaleti/030 10 72 475 2], Edirne 28 Ağustos 1935, s. 3.

⁴⁷⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, C. 23, “İskan Kanunu”, Kanun No: 2510, 4. Devre, 68. İnikat, 14 Haziran 1934, Resmi Gazete, S. 2733, 21 Haziran 1934, s. 4003-4009, Yeşiltuna, *Atatürk ve Kürtler*, 1. Basım, İleri Yayınları, İstanbul Ocak 2012, s. 263-334.

⁴⁷⁵ Köye Doğru Dergisi, S. 21, “İskan İşleri”, s. 6.

oluşturmak, Hükümetin önem verdiği işlerdendir. Trakya arazisi boldur, sıhhatlidir. Fakat bazı yerlerde bataklıklar vardır. Bunlar da kurutulabilir. Binaenaleyh, Çanakkale’de dahil olduğu halde, bütün Trakya’ya 5-6 sene zarfında, 600 bin nüfusu oturtmak mümkün olacaktır. Bunun için çekilecek zahmet iki idi; biri topraktı, toprak meselesinin nasıl halledileceği parti programına geçmiştir. İkincisi de para idi. Yapılan uzun tecrübeler neticesinde bunların iskanı için yapılacak evlerin az masrafla yapılabileceğine kanaat hâsıl oldu. İcap eden tahsisatı Maliye Bakanlığı vermiştir ve daha da verecektir. Binaenaleyh bu sene 35-50 bin kadar nüfusu Trakya’ya yerleştireceğimizi umut ediyoruz”⁴⁷⁶.

Yunanistan’dan gelen göçmenler, Rumların bıraktıkları köylere yerleştirildikten sonra 1934 başlarına kadar göç hareketi azalmıştı. 1934 yılı sonuna kadar Yunanistan ve Bulgaristan’dan Trakya’ya 22457 göçmen gelmiştir. 1934 bütçesinde iskan için çok az bir tahsisat bulunduğundan Umumi Müfettişlik bu göçmenleri halkın yardımlarına müracaat ederek köylülerin evlerinde barındırmıştır. Trakya köylüleri bu gelen göçmenleri evlerinde uzun süre misafir etmiş, yapılan göçmen evlerinin inşaa malzemesinin tedarikine ve nakline yardım etmişlerdir. Hatta köylüler göçmenlerin tarlalarını sürmüşler ve tohumluk ihtiyaçlarını karşılamışlardır⁴⁷⁷.

Gelen bu göçmenlerin yerleştirilmesinde devlet bütçesinin zor durumda kalması üzerine halkın yardımına başvurulmuştur. Halk yardımını teşvik için gazetelerde ilanlar yayınlanmıştır. Nitekim 19 Kasım 1934’te Trakya’da Yeşilyurt Gazetesi’nde yayınlanan bir ilanda halka şöyle seslenilmiştir:

“Dış ellerden anayurda muhacirlerimiz gelmektedir. Bunlar Trakya’mızın geniş topraklarını işleyecek; bu kollar yurdu zenginleştirecek, daha gönenletecektir. Bugün mini mini yavrularıyla, ihtiyar, sakat annelerle, hatta bir kısım yardım isteyen bir dermansızlıkla aramıza karışacak soydaşlarımıza, kardaşlarımıza karşı yardım elini uzatmak borcu karşısındayız... Durmak yok, çalışmak, yardım için elden gelen ne varsa yapmak var. Bu kardeşlik borcunu yapmağa bütün yurttaşlarımızı çağırıyoruz”⁴⁷⁸. Bu

⁴⁷⁶ Bali, a.g.e., s. 428-429.

⁴⁷⁷ BCA, 030 10 72 475 2, Edirne 28 Ağustos 1935, s. 3.

⁴⁷⁸ Trakya’da Yeşilyurt, 19 Teşrin Sani 1934, s. 1.

duygusal içerikli çağrılarının karşılıksız kalmadığı ve özellikle Tekirdağ, Babaeski ve Çanakkale’de halk göçmenlere nakdi ve ayni yardımlarda bulunmuştur⁴⁷⁹.

Göçmen akını, 1935 yılında da devam etmiştir. Bu yılın ortalarına kadar Trakya’ya gelen göçmen nüfusu 39124 kişiye ulaşmıştır⁴⁸⁰. 1934–1935 yıllarında Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale’ye toplam olarak 67000 göçmen yerleştirilmiştir⁴⁸¹. 1934–1938 yılları arasında Trakya vilayetlerine 22768 hane olmak üzere toplam 84675 kişi gelmiştir⁴⁸². 1937 sonuna kadar Türkiye’ye toplam 144073 göçmen geldiği dikkate alınırsa, bu göçmenlerin yarısından fazlasının Trakya’ya yerleştirilmesi uygun görülmüştür. Bölge nüfusunun az olması, nüfusun yetersizliğinden toprakların işlenememesi ve güvenlik gibi etkenler, göçmen iskanının Trakya’ya yoğunlaştırılmasını zorunlu kılmıştır. Trakya’ya 1934-1938 yılları arasında gelen göçmen sayısının illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴⁸³:

Tablo 8.1. Trakya’ya 1934-1938 yılları arasında gelen göçmen sayısı

Yıllar	Çanakkale	Edirne	Kırklareli	Tekirdağ	Toplam
1934	3028	1015	890	11806	16739
1935	6832	9309	17104	12236	45481
1936	610	390	481	854	2335
1937	1968	2912	3561	5484	13925
1938	-	2830	2109	4050	8989

Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, 1936’da Buç gazetesine verdiği bir demeçte Trakya’daki göçmenlerin durumunu şu şekilde ifade etmiştir:

“...kışlık bütün tedbirler Sıhhat Vekaletince aldırıldı. Diyebilirim ki son yetiştirilen malzeme ile bütün evler örtülmüş ve bitirilmiş gibidir. Böylece ne açıkta ne de muhtaç kimse yoktur. Bazı muhtaçlara Sıhhiye Vekaleti ve Kızılay para yardımı yaptığı gibi diğer ihtiyaçlarının temini için de emirler verildi... Kasabalarda yerleşen

⁴⁷⁹ Önder Duman, “Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskan Çalışmaları (1923-1938), *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2009, s. 483.

⁴⁸⁰ BCA, 030 10 72 475 2, Edirne 28 Ağustos 1935, s. 4.

⁴⁸¹ BCA 030.10/116.810.7.

⁴⁸² *Köye Doğru Dergisi*, S. 21, “İskan İşleri”, s. 6.

⁴⁸³ *Trakya İstatistik Yıllığı* 1939, C. 2, s. 186.

sanatkarların muhtaç olanlarına sermaye ve ayniyat verildi. Mesela, Balıkçılara balık olta ve edevatı aynen satın alınarak dağıtılmıştır.

Bu yıl ziraat iyi ve pek geniştir göçmenlere şimdiye kadar verilen hayvan ve pulluklardan başka daha on bin pulluk ilkbahar ekimine yetiştirilmek üzere büyük fabrikalarla anlaşma yapılıyor... Bu kere yeniden daha iki bin araba için Sıhhiye Vekaleti mezuniyet verdi. Her tarafta satın alma hazırlığı vardır. Bunların da tiplerini Adapazarı, Bursa, Biga, İstranca gibi yerlerden istedik. Göçmenlerin büyük baş hayvanları için ilkbahara geçindirecek ot ve saman alınmasını Sıhhiye Vekaletince kararlaştırılması dolayısıyla hayvanları sağlam bir halde muhafaza etmeye imkan hasıl oldu. Hiçbir göçmen hayvanına yem bulmak için sıkıntı çekmeyecektir. Gelecek yıl (1937) en az on bin ev yeniden yapılacaktır. Bunların kiremidi, kerestesi, küçük bir menteşe çivisine kadar planlaştırılmış olup birkaç gün sonra Trakya'nın Nafia müşavirleriyle mimarlar, Sıhhat Vekaletinin fen kurulu ile birleşerek Trakya'nın ve köylünün ihtiyacına uygun, pratik ve kullanışlı ev tiplerini tespit edecektir. Şimdiden bütün Trakya'da hazırlık için emirler verilecektir... Şimdi yapılacak olan evler, gelmiş olanların tamamıyla içinde iyi bir hayat ve ferahça yaşayabilecekleri kadardır”⁴⁸⁴.

Türkiye'ye kabul edilen göçmenlerin miktarı ile bunların yerleşecekleri yerler; devlet bütçesinin imkan ve iznine ve iskan yerlerinin sıhhi, zirai ve ekonomik durumlarına göre önceden tayin ve tespit edilmiştir. İskan yerlerine sevk edilen göçmenlere 2510 ve 2848 sayılı kanunlar hükümlerine göre toprak ve tohumluklar; ihtiyacı olanlara çift hayvanı, tarım aletleri; sanatkarlara dükkan ve sermaye verilmekte ve bunların bir senelik iâşeleri temin edilmiş ve bütçenin izni nispetinde evler yapılmıştır⁴⁸⁵. 1934–1937 yılları arasında göçmenler için 18 bin dolayında ev inşa edilmiştir⁴⁸⁶.

Göçmenler için yapılan evlerin bir kısmı mevcut köylere ilave ve bir kısmı da yeniden köy kurulmak suretiyle inşa edilmiştir. Aynı zamanda su ve yol ihtiyaçlarının da düşünülmesi ve gereken tedbirlerin alınması sayesinde eski köyler canlandırılmış ve

⁴⁸⁴ *Buç Gazetesi*, “Trakya'nın Kalkınma Projeleri Tamamlandı”, 4 İkinci Kanun (Ocak) 1936, s.1.

⁴⁸⁵ *Köye Doğru Dergisi*, S. 21, “İskan İşleri”, s. 6.

⁴⁸⁶ *Ulus Gazetesi*, 7 Mayıs 1938, s.6.

ıssız yerler şenlendirilerek memleketin imarını canlı bir şekilde gösteren örnek köyler meydana getirilmiştir⁴⁸⁷.

Bir yandan Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya gibi Balkan devletlerinden göçmenler getirilirken, bir yandan da onları yerleştirmek için projeler, evler yaptırmak, köyler kurmak gibi medeni, sosyal ve sağlık hareketleri ön plana alınmıştır. Trakya'ya 100 binden fazla göçmen gelmiş ve fazla bir sorun çıkmadan yerleştirilmiş, eksikleri tamamlanmış, fenni pulluklar, bir kısmının hayvanları, tohumlukları ve bir yıl yetecek kadar yiyecekleri verilmiş, okulları yapılmış ve hemen hemen hepsi üretici konumuna getirilmiştir⁴⁸⁸.

3.2.3.4. Kültür

3.2.3.4.1. Köy Okuma Odaları

Trakya Umumi Müfettişliği, Trakya köylüsünü bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için okul ve öğretmeni olan her köyde bir okuma odası ve küçük bir kitap evi açmayı planlamıştır. Her vilayetin ve köyün bütçeleriyle bu işi yapmaya çalışmışlardır. Umumi Müfettişlik Köy Bürosu da çıkardığı kitaplar ve aylık dergisi olan Trakya Dergisiyle Kitap odaları ve kitap evlerini kuvvetlendirmeye çabalamıştır⁴⁸⁹.

Müfettişliğin köy odaları için hazırlattığı kitaplar*, köylünün okuyabileceği küçük, resimli ve sade ifadeli kitapçıklar şeklinde bastırılmıştır. Bu kitapçıklar; bayındırlık, sağlık, tarım, hayvancılık, ekonomi, kültür ve sosyal alanlardaki köylüyü ilgilendiren konulardan oluşturulmuştur.

3.2.3.4.2. Kurslar

Trakya'da köy zanaatlarını ilerletmek ve köylüyü köy işlerinde eğitmek amacıyla çeşitli alanlarda kurslar açılmıştır. Bu kurslardan belge alan kişiler, uzman olarak, köylerindeki işlere yardım etmişlerdir. Açılan kurslarla köylerde bilgisizlik

⁴⁸⁷ *Köye Doğru Dergisi*, S. 21, "İskan İşleri", s. 6.

⁴⁸⁸ Peremeci, *a.g.e.*, s. 426.

⁴⁸⁹ Yeliz Batı, *General Kazım Dirik ve Trakya Umumi Müfettişliği*, b.y.t., Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2008, s. 86.

* Trakya Umumi Müfettişliği'nin Köy Okuma Odaları için bastırdığı kitapçıkların listesi ek 7'de sunulmuştur.

yüzünden verilen hasarlar en aza indirilmek istenmiştir. Trakya’da 1936 - 1940 yılları arasında; eğitimlik, açıcılık, arıcılık, şarapçılık, kozacılık, zeytincilik, demircilik, marangozluk, nalbantlık gibi kurslar köylüleri bilgilendirmek ve eğitmek için kurulmuştur⁴⁹⁰.

3.2.3.4.2.1. Eğitim kursları

Trakya’da köy öğretmeni sıkıntısını gidermek amacıyla köy eğitimleri kursları açılmıştır. Eğitim kurslarına başçavuş, çavuş ve onbaşı gibi askerlik hizmetini bitirerek köylere dönmüş yetişkin gençlerle okuma - yazma bilen köylü gençler alınmıştır⁴⁹¹. 1936 - 1939 yılları arasında eğitim kurslarından yetişen 500 kadar eğitim Trakya köylere dağılmıştır⁴⁹².

3.2.3.4.2.2. Köy katip ve muhtarları kursu

Türk Devrimi’nin büyük ülküsü olan köy kalkınması işlerini az zamanda, müspet ve faydalı olarak temin etmek için köy idarelerinin devlet mekanizması içinde aksamadan ve düzenli bir şekilde çalıştırılması Trakya’da da üzerinde durulan önemli konulardan biri olmuştur. Köy muhtar ve katibi köy idaresinin temeli olmuştur. Bunları iyi yetiştirmek, şuurlu bir idareci yapmak, köy kanunu ve köyle ilgili devlet kanun ve buyruklarını iyi uygulayabilecek bir bilgi ve tecrübe seviyesine ulaştırmak Umumi Müfettişlik tarafından ele alınan öncelikli konulardan olmuştur.

Bu anlayış çerçevesinde; Trakya bölgesinin vilayet merkezleri ve 22 kazada 1937 yılı Mayıs ayında köy katip ve muhtarları için kurslar açılmıştır. Kurslar yaklaşık iki hafta sürmüştür. Umumi Müfettişlik, açtığı bu kurslarla köy katip ve muhtarlarını iyi yetiştirmek, şuurlu bir idareci yapmak, köy kanunu ve köyle ilgili devlet kanun ve buyruklarını iyi tatbik edebilecek bir bilgi ve tecrübe seviyesine ulaştırmayı amaçlamıştır. Kurslara, 1189 muhtar ve 349 katip katılmıştır⁴⁹³. Bu kurslarda Köy Bürosu tarafından belirlenmiş olan dersler şöyledir⁴⁹⁴:

⁴⁹⁰ Peremeci, a.g.e., s. 431-432.

⁴⁹¹ *Trakya Dergisi*, S. 7, “Köy Eğitimleri Kursu için Hazırlıklara Başlandı”, Şubat 1937, s.24.

⁴⁹² *1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya*, s. 9.

⁴⁹³ *Muhtarlar Kursu*, Trakya Umumi Müfettişlik Köy Bürosu, Yayın Sayısı 57.

⁴⁹⁴ *Trakya Dergisi*, S. 15, “Köy Katip ve Muhtarlar Kursu”, İlk Teşrin (Ekim) 1937, s. 15.

- 1- Köy Muhtarının Kültürel Vazifeleri
- 2- Tapu İşleri
- 3- Ağaç ve Orman
- 4- Vergi Fikri ve Vergi Sistemi
- 5- Köy Muhtarının Adli Vazifeleri
- 6- Arazi Tahriri İşlerinde Muhtarın Vazifeleri
- 7- Sağlık İşlerinde Muhtarlar
- 8- Köy İşlerinde İhtiyar Kurullarının Vazifeleri

3.2.3.4.2.3. Nalbant kursları

Umumi Müfettişlik, Trakya’da nalbant kurslarının “Trakya nalbantlarının mesleki bilgi ve görgülerini artırmak ve nalbantlığın itibarını yükseltmek” amacıyla açılması için girişimlerde bulunmuştur. Bu iş için Ziraat Vekaletine yapılan başvuru olumlu karşılanmış ve İstanbul’da Selimiye nalbant okulunda Trakya Nalbantları için kurslar açılmıştır⁴⁹⁵.

Ziraat Vekaleti nalbant kursu için üç aylık bir süre belirlemiştir. Her üç ayda bir, mektebe Trakya vilayetlerinden birer ekip gönderilmiş ve bu kurslar en az üç yıl sürmüştür. Nalbant ustalarının evlerine onar lira, kendi ceplerine beşer lira verildiği gibi ayrıca Selimiye nalbant mektebine yemek masrafı olarak adam başına 15 lira gönderilmiştir⁴⁹⁶. Bu masraflar köy bütçelerinden karşılanmıştır⁴⁹⁷.

Bu ustalar köylerine dönünce o bölgenin nalbant başı ve alanlarında en tanınmış bilgili ve inanılmış sanatkarları olmuş ve herkes hayvanını güvenle bunlara teslim etmiştir. Bu gençler, aynı zamanda hayvan ve ayak hastalıklarından da geniş ölçüde ders görmüşler⁴⁹⁸.

⁴⁹⁵ *Trakya Dergisi*, S. 18, “Trakya Nalbant Kursları”, 15 Şubat 1938, s. 10.

⁴⁹⁶ *Trakya Dergisi*, S. 19, “Nalbant Kursları”, 15 Mart 1938, s. 27.

⁴⁹⁷ *Trakya Dergisi*, S. 18, “Trakya Nalbant Kursları”, 15 Şubat 1938, s. 10.

⁴⁹⁸ *Trakya Dergisi*, S. 19, “Nalbant Kursları”, 15 Mart 1938, s. 27.

3.2.3.4.2.4. Zeytincilik kursu

Trakya bölgesinde zeytincilikle uğraşan köylülerin ameli ve nazari bilgisini arttırmak maksadıyla Çanakkale vilayetinin 30 köyünde zeytin budama ve bakım kursu açılmış ve bu kurslara bulundukları civar köylerin halkı da katılmışlardır.

Zeytincilik kurslarından sonra yapılan sınavlarda 450 kişinin yeterliliği görülmüş ve kendilerine zeytin budama izin vesikası verilmiştir. Bu kurslardan vesika alacakların sayısının 1000'e çıkacağı düşünülmüştür. Bölge içinde ellerinde budama izin vesikası olmayanlar bu işlerden men edilmiştir⁴⁹⁹.

3.2.3.4.2.5. Ziraat kursu

Trakya Umumi Müfettişliği, Edirne'de 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1937'de 40 kişilik bir ziraat kursu açmış ve bu kursa Trakya'nın dört vilayetinden ve tercihen ağaççılığa ve ağaçlandırmaya uygun köylerden kişiler seçilmiştir. Bu kişiler Edirne fidanlığında, uygulamalı olarak, çiftçiliğin fenni usullerini öğrenmişlerdir⁵⁰⁰.

3.2.3.4.2.6. Demircilik ve marangozluk kursu

Edirne'nin Havsa kazasında 1939 yılında köy sanayisini geliştirmek amacıyla açılmıştır. Öğretmen ve araç-gereçleri Maarif Vekaletince gönderilmiştir⁵⁰¹.

3.3. TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLERİ

3.3.1. İbrahim Tali Öngören (1875-1952)

İbrahim Tali Bey, 1875 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Basra valiliği yapmış olan Yusuf Tali Paşa, annesi ise Fatma Rasime Hanım'dır. Evli ve üç çocuk babasıdır⁵⁰².

⁴⁹⁹ *Trakya Dergisi*, S. 18, "Zeytincilik Kursları", 15 Şubat 1938, s. 22.

⁵⁰⁰ *Trakya Dergisi*, S. 16, "Fidancılık ve Ziraat Kursu", İkinci Teşrin (Kasım) 1937.

⁵⁰¹ Peremeci, *a.g.e.*, s. 432.

⁵⁰² *İbrahim Tali Bey'in Günlüğü*, Arba Yayınları, Hazırlayanlar: Erdal Aydoğan ve Şaban Ortak, İstanbul 2000, s. IX.

İlk ve orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde tamamlamış olup, 1887 yılında girdiği Askeri Tıp Mektebi'nden 1893 yılında Doktor Yüzbaşı olarak mezun olmuştur⁵⁰³. Haydarpaşa ve Humbarahane Hastanelerinde staj yapmıştır. 1898 yılında Tıbbiye Mektebi Hariciye Kliniğinde cerrahi sınavını vererek operatör unvanını almıştır⁵⁰⁴. 1899'da Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı), 1909'da Binbaşı olmuştur. Aynı yıl Hudeybe Hastanesi Operatörlüğü'ne, bir süre sonra Hastane Başhekimliği'ne atanmıştır. Bu görevi 40. Hudeybe Fırkası Baştabipliği izlemiştir. İki yılı aşan hizmet süresinde çıkan bulaşıcı hastalıkların önlenmesi mücadelesine katılmıştır. 1911 yılında zorunlu hizmetini (hizmet-i nizamiye) bitirdiğinden isteği üzerine terhis olunmuştur. Ancak Trablusgarp Savaşı devam ettiğinden Mısır üzerinden Bingazi savaş bölgesine gitti. Sıhhiye reisi olarak dokuz ay savaş bölgesinde hizmet etmiştir. Dönüşünde Balkan Savaşına katılmıştır. Birinci Balkan Savaşı'ndan sonra oluşturulan 10. Kolordu Baştabipliği'nde ve daha sonra Sol Cenah Baştabibi olarak Edirne ileri harekatında bulunmuştur. 1912'de Sıhhiye Dairesi 4. İstatistik ve Neşriyat Şubesi'ne tayin olunmuştur. 1913 Ekim'inde Kaymakamlığa (Yarbay) terfi ettirildi. 1914 yılı seferberliğinde Sıhhiye Dairesi Reis Vekaleti'ne, savaş ilanından sonra 3. Ordu Sıhhiye Reisliği Vekaleti'ne tayin olunmuştur. 1915 yılında Miralaylığa (Albay) yükseltilerek, 2. Ordu Sıhhiye Reisliği'ne nakledilmiştir. Çanakkale Savaşları'nda Seddülbahir'de görev yapmıştır. Daha sonra Diyarbakır Cephesi'nde bulundu. Ordu Karargahı, Kafkas Ordusu Grubu Müfettişliği adını aldığı zaman Sıhhiye Müfettişliği'ne atanmıştır. Bir süre sonra karargahın kaldırılması üzerine İstanbul'a dönmüştür. Almanya'daki yaralı ve hasta subay ve erat'ın sağlık durumlarını teftişe memur edilmiştir. Bu sırada iki kez toplanan bulaşıcı hastalıklar ve cerrahi kongrelerinde bazı meslektaşlarıyla birlikte Türk Ordusu Sağlık Teşkilatı'nı temsil etmiştir. 1918 Mart ayında Yıldırım Orduları Grubu Sıhhiye Müfettişliği'ne tayin olunmuştur. Mütareke'den sonra İstanbul'a gelerek Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi İkinci Reisi olarak görev yapmıştır. Bu görevde iken 9. Ordu Müfettişliği Karargahı Sıhhiye Müfettişliği'ne atanarak 19 Mayıs 1919'da Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a çıkmıştır⁵⁰⁵.

İbrahim Tali Bey artık hep Mustafa Kemal Paşa'nın yanında olmuştur. Amasya, Sivas ve Erzurum'da Paşa'nın yakın hizmetinde bulunmuştur. Karargahın kaldırılması

⁵⁰³ a.g.e., s. IX.

⁵⁰⁴ *Meşhur Valiler: 50 Ünlü Vali*, İçişleri Bakanlığı, Hazırlayan: Hayri Orhun vd., , Ankara 1969, s. 485.

⁵⁰⁵ Fethi Tevetoglu, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

üzerine 15. Kolordu Baştabipliği Vekaleti'ne atanmış ve sonra da 1920 Haziranında Ermeni Harekatı sırasında Doğu Cephesi Sıhhiye Reisliği görevinde bulunmuştur⁵⁰⁶.

Moskova'ya giden ilk Türk heyetinde siyasi müşavir olarak bulunmuş ve bu sırada Bakü'de toplanan Doğu Ulusları Kongresi'nde Anadolu'yu (Ankara) temsil etmiştir. Bu hizmetlerindeki başarılarından dolayı Mustafa Kemal Paşa'nın ricası üzerine Milli Müdafaa Vekaleti Sıhhiye Dairesi Başkanı iken Dışişleri Bakanlığı kadrolarına alınmış ve 1921 yılı ortalarında Batum Konsolosluğu'na memur edilmiştir: İbrahim Tali Bey, 1923'e kadar Batum'da kalmış ve buradan "*Siyasi Müşavir*" unvanıyla bir süre merkezde çalıştırılmış ve 1924-1926 yılları arasında da Varşova'da "*Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi*" olarak Türkiye'yi temsil etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ikinci dönemi (11 Ağustos 1923 - 31 Ekim 1927) içinde Diyarbakır Milletvekilliği'ne seçilmiştir.

Bu sırada 11 Aralık 1927 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Şark Vilayetlerinde Birinci Umumi Müfettişlik teşkiline karar verilmiş ve Umumi Müfettişliğe de 15000 kuruş maaşla Diyarbakır Mebusu ve İstanbul-Trakya Bölgesi Parti Umumi Müfettişi İbrahim Tali Bey getirilmiştir.

Dr. İbrahim Tali Bey tam beş yıl 5 Aralık 1932 tarihine kadar bu görevde kalmış, sonra 1932 seçimlerinde İstanbul Milletvekilliğine seçilmesi sebebiyle Birinci Umumi Müfettişliğinden ayrılarak Büyük Millet Meclisi çalışmalarına katılmış. 1934 Nisanında, bu sefer de Trakya'da kurulan İkinci Umumi Müfettişliğe tayin edilmesi yüzünden milletvekilliğinden çekilmiş ve merkezi Edirne'de olan Trakya (İkinci) Umumi Müfettişliği görevine 22 Nisan 1934 tarihinde başlamıştır.

İbrahim Tali Bey, kısa bir süre sonra Trakya Genel Müfettişliği'ndeki yerini İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa'ya bırakmıştır⁵⁰⁷. 5. Dönem (1 Mart 1935-2 Nisan 1939) için yeniden Diyarbakır Milletvekilliği'ne seçilen İbrahim Tali Bey, 6. (3 Nisan 1939-15 Aralık 1943) ve 7. Dönemlerde (8 Mart 1944-14 Haziran 1946) de yine aynı seçim bölgesinden; 8. Dönemde (5 Ağustos 1946-24 Mart 1950) ise Elazığ'dan milletvekili seçildi ve bu görevi 21 Mayıs 1950 tarihine kadar aralıksız sürdürmüştür. 9. Dönemde

⁵⁰⁶ Tevetooğlu, a.g.e.

⁵⁰⁷ İçişleri Bakanlığı, a.g.e., s. 486.

rahatsızlığı dolayısıyla seçimlere katılamayan Öngören, uzun süren bir hastalık sonunda, 2 Ocak 1952’de İstanbul’da vefat etmiştir⁵⁰⁸.

Madalya ve Nişanları:

Beşinci rütbeden Mecidi Muharebe Madalyası (1316H/1900M)

Beşinci rütbeden Gümüş Liyakat Madalyası (1317H/1901M)

Dördüncü rütbeden Osmanlı Nikel Hicaz Madalyası (1319H/1903M)

Dördüncü rütbeden Mecidi Gümüş İmtiyaz Madalyası (1320H/1904M)

Üçüncü rütbeden Osmanlı Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası (1331H/1915M)

Birinci rütbeden Altın Harp Madalyası (1332H/1916M)

İkinci Sınıf Alman Demir Salıp (Haç) Nişanı (1332H/1916M)

Avusturya Fransuva Josef Nişanı (1333H/1917M)⁵⁰⁹

Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası.

3.3.2. Kazım Dirik (1881-1941)

Kazım Dirik, 1881 yılında günümüzde Makedonya sınırlarında bulunan Manastır şehrinde doğmuştur. Babası Plevne kahramanlarından Hasan Tahsin Beydir. (Mehmet Aldan) Annesi, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın akrabalarından Hüsniye Hanımdır. Dirik, 1907 yılında, İşkodra Kalesi kumandanı ve müdafii olan ağır topçu miralayı Fahri Bey’in kızı Maide Hanım’la evlenmiştir⁵¹⁰.

Manastır’da Askeri Rüştîye ve Askeri İdadi’nin Müdürü ve Tarih Öğretmeni olan Bursalı Mehmet Tahir Bey’in Kazım Bey üzerinde büyük etkisi olmuştur. İlköğrenimini bitirdikten sonra Askeri Rüştîye’ye onun aracılığıyla yazılmıştır⁵¹¹. Manastır Askeri Rüştîyesi ve İdadisini bitirdikten sonra 14 Mart 1897’de girdiği İstanbul Harbiye Mektebinden 17 Ocak 1900 tarihinde Piyade Mülazım- i Sani (Asteğmen) rütbesiyle askeri hayatına başlamıştır. 29 Ocak 1904’te Piyade Mülazım-i Evvel (Üsteğmen) rütbesine terfi etmiştir⁵¹². 5 Haziran 1906’da yüzbaşılığa

⁵⁰⁸ Mehmet Aldan, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Divan Yayıncılık, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2001, s. 147.

⁵⁰⁹ İçişleri Bakanlığı, *a.g.e.*, s. 487.

⁵¹⁰ Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 15.

⁵¹¹ Kazım Doğan Dirik, *a.g.e.*, s. 366.

⁵¹² Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 15-17.

yükselmiştir. 1905-1908 yılları arasında İşkodra Vali ve Kumandanlık Mühimme Katipliği, 1909 yılında kısa bir süreliğine Tuz Kazası Kaymakamlığı görevlerinde bulunmuştur. 1909 yılında Harp Akademisine girip 1912 yılında mezun olduktan sonra, önce Genelkurmay (Erkan-ı harbiye) karargahında, daha sonra da 19 Ekim 1912'de Kurmay Yüzbaşılığı onaylandıktan sonra İzmir'deki Batı Ordusu Hareket Şubesi'nde Başyaverlikle görevlendirilmiştir. Balkan Savaşı'na katılarak Çatalca cephesinde yaralanmıştır. Savaşın sonlarına doğru Beyoğlu Bölge Komutanlığı'na atanıp ordunun ikmal işleriyle uğraşmıştır⁵¹³.

Kazım Bey, I. Dünya Savaşı'nda, 1914-1917 yılları arasında 2. Ordu Menzil Müfettişliği ve daha sonra da Tümen Kumandanlığı yetkisiyle Suriye (Şam)'de 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın maiyetinde (beraberinde) Menzil Müfettişliği görevinde bulunmuştur. Bu sırada, 28 Şubat 1915'te Yarbaylığa terfi etti. 1916 yılı sonlarında Albaylığa yükselmiştir. Ayrıca 18 Mayıs 1917'de Cebel-i Lübnan Fırka Kumandanlığı ve 30 Haziran 1917'de Gazze Cephesi 7. Fırka Merkez Grup Kumandanlığı'na getirilmiştir. Şam'dan döndükten sonra 2 Şubat 1918 tarihinde Bursa'da 14. Kolordu'ya bağlı 56. Tümen Komutanlığı'na tayin olunmuştur. 5 Mart 1918 tarihinde ise Malkara bölgesinde 1. Kolordu'ya bağlı 49. Tümen Komutanlığı görevine getirilmiştir⁵¹⁴. 8 Haziran 1918'de kısa bir süre için Kolordu Komutanı yetkisiyle Batum'a, Şark Orduları Grubu Baş Menzil Müfettişliği'ne atanmıştır. Bu görevdeyken Mütareke olmuş ve aynı yılın Ekim ayında bu müfettişlik lağvedilince (kaldırılınca) İstanbul'a dönmüştür. Bu kez Çanakkale, Gelibolu ve Akbaş (Lapseki)'daki Türk top, silah ve mühimmatının Mütareke gereği Anadolu (Derince sahiline)'ya çekilmesiyle görevlendirilmiştir⁵¹⁵.

Dokuzuncu Ordu Müfettişliği göreviyle Anadolu'ya geçmeye hazırlana Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi üzerine 3 Mayıs 1919'da Müfettişlik Kurmay Başkanı olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın görevinden istifası üzerine Kazım Bey'de Kurmay Başkanlığı'ndan ayrılmış⁵¹⁶ ve 15 Eylül 1919'da Erzurum'da Müstahkem Mevki Kumandanı ve 15. Kolordu Komutan Vekili olmuştur⁵¹⁷. 5 Ekim 1920 tarihinde bu görevinden istifa etmiştir.

⁵¹³ Tabak, *a.g.e.* s. 7.

⁵¹⁴ Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 19.

⁵¹⁵ Kazım Doğan Dirik, *a.g.e.* s. 14.

⁵¹⁶ Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 24.

⁵¹⁷ Kazım Doğan Dirik, *a.g.e.*, s. 70, Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 27.

Kazım Bey, Ermeni Harekatı'nı izleyen dönemde, yaklaşık 4,5 ay süreyle “*Gürcistan Hükümeti nezdinde Büyük Millet Meclisi'nin Fevkalade Mümessili (Olağanüstü Hal temsilcisi)*” sıfatıyla Tiflis, Kütayış ve Batum'da görev yapmıştır⁵¹⁸. 17 - 18 Mart 1921'de yayımladığı beyannameyle TBMM namına kendini Batum Valisi ilan etmiştir. Moskova Antlaşmasına göre Batum Türk askerlerinden boşaltılınca Kazım Bey'de 26 Mart 1921 tarihinde geri çağırılmıştır. Bu tarihten sonra Garp Orduları Kumandanı İsmet İnönü, Kazım Dirik'i Garbi Anadolu Menzil Müfettişliğine atamıştır⁵¹⁹.

Milli Mücadele'ye aktif olarak katıldıktan sonra 16 Mart 1926 tarihinden 16 Ağustos 1935 tarihine kadar İzmir Valiliği'nde bulunmuştur. Kazım Bey, başarılı çalışmalarından dolayı 9 Ağustos 1935 tarihinde Trakya Umumi Müfettişliği'ne atanmış ve ölüm tarihine (3 Temmuz 1941) kadar bu görevde kalmıştır⁵²⁰.

Madalya ve Nişanları:

Alman Demir Salip (Haç) Madalyası
 Avusturya Merit Karadağ Danilo Madalyası
 İstiklal Harbi Madalyası
 Altın İmtiyaz Liyakat Madalyası
 Plevne Madalyası (Babasından veraset yoluyla)
 Beşinci Mecidi Nişanı
 Dördüncü Osmani Nişanı
 Üçüncü Osmani Nişanı
 Kılıçlı Nişanı
 Gümüş liyakat Nişanı
 Gümüş İmtiyaz Kılıçlı Nişanı⁵²¹

⁵¹⁸ Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 27.

⁵¹⁹ Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 33.

⁵²⁰ Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 76.

⁵²¹ Peremeci, *a.g.e.*, s. 6-7, Orhan Dirik, *a.g.e.*, s. 141-142.

3.3.3. Zeynel Abidin Özmen (1890-1966)

Abidin Özmen, Ziraat Bankası memurlarından Niğdeli Hasan Efendi'nin oğludur. Annesi Şevkiye Hanımdır⁵²². 1890'da Niğde'de dünyaya gelmiştir⁵²³. Orta tahsilini İstanbul'da yapmıştır. 1910'da Mülkiye'yi bitirmiştir.

Kendisi, hal tercümesinde “Güllü Ahmet oğulları namıyla anıldıklarını ve validesi tarafından Selçuk ahfadından olan Niğde'deki Sungurbey Camii banisi Sungur Bey'e mensup olduğunu” söylemiştir.

Mülkiye Mektebi'nden mezun olduğu yıl 6 Aralık 1910'da Maliye Nezareti Varidat Umum Müdürlüğü dördüncü sınıf katipliğine tayin edilmek suretiyle devlet hizmetine girmiştir. 1911'de Katiplikteki sınıfı üçüncü sınıfa yükseltilmiş ise de bu meslek ve memuriyette daha fazla kalmayarak aynı yıl içinde Konya Vilayeti Maiyet memurluğuna tayin edilmiş ve oradan Niğde Mutasarrıflığı maiyetine gönderilmiş ve burada çalışırken Birinci Cihan Savaşı'nın patlaması üzerine 1914'te İhtiyat Zabıt Talimgahı'na alınmış ve 1916'da ihtiyattan Mülazım-ı Sani (Teğmen) olmuştur. Özmen, 1919'da askerlikten terhisinin birkaç ayında ilk önce Malkara Kaymakamlığı'na tayin edilmiş ve aynı yıl Bursa Vilayeti Polis Müdürlüğü'nde çalıştırılmış ve 1920'de bir ara Bursa Evkaf Müdürlüğü'nde bulunmuş ve Mudanya Kaymakamı iken Yunanlılar tarafından casusluk suçuyla yakalanarak İzmir İşgal Kuvvetleri Harp Divanı'na verilmiş ve ölünceye kadar hapis cezasına mahkum edilerek Yunanistan'a gönderilmiş ve Atina Sıgır Cezaevi'nde serbest bırakıldığı 14 Şubat 1923 tarihine kadar alıkonulmuştur.

Abidin Bey, vatanına dönünce Yalvaç Kaymakamlığı'na tayin edilmek suretiyle yeniden idarede vazifeye alınmış ve ertesi yıl Birecik Kaymakamlığı'na, daha sonra 1925'te Kilis Kaymakamlığı'na nakledilmiş ve buralarda başarılı çalışmalarda bulunmuş ve Kilis Kaymakamı iken 1926'da Mülkiye Müfettişliği'ne tayin edilmiştir. 1927'de Bitlis Valisi olmuştur. Artık onun için idarenin en yüksek kademesindeki Valilikleri görevi başlamıştır. Sırasıyla 1929'da Muş, 1931'de Antalya, 1933'te Bursa Valiliklerinde bulunmuştur. 1934'te Aydın Milletvekilliği'ne seçilmiştir. Kısa bir süre

⁵²² *TBMM albümü 1920-2010*, 1. Cild, Editör Sema Yıldırım ve Behçet Kemal Zeynel, 2. Basım, Haziran 2010.

⁵²³ *Güneydoğu: Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi*, s. 93.

Maarif Vekilliği yapmıştır. Dr. İbrahim Tali Öngören'in ayrılışı üzerine 1935'te Maarif Vekilliği'nden alınarak Birinci Umumi Müfettişliğe tayin edilmiştir⁵²⁴. 1943'e kadar bu görevde kalan Özmen, bu tarihten sonra Trakya Umumi Müfettişliği'ne atanmıştır. 21 Şubat 1948'de Afyon Valiliği'ne tayin edilmiş ve iktidar değişikliği sebebiyle 9.6.1950 tarihinde emekli edilmiştir. Emekliliğinde Mudanya'da ikamet etmiş ve 20 ağustos 1966 yılında aynı yerde vefat etmiştir⁵²⁵.

⁵²⁴ Güneydoğu: Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi, s. 93.

⁵²⁵ İçişleri Bakanlığı, a.g.e., s. 449-450.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'ne köycülük düşüncesi ilk olarak Rusya'da ortaya çıkan Narodnik (Halkçılık) akımıyla girmiştir. 1908 devriminden sonra oluşan özgür düşünce ortamı içerisinde köye ve köylüye yönelik ilgi doğmuş ve gelişmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son on yılında köycülük düşüncesi cemiyetler ve basın çevresinde sınırlı kalmış ve bir hükümet politikası haline dönüşmemiştir. Aynı zamanda köy ile aydın arasında organik bir bağ kurulamamıştır. Köy teorik çalışmalar ile ele alınmış, köy köye gitmeden anlaşılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu dönüşümün ilk somut gelişmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa'nın 1 Mart 1922 tarihli Meclis açış konuşması olmuştur. Paşa; *"Köylü milletin efendisidir"* sözü ile köycülüğü bir devlet politikası haline getirmenin ilk işaretini vermiştir. Köylünün kalkındırılması için hükümet, aydınlar ve halk arasında bir çeşit harmoni oluşturulması için düğmeye basılmıştır. 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında *"İzmir İktisat Kongresi"*nde tarım kesiminin kalkındırılmasına yönelik kararlar alınması, köylünün uzun yıllardır muzdarip olduğu Aşar vergisi kaldırılması, Ziraat Bankası'nın yapılandırılması ve tarımsal kredi sorununun çözümü sağlanarak birikmiş sorunların aşılması için önemli adımlar atılmıştır.

18 Mart 1924'de çıkarılan *"Köy Kanun"*u ile köyler özerk bir kamu tüzel kişiliği haline getirilerek, köylünün sistemli bir şekilde köyünün kalkınması için çalışarak yaşadığı köyün çehresini değiştirmesi hedeflenmiştir. Köy kanunu bu hedefin gerçekleşmesi ve köyün birçok sorununun çözümünde etkili olmuştur.

1930'lu yılların başında, Dünya ekonomik krizinin etkisiyle ticari açık veren Türkiye tarım ürünlerinin ihracatının arttırılmasıyla ekonomiye denge getirme çalışmalarına yönelmiştir. Toplanan kongreler ile bu yolda çözümler üretilmeye çalışılmış, ihracatı teşvik imkanlarının değerlendirilmesine çaba sarf edilmiştir.

Köylünün kültür ve eğitim yönünden gelişmesi için Halkevlerinde kurulan köycülük kolları; köylerin toplumsal, sağlık ve estetik açısından geliştirilmelerine ve köylü ile şehirli arasındaki karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının güçlendirilmesine çalışmıştır. Köycülük kollarının köylerde yeterince etkin olamamaları nedeniyle

köylerde Halkevlerine bağlı Halkodaları kurulması yoluna gidilmiştir. Köylünün eğitilmesi için de Köy Eğitimliği sistemi ve Köy Enstitüleri oluşturularak, köy okullarını öğretmensiz bırakmamak temel amaç olmuştur.

Köy Kanunu'nun köylerde uygulanmasını ve bu kanuna paralel olarak köy kalkınmasını gerçekleştirmek amacıyla köy büroları oluşturulması ve örnek köyler kurularak, diğer köylerde benzeri çalışmalar yapılması için köylü teşvik edilmiştir. Örnek köylere, yurtdışından gelen göçmenler yerleştirilmiştir. 1930'lu yıllarda başlayana köylüyü topraklandırma konusu 1945 yılında çıkarılan “*Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*” ile bir sonuca bağlanmak istenmiş fakat bu kanuna işlerlik kazandırılması mümkün olmamıştır.

Türkiye’de köycülük ve köy kalkınması konusu, bölgesel olarak da ele alınmıştır. Özellikle 1927’de kurulmaya başlanan Umumi Müfettişliklerden ikincisi olan ve Trakya bölgesinde faaliyet gösteren Trakya Umumi Müfettişliği, bölgesinde köycülük düşüncesini ve köylünün kalkındırılması konusuna eğilmiştir. Bu müfettişlik, Trakya bölgesi köylerinde 1936-1940 yılları arasında yoğun çalışmalar yaparak, bölge köylerinin kalkınmasını sağlamak için yapılan “Trakya’nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı”na uygulamak için yoğun çaba harcamıştır.

Köylünün bilinçlenmesi ve kalkınması için alanda atılan adımlar somut olarak karşılığını bulmuştur. Köy kalkınma programına uygun olarak bölge köylerinde ağaçlandırmalar yapılmış, ekinler ve meyve ağaçlarına zararı dokunan çeşitli hayvan ve haşeratla mücadele edilmiştir. Müfettişlik tarafından köylünün ekonomik sıkıntılardan kurtulması için yeni üretim alanları ile tanışması sağlanmış, bu amaçla kurulan kooperatiflere Trakya köylülerinin üye olmaları teşvik edilmiştir. Trakya’da 1939’a kadar 80 Tarım Kredi Kooperatifi kurulmuştur. Arıcılık fenni bir şekle sokulmaya çalışılmış, Trakya’da kara kovanların yerini fenni kovanlar almaya başlamıştır. Bölgede Tavşancılığa önem verilerek “*Ankara, Hollanda ve Viyana Mavisi*” türü tavşanlar yetiştirilmiştir. Müfettişlik, köy ekonomisini kalkındırmak için kümes hayvancılığına ve özellikle tavukçuluğa büyük önem vermiştir. Kümes hayvancılığı fenni bir şekle sokulmaya çalışılmış, bol yumurta ve et veren Legorn ve Rodeyland cinsi tavuklar, Tavuk İstasyonlarında yetiştirilip, bölge köylerine dağıtılmıştır. Bölgede önemli bir kazanç kaynağı olan ipekçilikte canlandırılmaya çalışılmıştır. Kozacılık kursları açılmış,

özel fırınlar kurulmuştur. Trakya köylerinin kalkındırılması için üzerinde durulan önemli konulardan biri hayvan nesillerinin düzeltilmesi olmuştur.

Köylünün sağlığını tehdit eden sıtma ile mücadele de müfettişliğin hedefleri arasında yer almış, köylünün sağlık durumuyla da yakından ilgilenilmiştir. Sıtma hastalığına karşı mücadele amacıyla bataklıkların kurutulmasına çalışılmış, zayıf ve çelimsiz gençlerin yaz kursları ile sağlıklı hale kavuşturulması için gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Bölge köylerinde bayındırlık ve iskan çalışmaları da yapılmıştır. Balkanlardan Türkiye'ye gelen göçmenlerin önemli bir kısmı Trakya'ya yerleştirilmiştir. Göçmenler için örnek köyler kurulmuştur. Trakya köylerinin kültürel seviyesini arttırmak için köylerde okuma odaları oluşturulmuş, köy sanatlarını ilerletmek ve köylüyü köy işlerinde eğitmek amacıyla; Eğitimlik, köy katip ve muhtarları, nalbantlık, zeytincilik, ziraatçılık, demircilik ve marangozluk gibi alanlarda kurslar açılmıştır.

Trakya köyleri, müfettişliğin kuruluşundan sonra müfettişlik yetkilileriyle omuz omuza verip kendi köylerini canlandırmaya çabalamışlardır. 1935-1941 yılları arasında Trakya Umumi Müfettişliği'nin başında bulunan Kazım Dirik Paşa'nın köycü kişiliği Trakya köylerinde yapılan çalışmalarda itici bir güç oluşturmuştur. Fakat Kazım Dirik Paşa'nın ölümü ve İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması sonucu, Trakya'daki köy kalkınma hareketi de sekteye uğramıştır.

Trakya Umumi Müfettişliği, 1934 yılında kurulup 1948 yılına kadar resmen faaliyet göstermiştir. 1952 yılında bir kararla Umumi Müfettişlik Kurumu'nun idari teşkilattan çıkarılması sonucu, Trakya Umumi Müfettişliği'nin faaliyetleri sona ermiştir.

KAYNAKLAR

- Adivar, Halide Edip, *Türkün Ateşle İmtihanı*, Can Yayınları, İstanbul 2010.
- Ahenk Gazetesi*, 22 Aralık 1929.
- Ahmad, Feroz, *İttihatçılıktan Kemalizme*, Kaynak Yayınları, 5. Basım, Çev. Fatma Berktaş (Baltalı) İstanbul 2009.
- Akagündüz, Enis Avni, “Köylünün Hakkı”, *Zaman Gazetesi*, Numara: 281 (5 Ağustos 1325 / 18 Ağustos 1909).
- Akdoğan, A. Enver, *At Yetiştiriciliğinde Aşım Durakları ve Faydaları*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 46, İstanbul Halk Basımevi, 1937.
- Akşam Gazetesi*, 19 Şubat 1923.
- Akşam Gazetesi*, 20 Şubat 1923.
- Akşam Gazetesi*, “Birinci Ziraat Kongresi Neler Müzakere edecek ?” 5 Ağustos 1930.
- Akşam Gazetesi*, “Ziraat Kongresi”, 3 Kanunisani 1931.
- Akşam Gazetesi*, “Ziraat Kongresinde Müşahit Aza”, 8 Kanunisani 1931.
- Akşam Gazetesi*, “Ziraat Kongresinden dönenler”, 20 Kanunisani 1931.
- Akşam Gazetesi*, “Fırka Kongresi”, 20 Mayıs 1932.
- Akşam Gazetesi*, “Beş Senelik İktisadi Program”, 7 Kanunievvel 1933.
- Akşam Gazetesi*, “Beş Senelik Sınai Programı”, 9 Kanunievvel 1933.
- Akşam Gazetesi*, “Toprak Kanunu Dün Meclisten Çıktı”, 12 Haziran 1945.
- Akyüz, Kenan, “Türk Ocakları”, *Belleten*, S. 196, Ankara 1986, 201–228.
- Aldan, Mehmet, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Divan Yayıncılık, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2001.
- Altun, Aslı, *Türkiye’de Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nin Örgütlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2006.
- Anafarta*, Çanakkale Halkevi Dergisi, S. 4, Şubat 1934.
- Anafarta*, S. 7, Mart 1939.
- Ataşağın, Yusuf Saim, *Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888–1939*, İstanbul 1939.
- Atatürk, Mustafa Kemal, *Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C. IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1991.
- Avcıoğlu, Doğan *Türkiye’nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın 1*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1996.
- Aydemir, Şevket Süreyya, “Zirai Vergilerimiz”, *1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları*, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara 1931.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, C. 1, 14. Özel Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul Mart 2011.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam 1938–1950*, C. 2, 11. Özel Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul Mart 2011.
- Aydoğan, Erdal ve Şaban Ortak, *İbrahim Tali Bey’in Günlüğü*, Arba Yayınları, İstanbul 2000.
- Aydoğan, Erdal, “Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin Kurulması ve III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer’in Bazı Önemli Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33–34, Mayıs-Kasım 2004, s. 1–14.
- Aykanat, Mehmet, *1923–1938 Döneminde Türk Tarım Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007.

- Aysal, Necdet, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 35–36, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Mayıs-Kasım 2005, 267-282.
- Bali, Rifat N., *1934 Trakya Olayları*, 3. Baskı, Libra Yayınları, İstanbul 2012.
- Balkır, Süleyman Edip, *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü 1940–1946*, Hür Yayınevi, İstanbul 1974.
- Barkan, Ömer Lütfi *Türkiye’de Toprak Meselesi: Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980.
- Başaran, Mehmet, *Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri*, Cumhuriyet Kitapları, 4. Baskı, İstanbul 2006
- Batı, Yeliz, *General Kazım Dirik ve Trakya Umumi Müfettişliği*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2008.
- Batıyolu*, Kırklareli Halkevi Dergisi, S. 4, İkinci Teşrin 1935.
- Batıyolu*, S. 7, 2. Yıl, “Trakya Mıntıkasında Ağaçlanma Talimatnamesine Göre Dikilecek Fidanların Dikme Usulleri”, Kırklareli Halkevi Dergisi, Şubat 1936.
- Batu, Kemal, “Köy Davası ve Trakya”, *Batıyolu*, S. 7, Şubat 1936.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu*, Katalog Numarası: 0.30.18.02/26.67.17].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: 030 01 128 831 2].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/ 030 18 01/26 67 17].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 01 57 70 15 ve ek 77–3].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 12/59 84 9].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 1 2/ 110 12 20].
- BCA, *Trakya Umumi Müfettişi İbrahim Tali’nin Raporu*, [Katalog Numarası: 490.01/643.130.01], 10 Temmuz 1934
- BCA, BKKK, 9.8.1935, No: 57.64.1, Dosya: 71–400.
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/ 030.10/116.810.7].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 01/59 84 1 ve ek 77–3]
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/ 030 10 72 475 2], Edirne 28 Ağustos 1935.
- BCA, *Trakya Umumi Müfettişliği*, “Tay ve Boğa Çiftliği’nin Resimleri”, 030 10 73 480 5, Ankara, 21 Mart 1938.
- BCA, *Trakya Umumi Müfettişliği Teftiş Raporu*, 030 10 73 481 1, Edirne, 2 Ağustos 1938.
- BCA, BKKK, 18.3.1934, No: 43.15.7, Sayı: 2/303.
- BCA, BKKK, [Katalog No: Dahiliye Vekaleti/030 18 01 02 61 1 8].
- BCA, BKKK, 18.6.1943, No: 102.44.19, Dosya: 54–31.
- BCA, BKKK, [Katalog No: Dahiliye Vekaleti/030 18 01/61 2 12 ve ek 71–408].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti / 030 18 01 / 42 8 10].
- BCA, BKKK, [Katalog Numarası: Dahiliye Vekaleti/030 18 01/91 63 18 ve ek 71–451].
- BCA, BKKK,[Katalog Numarası: 0 30 10 71 /468 6]
- Behlülgil, Mevahir, *İmparatorluk ve Cumhuriyet Dönemlerinde İllerimiz*, BDS Yayınları, İstanbul 1992.
- Berkes, Niyazi, *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler–2*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, Kasım 1997.
- Beşikçi, İsmail, *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi*, Belge Yayınları, İstanbul 1990.
- Buç Gazetesi*, “Dün Akşam Genel Enspekterimize Kavuştuk”, 9 Kasım 1935.
- Buç Gazetesi*, “Fidan, Bağ ve Meyve”, 6 Mayıs 1936 Çarşamba, Edirne.

- Buç Gazetesi*, “Trakya’nın Kalkınma Projeleri Tamamlandı”, 4 İkinci Kanun (Ocak) 1936.
- Buç Gazetesi*, “Güzel ve Şirin Trakyamız şenleniyor”, 18 Nisan 1936, Edirne.
- Buç Gazetesi*, “Kooperatifçilik Kursunda İmtihanlar Sona Erdi”, 6 Mayıs 1936.
- C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi*, Ankara 1932.
- C.H.F. Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10–18 Mayıs 1931)*, İstanbul 1931.
- CHP’nin 15. Yıl Kitabı*.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Kanunisanı 1931.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Ziraat Kongresi Mesaisini Bitirdi”, 20 Kanunisanı 1931.
- Cumhuriyet Gazetesi*, Ziraat Kongresi İntibaları, 25 Kanunisanı 1931.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mayıs 1934.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “General Kazım Dirik Edirne’de”, 30 Ağustos 1935.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Birinci Kanun 1936.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi merasimle açıldı”, 28 Aralık 1938.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Yol ve Maarif Hareketleri”, 17 Nisan 1940.
- Cumhuriyet’in 15. Yılında Edirne*, 29 İlkteşrin (Ekim) 1938.
- Cumhuriyet’in 75. Yılında Köylerimiz*.
- Çeçen, Anıl, *Halkevleri*, Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990.
- Çetin, Türkan, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Köylü Politikası (1923–1950)*, Doktora tezi, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 1997.
- Çetin, Türkan, “Umumi Müfettişliklerin Kurulması ve Çalışmaları: Trakya Umumi Müfettişliği Örneği”, 7. *Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001.
- Çobanoğlu, Vasfi, “Köycülük” *Altıok*, S. 22, Edirne Halkevi Dergisi, Mayıs 1935, s. 28–29.
- Çobanoğlu, Vasfi, “Ağaç Yetiştirmenin Faydaları”, *Altıok*, S. 26, Edirne Halkevi Dergisi, Nisan 1936, s. 22–23.
- Dewey, John, *Türk Maarifi Hakkında Rapor*, Ankara 1939.
- DİE, *Türkiye’de Nüfus*, 11 Ekim 2000 – 26 Ağustos 2002.
- Dirik, Kazım Doğan, *Atatürk’ün İzinde Vali Paşa Kazım Dirik*, 1. Baskı, Gürer Yayınları, İstanbul 2008.
- Dirik, Orhan, *Babam Kazım Dirik ve Ben*, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.
- Duman, Önder, “Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskan Çalışmaları (1923–1938)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2009, s. 473–490.
- Durak, Gökhan, *Trakya Bölgesi Halkevi Faaliyetleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü İzmir 2006.
- Düstur*, III. Tertip, C. 5.
- Düstur*, III. Tertip, C. 15, 22 Mart 1934, Başvekalet Matbaası, Ankara 1934.
- Düstur*, III. Tertip, C. XVIII., 11 Haziran 1937.
- Düstur*, III. Tertip, C. 26 Şubat 1945 tarih ve 2222 sayılı Genel Müfettişlikler Görev ve Yetkilerine Dair Talimatnamenin yürürlüğe konulması hakkında Bakanlar Kurulu kararı, görev ve yetki bölümü.
- Düstur*, III. Tertip, C.17, No.64.
- Düstur*, III. Tertip, C. 34, No: 6.
- Edirne Postası Gazetesi*, 13 Temmuz 1940.
- Edirne’nin Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361–2008)*, C. 2.

- Elman, Ahmet Şevket, *Dr. Reşid Galip*, Yeni Matbaa, Ankara 1953.
- Ertürk, Recep, *Türk Sosyolojisinde ve Cumhuriyet Döneminde Köy Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1997.
- Erzurum Gazetesi, 19 Eylül 1935, No: 3465.
- Eyüboğlu, Sabahattin, *Köy Enstitüleri üzerine*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, Nisan 1999.
- Gedikoğlu, Şevket, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, Ankara 1971.
- Gedikoğlu, Şevket, *Niçin Eğitim Kursları ve Köy Enstitüleri*, İdeal Matbaası, Ankara 1949.
- Georgon, François, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876–1935)*, 3. Baskı, TTK Yayınları, 2005.
- Geray, Cevat, “Türkiye Köy Enstitüleri Hareketi ve Köy Kalkınması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 1, 1969, s. 197–207.
- Giray, M., *Köylüye Hayvancılık Bilgisi*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu, Yayın Sayısı: 67, İstanbul Halk Basımevi, 1937.
- Gülsoy, Ali Fikri, *Atatürk: “Devlet ve Demokrasi”*, Hilal Matbaacılık, İstanbul 1983.
- Güneydoğu Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1939.
- Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Şubat 1923.
- Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 20 Şubat 1923.
- Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 7 Mart 1923.
- Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, “Trakya Umumi Müfettişliği’ne İbrahim Tali Bey tayin edildi”, 20 Mart 1934.
- Hakkı, İsmail, *Köy Sağlığını Koruma*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 8, Aziz Basımevi, Edirne 1937.
- Haseki, Murat İsmet, *Kooperatifçilik ve Pazarlama Anlayışı: Tarım Satış Kooperatiflerinin Pazarlama Faaliyetlerine Yönelik Tüketici Görüşlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Adana 2007.
- Hazar, Nurettin *Kooperatifçilik Tarihi*, Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Yayınları, No. 1, Ankara 1970.
- Hazar, Nurettin, *Ziraat Bankası, 1863–1983*, Ankara 1986.
- Hizmetçi, Hüseyin, *Türkiye’de Devletçiliğin Sosyal Yapıya Etkisi (1930–1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2006.
- Irmak, Sadi, *Atatürk Devrimleri Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 1981.
- İçişleri Bakanlığı, *Meşhur Valiler: 50 Ünlü Vali*, Hazırlayan: Hayri Orhun vd., Ankara 1969.
- İğdemir, Uluğ, “Kaybolan Bir İdealist”, *Çığır Dergisi*, S. 12–13, Nisan 1934.
- İğdemir, Uluğ, “Halkevleri ve Halkodaları”, *Aylık Ansiklopedi*, C. 1, Mart 1945.
- İğdemir, Uluğ, “Doktor Reşit Galip (1893–1934)”, *Aylık Ansiklopedi*, C. 1, Nisan 1945.
- İğdemir, Uluğ, *Yılların İçinden: Makaleler, Anılar, İncelemeler*, TTK Basımevi, Ankara 1991.
- İkdam Gazetesi*, Halil Hilmi, “Halkçılık, Köycülük”, 19 Ekim 1919.
- İkdam Gazetesi*, 7 Mart 1923.
- İnan, Afet, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933*, TTK Basımevi Ankara 1972, s. 59.
- İnan, Afet, *İzmir İktisat Kongresi*, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1989.
- İnan, Afet, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933*, TTK Basımevi Ankara 1972.
- İnci, İbrahim, “Atatürk Dönemi Türkiye’inde Toprak Mülkiyet Dağılımı ile İlgili Bazı Düzenlemeler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010, s. 345–359.

- Kandemir, Selahattin, “Köycülüğümüz”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 6, S. 31, Eylül 1935.
- Kandemir, Selahattin, “Köy-Köycü”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, S. 19.
- Kansu, Ceyhun Atıf, “Köy Enstitülerine Yaklaşım”, *Köy Enstitüsü Dergisi*, S. 6, Ocak 2008, s. 2.
- Karaçam, Nafiz, *Atatürk Kırklareli’nde*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Kırklareli 1998.
- Karaömerlioğlu, Asım, “Bir Tepeden Reform Denemesi: Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’nun Hikayesi”, *Birikim Dergisi*, S. 107, Mart 1998, s. 31–47.
- Karaömerlioğlu, Asım, *Orada bir köy var uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, 1. Baskı, İletişim yayıncılık, İstanbul 2006.
- Karatepe, Şükrü, “Toplum Kalkınması yönünden 442 sayılı Köy Kanununun yetersizlikleri”, *İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu (8–11 Haziran 1987) Tokat*, Sosyal Planlama Başkanlığı Dairesi, Yayın No. DPT:2173-SPB:417, DPT BAŞBAKANLIK, Yayına Hazırlayanlar: Doç. Dr. Beşir Atalay, İsmail Karaman ve Dr. Güngör Erdumlu, Ankara 1989.
- Kaya, Dilek Göze ve Ayşe Durgun, “1923–1938 Dönemi Atatürk’ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi uygulamaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19, Mayıs 2009.
- Kayıkçı, Sabrina, “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar” *Türk İdare Dergisi*, S. 448, s. 1–22.
- Kemal, Kadri, “Cumhuriyetten Evvel ve Sonra Köylerimiz”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 2, S. 10, İkinci Teşrin 1933.
- Koca, Hüseyin, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Dönemi Umumi Müfettişlikler (Genel Valilikler, 1927–1947)”, *Türkler Ansiklopedisi*, 17. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Koçak, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938–1945)*, C. 2, İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2010.
- Koçak, Cemil, *Umumi Müfettişlikler (1927–1952)*, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2003.
- Kongar, Emre, *21. Yüzyıl’da Türkiye*, Remzi Kitapevi, 38. basım, İstanbul 2006.
- Korhan, Tuğba, “Cumhuriyet Döneminde Umumi Müfettişlikleri ile İlgili Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, Yıl 4, Nisan 2012, s. 134–143.
- Köycüler Dosyası*, “Köycüler Birinci Kongresi’nde Alınan Kararlar”.
- Köye Doğru Dergisi*, “İskan İşleri”, S. 21.
- Köy Enstitüleri ve İş Eğitimi*, Foça Belediyesi TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, İzmir 1995.
- Köy İdarelerinin Tarımsal Ödevleri, Köyde Sağlık Yasaları, Orman Kanunları ve Köy*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 15, Talip Basımevi, İstanbul 1936.
- Köy Kanunu*, 18 Mart 1924.
- Kili, Suna, *Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983.
- F. Kuşer, *Fenni Arı Kovanlarının Yazlık Durumuna Konması*, Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu Yayınları, Yayın Sayısı: 44, Aziz Basımevi, Edirne 1937.
- Lenin, Vladimir İlyich, *İşçi Sınıfı ve Köylülük*, Sol Yayınları, Üçüncü Baskı, Çev. Muzaffer Erdost, Ankara 1996.

- Mechin, Benoit, *Kurt ve Pars*, 3. Baskı, Kum Saati Yayınları, Çev. Ahmet Çuhadır, İstanbul 2011
- Meydan, Sinan, *Akl-ı Kemal: Atatürk'ün Akıllı Projeleri 2*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2012.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 18, S. 2, "Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem 3. Yasama Yılı Meclisi Açış Konuşması", 1 Mart 1922.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 5, S. 2, "Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 3. Dönem 2. Yasama Yılı Meclisi Açış Konuşması", 1 Kasım 1928.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 6, S. 2, "Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5. Dönem, 1. Yasama Yılı Açış Konuşması", 1 Kasım 1935.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 13, S. 4, "Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5. Dönem, 2. Yasama Yılı Açış Konuşması", 1 Kasım 1936.
- Milli Gazete*, "Trakya'ya Yeni Genel Enspekter Atandı", 14 Ağustos 1935.
- Milli Gazete*, "General Kazım Dirik İş Başında", 31 Ağustos 1935.
- Mizan, Esra, *Türkiye'de Tek Parti Dönemi Köycülük Düşüncesi ve Köycülük Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, İstanbul 2010.
- Mumcu, Ahmet, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, 4. baskı, Ankara 1976.
- Mülayim, Ziya Gökalp, *Genel ve Tarımsal Kooperatifçilik*, Birinci Basım, Bilgi Yayınevi, Mart 1975.
- Nadaroğlu, Halil, *Mahalli İdareler*, Beta Basımevi, 7. Baskı, İstanbul 2001.
- Nadi, Yunus, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Kanunisanı 1929.
- Nasuhi, Cevdet, "Zirai Kooperatifler", *1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları*, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara 1931.
- Nural, Mustafa Hilmi "Vilayet ve Kaza Köy Büroları Nasıl Kuruldu ?", *Köye Doğru Dergisi*, S. 30, 15 Eylül 1941.
- Odabaşı, İsmail Arda, "Selanik İttihat ve Terakki Üçüncü Kulübü'nün Köylü ve Köycü Gazetesi: Vatandaş", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: X, Sayı: 22, Bahar 2011, s. 47-63.
- Olcaytu, Turhan, *İnkılabımız İlkelerimiz*, 4. Baskı, Okat Yayınevi, İstanbul 1973
- Ozankaya, Özer, *Toplumbilime Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara 1975.
- Ökçün, Ahmet Gündüz, *Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar*, 3. Baskı, Ankara 1981.
- Özakman, Turgut, *Cumhuriyet: Türk Mucizesi*, İkinci Kitap, 13. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 2010.
- Özcan, Orhan, *Türkiye'de Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi ve Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçiliği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Özden, Mehmet "Bir Halkçı Münevverler Platformu: Halka Doğru Dergisi (1913-1914)", *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 23, S. 89, İstanbul 2011, 109-119.
- Özerdim, Sami N., *Atatürk Devrimi Kronolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1963.
- Özgen, Bekir, *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri*, Final Matbaacılık, 2. Baskı, İzmir 2002.
- Özgüven, Ali, "Türkiye İktisat Kongresi (17 Şubat- 4 Mart 1923)", *Journal Of Istanbul Kultur University*, 2002, s. 109-124.
- Özmen, Abidin, *İdare Teşkilatımız*, İdare Dergisi, S.181, Temmuz-Ağustos 1946, s. 174-188.

- Öztürk, Cemil, *Atatürk Döneminde Öğretmen Yetiştirme Politikası*, TTK, Ankara 1996.
- Parvus, Alexander Helphand, “Devlet ve Millet”, *Türk Yurdu Dergisi*, S. 3, 1913, s. 85.
- Pavlova, Nelia, *Gazi'nin Ülkesinde: Au Pays Du Ghazi*, Denizli Sanayi Odası Yayınları 4, Çev. Mehmet Baytimur.
- Peremeci, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939.
- Perinçek, Doğu, *Atatürk'ün CHP Program ve Tüzükleri*, İstanbul 2008.
- Perinçek, Doğu, *Kemalist Devrim-7: Toprak Ağalığı ve Kürt Sorunu*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul 2010.
- Resmi Gazete*, S. 1, 7 Şubat 1921.
- Resmi Gazete*, S. 279, 24 Ocak 1926.
- Resmi Gazete*, S. 407, 29 Haziran 1926.
- Resmi Gazete*, S. 84, 23 Şubat 1341.
- Resmi Gazete*, S. 634, 16 Temmuz 1927.
- Resmi Gazete*, S. 1208, 5 Haziran 1929.
- Resmi Gazete*, S. 1213, 11 Haziran 1929.
- Resmi Gazete*, S. 1522, 17 Haziran 1930.
- Resmi Gazete*, S. 1524, 19 Haziran 1930.
- Resmi Gazete*, S. 1526, 22 Haziran 1930.
- Resmi Gazete*, S. 1764, 2 Nisan 1931.
- Resmi Gazete*, S. 2142, 4 Temmuz 1932.
- Resmi Gazete*, S. 2662, 25 Mart 1934.
- Resmi Gazete*, S. 2733, 21 Haziran 1934.
- Resmi Gazete*, S. 3036, 24 Haziran 1935.
- Resmi Gazete*, S. 3164, 2 Kasım 1935.
- Resmi Gazete*, S. 3603, 13 Mayıs 1937.
- Resmi Gazete*, C. 18, 27 Mayıs 1937.
- Resmi Gazete*, S. 3630, 14 Haziran 1937.
- Resmi Gazete*, S. 3639, 24 Haziran 1937.
- Resmi Gazete*, S. 4491, 22 Nisan 1940.
- Resmi Gazete*, S. 6032, 15 Haziran 1945.
- Resmi Gazete*, S. 8270, “Umumi Müfettişlik Teşkiline dair Kanun ile ek ve tadillerinin yürürlükten kaldırılması hakkında Kanun”, 29 Kasım 1952
- Resmi Gazete*, S. 8625, 24 Şubat 1954.
- Saffet, Mehmet, “Köycülük Nedir”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C.1, S.6, Halkevleri Mecmuası, Temmuz 1933, s. 422–423.
- Seçkin, Hasan, *Cumhuriyet'in Türk Köyüne Getirdikleri*, Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği, 1973.
- Söylevler*, “Reşit Galip Bey'in söylevi”, Ankara 1942.
- Şavklı, Cengiz, *Atatürk Döneminde Parlamento Faaliyetleri 1920–1938*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2011.
- Şimşek, Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri (1931–1951)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.
- Tabak, Serap, *Kazım Dirik Paşa*, Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum 2008.
- Tan Gazetesi*, 20 Şubat 1923.
- Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, *II. Tarım Şurası: Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu*, Ankara 29–30 Kasım - 1 Aralık 2004.
- Tarih IV*, Türkiye Cumhuriyeti, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 1, “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”, Kanun No: 85, 20 Ocak 1921,

- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 2 “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, Kanun No: 430, 3 Mart 1924.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 2, “Köy Kanunu”, Kanun No: 442, 18 Mart 1924.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 3, “Aşarın İlgasıyla Yerine İkame Edilecek Vergi Hakkında Kanun, 17 Şubat 1925.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 4, “Borçlanma Kanunu”, Kanun No: 716, 14 Ocak 1926.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 4, “İslah-ı Hayvanat Kanunu”, Kanun No: 904, 7 Haziran 1926.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, S. 5, “1164 Sayılı Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun”, 25 Haziran 1927.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 7, “Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu”, Kanun No: 1470, 1 Haziran 1929.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 7, “Şark Menatıkı Dahilinde Muhtaç Zürra Tevzi Edilecek Araziye Dair Kanun”, Kanun No: 1505, 8 Haziran 1929.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 8, 16 Haziran 1930.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 8, “Jandarma Kanunu”, 18 Haziran 1930.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 8, “Ziraat Bankası Hakkında 19 Mart 1340 tarih ve 444 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun” Kanun No: 1697.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 9, “Pulluk Kanunu”, Kanun No: 1797, 30 Mart 1931.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C.11, “Ziraat bankası hakkındaki 19 mart 1340 tarihli ve 444 numaralı kanuna müzeyyel 8 haziran 1930 tarih ve 1697 numaralı kanunun 2 nci ve 3 üncü maddelerinin tadiline ve 21 mayıs 1923 tarih ve 1301 numaralı kanunun 5 inci maddesinin son fıkrasının ilgasına dair kanun”, Kanun No: 2036, 27 Haziran 1932.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 13, “Trakya Umumi Müfettişliği Teşkilatı Maaş, Ücret ve Masrafları”, Kanun No: 2393, 22 Mart 1934.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 13, “İskan Kanunu”, Kanun No: 2510, 14 Haziran 1934.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 15, “Türkiye Ziraat Bankasının İpotekli ve Müteselsil Kefaletli Zirai Alacaklarının Taksitlendirilmesine Dair Kanun”, 14 Haziran 1935.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 15, “ Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu”, Kanun No: 2836, 21 Ekim 1935.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 15, “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun”, Kanun No: 2834, 21 Ekim 1935.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 17, “Köy Eğitmenleri Kanunu”, Kanun No: 3238, 11 Mart 1937.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 17, “Kara Avcılığı Kanunu” Kanun No: 3167, 5 Mayıs 1937.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 17, “Orman Umum Müdürlüğü Teşkilat Kanunu”, Kanun No: 3204, 4 Haziran 1937.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 21, Köy Enstitüleri Kanunu”, Kanun No: 3803, 17 Mart 1940
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 27, “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, Kanun No: 4753, 11 Haziran 1945.
- TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 36, “Köy Enstitüleri ve İlköğretim Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun”, Kanun No: 6234, 27 Ocak 1954.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, 1. Devre, C. 7. 135. İçtima, 20 Ocak 1921.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 7/1, “444 Sayılı Ziraat Bankası Bütçe Kanunu”, 2. Dönem, 2. İçtima Senesi, 16. İçtima, 19 Mart 1340.

- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 14, 2. Devre, 2. İçtima Senesi, 56. İçtima, TBMM Matbaası 15 Şubat 1341.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 29, 16–26 Haziran 1927.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 20, “Trakya Umumi Müfettişliği’nin Maaş ve Masrafları Hakkında 1/859 Numaralı Kanun Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası” ve 4. Devre, 3. İçtima, 32. İnkat, 22 Mart 1934.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 23, “İskan Kanunu”, Kanun No: 2510, 4. Devre, 68. İnkat, 14 Haziran 1934.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 13, 5. Devre, 2. İçtima, 1 Kasım 1936.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 20, 5. Devre, 3. İçtima, 1 Kasım 1937.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 10, 6. Devre, 1. İçtima, 17 Nisan 1940.
- TBMM Zabıt Cerideleri*, C. 14, 6. Devre, 2. Toplantı, 8 Mart 1940.
- Tevetoğlu, Fethi, *Atatürk’le Samsun’a Çıkanlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Temizhan, Oğuz, *Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri*, b.y.t., Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Ana Bilim Dalı, Ankara 2006.
- Tokgöz, Erdinç, “Atatürk Dönemi’nde Türk Ekonomisi”, *Atatürk Dönemi İktisat Politikası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayınları, Mart 1981.
- Tonguç, İsmail Hakkı, “Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 5, Ankara 1943, s. 143.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *İlköğretim Kavramı*, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1946.
- Toprak, Zafer, “Halkçılık İdeolojisinin Oluşumu”, *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu 1923–1938*, İstanbul 14–16 Ocak 1977.
- Tökin, İsmail Hüsrev, “Beş Senelik Programın Manası”, *Kadro Dergisi*, C. 3, S. 27, Mart 1934.
- Tuğluoğlu, Fatih, *Modernleşmenin ve Devletçi Ekonomi Politikasının Kırsal Kesim Üzerine Etkileri (1929–1939)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007.
- Tuğluoğlu, Fatih, “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924–1950)”, *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 32 (4), 2008, 351–359.
- Trakya Dergisi*, S. 1, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, Ağustos 1936.
- Trakya Dergisi*, S. 2, Eylül 1936.
- Trakya Dergisi*, S. 3, Birinci Teşrin (Ekim) 1936.
- Trakya Dergisi*, S. 4, İkinci Teşrin (Kasım) 1936.
- Trakya Dergisi*, S. 5, Birinci Kanun (Aralık) 1936.
- Trakya Dergisi*, S. 6, İkinci Kanun (Ocak) 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 7, Şubat 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 8, Mart 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 9, Nisan 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 10, Mayıs 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 11, Haziran 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 12, Temmuz 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 13, Ağustos 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 14, Eylül 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 15, Birinci Teşrin (Ekim) 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 16, İkinci Teşrin (Kasım) 1937.
- Trakya Dergisi*, S. 17, Birinci Kanun (Aralık) 1937.

- Trakya Dergisi*, S. 18, 15 Şubat 1938.
- Trakya Dergisi*, S. 19, 15 Mart 1938.
- Trakya Dergisi*, S. 20, Nisan-Haziran 1938.
- Trakya İstatistik Yıllığı*, C. 1, Ankara Basım ve Cilt evi, Ankara 1936.
- Trakya İstatistik Yıllığı*, C. 2, Ankara Basım ve Cilt evi, Ankara 1939.
- Trakya Umumi Müfettişlik Köy Bürosu, *Muhtarlar Kursu*, Yayın Sayısı 57.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasî Partiler ve II. Meşrutiyet Dönemi*, C.1, İstanbul, 1984.
- Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması 1923–1931*, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005.
- Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1938.
- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile Alakalı Kanunlar I*, Ankara 1938.
- Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923–2010*.
- Türkiye’de Sanayi*, “Beş Yıllık Programın Köylüye faydaları”, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1939.
- Tütengil, Cavit Orhan, *Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler*, Berksoy Yayınları, İstanbul 1948.
- Ulus Gazetesi*, 25 İlkteşrin 1935.
- Ulus Gazetesi*, 14 Temmuz 1936.
- Ulus Gazetesi*, 7 Mayıs 1938.
- Ulus Gazetesi*, Uluğ İğdemir, “Halkevleri Üzerine”, 28 Haziran 1960.
- Us, Mehmet Asım, “İktisat Kongresinden Sonra”, *Vakit*, 7 Mart 1923.
- Ülken, Yüksel, “Atatürk’ün İktisadi Kişiliği”, *Atatürk Dönemi İktisat Politikası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayınları, Mart 1981.
- Ülkü Halkevleri Dergisi*, “Köylü ve Ziraat Bankası”, Köy İktisadiyatı, C.2, S.10, İkinci teşrin 1933.
- Ülkü Halkevleri Dergisi*, “Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi”, C.12, S.72, Şubat 1939.
- Ülkü Halkevleri Dergisi*, “Köy Kalkınması: Trakya Umumi Müfettişliğinin Köyler için yaptığı neşriyat”, C. 8, S. 47, Ocak 1937.
- Üstel, Fusun, *Türk Ocakları (1912–1931)*.
- Üstel, Fusun, “Köycüler Cemiyeti”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, S. 72, Aralık 1989, s. 12–16.
- Varlık, M. Bülent, *Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları–1936*, Dipnot Yayınları, Ankara 2010.
- Yel, Filiz, *Atatürk Döneminde Köy Eğitimliği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008.
- Yeşiltuna, Serap, *Atatürk ve Kürtler*, 1. Basım, İleri Yayınları, İstanbul Ocak 2012.
- Yeşiltuna, Serap, *1934 İskan Kanunu ve Türk Basınındaki Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, Sema ve Behçet Kemal Zeynel, *TBMM albümü 1920–2010*, 1. Cilt, 2. Basım, Haziran 2010.
- Yiğiter, Mennan, *Ege’de Kooperatifçiliğin Doğuşu, Yüzüncü Yılda Tarım Kooperatifçiliğimiz*, Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü Yayınları No. 16, Ankara 1963.
- Ziya, Abdullah, “Cumhuriyette Köy Yapımı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 2, S. 10, İkinci Teşrin 1933, s. 333–336.
- 1939 Enternasyonal İzmir Fuarında Trakya*.
- <http://www.tarimkredi.org.tr/goster.php?tablo=menu&id=2>, 01.06.2011, 14.30.
- http://www.tarimkredi.org.tr/haber_goster.php?id=653, 01.06.2011, 14.45.

<http://www.msxlab.org/forum/soru-cevap/321770-sud-kostik-nedir-nerede-kullanilir.html#ixzz1vJRPcv73>, 23.05.2012, 01:10.
<http://www.msxlab.org/forum/soru-cevap/321770-sud-kostik-nedir-nerede-kullanilir.html#ixzz1vJRPcv73>, 23.05.2012, 01:23
<http://www.ataturk.net/cumh/sanayi.html>, (26.05.2011)
<http://www.izafet.com/abcc/322338-avadanlik-avadanlik-nedirc-avadanlik-hakkinda.html#ixzz1vJOHPk4g>, 28.05.2012.
<http://www.uludagsozluk.com/k/krizalit/>, 28.05.2012, 21:49
<http://forum.veterinerhekimiz.com/thread-4215.html>, 28.05.2012, 22:08.

EKLER

Ek 1- İzmir İktisat Kongresi'nde Alınan Milli İktisat Kararları

Madde 1- Türkiye, milli sınırlar içinde lekesiz bir istiklal ile dünyanın barış ve ileri unsurlarından biridir.

Madde 2- Türkiye halkı milli egemenliğini, kanı ve canı pahasına elde ettiğinden, hiçbir şeye feda etmez ve milli egemenliğe dayanan meclis ve hükümetine devamlı yardımcıdır.

Madde 3- Türkiye halkı yıkmaz; imar eder. Bütün işi ekonomik olarak ülkesini yükseltmek amacına yöneliktir.

Madde 4- Türkiye halkı kullandığı eşyayı mümkün oldukça kendisi yetiştirir. Çok çalışır; zamanda, servette ve ithalatta israftan kaçır. Milli üretimi sağlamak için icabında geceli gündüzlü çalışır.

Madde 5- Türkiye halkı servet itibariyle bir altın hazinesi üzerine oturduğunun farkındadır. Ormanlarını çocuğu gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yeniden orman yetiştirir. Madenleri milli üretimi için işletir ve servetlerini herkesten fazla tanımağa çalışır.

Madde 6- Hırsızlık, yalancılık, ikiyüzlülük ve tembellik en büyük düşmanımız; bir inanışa körü körüne bağlanmaktan uzak dindar bir şekilde yaşamak her şeyde esasımızdır. Her zaman faydalı yenilikleri severek alırız. Türkiye halkı değerlerine, topraklarına, şahıslarına ve mallarına karşı yapılan düşman fesat ve propagandalarından nefret eder ve devamlı bunlarla mücadeleyi bir görev bilir.

Madde 7- Türkler, bilim ve sanat aşığıdır. Türk, her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetişir; fakat her şeyden önce ülkesinin malıdır. Eğitime verdiği değer sebebiyle Kandil gününü aynı zamanda kitap bayramı olarak kutlar.

Madde 8- Birçok savaş ve zorunluluklardan dolayı azalan nüfusumuzun artması ile beraber sağlığımızın, hayatımızın korunması en birinci amacımızdır. Türk, mikroptan, pis havadan, salgından ve pislikten çekinir. Bol ve saf hava, bol güneş ve temizliği sever. Ata mirası olan binicilik, nişancılık, avcılık ve denizcilik gibi alanlara önem verir. Hayvanlarına da aynı dikkati ve önemi göstermekle beraber cinslerini düzeltir ve sayılarını arttırır.

Madde 9- Türk, dinine, milliyetine, toprağına, hayatına ve kurumlarına düşman olmayan milletlere daima dosttur; yabancı sermaye aleyhtarı değildir. Ancak kendi

yurdunda kendi lisanına ve kanununa uymayan kurumlarla ilişkide bulunmaz. Türk ilim ve sanat yeniliklerini nerede olursa olsun, doğrudan doğruya alır ve her türlü ilişkide fazla aracı istemez.

Madde 10- Türk açık alın ile serbestçe çalışmayı sever; işlerde inhisar istemez.

Madde 11- Türkler hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, işe candan bağlanırlar. Meslek, zümre itibariyle el ele vererek birlikler, ülkesini ve birbirlerini tanımak, anlaşımak için geziler ve birleşmeler yaparlar.

Madde 12- Türk kadını ve kocası, çocuklarını ekonomik yemine göre yetiştirirler.

Ek 2- İzmir İktisat Kongresinde tarım kesimine yönelik alınan kararlar

Reji (tekeli) meselesi:

Madde 1- Reji idare ve usulünün kaldırılması (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Tütün ziraat ve ticareti serbest olup ihraç edilecek tütünlerin işlenmiş olması ve tütün rüsumunun (vergi) tüketicilerden uygun şekilde alınması (oybirliği ile kabul)

Ziraat ve eğitim meselesi:

Madde 1- Köylülere, çiftçilere ziraatın çeşitli kollarını uygulamalı olarak öğretecek şekilde yazılmış kitap ve dergiler bastırılarak dağıtılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Genel ilk ve orta okullarda gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sanayi ve ziraatın uygulamalı olarak gösterilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Her livada birbirine yakın köyler için yeterli arazisi olan birer gece ilkokulu açılması ve bu okullarda ilk derslerle birlikte uygulamalı basit ziraat dersleri gösterilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Her livanın büyüklüğüne göre uygulamalı olarak ziraat derslerinde bulunulmak üzere uygun nahiyelerde örnek çiftlik özelliğine sahip ortaokullar yapılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 5- Yüksek tahsil için bir ziraat okulu yeterli görülerek bu okulun Anadolu'da kurulması ve okulun kurulmasından ve Halkalı'nın bütün eğitim araçları ve demirbaş eşya vesairesinin taşınmasından sonra Halkalı Ziraat Okulu'nun yeni okula taşınması ve yeni kurulacak okulun yerinin tayin edilmesi hususunun hükümete bırakılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Köylerdeki ilk okulların mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki ineklik fenni bir ahır ve kümesi yeni usul bir arılığı ve öğretmenler için iki odalı bir evi olması ve arazinin bir kısmı sebze ve bir kısmı çiçek, bir kısmı da fidancılığa ayrılarak öğretmenlerin gözetimi altında bizzat öğrenci tarafından idare edilerek gelir ve giderinin köy öğretmenlerine ait olması ve bu şekilde çocuklara uygulamalı olarak çiftçiliğin öğretilmesi ve münevver kişilerin de köylerde yerleşmelerinin teşviki. (sanayi grubu çekimser diğer gruplar oybirliği ile kabul)

Madde 7- Türkiye ve Yabancı Darülfünun, yüksek ve orta okul mezunları ve mezunelerinin ve medreseleri tamamlayarak çıkış belgesi alanların en az bir sene süreyle altıncı maddeyi yerine getiren köy öğretmenliklerinde görevlendirilmeleri. (oybirliği ile kabul)

Madde 8- Kışla ve askeri talimgahlarda uygulamalı ziraat dersleri yapılması

Madde 9- Ahlaka aykırı olanları men etmek şartıyla zirai, sanayi, coğrafi, iktisadi ve sıhhi sinema filmleriyle köylülere gereken yararlı bilgiyi vermek ve köylerin istatistiki bilgilerini kaydetmek ve uygulamalı konferanslar vermek üzere şimdilik her livada birer gezici Ziraat okulu açılması. (Çoğunlukla kabul)

Güvenlik konusu:

Madde 1- Güvenliğin sağlanması için eğitimin yaygınlaştırılması ve cahilliğin yok edilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Köylerin toplu bulundurulması gerek güvenliğin sağlanması ve gerek eğitimin yaygınlaştırılması için çok yararlı olduğundan bu konunun nahiyeler kanununda dikkate alınması. (oybirliği ile kabul) Görevini yerine getirmeyen adliye memurları cezalandırılmalıdır. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Güvenlik konusunda ihmalkarlık gösteren ve idaresizliği sabit olan idare ve güvenlik reislerinin şiddetle cezalandırılarak bir daha devlet memurluğunda bulundurulmamak şartıyla görevden alınması. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Güvenliğe bağlı konular: örnek olarak hayvan hırsızlığı, yol kesiciliği, soygunculuk ve bunlara yardımcılık gibi konular acil ve önemli sayılarak mahkemeleri her davadan önce görülmeli, mahkemelerde bu olayların araştırılması ve sonuçlandırılması en fazla birer ay sürdürülerek bu olaylara karışanlar ağır cezaya çarptırılmalı ve bir aylık süre zarfında görevini yapmayan adliye memurları cezalandırılmalıdır. (oybirliği ile kabul)

Madde 5- Sorumlu reislerden herhangi birinin bu konuda müsamahası görülürse bunu hükümete bildirmek belediye, idare meclisi ve ziraat odalarının ortak görevleridir. Bu konuda ortaklaşa yapılacak başvuruların hükümet tarafından kabul edilmesi ve işleme konulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Güvenliğin sağlanması için o yerin veya ona yakın yerde bulunan en büyük askeri kumandanının Vilayet İdaresi Kanununun özel maddesi gereğince en büyük mülkiye memurunun göstereceği lüzum üzerine yardım için kuvvet göndermeğe mecbur olması ve bunun için askeri kumandanın üst rütbelisinden izin istemesine

mecbur bulunmaması ve en büyük mülkiye memurundan aldığı emre uygun şekilde yapılmış hareketından dolayı sorumlu tutulmaması ve azarlanmaması. (oybirliği ile kabul)

Madde 7- Gerek jandarma, gerek kır bekçilerinin köylerdeki seçkin kişilere muhtaç olacak kadar, memurluk şerefini ihlal etmemeleri ve görevlerinde köy halkını kendisini geçindirmeye mecbur kılacak derecede zarara uğratmamaları ve gururlarını kırmamaları için kendilerine yeter derecede maaş verilmesinin sağlanması için sıkı bir kontrole tabi tutulmamaları. (oybirliği ile kabul)

Madde 8- Bundan böyle jandarmalığa girecek olanların herhalde ve hiç olmazsa ilköğretimlerini görmüş bulunması ve asla bulunduğu yerde görev yaptırılmaması. (oybirliği ile kabul)

Madde 9- Köy bekçileri ve kır korucuları hakkında var olan nizamnameden bunların jandarma idarelerine bağlanmasına dair olan kaydın ihracıyla köy içindeki asıl görevlerinden başka hizmetlerde kullanılmaması ve nahiye kanununun uygulanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 10- Köylerin ve kasabaların birbirine telefonla bağlanması, güvenlik noktasından büyük faydalar vereceğinden barışın imzalanmasından (Lozan Barış Antlaşması) sonra ordumuzda fazla kalacak telefon, alet ve parçaların mülkiye hükümetine devri. (oybirliği ile kabul)

Madde 11- Telgraf merkezi olmayan ve telefon tesisatı yapılmamak veyahut bozuk olup çalışmayan telefonlar sebebiyle bir köy ve havalisinde ortaya çıkan olay ve eşkıyalığın zamanında hükümet ve zabıtaya bildirilmesini sağlamak için demiryollarına ait telgraf ve telefonlarla iletişim imkanının sağlanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 12- Hayvan hırsızlığını en fazla yapan seyyar Kıptilerin yerleştirilmesi ve dışarıdan gelecek seyyar Kıptilerin memleketimize girmesinin yasaklanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 13- Derbent denilen karakolların yeniden kurulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 14- Yabancı demiryolu şirketlerinin dikkatsizliğinden hat boylarında yanan ürün, orman ve köylerin şirketler tarafından zararlarının ödenmesi. (oybirliği ile kabul)

Aşar konusu:

Madde 1- Aşarın kaldırılması. (çiftçi ve işçi grupları oybirliği ile kabul, sanayi ve ticaret grupları aşarın kaldırılmasıyla birlikte yerine adil bir usulün konulması teklifi)

Madde 2- Türkiye’de yaşayan bütün kişileri ilgilendirmek üzere ve bütçede dengeyi sağlamak için herhangi bir nam ve usul ile ılımlı bir vergi konulması. (Aşarın tamamen kaldırılması veya şeklinin değiştirilmesi yüzünden devlet bütçesinde ortaya çıkacak denge noktası hakkında bir eşitleme yapılması ve göz önüne alınması oybirliği ile kabul, sanayi ve ticaret grupları bu konuda verecekleri tasarılar da gösterecekleri yeni ve ılımlı bir aşar usulünün yerine getirilmesini teklif, işçiler aşar yerine bir verginin şeklini bir tasarıya bağlayacaklarını beyan, çiftçi grubu ise maddenin aynen kabulünde ısrar etmişlerdir.)

Ziraat Bankası ve İtibar-ı Zirai konuları:

Madde 1- Hükümetin Ziraat Bankasından aldığı paraları olabildiğince hızla ve diğer borçlardan önce ödemesi ve bundan böyle Ziraat Bankası sermayesinin hükümet tarafından hiçbir sebep ve bahane ile bir diğer tarafa harcanmamasını sağlamak.(oybirliği ile kabul)

Madde 2- Ziraat Bankası hakkında çıkan yeni kanunun biraz daha değiştirilmesi ve düzeltilmesiyle hemen uygulanmaya başlanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Çiftçilere zincirleme kefalet karşılığında borç verilmesinin genişletilmesi, şahsına güven karşılığında kısa sürelerle borç verilmesinin sağlanması ve bu hususun nizamnameye eklenmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Ziraat Bankasının şahsa güven için isteyeceği mazbataların yeni nahiye meclisleri tarafından verilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 5- Ziraat Bankasının gözetim ve yardımıyla yardım şirketlerinin bir an önce kurulması ile bu kuruluşların faydaları, şekli ve idaresi hakkında kitapçıklar bastırılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Seferberliğin başlangıcından beri çiftçiden alınmış olan her çeşit hayvan ve yiyecek bedellerinin ve başka suretlerle ortaya çıkan her cins nakliye ücretlerinin hükümet tarafından ödenmesi ve bunların oluşturulacak yardım şirketlerine verilmesiyle karşılığında alacaklı olan çiftçilere şirkete ait hisse senedi verilmesi. (oybirliği ile kabul)

Yollar konusu:

Madde 1- Genel yollardan şoselerle demiryollarının ve limanlarla kanalların ve denizyollarına bağlı nehirlerin inşa şekli ve idaresi hususunun tayinini hükümetimizle bayındırlık ve iktisat uzmanlarına bırakıyoruz. Ve yalnız millet ve memleket hakkında uygulanması daha yararlı olan şeklin bir an önce tayiniyle hemen işleme ve uygulamaya başlanmasının ve olabildiğince kısa bir sürede memleketin her tarafının örümcek ağı gibi çağdaş nakliye vasıtaları ile donatılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Genel millet fertleri ve özellikle çiftçi sınıfı her sene nakit yol bedeli ismiyle bir vergi vermekte oldukları halde bir çok sebepten dolayı yine yoldan mahrum olduklarını gördüklerinden ve usul ile daha yüzyıllarca köy ve kasabalarına yol yapılması ihtimali olmadığını anladıklarından nakit yol bedelinin kaldırılmasıyla yerine amele-i mükellefe⁵²⁶ usulünün getirilmesini ve çalışmayanlardan para alınması. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Köylerden kasabalara ve istasyonlara ve kaza merkezlerinden il merkezlerine doğru yapılacak olan bu özel yollar için mühendis ve kondüktörler⁵²⁷ tayini ve fen ve sanayi araçlarının alınması. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Bütün demiryolları idarelerinin uygulamakta oldukları çeşitli tarifeler gayet ağır ve yüksek olduğu, memleketimiz içinden büyük mahreçlere⁵²⁸ getirilen ürünler dışarıdan gelenlerle rekabet edemediğinden, iktisadi ilerleyişimize engel olan bu durumun kaldırılmasıyla demiryolu tarifelerinin kilometre başına alınmak üzere uygun sınırına indirilmesi ve her çeşit ziraat ürünleri ve hayvanlar ve hayvan ürünlerinin ve ağaç maddelerinin ve işçileri taşımanın en az tarifeye tabi tutulması ve zamanında ihtiyaç oranında vagon bulundurulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 5- Demiryolu idarelerine teslim edilen eşya ve aracın zarar görmesi halinde yabancı şirketlerce değeri oranında geri ödenmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Demiryolu idarelerinde iktisadi hukukumuzun korunması için İktisat Vekaletinden bir uzman iktisat komiserinin tayini ve yabancı şirketlerde müdür yardımcısı veya müsteşarların hükümet tarafından tayin edilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 7- Taze olarak sevk edilecek meyve ve sebzelerin taşınmasına özel vagonlar verilmesi ve süt, kesilmiş hayvanlar ve balıkların taşınmasına buzlu soğuk mahzenli vagonlar verilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 8- Vapurların da tarife ve taşıma işlerinde indirim ve kolaylık göstermesi. (oybirliği ile kabul)

⁵²⁶ Amele-i mükellef: Kanun zoruyla bir işin yaptırılması.

⁵²⁷ Kondüktör: Memur.

⁵²⁸ Mahreç: Çıkış yeri.

Madde 9- Dekovil⁵²⁹ hatlarının mümkün olan yerlerde yapılması. (oybirliği ile kabul)

Orman konusu:

Madde 1- Ormanlarımızın korunması. (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Ormanların arttırılması ve yeniden arazinin ormanlaştırılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Köylü ve her çeşit çiftçilerin ve çiftlik sahiplerinin binalarını ve aletlerini yapmak için muhtaç oldukları kerestelerin parasız ve zorluk çıkarmaksızın devlet ormanlarından kesilmesine izin verilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Her köy ve kasabadaki çiftçilere ve yaşamları ormana bağlı olan köy ve kasabalara ihtiyaçları oranında kendi sınırları içindeki devlet ormanlarından lüzumu kadar baltalıkların ayrılması. (tüccar ve sanayi grupları oybirliği ile kabul; çiftçi ve işçi grupları kasaba kelimesine çoğunlukla karşı çıkarak oybirliği ile kabul)

Madde 5- Mezarlıkların duvarlarla çevrilmesi ve içine ağaç dikilmesi ve bunlardan belediye ve vakıfların sorumlu tutulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Köylüler tarafından canlandırılacak baltalıkların on beş sene süreyle her çeşit vergiden muaf tutulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 7- Memleketin her tarafında mevsime göre ağaç bayramı yapılması ve gününün tayini. Ağaç bayramı günlerinde öğrencilerin ve halkın hiç olmazsa birer ağaç dikmeye mecbur tutulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 8- Yeniden sürebilecek ağaç köklerinin sökülmesinin yasaklanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 9- İpek kozası ürününün ilerlemesi için dut bahçelerinde ağaç kesilmesinin yasaklanması. (oybirliği ile kabul)

Ziraatta Hayvan konusu:

Madde 1- Memleketimiz her çeşit ehli hayvanlar yetiştirmeğe uygun olduğu halde damızlık seçmek ve bunları arttırmak yolunu bilmediğimizden “*hayvan bilimi*” alanının bir sanat olarak kabulü ve İktisat Vekaletine bağlı ve bağımsız olmak üzere bir müdürlük oluşturularak her cins ehli hayvanlarımızın ıslahı ve arttırılması. (oybirliği ile kabul)

⁵²⁹ Dekovil: Ray aralığı 60 cm. veya daha az olan küçük demiryolu.

Madde 2- Hayvanlarımızı sık sık çıkıp öldüren hayvan hastalıkları ve diğer hastalıklardan korumak için memleketin her tarafında bakteriyoloji⁵³⁰ haneler kurulması ve her çeşit aşılar hazırlanarak ve mücadele heyetleri oluşturularak fen dairesinde hastalıkların önüne geçilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Hayvanlarımızın cinslerinin ıslahı ve yeteneklerinin belirlenmesi görüşülmek üzere hayvan uzmanlarından oluşan bir kongrenin yapılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Damızlık hayvanların kesinlikle kesilmemesi ve dış ülkelere çıkarılmaması ve dışarıdan geleceklere vergi konulması (oybirliği ile kabul)

Madde 5- Köylü ve çiftçilerimize hayvan hastalıkları, cinslerinin ıslahı, arttırılması ve korunmalarına dair açık ibareli kitapçıklarla bilgi verilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Ortaokullarda okutulan hayvanlar programının hayvan iktisadı esası üzerine öğretilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 7- Pek çok zararı görülmüş boyunduruk kağı arabalarının fenni şekilde ıslahı. (oybirliği ile kabul)

Madde 8- Memleketimizde cins hayvan yetiştirmeği heveslendirmek için memleketin birçok yerinde her sene hayvan, hayvan ürünleri ve ziraatçılıkla ilgili sergi ve koşu yarışmaları yapılarak kazananlara para ve madalyalar verilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 9- Hayvan sayımlarının yer ve iklim göre Mart ayı başlangıcından Mayıs ayna kadar yapıp bitirilmesi ve oran kabul etmeyecek derecede yüksek olan ağnam vergisinin⁵³¹ Mart içinde tipi ve benzeri kötü hava şartları sebebiyle telef olan hayvanlar vergisinin bağlanmasıyla köylünün zor duruma düşürülmemesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 10- Kuyular açılması ve su bulunmayan yerlerde bu suretle çayır ve otlaklar yapılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 11- Tiftik keçilerinin neslinin tükenmekte olduğundan bunların çoğaltılması ve korunması için damızlığa uygun olanlarının kestirilmemesi ve geçici bir zaman için vergiden afları ve diğer ağnam vergilerinin uygun şekilde indirilmesi. (oybirliği ile kabul)

⁵³⁰ *Bakteriyoloji:* Bakterilerin ve genel olarak mikropların biçimlerini, niteliklerini inceleyen bilim dalı.

⁵³¹ *Ağnam vergisi:* Osmanlı Devleti'nde hayvanlar üzerinden alınan %8 oranındaki vergi.

Madde 12- Eskişehir harasının⁵³² canlandırılması ile yeniden haralar ve örnek ağıllar⁵³³ kurulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 13- Uygun yerlerden hükümet tarafından hayvan alınarak köylere ve çiftlik sahiplerine bedelleri taksitle alınmak üzere satılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 14- Memleketimizde fenni tavukçuluğun yaygınlaştırılması ve kümes hayvanlarının çoğaltılması, tavukçuluk okulları ve örnek tavuk çiftlikleri ve damızlık cinsi tavuklar için depolar açılması ve tavukçuluğun ilerlemesi ile yumurta alınmasının artırılması için ödüllü yarışmalar yapılması. (çoğunluk ile kabul)

Madde 15- Tavuklarda görülen hastalıkların hemen karantinaya tabi hastalıklar arasına katılması. (çoğunluk ile kabul)

Madde 16- Hayvanları koruma cemiyetlerine hükümet tarafından yardım edilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 17- Ağnam vergisinin diğer vergilerde olduğu gibi taksitle alınmasının sağlanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 18- Erkek damızlık hayvanlar alınarak damızlığa uygun olmayanların enenmesi⁵³⁴

Çiftçiliğe ait bazı maddeler:

Madde 1- Özel bataklıklarla tıkanmış derelerin ve harkların temizlenmesi için bunlardan zarar görenlerin menfaatlerinin derecesine göre ortaklaşa temizlemelerine mecbur tutulması ve genel bataklıkların kurutulması, nehir taşmalarının engellenmesi ve yolculuğa uygun olanların da yaralanılacak duruma getirilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Sulamaya muhtaç ve uygun olan yerlerde kanallar açılarak arazinin sulatılması ve mevcut sulama projelerinin acele yerine getirilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Merkezi nahiyelerde olmak üzere hızla gezici sağlık teşkilatının kurulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Memleketimizde bol yetişip ülke içinde harcanan ziraat ve hayvan ürünlerinin yabancı ürünlere karşı korunması. (oybirliği ile kabul)

Madde 5- Çeşitli merkezlerde zahire borsaları açılması ve bunların ziraat ve ticaret odaları gibi kuruluşu ve odalara kaydedilecek çiftçilerden uygun miktarda kayıt ücreti alınması. (oybirliği ile kabul)

⁵³² Hara: At yetiştirilen çiftlik.

⁵³³ Ağıl: Kırsal kesimde davarların (koyun, keçi) barındırıldığı üst açık çitle çevrili yer.

⁵³⁴ Eneme: Erkeklik bezlerini burarak veya çıkararak erkekliğini gidermek, iğdiş etmek, hadım etmek.

Madde 6- Memleketimize gelmiş ve gelecek göçmenlerin düzenli bir şekil ile idaresi ve geldikleri memleketin iklimi, arazisi, ziraat usulleri ve ürün çeşitleri göz önüne alınarak yerleştirilmeleri ve özellikle boş arazisi olan Türk köylerine dağıtılmaları. (oybirliği ile kabul)

Madde 7- Ölçü ve tartıların memleketin her tarafında birleştirilmesi ve hükümetin resmen kabul ettiği aşar usulünün uygulanması. (oybirliği ile kabul)

Madde 8- Ziraata ve hayvanlara zarar veren vahşi hayvanların ve özellikle yaban domuzlarının, böceklerin, kuşların ve asalak hastalıkların kaldırılması için mücadele teşkilatı oluşturulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 9- Yabancılar mülkiyet hakkı tanımamak şartıyla devlet arazisinde mülkiyet hakkının tasarrufuna kayıtsız ve şartsız elde edilmesi. (çiftçi ve sanayi grupları oybirliği ile kabul, işçi grubu ret ve ticaret grubu çoğunlukla kabul)

Madde 10- Memleketimizde var olan göllerde ve özel havuzlarda balık yetiştirilmesinin yaygınlaştırılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 11- Yeni usul çerçeveli arı kovanlarının yaygınlaştırılması için on yıl süreyle her çeşit vergiden muaf tutulması. (işçiler ret, diğer gruplar oybirliği ile kabul)

Madde 12- Meyve ağaçlarını çoğaltmaya teşvik için yeniden oluşturulacak meyve bahçelerinin meyve verdikleri tarihten itibaren beş yıl süreyle vergiden afları. (üç grup ret, çiftçiler oybirliği ile ısrar)

Madde 13- Memleketimizin uygun yerlerinde analiz laboratuvarlarının ve hava gözlem istasyonlarının açılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 14- İllerimizde gezici bir halde yaşayan aşiretlerin yerleştirilmeleri. (oybirliği ile kabul)

Madde 15- Tarlaların işlenip ve gübrenmesi için Avrupa ve Amerika'daki gelişmeleri yakından izlemek üzere uzmanlar gönderilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 16- Memleketimizde pancar yetiştirilerek şeker fabrikaları kurulması ve ziraatta münavebe (ortaklaşa) usulünün yaygınlaştırılması ve bu şekilde hayvanlarımızın ve yiyeceklerimizin ıslahı ve çoğaltılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 17- Memleketimizde kendi kendine yetişmiş geniş zeytinliklerle, ahlat ve diğer ağaçların aşılatılarak imarı ve girişimcilere bırakılması. (oybirliği ile kabul)

Madde 18- Memleketimizde kendir yetişen yerlerde çuval fabrikaların kurulması. (oybirliği ile kabul)

Ziraatta makine konusu:

Madde 1- Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra memleketimizin uygun bir yerinde uluslar arası bir ziraat aletleri ve makineleri sergisi ve yarışması yapılarak Avrupa ve Amerika'daki ziraat ve ziraat sanayi makineleri fabrikalarının temsilcileri ve yerli ziraat aletleri yapanların davet edilmesi ve uzman bir heyet önünde genel alet ve makinelerin birer birer denenerek memleketimizin arazisine elverişli ve iktisadi duruma uygun olanların seçilmesi ve illerimizin her tarafından sergiye gelecek çiftçilere uygulamalı olarak bu makinelerin gösterilmesi ve bu sergide memleketimizde yetişen ve üretilen ziraat ürünlerinin de gösterilerek ödüllendirilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 2- Memleketimizde ziraat makinelerinin yaygınlaşmasına engel olan sebeplerin en birincisi makinelerin herhangi bir kısmı kırıldığında onaracak usta ve tamirhaneler bulunmaması olduğundan mevcut sanayi okullarında demirciliğe ve tesviyeciliğe daha fazla önem verilerek ziraat makinelerini onarabilecek ustalar yetiştirilmesi ve önemli merkezlerde eli çekiç tutan ve az çok demircilikten anlayan ziraat makinistleri yetiştirebilecek uygulamalı makinist okullarının açılması (oybirliği ile kabul)

Madde 3- Memleketimizin uygun bir yerinde ziraat aletleri fabrikası açılarak şimdilik hiç olmazsa; sapan, pulluk, tırmık, merdane, çapa makinesi, tınaz makinesi gibi basit makinelerin üretilmesi ve fabrikanın gittikçe geliştirilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 4- Lozan Barışından sonra Zeytinburnu, Baruthane, Tophane gibi askeri araç üretim fabrikalarında var olan ziraat aletleri ve diğer sanayi üretim şube ve tezgahlarının asker idaresinden alınarak yalnız askeriyeye lazım olan araçların askeriye tarafından üretilmesi. (oybirliği ile kabul)

Madde 5- İl merkezlerinde olduğu gibi bazı önemli nahiye merkezlerinde de o yerin ihtiyacına uygun ziraat araç ve gereçleri depolarının açılması ve buralarda her çeşit aletlerin yedek parçalarından fazla miktarda bulundurulması ve bunların yanında tamirhaneler kurulması. (oybirliği ile kabul)

Madde 6- Ziraat aletlerinin gümrük vergisinden af süresinin devam ettirilmesi ve af listesine ziraat, bahçıvanlık ve ziraat sanayisi aletlerinin de noksan kısımların ve bahçeler için gerekli olan dikenli tellerinde ithal edilmesi. (işçi grubu ret, diğer gruplar oybirliği ile kabul)

Madde 7- Traktörler için harcanması gerekli olan petrol ve benzin konusunda olduğu gibi her çeşit ziraat makineleri için gerekli olan vakum gibi yağların gümrük vergisinden afları. (tüccar ve işçi grupları ret, diğer gruplar oybirliği ile kabul)

Madde 8- Köylere gönderilen makinistlerin ve genel işçilerin hukukunun tanınması ve bunlarla sözleşme imzalanması. (çiftçi grubu ret, diğer gruplar kabul)

Ek 3- Köy Kanunu (18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı)

BİRİNCİ FASIL

Madde 1 - Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tabidir.

Madde 2 - Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.

Madde 3 - Bu kanunun hükmü başlar başlamaz her köyün sınırı ihtiyar meclisi tarafından bir kağıda yazılır. Sınır için komşu köyler ile aralarında uzlaşamadıkları yerler varsa bu da gösterilir ve yazılan sınır kağıdı ihtiyar meclisince mühürlenerek nahiye müdürüne gönderilir. Nahiye müdürü de bu sınır kağıdını kaza veya vilayete gönderir. Oralarda idare meclisince sınır kağıdı tetkik ve tasdik olunduktan sonra tasdikli bir örneği tekrar köy ihtiyar meclisine verilmek üzere nahiye müdürüne yollandığı gibi asıl sınır kağıdı da tasdikli olarak tapu idaresine verilir. İki köy arasında uzlaşamayan sınırlar için idare meclisleri tahkikat ve tetkikat yaparak sınırı beşinci maddeye göre çizip her iki köye de tasdikli birer örneğini gönderir ve bu katidir. Kazadaki bütün köylerin tasdikli sınır kağıtları tapuca bir deftere yazılıp defterin altı idare meclisine tasdik ettirilir. Ayrıca bu tasdikli defterin bir sureti de tapuca çıkarılıp idare meclisinde saklanmak üzere verilir. Köy sınırlarına ait işlerde Devlet daireleri ve mahkemelerce bu tasdikli defterler esastır.

Madde 4 - Bir köyün sınırı aşağıda tarif edildiği şekilde çizilir.

1 - Eskiden beri bir köyün sayılan bütün tarla, bağ bahçe, çayır, zeytinlik palamutluk, baltalık ve ortaklar sınır içinde kalmalı.

2 - Dağlık ve ormanlık havalide ötede beride dağınık olan evler, tarlalar, meralar parça parça en yakın köye bağlı sayılmakla beraber bunlar sınır haricinde bırakılmalı yalnız her birinin adı sınır kağıdının altında yazılmalı.

3 - Sınır mümkün olduğu kadar kolay anlaşılacak surette dereler, tepeler, yollar veya diğer değişmeyen işaretli yerlerden geçmeli ve bu dere, tepe ve yolların veya işaretli yerlerin köylüce adları ne ise behemehal sınırda sırasıyla yazılmalı.

4 - Eğer bir köyün sınırını derelerden, tepelerden, yollardan veya diğer değişmeyen işaretli yerlerden geçirmek kabil olmazsa o halde sınır mümkün olduğu kadar düz yapılmalı ve büyük taşlar dikilerek sınır gösterilmeli.

5 - Bir köy ahalisinden bazı kimselerin başka bir köy arazisi içinde kalan dağınık tarla, bağ, bahçe gibi yerleri sahibinin bulunduğu köyün sınırında değil öteki köyün sınırında gösterilmeli.

6 - Bir köyün sınırı mutlaka diğer köyün sınırıyla birleşmek lazım gelmez.

İki köyün sınırları arasında eskiden beri hiçbir köyün malı sayılmayan boş arazi, dağlar, ormanlar, yaylaklar varsa bunlar gene sınırın dışında bırakılmalı.

7 - Bir köyün malı olan yaylaların o köy ihtiyar meclisi tarafından ayrıca sınırı çizilmekle beraber bu sınır kağıdı asıl köyün sınır kağıdı ile birleştirilmeli.

Madde 5 - İki köy arasında nizalı sınırların çizilmesi için Hükümetin emriyle iki köy heyeti ihtiyariyesi bir araya toplanarak işin kendi aralarında düzeltilmesi için çalışılır. Gene uzlaşamadıkları halde idare meclisi tetkikat ve tahkikat yaparak altı ay içinde doğrudan doğruya sınırı çizer ve bu kati olur. Beş sene müddetle değiştirilemez.

Bir köy sınırı; bu kanun mucibince çizildikten beş sene sonra hasıl olacak lüzum ve ihtiyaç üzerine ihtiyar meclisi sınırın büyültölüp küçültölmesi için müracaatta bulunabilir. Şayet bu sınırın büyütölmesi veya küçültölmesi başka bir köye dokunmuyorsa vilayet veya kaza idare meclisleri kararıyla sınır tashih olunur ve tasdikli deftere yazılır.

Sınırın büyültölmesi veya küçültölmesi başka bir köye dokunuyorsa bu maddenin birinci fıkrasına göre mesele halledilir.

Madde 6 – (Değişik madde: 25.02.1998-4342/34 md.) Birkaç köy arasında müşterek olan sıvat, sulak, pınar ve baltalık gibi yerler eğer bir köy sınırı içinde kalıyorsa o köyün malı olmakla beraber diğer köyler de eskisi gibi istifade ederler.

Bu gibi müşterek yerler bir köy sınırı içinde kalmıyorsa buralardan istifade eden köylerin müştereken malı olup her köyün sınır kağıdında bu hakları yazılır ve müştereken koruyup eskisi gibi istifade ederler.

Madde 7 - Köy bir yerden bir yere götürölabilen veya götürölemeyen mallara sahip olan ve işbu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. Buna (şahsı manevi) denir.

Madde 8 - Köyün orta malı kanun karşısında Devlet malı gibi korunur. Bu türlü mallara el uzatanlar Devlet malına el uzatanlar gibi ceza görürler.

Madde 9 - İşbu kanun ile köye verilen işleri görmek (Köy muhtarının) ve (İhtiyar meclisinin) vazifesidir.

Madde 10 - Muhtar, köyün başıdır. İşbu kanuna göre köy işlerinde söz söylemek, emir vermek ve emrini yaptırmak muhtarın hakkıdır.

Muhtar Devletin memurudur. Devlet işlerinde vazifesini 36. maddeye göre yapar.

Madde 11 - Köy muhtarının ve yapacağı işte köy muhtarıyla birlik olanlara köy işlerinde fenalıkları anlaşılırsa Devlet memuru gibi muhakeme edilirler ve ceza görürler.

İKİNCİ FASIL: KÖY İŞLERİ

Madde 12 - Köye ait işler ikiye ayrılır:

- 1 - Mecburi olan işler;
- 2 - Köylünün isteğine bağlı olan işler.

Köylü mecburi olan işleri görmezse ceza görür. İsteğine bağlı olan işlerde ceza yoktur. Ancak köylünün isteğine bağlı bu gibi işlerde köy derneğinin yarısından çoğu hükmederler ve vilayete bağlı olan yerlerde vali ve kazaya bağlı olan köylerde kaymakamın rızasını alırlarsa o iş bütün köylü için mecburi olur. Ve yapmayan ceza görür.

Madde 13 - Köylünün mecburi işleri şunlardır:

1 - Sıtma, sivrisinek tarafından aşılandığı ve sivrisinek de su birikintilerinde barındığı ve ürediği için her şeyden evvel köy sınırı dahilindeki su birikintilerini kurutmak;

2 - Köye kapalı yoldan içilecek su getirmek ve çeşme yapmak, köyün içtiği su kapalı geliyorsa yolunda delik deşik bırakmamak ve mezarlıktan veya süprüntülük ve gübrelikten geçiyorsa yolunu değiştirmek;

3 - Köylerdeki kuyu ağızlarına bir arşın yüksekliğinde bilezik ve etrafını iki metre eninde harçlı döşeme ile çevirmek;

4 - Evlerde odalarla ahırları bir duvarla birbirinden ayırmak;

5 - Köyün her evinde üstü kapalı ve kuyulu veya lağımlı bir hala yapmak ve köyün münasip bir yerinde herkes için kuyusu kapalı veya lağımlı bir (hala) yapmak;

6 - Evlerden dökülecek pis suların kuyu, çeşme, pınar sularına karışmayarak ayrıca akıp gitmesi için üstü kapalı akıntı yapmak;

7 - Köyde evlerin etrafını ve köyün sokaklarını temiz tutmak, her ev kendi önünü süpürmek;

8 - Çeşme, kuyu ve pınar başlarında gübre, süprüntü bulundurmuyup daima temiz tutmak ve fazla sular etrafa yayılarak bataklık yapmaması için akıntı yapmak;

9 - Köyün süprüntü ve gübreligini köyden uzakça yol üstü olmayan sapa ve rüzgar altı yerlerde yapmak ve herkese o gübrelikten ayrı yerler gösterilmek;

10 - Her köyün bir başından öbür başına kadar çaprazlama iki yol yapmak (bu yollar köy meydanından geçecektir.)

11 - Köyün büyüklüğüne göre orta yerinde ve mümkün olamazsa kenarında bir meydan açmak;

12 - Köy meydanının bir tarafında ihtiyar meclisinin toplanıp köyün işlerini görüşmeleri için bir köy odası yapmak;

13 - Köy, yol üzerinde uğrak ve konuk ise köy odası yanında ocaklı ve ahırlı bir konuk odası yapmak;

14 - Köyde bir mescit yapmak (yeniden yapılacak ise köy meydanının bir tarafına yapılacaktır.)

15 - Köyde maarif idarelerinin vereceği örneğe göre bir mektep yapmak (yeniden yapılacak ise köyün en havadar bir tarafına yapılacak ve mektebin herhalde bir bahçesi bulunacaktır.);

16 - Köy yollarının ve meydanının etrafına ve köyün içinde ve etrafındaki su kenarlarına ve mezarlıklara ve mezarlık ile köy arasına ağaç dikmek. (Köylü her sene adam başına en az bir ağaç dikecek ve bu ağaç tamamen tutup yeşilleninceye kadar ağaca bakacak ve yeni dikilmişlere hayvanların sürünerek ve kemirerek zarar vermesinin önünü almak için etrafına çalı çırpı sarıp muhkemce bağlayacaktır.);

17 - Köy korusunu muhafaza etmek;

18 - Köyden Hükümet merkezine veya komşu köylere giden yolların kendi sınırı içindeki kısmını yapmak ve onarmak ve yollar üzerindeki küçük hendek ve derelerin üstlerine köprü yapmak ve yol üzerinden gelip gitmeğe zorluk verecek şeyleri kırmak, kaldırmak. (Bir yol üzerindeki işlerin köyden köy sınırının bittiği yere kadar olanı o köyündür.);

19 - Köy halkından askerde bulunanların ve bakacağı olmayan öksüzlerin tarlalarını, bağ ve bahçelerini (imece) yoluyla sürüp ekmek, harmanlarını kaldırmak;

20 - Köy namına nalbant, bakkal, arabacı dükkanları yaptırmak;

21 - Köye ortaklama korucu, sığırtaç, danacı ve çoban tutmak;

22 - Köyde insanlarda salgın ve bulaşık bir hastalık çıkarsa veya frengili adam görülürse o gün bir adam yollayarak Hükümete haber vermek. (Bu haber üzerine

kazadan memur gelinciye kadar hastanın yanına bakacaklardan başkalarını sokmamak lazımdır.);

23 - Köy hayvanlarında salgın ve bulaşık bir hastalık görülürse o gün bir adam yollayarak Hükümete haber vermek; bu haber üzerine kazadan bir memur gelinciye kadar hasta olan hayvanı diğerlerinden ayırmak ve hasta hayvan ile beraber bulunmuş olan hayvanları köyün hasta olmayan hayvanları ile karıştırmamak;

24 - Köyde su basması olursa birleşerek selin yolunu değiştirmek;

25 - Ekine, mahsule, yemişli, yemişsiz ağaçlara, bağlara, bahçelere zarar veren kuşları, böcekleri, tırtılları öldürmek. (Bunun için hangi türlü kuşların ve böceklerin hangi zamanlarda ve nasıl öldürülmesi lazım geldiği Hükümetten sorulacak ve nasıl öğretilirse öyle yapılacaktır.);

26 - Köy halkının ekilmiş ve dikilmiş mahsullerini, ağaçlarını her türlü zarar ve ziyandan muhafaza etmek;

27 - Mecbur olmadıkça yol üzerine halkın kolaylıkla gelip geçmesine dokunacak şeyler koymamak;

28 - Birdenbire yıkılarak altında adam ve hayvanat kalacak derecede çürümüş veya eğilmiş duvar veya damları bir sakatlık çıkarmaması için yıktırmak veya tamir ettirmek;

29 – **(Değişik bent: 02.12.1925- 684/1. md.)** (Köy içinde bila zaruretin hayvan koşturmamak).

30 - Muhafazasına mecbur oldukları yırtıcı ve azgın hayvanları başı boş salıvermemek;

31 - Devlet parasını kıymetinden aşağı aldirtmamak;

32 - Bir adamın suda veya başka suretle başına bir felaket gelince onu kurtarmak elinde iken yardım etmek;

33 - Köyde çürümüş ve kokmuş meyve vesaire sıhate muzır şeyler köyden dışarıya götürülür ve gömülür;

34 - Bir hayvana götüremeyecek kadar yük yüklettirmemek;

35 - Yaylımlara başlı başına hayvan salmamak ve ortaklama çayırları biçmemek;

36 - Bir yeri kazarak başkalarının hayvan ve davarlarının düşüp ölmesine ve sakatlanmasına sebep olmasına meydan vermemek;

37 - İhtiyar meclisleri tarafından şahitlik için çağrılınca herhalde gelmek ve eğer gelmeyecek kadar mazereti varsa bildirmek.

Madde 14 - Yapılması köylünün isteğine bağlı olan şeyler şunlardır:

- 1 - Köyün evlerinde ahırları odalardan ayrı bir yere yapmak;
- 2 - Ev, ahır, hela duvarlarının iç ve dışları senede bir defa badanalanmak;
- 3 - Her köyün bir başından öbür başına kadar olan yolları taş kaldırım ile döşemek;
- 4 - Köy mezarlığının köyden ve caddeden uzak bir yerde, suların geldiği tarafta değil, akıp gittiği tarafta olmasına çalışmak ve etrafını duvarla çevirerek içersine hayvan girmesinin önünü almak ve mezarlığa gübre süprüntü dökmemek, herkes mezarlarına iyi bakmak;
- 5 - Köyde bir çamaşırlık yapmak;
- 6 - Köyde bir hamam yapmak;
- 7 - Pazar ve çarşı yerleri yapmak;
- 8 - Köyün sınırı içinde münasip yerlerde ve tepelerde orman yetiştirmek;
- 9 - Köyü, kasaba ve komşu köylere bitiştiren yolların iki kenarına ağaç dikmek ve köy sınırı içindeki yabani ağaçları aşılama;
- 10 - Köyde ekilip biçilen ve toplanan mahsulatın veya yapılan eşyanın değeriyle satılabilmesi için köy namına alıcı adam aramak;
- 11 - Köy tarla ve bahçelerini sulamak için bütün köye ortaklama ark yapmak;
- 12 - Köye ortaklama her türlü ziraat, pulluk, orak, harman makineleri almak;
- 13 - Köyde peynir ve yağ yapmak için makine almak;
- 14 - Köye ortaklama değirmen yapmak veya getirtmek;
- 15 - Köylülerin giydiği esvapları köyde dokutmağa çalışmak;
- 16 - Köylüden berber yetiştirmek;
- 17 - Köylüden ayakkabıcı yetiştirmek;
- 18 - Köylüden nalbant, demirci, arabacı, kalaycı yetiştirmek;
- 19 - Ekinden çok gelir almak için yapma gübre getirtmek;
- 20 - Köylünün bilgisini artıracak kitap getirtmek;
- 21 - Yemeklik ve para ile köy fukarasına ve öksüzlere yardım etmek, kimsesiz çocukları sünnet ettirmek ve kızları evlendirmek için yardım etmek ve fukara cenazelerinin kefen vesairesinin tedarikine çalışmak;
- 22 - Kazaen yanan veya yıkılan fukara evlerini bütün köy yardımı ile yapmak;

23 - Bütün köy için bankadan para kaldırmak ve tarla, bahçe, çift ve tohum almak isteyenlere vermek ve bu paranın her sene borçlarını toplayarak bankaya yatırmak;

24 - Köyde güreş, cirit, nişan talimleri gibi köy oyunlarını yaptırmak;

25 - Kağnıları dört veya iki tekerlekli arabaya çevirmek ve köy parasıyla araba yapacak ve onaracak bir tezgah açtırıp köy namına idare etmek;

26 - Her köyde köy sandığından bir ambar yaptırıp bunun bir bölmesine harman zamanında herkesten köy namına mahsullerine göre birer miktar zahire ödünç alınarak konulmak ve bu zahireyi muhtaç köylülere gene köy namına yemeklik veya tohumluk olarak ödünç vermek ve her sene ambarda artan zahireyi yeni mahsul ile değiştirmek;

27 - Her sene köy namına bir veya daha ziyade tarla ektirerek mahsulünü imece yoluyla biçip elde ettikten ve gelecek sene için tohumu ayırdıktan sonra artanını satarak parasını köy sandığına yatırmak;

28 - Köy namına iyi cinsten boğa, aygır, teke, koç satın almak;

29 - Köy korusu olmayan yerlerde koru yetiştirmek;

30 - Köyde sağlık işlerine bakmak üzere bir sağlık korucusu bulundurmak, yok ise vilayet veya kaza merkezinde açılacak sağlık derslerine adam göndererek yetiştirmek suretiyle köyde istihdam etmek;

31 - Hükümet tarafından sağlık işlerinde kullanılmak üzere verilecek ilaçları korumak.

32 - (Ek bent: 12.02.1954 - 6250/1. md.) Köye elektrik tesisatı vücuda getirmek.

ÜÇÜNCÜ FASIL: İMECE VE KÖY PARASI

Madde 15 - Köy işlerinin bir çoğu bütün köylü birleşerek imece ile yapılır.

Madde 16 – (Değişik madde: 05.07.1939- 3664/1 md.) Köy gelirleri, köy işlerini gören köyün aylıklı adamlarının aylık ve yıllıklarıyla köy sınırları içinde yapılacak mecburi köy işlerine yetmezse:

En yüksek haddi yirmi lirayı aşmamak üzere herkesin hal ve vaktine göre köy ihtiyar meclisi kararıyla köyde oturanlara ve köyde maddi alakası bulunanlara salma salınır.

Madde 17 - Köy parası şunlardır:

1 - İhtiyar Meclisi tarafından köylüye salınacak para;

- 2 - İşbu kanuna göre alınacak ceza paraları;
- 3 - Köy namına yazılı emlak ve arazi geliri;
- 4 - Yoluyla vakfedilen arazi ve emlak geliri;
- 5 - Avarız gelirleri (ağaç, arazi, emlak, para);
- 6 - Hediye ve bağışlanmış paralar ve mallar, (ianat ve teberruat);
- 7 - Köy namına ekilen tarla geliri;
- 8 - Köy tezgah ve ambar ve dükkanları geliri;
- 9 - Mühürlenecek ilmühaberlerden alınacak para, (bu para ihtiyar meclisince yapılıp kaymakam veya vali tarafından tasdik olunan cetvele göre alınır);
- 10 - Köy sınırı içindeki taş, kireç, tuğla, kiremit, çorak, kil gibi ocaklardan alınacak para (nısıf kutru elliden yüz metreye kadar olanlardan);
- 11 - Çay ve nehirler üzerindeki kayık ve sallardan alınacak para, (senenin altı ayı işleyenlere mahsustur. Bundan fazla işleyenler vilayet idarelerininindir);
- 12 - Köy sınırı içindeki otlaklardan ve meralardan fazlasının kira paraları;
- 13 - Köyde satılmak için kesilen hayvanlardan alınacak para, (zephiye resmi);
- 14 - Köy sınırı içinde satılan hayvanlardan alınacak ihtisap resmi;
- 15 - Köy sınırı içinde sahipsiz ağaçların ve yemişlerin geliri;
- 16 - Köy sınırı içindeki kaplıcalar, maden suları, (şimdiye kadar belediye, idare-i hususiye, maliye, evkaf ve eşhas tarafından yoluyla elde edilenler hariç);
- 17 - Geliri yetişmeyen köylerde muhtar, imam, katip, korucu, sığırtmaç, danacı gibi köy adamlarının aylıkları veya senelikleri için salınacak para veya mahsuller.

Madde 18 - Köy namına harcanacak para iki türlüdür. Biri köylünün isteğine bağlı olmayan, diğeri köylünün isteğine bağlı olandır.

Madde 19 - (Değişik madde: 02.06.1934 - 2491/2 md.) Köylünün isteğine bağlı olmayarak harcanacak paralar şunlardır:

- 1 - Köy muhtarının köy derneğince kesilen aylık veya seneliği,
- 2 - Varsa katip aylığı,
- 3 - Köy namına yazılı veya vakıf emlak ve arazinin vergi ve başka masrafı,
- 4 - Köyün mecburi işlerine lazım olacak paralar,
- 5 - 12. madde mucibince isteğe bağlı iken mecburi yapılan işlere lazım olacak paralar,
- 6 - Köy işine bakacak adamların aylığı.

DÖRDÜNCÜ FASIL: KÖY MUHTARININ VE İHTİYAR MECLİSİ AZALARININ SEÇİLME YOLU

Madde 20 - (Değişik madde: 26.10.1933 - 2329/1 md.) Her köyde bir köy derneği, bir köy muhtarı, bir de ihtiyar meclisi bulunur. Köyde 24 üncü maddeye göre köy muhtarını ve ihtiyar meclisi azalarını seçmeğe hakkı olan kadın ve erkek köylülerin toplanmasına köy derneği derler. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azaları doğrudan doğruya köy derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilir. Köy muhtarı ihtiyar meclisinin başıdır.

Madde 21 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 22 - (Mülga madde: 18.01.1984 - 2972/37 md.)

Madde 23 - Köyün imamı ile muallimi veya başmuallimi ihtiyar meclisinin her zaman azasıdır.

Madde 24 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 25 - (Mülga madde: 18.01.1984 - 2972/37 md.)

Madde 26 - (Mülga madde: 17.07.1950 - 5672/3 md.)

Madde 27 - (Mülga madde: 17.07.1950 - 5672/3 md.)

Madde 28 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 29 - (Mülga madde: 17.07.1950 - 5672/3 md.)

Madde 30 - (Değişik madde: 26.10.1983 - 2329/2 md.)

Karı, koca, ana, baba, kız, oğul, gelin, güvey ve kardeşlerin ihtiyar meclisinde aza olarak bir arada bulunmaları yasaktır. Bunların seçilmiş olduğu görülür ise içlerinden en çok sayı kazanmış olan kadın veya erkek azalıkta bırakılır. Sayıları beraber olur ise evli olan, ikisi de evli ise yaşı büyük olan, yaşları da beraber ise çocuğu çok olan tercih olunur. Çocuk adedi de beraber olur ise kura çekilerek kurada adı önce çıkan azalığa alınır.

Madde 31 - (Mülga madde: 07.07.1950 - 5672/3 md.)

Madde 32 - (Mülga madde: 07.07.1950 - 5672/3 md.)

Madde 33 – (Değişik madde: 18.07.1963-286/2 md.)

a) Köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçildikten sonra:

1. Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olanlar,
2. İzinsiz olarak yabancı Devlet resmi hizmetlerinde bulunanlar,
3. Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giyenler,

4. Taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezasıyla kesin olarak hüküm giyenler,

5. Zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olanlar,

6. Devletin, katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin, köylerin, İktisadi Devlet Teşekküllerinin veya bunlara bağlı daire ve müesseselerle ortaklarının ve imtiyazlı şirketlerin memur ve müstahdemi olanlar,

7. Cumhuriyet Senatosu üyesi, milletvekili, il genel meclisi üyesi, belediye meclisi üyesi, belediye başkanı olanlar,

8. Köy içlerinin müteahhidi, bu işlerle ilgili kimselerin kefil veya ortağı olanlar ve bu cihetlerden köye borçlu bulunanlar,

Muhtar ve ihtiyar meclisi üyeliğinden, il veya ilçe idare kurulunca çıkarılırlar.

b) Köy tüzel kişiliği ile davacı ve davalı olan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri bu davalarda köy tüzel kişiliğini temsil edemezler. Yetkili temsilciyi köy derneği seçer.

BEŞİNCİ FASIL: MUHTARIN GÖRECEĞİ İŞLER

Madde 34 - Köyün sınırı içinde köylüye ait işleri yapmak ve yaptırmak muhtarla onun başında bulunduğu ihtiyar meclisinin vazifesidir.

Madde 35 - Muhtarın göreceği işler ikiye ayrılır:

- 1 - Devlet işleri;
- 2 - Köy işleri.

Madde 36 - Muhtarın göreceği Devlet işleri şunlardır:

1 - Hükümet tarafından bildirilecek kanunları, nizamları köy içinde ilan etmek ve halka anlatmak ve kanunlar, nizamlar, talimatlar, emirler ile kendisine verilecek işleri görmek;

2 - Köyün sınırı içinde dirlik ve düzenliği korumak (asayiş korumak);

3 - Salgın ve bulaşık hastalıkları günü gününe Hükümete haber vermek;

4 - Hekim olmayanların ve üfürükçülerin hastalara ilaç yapmasını menetmek ve Hükümete haber vermek;

5 - Köylünün çiçek ve bulaşık hastalıklar aşısı ile aşılıp hastalıktan kurtulmasına çalışmak;

6 - Köye gelip gidenlerin niçin gelip gitmekte olduklarını anlamak ve bunlar içinde şüpheli adamlar veyahut ecnebler görülürse hemen yakın karakola haber vermek;

7 - Her ay içinde köyde doğan, ölen, nikahlanan ve boşananların defterini yapıp ertesi ayın onuncu gününden evvel nüfus memuruna vermek ve köyün nüfus defterini birlikte götürerek vukuatı yürüttürmek;

8 - Vergi toplamak için gelen tahsildarlara yol göstermek, yardım etmek ve tahsildarların yolsuzluğunu görürse Hükümete haber vermek.

9 - Asker toplamak ve bakaya ve kaçakları Hükümete haber vermek;

10 - Köy civarında eşkıya görürse Hükümete haber vermek ve elinden gelirse tutturmak;

11 - Köylünün ırzına ve canına ve malına el uzatan ve Hükümet kanunlarını dinlemeyen kimseleri köy korucuları ve gönüllü korucularla yakalattırarak Hükümete göndermek;

12 - Köy sınırı içinde yangın ve sel olursa köylüleri toplayıp söndürmeğe ve çevirmeğe çalışmak, (orman yangınlarında sınırdan dışarı olsa dahi yardıma mecburdurlar.);

13 - Mahkemelerden gönderilen celpname ve her türlü tezkere ve hükümleri lazım gelenlere bildirerek istenilen işleri yapmak ve mahkeme mübaşirine ve jandarmaya vazifesinde kolaylık göstermek;

14 - İhzar ve tevkif müzekkereleri (bazı adamların kanun namına tutulmasını emreden mahkeme kağıdı) gösterildikte aranan kimseleri kağıdı getirenlere tutturmak;

15 - Zarar görenlerin şikayeti ve bilip işitenlerin haber vermesi üzerine sorup araştırmak;

16 - Bu kanunda ismi geçen davaları ihtiyar meclisine söyleyip hükmünü almak.

Madde 37 - Muhtarın göreceği köy işleri şunlardır:

1 - 13 üncü maddede sayılan işleri ihtiyar meclisi ile görüşerek yapmak ve yaptırmak;

2 - 14 üncü maddede sayılan işlerin yapılabilmesi için köylülere öğüt vermek;

3 - İhtiyar Meclisi ile görüştüktan sonra köylüyü işe çağırarak;

4 - İhtiyar Meclisi kararı ile köy işlerine harcanacak parayı toplamak;

5 - Köy işlerine harcanacak parayı topladıktan sonra harcamak için emir vermek;

6 - Bir ay içinde nerelere ve ne kadar para harcamış ise gelecek ay başında hesabatını ihtiyar meclisine vermek;

7 - Köy işlerinde hem davacı, hem hasım olarak mahkemede bulunmak ve isterse mahkemeye diğer birini yerine (vekil) göndermektir.

Madde 38 - Köy muhtarına köy işlerini gördükleri zaman karşı gelen ve kötü söyleyenler Devlet memuruna karşı koyanlar gibi ceza görürler.

Madde 39 - Muhtar yazılarını köy katibine yazdırır. Köyde katip bulunmazsa bu işi köyün muallimine ve yoksa imamına yaptırır.

Madde 40 - Köy muhtarının köylü faydasına olmayan kararlarını kaymakam bozabilir. Fakat onun yerine kaymakam kendiliğinden karar veremez. Karar, gene köylü tarafından verilir.

Madde 41 - (Değişik madde: 18.07.1963 - 286/2 md.) İl merkezine bağlı köylerde vali, ilçelere bağlı köylerde kaymakamlar, muhtarın köy işlerini ve kanunlarla verilen diğer görevlerini yapmadığını görürlerse muhtara yazılı ihtarla bulunurlar. Buna rağmen iş görmeyen muhtar, yetkili idare kurulu kararıyla görevinden uzaklaştırılır.

İHTİYAR MECLİSİNİN GÖRECEĞİ İŞLERİ MADDE 42]

Madde 43 - İhtiyar meclisi köy işlerini en ziyade lazım olandan başlayarak bir sıraya koyar ve biri yapıp bittikten sonra sırasıyla hepsini köylüye gördürmeğe çalışır. Evvel yapılması lazım gelen sağlık, yol, mektep işlerinin geri bırakıldığı haber alınır veya şikayet edilirse köyün bağlı olduğu kaymakam veya vali tarafından gösterilen yolda yapılır.

Madde 44 - İhtiyar meclisinin göreceği işler şunlardır:

1 - İhtiyar Meclisi köylüye ait işleri konuşur ve hangi işleri köylü tarafından kendileri çalışarak doğrudan doğruya ve hangi işlerin para ile veya ırgat ile görülebileceğine karar verir.

Köy işlerinden köy ahalisinin imece ile çalışarak yapacakları işi, köylünün çift ve çubuğu ile uğraşmadıkları boş zamanlara bırakır.

2 - **(Değişik bent: 12.02.1954 - 6250/2 md.)** İhtiyar Meclisi bu Kanunun 13 ve 14 üncü maddelerinde yazılı mecburi ve ihtiyari işleri yapmak için lüzumu halinde köy sınırı içindeki gayrimenkulleri değer pahasıyla satın alır. Mal sahibi razı olmazsa

köyün bağlı bulunduğu kaza veya vilayet idare heyeti işi gözden geçirir. İdare heyetinin kararına söz yoktur.

3 - Tarlası olmayan veya yetişmeyen köylüye köyün sınırı içinden boz haliden bir parça ayırıp vermek ve tasarrufu mal sandığına veya sair dairelere geçmiş olan araziye köy namına satın alıp arazisi olmayanlara vermek ve bedelini taksitle köy sandığına ödetmek mecburidir.

4 - İhtiyar Meclisi köylünün kaçar gün çalışacağını kestirir.

5 - Köy işi için beher köylüye haline göre salınacak paranın ne olacağını keser.

Madde 45 - Paranın harcanmasında hiçbir fenalık olmamasına ve faydasız yere para verilmemesine köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azaları göz kulak olurlar ve paranın harcanmasında fenalık ve yolsuzluk olduğu Hükümetçe anlaşılırsa kaza idare meclisinin hükmü ile Tahsili Emval Kanununa göre köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azasının malları satılarak köylünün parası ödenir.

Madde 46 – (Değişik madde: 07.07.1950-5672/2 md.) Mecburi işleri gördürmeyen ve toplanması isteğe bağlı olmayan paraları toplamayan ve toplattırmayan köy muhtarı ve ihtiyar meclisi üyelerine köyün bağlı bulunduğu idare kurulunca 10 liradan 50 liraya kadar para cezası hükmolunur. Bu ceza Maliyece Tahsili Emval Kanununa tevfikân tahsil ve köy sandığına teslim olunur.

İKİ VE DAHA ZİYADE KÖYLERE DÜŞEN İŞLER [MADDE 47]

Madde 48 - İki veya daha ziyade köylere düşen işler için köylerin ihtiyar meclisleri kendi aralarında anlaşamazlarsa bunlardan bir tarafın dilemesi üzerine köyün bağlı olduğu Hükümet reisi işe karışır ve o köylerin ihtiyar meclislerini toplıyarak işi bitirir.

ALTINCI FASIL: İHTİYAR MECLİSLERİNİN GÖRECEĞİ DAVALAR

Madde 49 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 50 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 51 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 52 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 53 - İhtiyar meclisleri köylünün iki tarafın uzlaşmasıyla bitirilebilen her türlü işlerini görürler. (Sulh).

Madde 54 - (Mülga madde: 02.07.1941 - 4081/36 md.)

Madde 55 - (Mülga madde: 02.07.1941 - 4081/36 md.)

Madde 56 – 13. maddede yazılan mecburi işleri yapmayan köylüden ihtiyar meclisinin kararıyla haline göre bir kuruştan yüz kuruşa kadar ceza alınır. Ceza parasını vermeyenler hakkında 66. maddeye göre muamele yapılır. Cezaya mahkum olan adam o işten gene kaçarsa evvelki ceza iki kat olarak alınır.

İhtiyar meclisince salınan parayı ödemeyenlerden iki katı 66. maddeye göre tahsil olunur.

YEDİNCİ FASIL: DAVALARIN NASIL GÖRÜLECEĞİ

Madde 57 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 58 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 59 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 60 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 61 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 62 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 63 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 64 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 65 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

Madde 66 - Köyce salınan parayı ve ihtiyar meclisince hükmedilen paraları vermeyenlere yirmi bir gün zarfında borcunu vermesi için köy muhtarı tarafından haber gönderilir. Yirmi bir günün sonunda borçlu gene borcunu vermezse ihtiyar meclisinin mazbatasını Hükümete gönderilir. Vali veya kaymakam veya nahiye müdürü aşağıdaki usule göre parayı tahsil ve köy sandığına veya ihtiyar meclisi vasıtasıyla alacaklılara teslim eder. Şöyle ki:

1 - Borçlu veya cezalıya lazım olandan gayri ev eşyası satılmak suretiyle alınır. Fazla eşyası bulunamazsa veyahut alınan eşya borcu ödeyemezse bir yerden diğer bir yere götürülebilen diğer malları, bu da yoksa tarla bağ ve bahçe gibi bir yerden diğer bir yere götürülemeyen malları satılır. Çift ve çubuğu ve çift hayvanatı satılamaz.

2 - Ev eşyasıyla bir yerden diğer bir yere nakil olunabilen her nevi eşya haczi gününden başlayarak üç gün içinde ihtiyar meclisinin gözü önünde ve kasabada

belediye vasıtasıyla sattırılır. Yetecek kadarı köy sandığına veya alacaklıya ve üst tarafı mal sahibine verilir. Üç gün içinde borcunu verenlerin malı geri verilir.

3 - Oturduğu ev ile geçimi için lazım olan tarla, bağ, bahçenin ve dört senelik mahsulü veya kirası borca yetişen ve bir yerden diğer yere götürülemeyen malların satılması yasaktır.

4 – Haciz olunan ve bir yerden diğer yere götürülemeyen mallar yirmi gün müddetle müzayedeye çıkarılır. Bu müddet bittikte sürülen peyler kafi görülürse on gün müddetle askıya alınır ve on gün bitince her kaç kuruşa çıkmış ise Hükümetçe talibine ihale olunur.

5 - Satılan şeylere köy ihtiyar meclisi azaları doğrudan doğruya kendileri veya başkaları vasıtasıyla pey süremezler ve satın alamazlar.

Madde 67 - (Mülga madde: 18.07.1963 - 286/3 md.)

SEKİZİNCİ FASIL: KÖY KORUCULARI VE GÖRECEĞİ İŞLER

Madde 68 - Köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için köy korucuları bulundurulur.

Madde 69 - Her köyde en aşağı bir korucu bulunur. Nüfusu binden yukarı köylerde her beş yüz kişiye bir korucu daha tutulur.

Madde 70 - Korucular ihtiyar meclisi tarafından tutulur ve köy muhtarının vereceği haber üzerine kaymakamın buyrultusu ile işe başlar.

Madde 71 – (Değişik madde: 12.05.1928-1256/1 md.)

Korucuların 22 yaşından küçük ve altmış yaşından büyük olmaması ve bir cürüm ile cezalandırılmamış ve iyi huylu tanınmış bulunması ve herkesle kavga çıkarmak, sarhoşluk gibi huysuzlukları olmaması şarttır.

Madde 72 - Korucular köy muhtarının emri altındadır. Resmi işlerde onun her emrini tutmağa mecburdur.

Madde 73 - Korucular silahlıdırlar. Kendilerine karşı gelenler jandarmaya karşı gelmiş gibi ceza görürler.

Madde 74 - Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkıya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlarından lüzumu kadarını gönüllü korucu ayırarak bunların isimlerini bir kağıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa bu gönüllü korucular asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkıyaya karşı köy ve köylüyü korurlar.

(Ek fıkra: 26.03.1985-3175/1 md.; Değişik fıkra: 07.02.1990-3612/2 md.)
(Değişik fıkra: 02.06.2007-5673/ S.K./1. Md.)

Bakanlar Kurulu'nca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya her ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde, valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile yeteri kadar geçici köy korucusu görevlendirilmesi kararlaştırılabilir. Bu şekilde görevlendirilecek geçici köy korucusu sayısı 40.000 kişiyi geçemez. Bakanlar Kurulu bu sayıyı yüzde elliye kadar artırmaya yetkilidir. Görevlendirmeyi gerektiren hallerin ortadan kalkması durumunda veya idarî zaruret hallerinde görevlendirmeye ilişkin aynı usul uygulanmak suretiyle geçici köy korucusu olarak yapılan görevlendirmelere son verilebilir.

Ek fıkra: 26.03.1995-3175/1 md. Köy Korucuları ve Geçici Köy Korucularının görevde bulundukları süre içinde yaralanmaları, sakatlanmaları veya ölümleri halinde "2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" hükümleri uygulanır.

Ek fıkra: 28.12.2005-5443 S.K./1. md Hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan geçici köy korucuları ile bunların eşleri, bakmakla yükümlü oldukları anne, baba ve çocuklarının muayene, tetkik ve tedavileri, 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanunda öngörülen şartlara bakılmaksızın anılan Kanun hükümlerine göre yeşil kart verilerek sağlanır. Bakmakla yükümlü oldukları anne, baba ve çocuklarının tespitinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda belirtilen esaslar uygulanır. Bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihin öncesinde ve sonrasında asgari on yıl üzerinden tazminat alarak görevinden ayrılan **(Ek ibare: 02.06.2007-5673 S.K./1. Md.)** veya bu kanun hükümlerine göre aylık bağlanmış olan geçici köy korucuları ile bunların eşleri, bakmakla yükümlü oldukları anne, baba ve çocuklarının muayene, tetkik ve tedavileri hakkında da bu fıkra hükümleri uygulanır. **(Ek cümle: 02.06.2007-5673 S.K./1. md.)** Geçici köy korucularının ölümü sebebiyle eşlerine aylık bağlanması durumunda yukarıda belirtilen hak sahiplerine aynı şekilde muayene, tetkik ve tedavi yardımı yapılmasına devam olunur.

(Ek fıkra: 02.06.2007 - 5673 S.K/1.mad) Geçici köy korucularına hizmetin devamı süresince her ay 11.500 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda ücret ödenir. Bu ücret, herhangi bir vergi ve kesintiye tâbi tutulmaksızın ve peşin olarak ödenir. Geçici köy korucuları

arasından, toplam geçici köy korucusu sayısının yüzde onunu geçmeyecek şekilde tefrik edilen korucu başlarına geçici köy korucularına ödenen ücretin yüzde onu kadar ilave ücret ödenir. Ay sonundan önce kendi isteğiyle görevden ayrılanlar ile disiplin hükümlerinin uygulanması sonucu görevlerine son verilenler hariç olmak kaydıyla, görevlerine son verilen veya ölen geçici köy korucuları için önceden peşin ödenmiş olan ücretin kalan günlere isabet eden tutarı geri alınmaz.

Geçici köy korucularından güvenlik güçleriyle birlikte operasyonlara katılanların iâşeleri, birlikte operasyona katıldıkları güvenlik güçlerinin bağlı olduğu birimlerce ve bu birimlerin bütçesinden karşılanmak üzere sağlanır. Bu Kanunda belirtilen görevler ile tabii afetlerde ve diğer olağanüstü hal ve durumlarda emsallerine göre başarılı görev yaptıkları görülen veya büyük yararlılık gösteren geçici köy korucularına, valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile yılda bir defa aylık ücretlerinin iki katına kadar ödül verilebilir. Bir malî yılda bu şekilde ödül verilecek geçici köy korucusu sayısı, o ilde görevli geçici köy korucusu sayısının yüzde birini geçemez. Güvenlik güçleriyle birlikte operasyonlara katılan geçici köy korucularına herhangi bir vergi ve kesintiye tâbi tutulmaksızın her ay 400 gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunacak tutarda ek tazminat ayrıca ödenir.

Geçici köy korucusu olarak çalıştırılanlar, bu çalışmalarından dolayı 31.5.2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun uygulanmasında kısa ve uzun vadeli sigorta kolları açısından sigortalı sayılmazlar.

Bu maddeye göre geçici köy korucularına yapılacak harcamalar, İçişleri Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten bu Bakanlıkça karşılanır ve ödemeler il valilikleri tarafından yapılır.

Madde 75 - Koruculara verilecek silahlar ve cephaneler Hükümet tarafından ihtiyar meclisine mazbata mukabilinde demirbaş olarak verilir.

Madde 76 - Korucular kendilerine verilen resmi silah ve cephaneleri ancak kendileri kullanırlar. Başkalarına emanet veremezler.

Madde 77 - Korucular aşağıdaki hallerde silah kullanabilirler:

1 - Vazifesini yaparken kendisine saldıran ve hayatını tehlikeye koyan kimselere karşı hayatını korumak için mecburi olursa;

2 - Vazifesini yaparken ahaliden bir kimsenin can veya ırz tehlikesi altında kaldığını görür ve onu kurtarmak için başka bir çare bulamaz da bunalırsa;

3 – Cürm-ü meşhutta (yani yapılırken veyahut yapıldıktan sonra henüz izi meydanda iken) bir cinayetin failini yahut maznun bir şahsı yakalamak istediği halde o kimse silahla karşı korsa;

4 - Tutulan bir cani kaçır ve "dur" emrini dinlemez ve onu tekrar yakalamak için silah kullanmaktan başka çare bulunmazsa;

5 - Eşkîya takibi sırasında yatak olan yerlerden şüpheli bir adam çıkar ve korucunun "dur" emrine itaat etmeyip kaçarsa.

Yukarda sayılan ahvalden maada korucu silahını kullandığından dolayı ceza görür. Korucu silah kullanmağa mecbur olduğu zaman bile mümkün mertebe öldürmeksizin yaralayarak tutmağa dikkat eder.

Madde 78 – (Değişik madde: 22.09.1941- 4114-1 md.)

1 – (Değişik bent: 04.07.1988-KHK-336/1 md.; Aynen Kabul: 07.02.1990-3612/3 md.) Korucuların kıyafetleri ve silahlarının şekli İçişleri Bakanlığınca tayin olunur.

2 - Korucu elbiselerinin parası köy gelirinden senede bir defa verilir. İki senede bir de gocuk veya kepenek verilir.

3 - Korucular, ellerine verilen koruculuk cüzdanını daima üzerinde bulundurur ve korucusu olduğu köyün adı kalın yazı ve vilayet ve kaza adları ince yazı ile yazılmış olmak üzere gösterilen örneğe göre pirinçten bir levhayı göğüslerinin sol tarafına daima asmağa mecburdurlar.

4 - Korucuların taşıyacakları silahların cinsi harp silahlarındandır.

Madde 79 - Ölen veya koruculuğu bırakan veyahut çıkarılan korucuların silah, fişek, tezkere ve levhaları ve gocuk veya kepenegi, yerlerine geleceklere verilmek üzere köy muhtarı tarafından alınıp saklanır.

Madde 80 - Vazifesinde kayıtsızlığı ve tembelliği ve aşağıda sayılan yasak işleri yapan korucular, ihtiyar meclisi tarafından ilk defasında tekdir, ikincisinde tevbih olunur ve her iki ceza da tezkerelerine işaret edilir. Üçüncü defasında işten çıkarılır.

Madde 81 - Koruculara yasak olan işler şunlardır:

1 - Koruculuktan başka iş yapmak: mesela dükkan, kahvehane, han açıp işletmek veya bunlara ortaklık etmek;

2 - Köylüden herhangi birinin veya kendi hizmetinde bulunmak için izinsiz vazifesini terk etmek;

3 - Koruduğu bağ ve bahçe ve ekinlerden fuzuli faydalanmak;

4 - Kendi hayvanlarını otlatmak ve köye çobanlık etmek;

5 - Levha, elbise ve silah ve cüzdanını üzerinde taşımamak veya değiştirmek.

Madde 82 - Silahını ve cephanesini kayıtsızlığı yüzünden kaybeden veya isteğiyle aharın eline geçmesine sebep olan korucu hemen çıkarılarak hakkında ayrıca ceza yapılmak üzere Hükümete haber verilir ve silah ve cephane parası ödettirilir.

DOKUZUNCU FASIL: KÖY İMAMLARI

Madde 83 - Köy imamları köy derneğinin intihabı ve müftünün buyrultusuyla tayin olunurlar. Bu kanunun neşri tarihinde mevcut olan imamlar yeniden buyrultu almağa mecburdurlar.

Madde 84 - İmam olacaklar yirmi dördüncü maddeye göre (ikinci fıkrasından başka) lazım gelen sıfatları haiz olmakla beraber ilmihal, amalierbaa ve kafi derecede Türkiye coğrafyası ve Türk ve İslam tarihini ve sağlık işlerini bilmek ve okunaklı yazı yazmak lazımdır.

Madde 85 - Köy imamlarına köyce şimdiye kadar ne veriliyorsa gene o verilecektir. Ancak verilen şeyler, ihtiyar meclisi vasıtasıyla toplanır ve verilir.

Madde 86 - Bir köyde birden fazla imam bulunursa ihtiyar meclisinde aza olarak bulunacak imamı kaymakam seçer.

ONUNCU FASIL: MÜTEFERRİK MADDELER

Madde 87 - (Mülga madde: 03.07.2003 - 4916 S.K./38. md.)

Madde 88 - Ecnebi tebaası köylerde ikamet etmek için Dahiliye Vekaletinden resmi tezkere alacaklardır. Bu tezkerelerin verilir verilmemesi ve ikamet müddetlerinin azaltılıp çoğaltılması Dahiliye Vekaletine aittir.

Madde 89 - İşbu Köy Kanunu kadın ve erkek nüfusu yüz elliden yukarı olan köyler içindir. Nüfusu yüz elliden aşağı olan köyler bu kanuna göre köy ahalisinden seçim hakkı olanların yarısından çoğunun istemesiyle etrafındaki bir saat ve ondan aşağı olan köylerden birine bağlanırlar veyahut vali veya kaymakam bu kanunun hangi maddeleri yapılacağını ayrıca emreder. Bu kabil köyler hiçbir köye bağlanmaz ve vali veya kaymakam da hiçbir emir vermezse eski göreneklerine göre işlerini yaparlar.

Madde 90 - Yüz elli nüfustan aşağı birkaç köy bir arada bulunursa her köydeki seçim hakkı onların yarısından çoğunun isteğiyle birleşerek bu kanuna göre bir köy olurlar.

Madde 91 - İşbu kanunun bir tanesini köy odasında diğer bir tanesini de köyün cami veyahut mektebinde bulundurmayan köy muhtarı kaymakamın emriyle köy sandığına beş lira ceza parası verir.

Madde 92 - İşbu kanundaki ceza-yı nakdiler köy sandığının varidatıdır.

Madde 93 - Köy mühürleri bu kanuna merbut numune veçhile bir çeşitle vilayetlerce yaptırılıp gönderilir. Köy mührü bir kutu içinde bulundurulur ve üzeri ihtiyar meclisinin en az iki azası tarafından mühürlenir ve ihtiyar meclisi önünde açılır.

Madde 94 - İşbu Köy Kanunu köy mekteplerinde çocuklara belletilir.

Madde 95 - İşbu kanuna muhalif ve köylere ait bütün kanunlar, nizamlar ve maddeler kaldırılmıştır.

Ek Madde 1 - Salma köyde oturanlar için hane başına tevzi edilir. Bir hanede oturanların kendilerine ait gelirleri olduğu takdirde bunlar dahi ayrı hane sahibi sayılırlar. Salma tevzi edilirken her hanenin tediye kudreti esas olarak göz önünde tutulur.

Köy haricinde oturup da köyde maddi alakası bulunanların vergi miktarı, o köydeki alaka ve istifadelerinin derecesi nispetiyle ölçülür ve ona göre tayin olunur.

Ek Madde 2 - Köyün aylıklı adamlarının ücretleriyle mecburi işlerden başka hiç bir iş için ve hiç bir nam ve maksatla salma salınamaz. Bu suretle toplanan paralar bu işlerden maada hiç bir yere ve hizmete tahsis olunamaz.

Ek Madde 3 - Köy İhtiyar meclisi salınacak salmanın nispet, cins ve miktarını İkinci kanun ayı içinde tayin ve tevzi cetvellerini tanzim ederek on beş gün müddetle umumun görebileceği yerlere asmak suretiyle ilan ve hariçte bulunanlara tebliğ eder. Salınan salmalarda kanun hükümlerine uygunsuzluk veya nispetsizlik olduğunu iddia edenler ilan veya tebliğ müddetinin hitamından itibaren on gün içinde itirazlarını köy muhtarına söylerler veya yazı ile bildirirler ve müracaatlarını tutulacak deftere yazdırarak bir ilmühaber alırlar.

Köy ihtiyar meclisi bir hafta içinde itirazlara bakarak kararını vermeğe ve itiraz edenlere bildirmeğe mecburdur. Bu kararlar aleyhine tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde merkez kazasında valiye, diğer kazalarda kaymakamlara müracaat edilebilir.

(İptal tümce: Anayasa Mahkemesi'nin 28.01.2010 tarih ve E:2008/19, K:2010/17 sayılı kararıyla)

Ek Madde 4 - Salma kararlarının köy karar defterine geçirilmesi ve tadilatının işaret olunması mecburidir.

Ek Madde 5 - Salma mükellefiyetini aynen veya nakden ifa edemeyenler bedenlen çalıştırılabilirler.

Ek Madde 6 - (Ek madde: 18.07.1963 - 286/1 md.) Seçim tutanaklarının verilmesi ilçe seçim kurullarına aittir. Bu kurullar, muhtarlığa ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeliklerini kazananların tutanaklarını geciktirmeksizin verir. İlçe seçim kurulu başkanı köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini o seçim çevresinde derhal ilan ettirir. Diğer bir suretini de bir hafta süre ile ilçe seçim kurulu kapısına astırır.

Muhtarlıkları, ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeliklerini kazananların köyler itibariyle bir listesi ilçe seçim kurullarınca vali veya kaymakamlara verilir.

Ek Madde 7 - (Ek madde: 18/07/1963 - 286/1 md.)

İlçe seçim kurullarının kararlarına; 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 129 uncu maddesinde belirtilen süreler içinde, Seçimin iptaline dair kararlarına da 15 gün zarfında, İl seçim kurullarına itiraz edilebilir.

İl seçim kurulları itirazları inceleyerek en geç bir ay içinde kesin olarak karara bağlarlar. İl seçim kurullarınca muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinin iptali halinde aşağıda yazıldığı şekilde hareket edilir.

A) Muhtar ve ihtiyar meclisi seçimi iptal edilmişse eski muhtar ve ihtiyar meclisi yeni seçim yapılincaya kadar görevlerine devam ederler.

B) Sadece muhtar seçimi iptal edilmişse yeni muhtar seçilinceye kadar muhtarlık görevlerini yeni seçilen birinci üye görür. (Muhtarın geçici olarak görevini yapamayacağı hallerde de görevi, aldıkları oy sırasına göre üyeler tarafından yürütülür.)

C) Yalnız ihtiyar meclisi seçimi iptal edilmişse eski meclis yeni seçime kadar görevine devam eder.

Ek Madde 8 - Devlet İstatistik Enstitüsü İlçe seçim kurulları tarafından seçimi takip eden bir ay zarfında kendisine intikal ettirilecek belgelere dayanarak köyler itibariyle seçmenler sayısını, oy kullananlar sayısını ve muteber sayılan oy sayısını, seçimi takip eden bir yıl içinde yayımlar.

Ara seçimlerinin sonuçları Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanmaz.

Ek Madde 9 - Köy muhtarı, köy ihtiyar meclisinin olumlu kararını aldıktan sonra, köy yerleşme planının yapılmasını bağlı bulunduğu mülki amirinden talep edebilir. Köy yerleşme planı, köy yerleşik ve gelişme alanını ihtiva eder.

Ek Madde 10 - Valilikçe resen veya köy muhtarının talebi uygun bulunduğu takdirde, köy yerleşme planının yapılması için Köy Yerleşme Alanı Tespit Komisyonuna gönderilir.

Köy Yerleşme Alanı Tespit Komisyonu, Vali Yardımcısı başkanlığında Maliye ve Gümrük, Bayındırlık ve İskan, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlıkları ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü mahalli kuruluşlarının birer teknik elemanı ile köy temsilcisinden oluşur. Gerekğinde bu komisyona ilgili diğer kuruluşlardan da uzman eleman iştirak ettirilir.

Komisyon, köyün halihazır ve gelişme durumunu dikkate alarak, konut ve genel ihtiyaçlarına göre köy yerleşme planını düzenler. Bu plan üzerinde Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, meri İmar Kanunu ve bu konudaki yönetmelik hükümlerine tabi olmaksızın, parsellerin konumunu belirleyen işleri yapar veya yaptırır. Bu plan valilikçe onaylanarak kesinleştirilir ve yürürlüğe girer.

Ek Madde 11 - Komisyon kararı ve köy yerleşme planı köy muhtarlığına tebliğ edilir. İtiraz edilmezse valinin onayı ile kesinleşir. Köy muhtarı köy ihtiyar meclisinin kararına dayanarak komisyon kararına karşı en geç 30 gün içinde valiliğe itiraz edebilir, itiraz valilikçe 15 gün içinde karara bağlanır. Bu karar kesindir.

Kesinleşen kararlar Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından uygulanır.

Ek Madde 12 – (Değişik madde: 27.05.2004-5178 S.K./6. Md) Köy yerleşme plânında konut alanı ve köy genel ihtiyaçlarına ayrılan yerler, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan seyrangâh, yol ve panayır yerleri gibi alanlar ve Hazinesinin mülkiyetinde olup kamu hizmetine tahsis edilmemiş taşınmazlardan, 4342 sayılı Mera Kanunu'nun 5. maddesi hükümleri uyarınca incelenmesine müteakip mera, yaylak ve kışlak ile otlak ve çayır olarak yararlanılamayacağı anlaşılan yerler köy yerleşme plânının onayı ile bu vasıflarını kendiliğinden kaybeder.

Ancak bu madde kapsamında Hazinesinin mülkiyetinde olup kamu hizmetine tahsis edilmemiş taşınmazların devri Maliye Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle yapılır ve valilikçe köy tüzel kişiliği adına tapuya tescil edilir.

Ek Madde 13 - Köy tüzelkişiliği adına, köy yerleşme planına göre en çok 2000 m olmak üzere tescil edilen parseller köyde ikamet eden ve köy nüfusuna kayıtlı olup evi bulunmayan ihtiyaç sahiplerine ihtiyar meclisi kararı ile rayiç bedel üzerinden satılır.

Satış bedeli peşin veya en çok 5 yılda ve 5 eşit taksitle tahsil edilerek, o köyün imar işlerinde kullanılmak üzere köy sandığına yatırılır.

Köy ihtiyar meclisince satılan parseller üzerine satış tarihinden itibaren en geç 5 yıl içinde bina yapılması zorunludur.

Hak sahipleri bu yerleri 10 yıl müddetle başkalarına devir ve temlik edemezler.

Ek Madde 14 - 6831 sayılı, Orman, 2634 sayılı Turizmi Teşvik, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, 1051 sayılı Kanunla değişik 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunları bu Kanun kapsamı dışındadır.

Bu Kanunun hükümleri, belediye mücavir alanında bulunan köyler için, valinin teklifi ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığının onayı ile uygulanır.

Ek Madde 15 - Komisyonun teşkili, çalışma ve karar verme esas ve usulleri, köy tüzelkişiliği adına yapılacak tesciller, köy yerleşme planı düzenleme esas ve usulleri, ihtiyaç sahiplerinde aranan vasıflar, devir yasakları, taşınmaz malların amaca uygun kullanılma esasları, rayiç bedel tayini, satış esasları ve diğer hususlar, bir yönetmelikle belirlenir.

Bu yönetmelik, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki ay içinde Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüce ve ilgili kuruluşların görüşleri alınarak hazırlanır.

Ek Madde 16 - (Ek madde: 02.06.2007 - 5673 S.K/2. md.) Geçici köy korucularından 55 yaşını dolduranların görevleriyle ilişkileri kesilir. İlişkileri kesilenlerden on beş yıl veya daha fazla hizmeti olanlara hayatta bulundukları sürece 5.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda, Sosyal Güvenlik Kurumunca aylık bağlanır. On beş yılı aşan her yıl için 5.000 gösterge rakamına 200 gösterge rakamı ilave edilir ve bu şekilde yapılacak ilave hiçbir şekilde 3.000 gösterge rakamını geçemez. Aylık göstergesine ilave edilecek 200 gösterge rakamının hesabında, ay kesirleri tam ay sayılır. Yıl kesirlerinin her ayı için 200 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın on ikide biri aylığa ayrıca eklenir.

Birinci fıkra hükümlerine göre aylık bağlanmış olanlardan vefat edenlerin dul eşleri ile 55 yaşını doldurmamış olmakla birlikte on beş yıl veya daha fazla süre geçici köy koruculuğu hizmeti bulunanlardan görevleriyle ilişkileri devam etmekte iken vefat edenlerin dul eşlerine birinci fıkraya göre hesaplanacak aylığın yüzde yetmiş beşi oranında aylık bağlanır. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan aylık alan dul eşi, bu

fıkraya göre hesaplanan tutarın yarısı uygulanır. Dul e e bağlanan aylıklar evlenmesi halinde kesilir ve ölüm nedeni hariç dul kalmaları halinde yeniden bağlanmaz.

Terör suçlarından dolayı hüküm giyen geçici köy korucularına veya dul eşlerine, aylık bağlanmaz. Hüküm giymeden önce aylık bağlanmış olması halinde ise bağlanan aylığı kesilir.

Geçici köy korucularından sakatlananların kendilerine, ölenlerin ise dul ve yetimlerine 3.11.1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmak suretiyle mal ll k ya da dul ve yetim aylığı bağlanmış olması durumunda, bu madde hükümlerine göre ayrıca aylık bağlanmaz, önceden bu madde hükümlerine göre bağlanmış olanların aylıkları kesilir.

Ek Madde 17 - (Ek madde : 02/06/2007 - 5673 S.K/2. md) 55 ya ını doldurup on be  yıldan az hizmeti olan veya 55 ya ını doldurmamış olan geçici köy korucularından; sağlık ve idarî nedenlerle görevine son verilenler ile ölenlere (55 ya ını doldurmamış olmakla birlikte on be  yıl veya daha fazla hizmeti bulunanlardan görevleri ile ili ikleri devam etmekte iken vefat edenler hariç), 20.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ve hizmet yılı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda tazminat ödenir.

55 ya ını doldurmadan kendi istekleri ile görevlerinden ayrılan geçici köy korucularına, hizmet sürelerine bakılmaksızın 20.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ve hizmet yılı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda tazminat ödenir.

Tazminat hesabında bir yıldan az olan hizmet süresi bir yıl kabul edilir. Bir tam yılı a an süreler için; ay kesirleri tam ay sayılmak suretiyle bu süre ile orantılı ödeme yapılır. Vefat eden geçici köy korucularının hak ettiği tazminat kanun  miras larına ödenir. Verilecek tazminat tutarından herhangi bir vergi ve kesinti yapılmaz. Ek 16. madde uyarınca aylık bağlanan veya disiplin hükümlerinin uygulanması sonucu görevlerine son verilen geçici köy korucularına bu madde hükümlerine göre tazminat ödenmez.

Geçici köy korucularından görev süresi içinde vefat edenlerin eşine ve çocuklarına, bunlar yoksa anne ve babasına, bunlar da yoksa kardeşlerine, 15.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda herhangi bir vergi ve kesintiye tâbi tutulmaksızın ölüm yardımı ödenir.

Geçici köy korucularından sakatlananların kendilerine, ölenlerin ise dul ve yetimlerine 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmak suretiyle malûllük ya da dul ve yetim aylığı bağlanmış olması durumunda; bu madde hükümlerine göre ayrıca tazminat ödenmez, önceden bu madde hükümlerine göre tazminat ödenmiş olanların almış oldukları tazminat tutarı 2330 sayılı Kanun hükümlerine göre ödenmesi gerekecek nakdî tazminat tutarından düşülür.

Ek 16. madde ile bu madde kapsamındaki ödemeler, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapılır ve ödemenin yapılmasını takip eden iki ay içinde Hazineden tahsil edilir.

Ek Madde 18 - (Ek madde: 02/06/2007 - 5673 S.K/2. md.)

Geçici köy korucuları ile korucu başlarının; görevlendirme şekilleri, göreve alınmalarında aranacak şartlar, görevleri, uygulanacak disiplin cezaları ve görevlerine son verilmesini gerektiren haller, disiplin amirleri, yararlanacakları giyim eşyaları ile bunların şekli ve verilme zamanları, eğitim ve denetim usul ve esasları, sicil ve izinleri, ilk müracaatlarında sahip olmaları gereken sağlık şartları, başka bir işte çalışma hakları ile bu Kanunda yer alan diğer hususlara ilişkin uygulamalar Milli Savunma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının görüşü üzerine İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak ve bu maddenin yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Bakanlar Kurulunca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Geçici Madde 1- (Ek madde: 13.02.2011-6111 S.K. 187. md.) 31.12.2009 tarihinden önce belediye haline dönüşmek veya başka bir belediyenin sınırlarına dâhil olmak suretiyle tüzel kişiliğini kaybeden köylerde, kendilerine bu Kanunun ek 13 üncü maddesine göre taşınmaz satışı yapılan hak sahipleri hakkında satış bedelinin ödenmesi kaydıyla Ek 13. maddede öngörülen diğer şartlar uygulanmaz. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla henüz kesinleşmemiş davalarda da bu madde hükümleri uygulanır.

Madde 96 - İşbu kanunun hükümleri neşir ve ilanı tarihinden başlar.

Madde 97 - İşbu kanunun hükümlerini yaptıрмаğa Dahiliye ve Adliye Vekilleri memurdur.

Ek 4- Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun (5 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı)

Madde 1- Müteaddid vilâyetleri alâkadar eden ve bu vilâyetleri müşterek faaliyetile izalesi kabil olan ihtiyacat hususunda o vilâyetler üzerine mevadî atiyede muharrer salâhiyetleri haiz umumî müfettişlikler teşkiline ve ihtyacın zail olmasile bu müfettişliklerin ilgasına Hükümet mezundur.

Umumî müfettişler İcra Vekilleri Heyeti kararile tayin olunur ve memuriyelerine de aynı suretle nihayet verilir.

Madde 2- Umumî müfettişlik kadroları bütçelerle tayin olunur. Ancak senei maliye zarfında teşkiline lüzum görülecek umumî müfettişlik kadroları Dahiliye vekâletince bittanzim Lera Vekilleri Heyeti kararile tatbik ve ertesi sene Meclisi âliye arz olunur.

Umumî müfettişlikler emrine Hükümetçe tensib edilecek vekâletlerden lüzumu kadar müşavir ve saire de ayrıca tahsis olunabilir.

Madde 3- Umumî müfettişler Dahiliye vekâletine merbut olunan mıntıkaları dahilinde asayiş ve inzibatın teminine nezaret ve kavanin ve nizamatin tamamii tatbik ve icrasını mütemadiyen takib ve murakabe ve vekâletleri kanunen haiz oldukları salâhiyetlerden İcra Vekilleri Heyetince kendilerine tevdiye karar verilenleri istimal ederler.

Muvakkat Madde- 1927 senesi zarfında umumî müfettişlikler teşkiline lüzum görüldüğü takdirde bu teşkilâtın icab ettireceği maaşat ve masarif için masarifi gayri melhuza tertibinden azamî seksen bin liranın Dahiliye bütçesinde küşad edilecek bir faslı mahsusa naklen sarfına Hükümet mezundur.

Madde 4- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5- Bu kanun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Ek 5- Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun ile Ek ve Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun (21 Kasım 1952 tarih ve 5990 sayılı)

Madde 1- 25. VI. 1927 tarih ve 1164 sayılı Umumi Müfettişlik Teşkiline dair Kanun ile bu kanunla ilgili kanunlar, hükümler ve teşkilt kadroları yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 2- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek 6- Trakya'nın Beş Yıllık Köy Kalkınma Programı

1936-1940

1- Sağlık İşleri

a- Kuyulara bilezik, tulumba ve kapak takılması, dört yanının harçlı döşeme ile çevrilmesi: Bu iş 1936 yılı içinde bitirilmesi düşünülmüştür.

b- Köyün demir borulu veya künkli suları, su depoları, köy çeşme ve yalakları: Yakınında akarsuyu veya yüksekte kaynakları olan köylerin para varlığına göre beş yılda tamamlanması düşünülmüştür. Suyolunun kabirlik ve süprüntü yerlerinden veya yanındaki ayakyollarından uzak geçirilmesi ve boruları döşeme işinin sağlık yasalarına uygun olması şart koşulmuştur. Hayvanlar için çimentodan büyük yalakların yaptırılması da istenmiştir.

c- Küçük bataklıkların kurutulması ve su toplanan çukurların doldurulması: Bu önemli işin 1936'da başlayıp, 1937'de bataklıkların büyük oranda kurutulması ve çukurların doldurulması ile tamamlanması kararlaştırılmıştır.

d- Köyün genel süprüntü ve gübreliğinin yapılması: Köylerin temizliği ve sağlığı için bu işlem 1936 yılında bitirilmesi planlanmıştır.

e- Bulaşık ve ayakyolu çukurları: Köyün pis giderleri için bulaşık ve ayakyolu çukurları açılması ve bu işin tamamının 1936 yılında sonlandırılması kararı alınmıştır.

f- Köy Azad Obaları: Yorgun, cılız, sinirli, düşkün ve en çoğu sıtmalı ova köy çocuklarını korumak, güçlerini arttırarak kurtarmak için bölge vilayetlerinde 15 yerde köy Azad Obaları açılması planlanmıştır.

g- Çöp arabası, çöp sandığı, çöp kutusu, sulama arabası: Bu malzemelerin alımının, büyük ve örnek köylerde 1936 yılında bitirilmesi istenmiştir. Küçük köylerde 1937 yılı sonunda bitirilmesi planlanmıştır.

h- Buğu sandığı ve etüv makinesi: Köylerde bulaşıcı hastalıklara karşı kullanılmaları düşünülmüştür. Birbirine yakın beş, on köy arasında elbirliği yapılarak alınması planlanmıştır. Ortalama elli liraya mal olan buğu sandıklarının 1936 ve 1937 yılları arasında temin edilmeleri istenmiştir.

i- Köyün sağlık korucusu: Masrafı ortaklaşa verilerek 20 köye bir sağlık korucusu tutulması düşünülmüştür. Köy ebesi dahi bu hizmet içinde yer almıştır ve 1936 yılında başlayıp birkaç yıl içinde köylerin sağlık örgütlerinin tamamlanması planlanmıştır.

j- Köyün ecza dolabı veya sandığı: Köylerde ecza dolabı veya sandığı oluşturulması istenmiştir. Bu işi yolunda yürütmek, köylerin bağlı bulunduğu il ve hekimin sorumluluğuna verilmiştir.

k- Köy kanarası: Büyük ve Pazar açan köylerde yapılması ve 1937 yılı içinde her eksiğinin tamamlanması düşünülmüştür.

l- Köy kabirliği: Bütün köylerin kabirliklerine daha ziyade çam, servi, ardıç gibi reçineli ağaçlar ve bulunursa ıhlamur dikilmesi kararlaştırılmıştır. Çevreleri köylerin varlığına göre duvarla veya çitle çevrilmesi düşünülmüştür. Büyük ve örnek köyler kabirliklerinin duvarlarının badana edilmesi, tertemiz bir duruma konması ve içine hayvan vesairenin hiç girmemesi gerekli görülmüştür. Kabirliklerin ölü defteri köylerin imamlarında bulunması ve demirbaş gibi saklanması öngörülmüştür. Bu işin birkaç yıl içinde sonuç alınması düşünülmüştür. Köy içinde kabirlik ve gömü işlemi yapılması yasaklanmıştır.

m- Köylerde kireç kuyuları açtırmak ve her yıl çağında iç ve dış badana yaptırmak ve kokan yerlere kireç kaymağı koydurmak: Bu uygulamanın her yıl devam etmesi kararlaştırılmıştır.

n- Küçük artezyenler: Ürün bolluğuna, imecesine ve varlığına göre susuz köylerde Artezyen veya kuyu açtırılması kararlaştırılmıştır.

o- Köy genel ayakyolları: Büyük ve Örnek köylerde 1936'da başlayıp, 1937'de bitirilmesi istenmiştir. Küçük köylerde daha ufak ölçüde, fakat planlı ayakyolları şeklinde 1936 yılında başlayıp, 1937'de bitirilmesi düşünülmüştür.

p- Ulusal, Sosyal ve Sağlık kurumları: (Hava Tehlikesi Kurumu, Kızılay, Çocukları Esirgeme, Spor, Avcılık, Hayır ve Düşkünlere Yardım kurumları). 1936 ya da en geç 1937 yılında kurulması düşünülmüştür.

q- Köy hamamı ve duş yeri: Büyük, suyu bol ve örnek köylerde imece yardımı ile yapılması istenmiştir. Bu işin 1937 ve 1938 yıllarına kadar bitirilmesi düşünülmüştür.

r- Köy çamaşırlığı (yunak): 1938 yılında başlayıp büyük ve kalabalık köylerde yapılarak 1939 yılında her eksiği tamamlanması istenmiştir.

2- Bayındırlık

- a- Köy yolları ve köprüleri ve yol avadanlıkları⁵³⁵ satın alınması:** Eksikliklerin, 1937–1938–1939 yılları sonunda tamamlanması düşünülmüştür. Geçit vermeyen yol parçalarının taşla döşenmesi istenmiştir. Bu arada köylerin yol avadanlıkları alması ve 1937 yılı sonunda bu gerecin alınmasının bitmesi istenmiştir.
- b- Köy yolları geçiş belgisi:** 1936 yılında belgilerin alınması ve takılmasının bitirilmesi istenmiştir. Bu belgilerin, köylerin anayollara ve birbirine gidişini kolaylaştırması düşünülmüştür.
- c- Köy konağı:** Köy odası olmayan büyük köylerin 1936 yılı içinde yeni köy odası yapısına başlayıp 1937 yılı içinde yapısını bitirmesi istenmiştir. Küçük köyler yapı işini 1938 yılı içinde bitirmişlerdir.
- d- Köy konuk odası ve konuk ahır:** Bu işin de 1936 yılında başlayıp büyük köylerde 1937, küçük köylerde de 1938 yılında bitirilmesi istenmiştir.
- e- Köyün yangın söndürme avadanlıkları (söndürge):** Kazma, kürek, balta, kanca, kova gibi avadanlıkların büyük ve örnek köylerde 1936 yılı içinde alınması kararlaştırılmıştır. Küçük köylerin eksikleri 1937 yılı içinde tamamlaması istenmiştir.
- f- Köy postaları ve posta kutuları:** Bunlar isteğe göre işler arasında olmuştur. Köylerin kapasitesine ve isteklerine, köy ihtiyaç ve şartlarına göre kurulmaları kararlaştırılmıştır. Haftalarca postası olmayan köylere bir posta görevlisi verilmeli, bu kişinin atının, çantasının, kılık kıyafeti olmasının ve devlet posta yerlerinde adı, sanı ve imzası ile tanınması ve güvenilir kimse olması istenmiştir.
- g- Cumhurluk alanı, Atatürk anıtı veya Mehmetçik andıcı:** Her köyde bir cumhurluk alanı olması kararlaştırılmıştır. Alanda bir bayrak direği bulunması, törenler için düzenlenmesi ve Pazar günleri bayrak çekilmesi istenmiştir.
- “Andaç: Bunlar devrimin büyük anlamını ve ulusal benliği kabartan ve başları dimdik tutan andaçlardır. Bunlardır ki; büyük küçük her kişinin ve budunun her gün ve gece adını ve inancını yürekte gelen hızla şahlandırır ve kurtarıcılara, bilginlere karşı öz borcunu andırır. Eksiklerinin 1937 yılında bitmesi düşünülmüştür.”*
- h- Çocuk spor alanı:** Büyük ve örnek köylerde 1936 yılında başlayıp 1938 yılı içinde bitirilmesi istenmiştir. Çocukların hava, güneş ve spor faydalarıyla canlanması ve kültür kuvvetlerinin artması amaçlanmıştır.

⁵³⁵ *Avadanlık:* Bir işi yapmada, bir aracı onarmada kullanılan araç ve aygıt takımı.

- i- Gençler için spor alanı:** Para ve imece yardımıyla yapılması istenmiştir. 1936 yılında başlayıp 1937 yılında bitirilmesi öngörülmüştür.
- j- Köy telefonları:** Büyükçe zengin köylerden başlamak, küçük ve yoksul köyleri de bu iş için birer birlik şeklinde bir araya getirerek ortaklaşa para ve imece ile yaptırılması kararlaştırılmıştır. Bu işin 1936 yılında başlayıp 1938 yılında tamamlanması istenmiştir.
- k- Köy gezici projeksiyonu, öğretici filmler:** Köy öğretici ve gezici sinema ve projeksiyon filmleri Umumi Müfettişlikçe Berlin'den Ufa markasıyla alınmıştır. 1936 yazında gezmeğe başlamıştır (Sağlık, İskan, Kültür, Tarım, Ekonomi, Bayındırlık filmleri gösterilmiştir.) Büyük ve küçük köylerin bu iş için bütçelerine her yıl işletme ve film masrafına karşılık olarak 3-5 lira para koymaları istenmiştir.
- l- Köy radyoları:** En büyük ve en zengin köylere 1936–1937–1938 yıllarında radyo alınması ve 1936 yılında hangi köylere alınacaksa bu köylerin adlarının Umumi Müfettişliğe bildirilmesi istenmiştir.
- m- Köy ırmak salları ve varageleler⁵³⁶:** Irmak geçitleri kenarındaki büyük köyler içindir. Taşıma işlerinden alınan ücretin köye gelir sağlaması düşünülmüştür. Su taşkınlıklarında ve taşıma işlerinde halka ve sırasında ordu işlerine yardım etmesi kararlaştırılmıştır.
- n- Köy han ve oteli: (1938 yılında eklenmiştir)** Büyük, zengin ve uğrak köylerde yapılması kararlaştırılmıştır. Köy sandığına da gelir temin edeceği düşünülmüştür.
- o- Köy harita ve bayındırlık planı: (1939 yılında eklenmiştir)** Büyük ve örnek köylerde ucuza harita aldirmek ve plan yaptırmak amaçlı bir düzen olarak görülmüştür. “30–50–150 lira arasında yaptırılabilir olan köyün bayındırlanma planı üzerindedir ki programlanmış işler ve yollar ve evler yapılar düzenli ve özenç verecek öndemle çıkar, yeni yapılar, yıkık evler düzene girer ve yavaş yavaş kadaastro denilen ince ve gerekli işe de kolaylık olur.” Bu gerekli iş 1940 yılı sonuna kadar bitirilmesi düşünülmüştür.
- p- Köy gazinosu:** Sağlık yasaları toprak, pis kokulu basık tavanlı ve dumanlı kahve yerlerine izin vermemiştir. Köy gazinolarının sağlık yasalarına uygun ve gönül açan binalar olarak 1940 sonuna kadar büyük köylerde yapılması planlanmıştır. Gazino duvarlarına ulusal kahramanların resimleri ve çeşitli haritaların asılması düşünülmüştür. Eskilerinin de yasaların isteğine göre yenileştirilmesi kararlaştırılmıştır.

⁵³⁶ *Varagele*: denizde bir gemiden diğer gemiye insan ve malzeme taşınması için kullanılan aracın ismi.

3- Kültür

a- Okul: Geçen yıllardan başlanmış okulların eksikleri 1936 yılında ve büyük ise 1937’de tamamlanması öngörülmüştür. Yeniden okul yapma işi beş yıllık bir programla ve vilayet hususi bütçelerinden verilecek yardım ve  ğretmen tahsisatı göz önünde tutularak yürütülmüştür.

b- Her köy okuluna 3-5 dönüm tarla veya bahçe, bir cins tavuk kümesi, fenni arı kovanları: Bütün köy okullarının üç-beş dönüm bir çalışma tarla veya bahçesi bulunacak ve buna köyün tarım, ekonomi programındaki çalışmalarla ilgili ürünler ektirilmesi kararlaştırılmıştır. Her köy okulunun bahçesinde bir de fenni 40-50 kilo bal veren (Dadan) arı kovanı bulundurulması ve çocuklara arı bakımı öğretilmesi planlanmıştır. Her köy okulunun bahçesinde bir de fenni ve kerpiçten iktisadi bir tavuk kümesi yaptırılması ve kümeste bir cins tavuk beslenmesi kararlaştırılmıştır. (Tarım Bakanlığınca kabul edilen bol yumurta veren Legorn yahut çok et veren Rodeyland cinsleri).

 rnek köylerde eti, derisi ve tüyü çok kıymetli olan beyaz uzun tüylü Ankara ve derisi çok para eden şenzilla cinsi mavi ve gri tavşan da beslenmesi ve bu işi başaran köylerin yıl içinde komşu köy okullarına da d l vermesi düşünülmüştür.

c- Yatılı okullar: 1936 yılında Umumi Müfettişlikten verilen buyruklara göre açılması planlanmıştır. Yatılı okullar okulu,  ğretmeni veya 4-5. sınıfları olmayan köy çocukları için yapılması gerekli görülmüştür.

d- Okuma odaları ve kitabevi: Okulu ve  ğretmeni olan her köy için yapılması düşünülmüştür. 1936 yılı içinde bitirilmesi planlanmıştır. Köy bürosu okuma odaları ve kitapevleri için 150 kadar kitapçık bastırmıştır.

e-  ğretmen evi: Zengin ve büyük köylerde bir katlı, taş, tuğla ve kerpiçten  ğretmen evleri yapılp öğretmenlere pek ucuz bir kira ile verilmesi planlanmıştır. Yapıların 1937 veya en geç 1938 yılında bitirilmesi düşünülmüştür.

f- Köy konferans, projeksiyon ve temsil salonu:  rnek köylerde konferans, köy temsilleri, sinema ve projeksiyon gösterimleri için, köylünün imecesi ve vereceği gereçle yaptırılıp 1937’de tamamlanması planlanmıştır. Buna vilayetlerin hususi bütçelerinin yardımcı olmaları istenmiştir.

g- Köy müzesi (Etnografya): Her ilçede ve yalnız örnek köylerin bir veya ikisinde açılması öngörülmüştür. Etnografya müzesinde neler olacağı bir as tüzükle bildirilmiştir.

4- Tarım ve Ekonomi

a- Tavuk istasyonları: Büyük ve örnek köylerde 1936 yılından başlayarak beş yıla ayrılan bir programla yürütülmesi planlanmıştır. Tavuk istasyonlarını açmaktan maksat Trakya’da tavuk cinsini ıslah, çok yumurta yumurtlar ve bol et verir tavuk cinslerini verimsiz, yerli cinslerin yerine koymak ve bunun içinde düzgün bir programla bu işi başarmak olmuştur. İstasyonlar için yılda 300 yumurta veren Legorn veya yılda 200 yumurta ile 4-5 kilo et veren Rodeyland cinsleri alınması kararlaştırılmıştır.

b- Fenni arı kovanları: Arı yetiştiren her köyde 50-60 kilo bal yapan fenni Dadanblad kovanlarından birkaç tane yaptırılması planlanmış ve arı besleyen köyler için kara kovanlar yerine 5 yıl içinde yeni kovalara geçilmesine kararlaştırılmıştır.

c- Tavşan istasyonları: Yalnız büyük ve örnek köylerde yapılarak, Ankara ve Hollanda mavi cins tavşanı yetiştirilmesi planlanmıştır. Eti, tüyü, derisi para getiren bu cinsler en iyi ve en verimli cins oldukları için Batı köylüsünü zengin eden bu işin bizde de başlatılması düşünülmüştür. Beş yıla sığacak bir programla yönetilip, her yıl eksikliği tamamlanması planlanmıştır.

d- Cins at, boğa, eşek aygırları satın alınması: Hayvan ırklarının ıslah edilmesi için bu işe başvurulması kararlaştırılmıştır. Umumi Müfettişlik ve Tarım Bakanlığına sorulması ve 1936 yılından itibaren köy paraları Ziraat Bankalarına yatırılması planlanmıştır. “Bazı köyler cins at ve eşek aygırlarını ortaklaşa almıştır. Ortak köyler 10-15 lira vermişler ve aygırlar bu ortak köylerin malı olmuştur. Her köye sığır hayvanlarının sayısına göre boğa da alınmıştır. Yeni boğa gelince nesli bozuk boğalar burdurulmuştur.”

e- Evcil domuz yetiştirmek (Yalnızca Umumi Müfettişliğin göstereceği birkaç büyük ve bu işe kapasiteli köylerde): Bu üretimin köylüye büyük para getireceği düşünülmüştür. İstanbul’a ve dış piyasalara vapurla ve soğuk hava mahzenleriyle yollanması kararlaştırılmıştır. Ehli domuzların Lüleburgaz-Sarımsaklı çiftliğinde olduğu gibi yetiştirilmesi istenmiştir.

f- Aşım durağı (Sıfat istasyonu): Büyük merkezlerde ve baytara yakın olan yerlerde köy damızlığı olan at, eşek aygırları aşım durağı, köylerin ve birleşik bölgenin ortak malı olmuştur. Köyler imeceyle yapmış ve gereç ve kerestesini iş bölümü ile çekmiştir. Ve yine ortaklaşa küçük el emeği ile ve Umumi Müfettişliğin göndermiş olduğu tipte yapmaları istenmiştir.

Hayvanların yiyecekleri ya köy bütçelerinden verilmiş veya ayıracakları ot, arpa, yulaf, yonca, saman gibi ürünle karşılanmıştır. Hayvanlar için bakıcı seyis ve eğer çok sayıda hayvan olduğu takdirde yamak tutulması istenmiştir. Seyis ve yamakların bir kısmına para, bir kısmına da ürün verilmesi kararlaştırılmıştır.

g- Yabani ağaçların aşılınması, köy kavaklıklarının kurulması, yol ve tarla boylarının ağaçlanması: Bu işlemin her yıl (1936-1940) devam etmesi planlanmıştır. Umumi Müfettişlikten verilmiş ağaçlandırma planına göre yapılması istenmiştir. Köylerin yalnız veya birbiriyle ve belediyelerle birleşerek hareket etmesi uygun görülmüştür.

h- Köy sandıklarına gelir için orta malı tarlalarının bir miktarının ektirilmesi veya meyve fidanlıkları üretilmesi: Hiç sorulmadan köy kararıyla yükümsel işler arasına konulması istenmiştir. Bu tedbir köylüyü salma yükünden bir derece kurtaracağı, hiç değilse bu yükü hafifletmeğe yarayacağı için bütün köylere her yıl esaslı bir sorumluluk olarak verilmiştir.

i- Köy fidanlıkları: Meyveli, meyvesiz, cins ve aşılı fidanlar yetiştirmek, dağıtmak ve köyün sulak yerlerini, meydanlarını ağaçlamaktan ibaret olan bu iş 1936 yılında başlayıp devam etmesi kararlaştırılmıştır. Her köy için yükümsel nitelikte olmuştur. Yabani zeytin, ahlat, yabani erik, yabani elmalara, çitlembik ve benzerlerine aşı yapılması istenmiştir.

j- Köy fidanlıkları ve aşılama işleri: Köyün tarım ve orman memurlarının gösterecekleri uygun yerlerde 1936 yılında başlayıp devam etmiştir. Umumi Müfettişlikten gönderilen ağaçlandırma planı bu iş için de yol gösterici kılavuz olmuştur. Trakya için temelli bir iş ve plan olarak öngörülmüştür.

k- Köy çayırhıkları ve yoncalıklar: Sulak köylerde yapma çayırlar, yoncalıklar, tırfıl, Sudan çayırı gibi çayırhıklar tarım memurlarının ve bölge tarımcılarının kılavuzluğu ile 1936 yılında başlayıp devam etmiştir.

l- Şehitler andacı koruluğu: Köyde Büyük Harpte (Birinci Dünya Savaşı) ve Kurtuluş Savaşında şehit düşenleri saygı ile anmak ve yaşatmak için köyün en iyi yerinde meyveli, meyvesiz ağaçlardan düzgün koruluklar yapılması ve ağaçlara şehitlerin adı, sanı ve şehit olduğu yeri gösterir küçük etiketler konulması amaçlanmıştır. 1940 yılı sonuna kadar bunların çevreleri, yolları, bellilik levhalarının takılması, iç düzenlerinin bitmesi düşünülmüştür. Bu işler için doğrudan Orman ve Ziraat müdürleriyle de haberleşilmesi istenmiştir.

m- Cins tohumları ve köy orta malı ürünlerini ve köy birlikleri adına alınan makineleri korumak için ambarlar yapmak: Toplanan ürünlerin ve alınan makinelerin korunması için yapılarak, 1937 yılında tamamlanması planlanmıştır.

n- Kalbur ve ot, saman balya makinesi almak: Toplu işlerden sayılmıştır. Büyük ve zengin köylerin makineleri birlik yaparak almaları, merkezi bir köyde saklamaları, bu köylerin ortaklaşa malı olması kararlaştırılmıştır. Makinelerden faydalanmak yolu tarım memurlarının kılavuzluğu ile yürütülecek bir tüzük ile saptanması planlanmıştır. Tüzük yapma işi Valiliklere verilmiştir.

o- Petek ve Balmumu makineleri almak: Arı yetiştiren köylerin birleşerek ortaklaşa almaları istenmiştir. Petek makinesi ortak köylerin birinde bulundurulması ve yedek mumun saklanması ve bu makinelerle yapılacak peteklerin arıların yorulmadan bal vermesine yaraması düşünülmüştür. Umumi Müfettişlik arı ustalarının gezilmesini ve bunlar için bastırılacak küçük kitapçıkların her köyün okuma odasına gönderilmesini planlamıştır. Verimsiz ve sıkça hastalıklara tutulan, kurak iklim şartlarına ve uzun kışlara dayanıksız kara kovanların yavaş yavaş kaldırılması amaçlanmıştır.

p- Yağ ve peynir makineleri satın almak: Sütçülük, yağcılık, peynircilik yapan ve yapma kapasitesine sahip olan köylerin birlik yaparak bu makineleri kollektif işler arasında satın alması kararlaştırılmıştır.

q- Lonca ve Hal: Pazar kuran köylerde 1936 yılında başlayarak, 1937 ve 1938 yıllarında bitirilmesi kararlaştırılmıştır.

r- Fenni nalbant: Ordunun tezkere ve belgisini (nişan) almış nalbant ustalarından 4-5 köy için bir usta tutulması planlanmıştır.

s- Tarım Kredi Kooperatifleriyle satış kooperatiflerine ve diğer ürün kooperatiflerine bağlanma: Kooperatiflerin üretim, yoğaltım bakımından ve bütün ürünlere göre kurulması kararlaştırılmıştır. (peynircilik, bağcılık, şarapçılık, yaş meyvecilik, kozacılık, kavunculuk, deniz, nehir veya göl kıyılarındaki köyler için balıkçılık, davarcılık ve diğer tarım ürünleri kooperatifleri gibi). Bu yıl (1936) 90 tarım kredi, 12 satış kredi kooperatifi üzerinde çalışılmıştır.

t- Büyük köyler çevresindeki sergiler ve hayvan panayırıları açmak ve bunları temiz ve sağlık yasalarına uygun bulundurmak: Panayır kurulan köyler içindir.

u- Yel değirmeni veya küçük fabrika ve mandıralar: Yalnız büyük köyler ile çevresindeki köyler için birlik mandıralar, motorlu veya yel değirmeni ile un, susam, zeytinyağı, nişasta yapan küçük fabrikalar kurulması planlanmıştır.

v- Köy tarım ve hayvancılık istatistikleri: Umumi Müfettişliğin yönergelerine ve gönderilecek çizelgelere göre 1937 yılından başlayarak tutulmuştur.

Ek 7- Trakya Umumi Müfettişliği'nin Köy Okuma Odaları için bastırıldığı kitapçıklar:

Kültür

- 1- Atatürk ve Devrim Ateşi, Altı Ok
- 2- Köy Kanununun Büyük Hızı Nedir?
- 3- 18 Mart, Çifte Bayram, Köy Kanununun Kamutaydan Çıktığı Gün
- 4- Yasalara Göre Köy Defterleri ve Köy Cetvelleri Nelerdir ve Nasıl Kullanılır, Büyük Faydaları Nelerdir?
- 5- Devlet ve Milletin Ulusal Bayramları
- 6- Köylünün Okuması ve Okutulması
- 7- Köy Okulları, Köyde Öğretmenin Rolü, Okuma Odaları, Okuma Zevki, Halk Dershanesi, Kitapevi, Dergiler ve Gazeteler
- 8- Öğretmenler Yaz ve Tarım Kurslarını Mutlaka Görmeli ve Pratik Köy Bilgilerinden Işık Almalıdırlar ve Öğretmenlere Köy gezileri yaptırılmalıdır
- 9- Köy Okullarına 3-4 Dönüm Bahçe verilmeli ve Çocuklar Orada Pratik Görmelidir
- 10- Zayıf köy Çocuklarının Yaz Kamplarında, Plajlarda rahat ettirilmesi (Azat obaları-Kinderhaim)
- 11- Köy Yatılıları (pansiyon) ve Öğretmen Evleri
- 12- Küçük Çocuk Bahçe ve Sporları (Kindergarten)
- 13- Köy Sporları ve Çocuk Bahçeleri
- 14- Atletizm, Binicilik, Arıcılık, Güreş, Boks, Disk Atma, Halat Çekme, Yüzücülük, Spor Gezileri ve benzerleri
- 15- Laik Duygular (din ve kin)
- 16- Urasalarla (hurafeler) Savaş, Acı Örnekler
- 17- Öğretmenin Köy İhtiyar Kurulundaki Yeri ve Görevleri
- 18- Kültür Akış ve Akınları
- 19- Yurt Bilgisi, Coğrafya Bilgisi, Hesap Bilgileri, Tarih Bilgisi
- 20- Yurt Sevgisi, Dağlar, Irmak, Zümrüt Ovalar, Göller, Denizler ve Dağ Gezileri
- 21- Türklük Sevgisi
- 22- Trakya Sevgisi, Meriç, Tuna, Arda, Ergene Sevgisi, Köy ve Yurt Şiirleri
- 23- Köylerin İş Heyecanı
- 24- Köylerde Türk Dilinden Başka Dil Konuşulmaz, Buna Göz Yummanın Zararları

- 25- Göçmen Sevgisi, Can Kaynakları
- 26- Türklerin Asya Kaynaklarından Çıkış Haritası... Kutlu Dalgalar
- 27- Oymak ve Aşiretler
- 28- Eski Eserleri Sevmek ve Korumak (Toprak Hazinesi Devlet ve Milletindir)
Bunları Çaldırmamak
- 29- Köyün Anıtları ve Heykelleri ve Bunların Onanmış Planları
- 30- Ordu Aşkı, Askerlik Sevgisi
- 31- Kabartma Örnek Köy
- 32- Köy Afişleri (Büyük Fabrikalar ve Devlet Varlıklarının Köylerde Yayımları)
- 33- Köy Sinema Filmleri, Köy Gazinoları
- 34- Köy Müzeleri
- 35- Köy Etnografya Müzelerinde Neler Bulunmalıdır?
- 36- Köy Radyoları ve Projeksiyonları
- 37- Köylerde Sanat Ustaları Yetiştirmek ve Onların En Elverişli Olanlarını Büyük
Sanat Okullarında Okutmak ve Büyük Sanat Evlerine Vermek
- 38- Köy Hatipleri (Aykaçlar), Geniş Hizmetleri
- 39- Trakya'nın Yetiştirdiği Sayılı ve Acun Pehlivanları
- 40- Trakya'nın Kahramanlık Destanları
- 41- Trakya Türkleri ve Efsaneleri
- 42- Köy Müzik Duyguları ve Türküleri
- 43- Trakya'da Balkan Türklerinin Sözleri, Darbimeselleri
- 44- Tuna Türkleri, Deli Ormanlılar
- 45- Anafartalar
- 46- Çanakkale 18 Mart 1915
- 47- Sakarya 31 Eylül 1921
- 48- Başkumandanlık Zaferi 30 Ağustos 1921
- 49- İnönü 10 İkinci Kanun 1921 ve 30 Ağustos 1921
- 50- Atatürk'ün Anadolu'ya Çıktığı Gün 19 Mayıs 1919 ve Türklüğün Kurtuluşu,
Yükselişi
- 51- Saltanat, Hilafet Nasıl Yıkıldı ve Niçin Gömüldü?
- 52- Köylü Kadını ve Onun Kutlu Hakları... En Eski Tarihlerde Türk Kadınının
Kahramanlıkları
- 53- Gelecekte Köylü Kadını
- 54- Erkinlik Savaşında Türk Kadınları

55- Türk Kadını

56- Öz Türkçe Dilimiz Nasıl Kurtuldu, Yeni Yazımızla, Harflerimizle Açılan Yeni ve Zengin Ufuklar ve Köylü Dünyası

Hayvancılık

- 1- At Yetiştirme, Plevne ve Montafon damızlıkları
- 2- Beygir Cinsinin ıslahı, Suni Aşı
- 3- Kıbrıs, Suriye ve Musul'un Eşek Aygırları ve Ester Yetiştirilmesi ve Verimleri
- 4- Merinos Yetiştirilmesi ve Katım Denenmesi, Çeşme ve Sakız Koç Damızlıkları ve Trakya Irkına Katılması Denemesi
- 5- Kıvırcık Cinsinin İyi Tutulması ve Bozulmadan Kurtarılması
- 6- Şarbon Savaşı ve İnsanlara Geçen Hayvan Hastalıklarından Korunma Yolları
- 7- Bulaşık Hayvan Hastalıklarıyla Mücadele
- 8- Ağıl Kanunu ve Faydaları
- 9- Zararlı Hayvanları Tepeleme Savaşı
- 10- Yararlı Hayvanların ve Kuşların Gözetilmesi ve Bu İki Sınıfın Ayırt Edilmesi
- 11- Büyük Sürek Avları, Yaban Domuzları ve Kurt Çakallar
- 12- Nalbant Kursu ve Kötü Nalbantlardan Kurtuluş Yolu
- 13- Hayvan Gıdaları ve Küspenin Faydaları
- 14- Ehli Domuzculuk
- 15- Sütçülük ve Mandıracılık
- 16- Kuduz Hastalıkları ve Bakımı
- 17- Tavşancılık ve Köylünün Büyük Zenginliği
- 18- Rodeylant, Legorn Tavuk Cinsinin Üremesi, Etli ve Bol Yumurtalı Tavuk Cinsinin Ortaya Çıkarılması
- 19- Cıvciv Makinesi
- 20- Köy Kümes Hastalıklarıyla Savaş ve Aşılar
- 21- Aşım Durakları ve Damızlıkların Veteriner Merkezlerinde Bakım Tarzları ve Bunların Köy Yardımlarıyla Beslenmesi ve Faydaları
- 22- Köy Sergileri, Büyük ve Küçük Merkezlerdeki Hayvan Sergileri ve Verilecek Öğütler
- 23- Köylerde Birleşik İşler Yapılması
- 24- Develerin Bakımı ve Hastalıklarıyla Savaş

25- Yılan Sokması

Bayındırlık

- 1- Köy Planları, Köy Krokileri
- 1- Köyleri Güzelleştirme Programı
- 2- Parklar, Çeşmeler, Su Yolları, Demir Boru veya Künkli Kapalı Yollar
- 3- Kabirliklerin Düzeni ve Ağaçlanması
- 4- Su Hazneleri, Maslaklar
- 5- Köy Yolları, Köy Belgi İşaretleri
- 6- Beş Yıllık Köy Yol Programı
- 7- Köylerin Birbirleriyle ve Anayollarla Bağlanması
- 8- Yollarda Kamyon Kazalarını Önleme Tedbirleri
- 9- Köylerin Yol İmecesı
- 10- Yolların Ağaçlanması
- 11- Su Basan Yerlerin Söğüt ve Buna Benzer Ağaçlarla Tutulup Kuvvetlenmesi
- 12- Köylerin Yükümlü Yol Amelesi ve Köy Ambarlarında Bulunacak Demirbaş Avadanlıklar
- 13- Köy Yollarının Bakım Postaları ve Köy Hendeklerinin Hizmeti, İlk ve Sonbahar Bütün Onarmaları
- 14- Kanalların ve Pislik Tutan Derelerin Kapatılması
- 15- Köy Köprüleri
- 16- Köy Nehir Salları, Varageleler
- 17- Köy Postaları
- 18- Köy Telefonları
- 19- Köy Elektriği, Elektro Motorlar, Benzin Motorları
- 20- Köy Yangınları ve Söndürme Avadanlıkları (kanca, balta)
- 21- Kolektif İşler
- 22- Birleşik Köylerin Karşılıklı İmece Anlaşmaları
- 23- Yel değirmenleri

Tarım

- 1- İpekböceği, Kozacılık

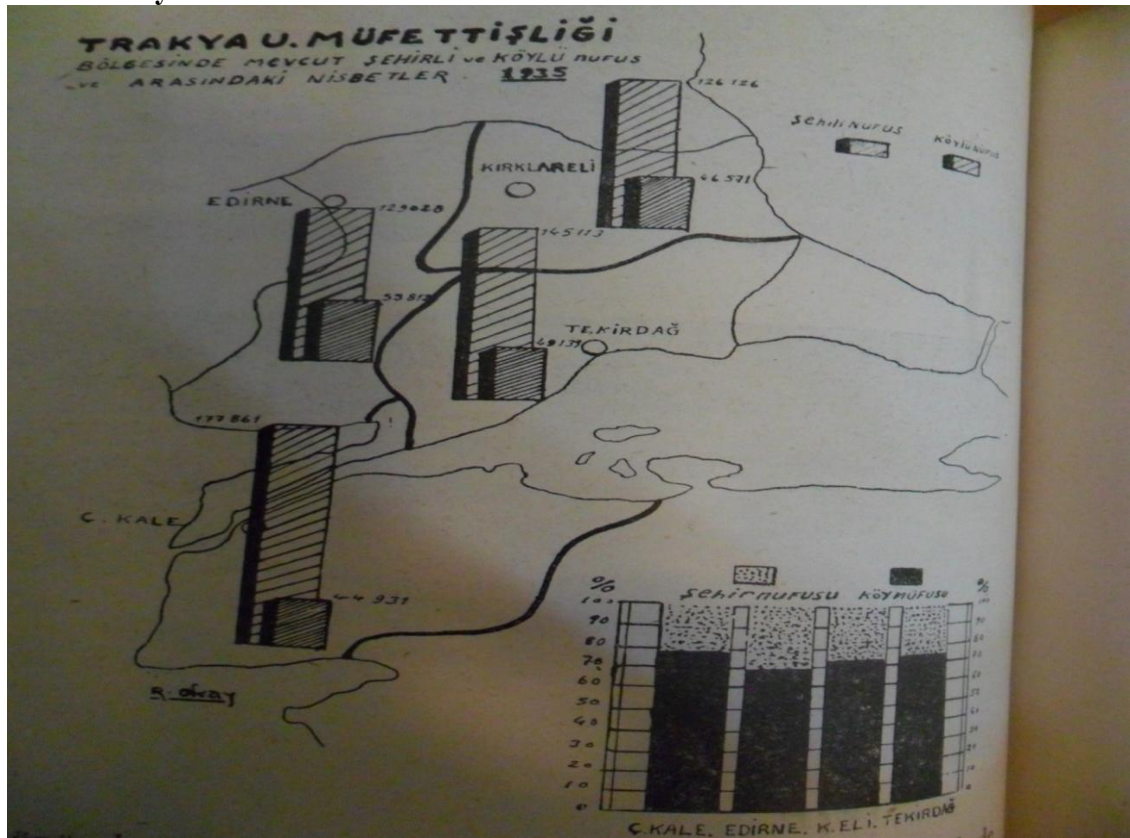
- 2- Tohumculuk, Koza ve Tohum Usta Kursları
- 3- Arıcılık, Yeni ve Eski Kovan Farkları, Petek Makineleri
- 4- Köy Fidanlıkları, Kavaklıkları, Korulukları ve Dutlukları
- 5- Ağaç Hastalıkları ile Savaş
- 6- Ormanlarımıza Tutum ve Orman, Ağaç, Fidanlık Sevgisi
- 7- Orman Kesen, Yıkan ve yakanlar ve Cezaları
- 8- Bağcılık ve Sofra Üzümünü Arttırmak, Piyasa Mallarını Yetiştirme Usulleri (ve Trakya'nın İsteddiği Cinsler)
- 9- Meyvecilik, Fidanlarının ve Cinslerinin Islahı
- 10- Satış Kooperatifleri ve Tefeciler, Vurguncularla Savaş
- 11- Pancar Yetiştirme
- 12- Kuş Yemi ve Tohumunun Islahı, Dış Piyasa Sürümleri
- 13- Patates Cinsinin Islahı ve Dış Piyasayı Tutacak Yollar
- 14- Tütüncülük ve Tohum Cinsinin Islahı, Trakya İçin En Kıymetli Tohumun Alınması
- 15- Cins Soğan, Sarımsak Yetiştirilmesi
- 16- Nişasta, İspirto Yapan Mısır, Patates ve benzerleri
- 17- Tarım Hastalık Koleksiyonu
- 18- Mandıracılık ve Mandıraların Temizlik ve Tutum Şartları ve Teknik Bilgiler
- 19- Damızlık Tarım İşleri
- 20- Boğma Makineleri, Koza Kavurma Fırınları
- 21- Toprak Hastalıkları ile Savaş
- 22- Tohumların İyi Seçilmesi, Bakımı, Korunması, Vaktinde Ekimi
- 23- Okumuş Köy Çocuklarının Küçük Kursları... Ağaççılık, Fidancılık, Sütçülük, Peynircilik, Kozacılık, Pekmezcilik, Şarapçılık...
- 24- Domates Cinsinin Islahı, İri Dayanıklı Tohum Hazırlığı, Piyasada Sürümü ve Ambalajı
- 25- Kooperatif İşyerlerinin, Öğretmenlerin Kursları
- 26- Trakya Topraklarında Soya, Hintyağı Gibi Verimli Ürünler Yetiştirilmesi
- 27- Kara Saban ve Pulluk Farklarının Köylüye Anlatılması
- 28- Beygir ve Öküzle Çiftçiliğin Farkları
- 29- Trakya'da Araba Tiplerinin Islahı ve En İyi Tipin Alınması
- 30- Örnek Köyler ve Yıllara Göre Planlaşması
- 31- Yeşilköy Tohum İstasyonunun Damızlığı ve Yardımcı Çiftlikler

- 32-** Triyörler, Maro Kalbur Makineleri, Ot, Saman, Balya Makineleri ve Faydaları
- 33-** Ot ve Çayır Yetiştirme ve Sulatma ve Hayvan Beslemesi (Gıdaları) Yoncalıklar
- 34-** Gübreler ve Toprak Beslenmesi, Gübre Şerbetlerinin Saklanma ve Kullanılması
- 35-** Susuz Yerlerde Yetişen Südan Çayır Tohumları
- 36-** Zeytin Devşirmesi Sopa ile Kırmamak ve Hafifçe El ile veya Çarpma Tarzıyla Toplanması ve Her Yıl Ürün Almanın Yolu
- 37-** Tohum ve Fidan Hazırlıkları
- 38-** Köylerin En Uygun Yerlerinde Toplu ve Kolektif Fidanlıklar, Çayır, Yonca Yetiştirme ve Koruma Usulleri
- 39-** Çiçek Yetiştirme
- 40-** Muzır Hayvanlarla Savaş
- 41-** Bağ, Bahçe Hastalıklarıyla Savaş
- 42-** Asmacılık ve Amerika Çubuğu
- 43-** Ekim ve Tarım Fişleri ve Bunun Faydaları
- 44-** Köy Grafikleri, Köy İstatistikleri, Köy Tarihçeleri ve Anıtlar
- 45-** Pamukçuluk

Ek 8- Trakya Umumi Müfettişliği Merkez Binası (Edirne)

Ek 9- Trakya'da Nüfus

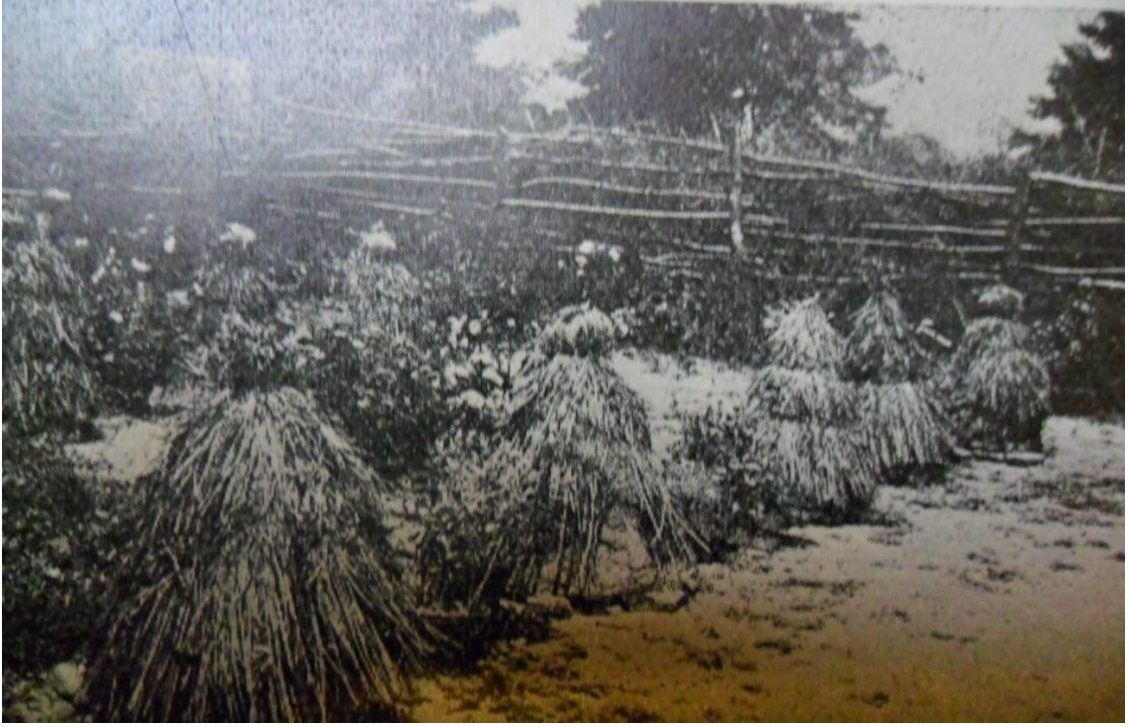
Ek 10- Edirne örnek fidanlığı

Ek 11- Uzunköprü ve çevre köylerinin birleşik fidanlığı

Ek 12- Eski tip arıcılık

Ek 13- Yeni tip arıcılık

Ek 14- Karaağaç istasyonunda suni petek yapımı için mum eritilirken

Ek 15- Edirne’de bal satış yeri

Ek 16- Karaağaç tavşan istasyonu

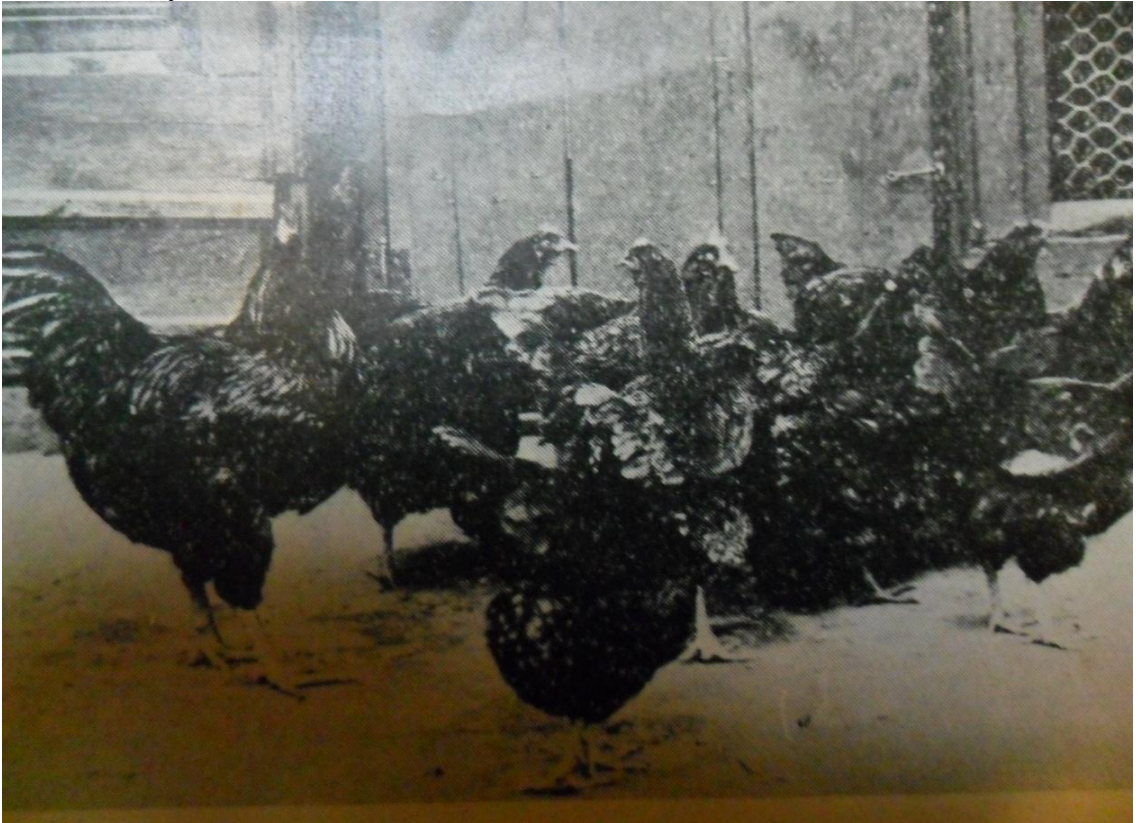
Ek 17- Karaağaç tavuk istasyonunda makineden yeni çıkmış civcivler

Ek 18- Çayırli köyü tavuk istasyonunda legorn tipi tavuklar

Ek 19- Rodeyland tavukları

Ek 20- Koza besleyen dutluk

Ek 21- Koza boğma fırını (mihanek)

Ek 24- İnanlı aygır deposunda damızlık bir at

Ek 25- Çanakkale Aygır Deposu

Ek 26- Damızlık bir boğa

Ek 27- Umumi Müfettişliğin Köprüce Çiftliğinde Yetiştirilen Taylar

Ek 28- Umumi Mufettişliğin Köprüce Çiftliğinde Yetiştirilen Boğalar

Ek 29- Edirne’de bir su birikintisine mazot dökülürken

Ek 30- Edirne’de seyyar sıtma memurları

Ek 31- Çimligöl bataklığı kanala bağlanırken

Ek 32- Çampazar Azat obası

Ek 33- Erenköy Azat obası

Azat obası (Erenköy - Çanakkale)

Ek 34- Velimeşe köyü Azat obası

Ek 35- Kumbağı (Tekirdağ) Azat Obası

Ek 36- Bir göçmen evi yapılırken

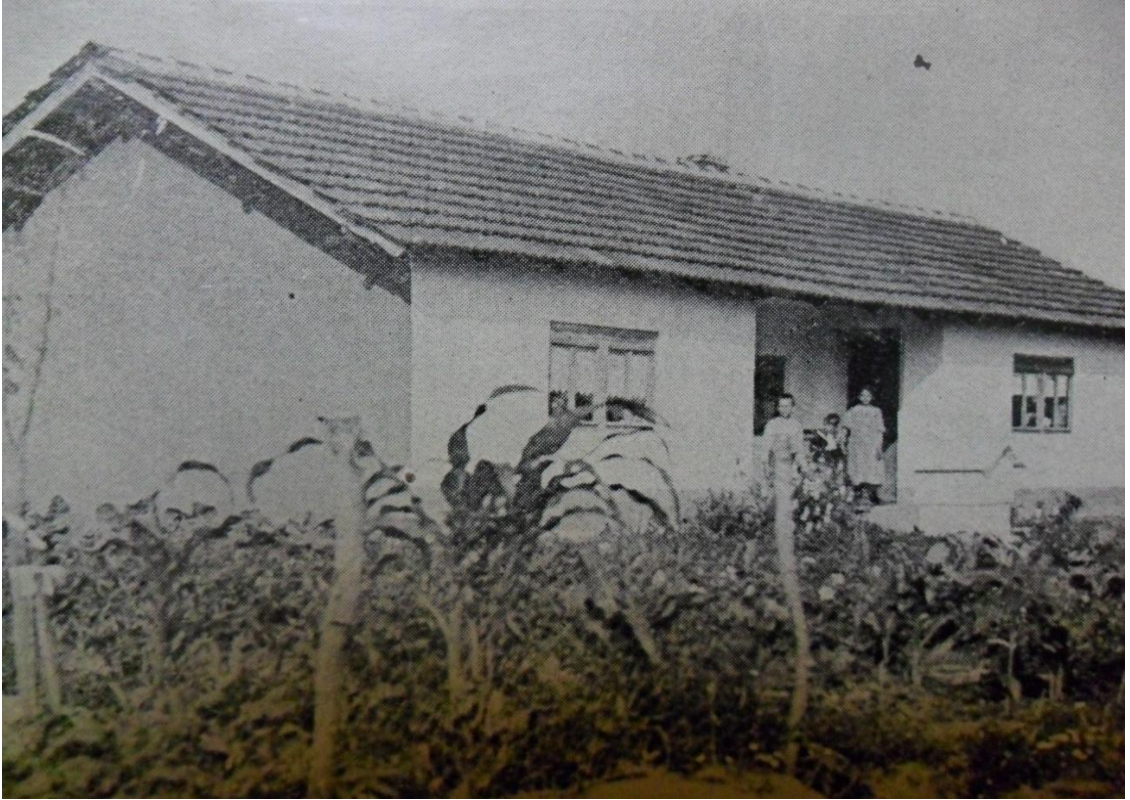
Ek 37- Muratlı Göçmen evleri

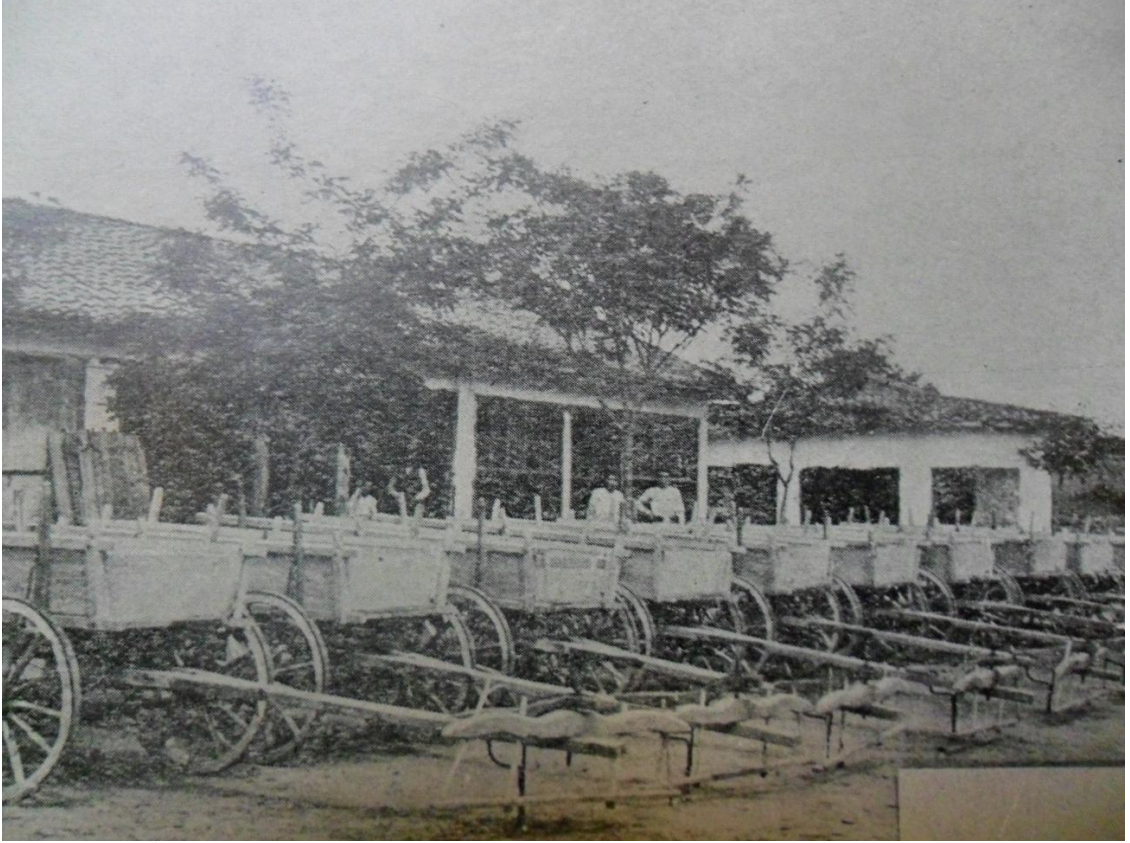
Ek 38- Göçmenler Çift Sürerken

Ek 39- Örnek bir göçmen evi

Ek 40- Göçmenler için yaptırılan yeni tip arabalar

Ek 41- Selimiye Nalbant kursu öğretmen ve öğrencileri

Ek 42- Edirne Ziraat Kursu Öğrencileri

Ek 43- Edirne Ziraat Kursu Öğrencileri Fidancılık Dersinde

ÖZGEÇMİŞ

Serdar Göktaş, 05.01.1985 tarihinde Bayburt'ta doğdu. Bayburt Anadolu Lisesi'ni 2005 yılında bitirdikten sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü kazandı. 2009 yılında bu üniversiteden mezun oldu. 2010 yılında Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalında yüksek lisans yapmaya hak kazanmıştır. Halen bu üniversitede yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. İyi derecede Osmanlı Türkçesi ve orta derecede İngilizce bilmektedir.